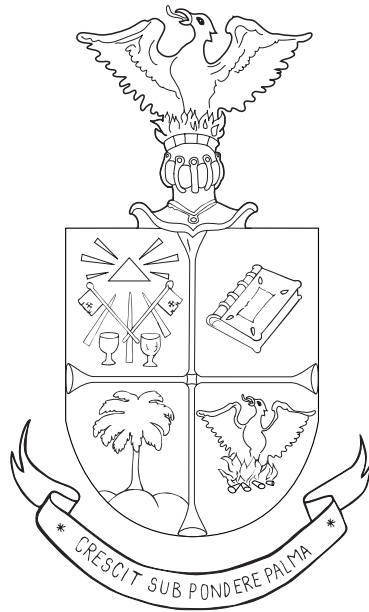

Glossa Iuridica

XIII. évfolyam, 3-4. szám

Glossa Iuridica

XIII. évfolyam, 3-4. szám

Budapest, 2026

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

SZERKESZTŐBIZOTTSÁGI ELNÖK:

Miskolczi Bodnár Péter

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

Antalóczy Péter, Birher Nándor, Böcskei Elvira, Bruhács János,
Csáki-Hatalovics Gyula, Cservák Csaba, Czine Ágnes, Dobrocsi Szilvia,
Domokos Andrea, Homicskó Árpád Olivér, Jakab Éva, Köbel Szilvia,
Kukorelli István, Kun Attila, Liviu Radu, Miskolczi Bodnár Péter,
Móré Sándor, Osztovits András, Pulay Gyula, Rixer Ádám, Erik Stenpien,
Stipta István, Szabó Imre, Szabó Zsolt, Szalma József, Szuchy Róbert,
Tamás András, Tóth András, Tóth J. Zoltán, Törő Csaba Attila,
Trócsányi László, Udvary Sándor

FŐSZERKESZTŐ:

Rixer Ádám

FŐSZERKESZTŐ-HELYETTESEK:

Köbel Szilvia, Nagy Péter, Szuchy Róbert, Udvary Sándor

SZERKESZTŐK:

Arató Balázs, Boóc Ádám, Cservák Csaba, Domokos Andrea, Stipta István

ISSN 2064-6887

*A teljes lapszám a Károli Gáspár Református Egyetem Kooperatív Doktori
Programja (KDP) keretében, a Kulturális és Innovációs Minisztérium
támogatásával készült*

Kiadja a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara

Felelős kiadó: Prof. Dr. Tóth J. Zoltán, dékán

A kiadvány nyomdai munkálatait előkészítette:

Patrocinium Kiadó

www.patrocinium.hu

TARTALOMJEGYZÉK

A MAGYARORSZÁGI JOGI FOLYÓIRATOK

RIXER ÁDÁM	
A magyar jogi folyóiratokról egy konferencia ürügyén	9
HORVÁTH M. TAMÁS	
A jog dogmatikai vagy empirikus megközelítése	33
BOROS ANITA	
A jogtudományi folyóiratok minősítésének és működtetésének kihívásai	43
TÓTH JUDIT	
“Sosem késő azzá válni, akivé már válhattál volna”	65
FÓRIS ÁGOTA	
Tudományos folyóiratok az MI korában	83
Sasvári Péter – HAJDÚ NOÉMI	
Minőség, integritás és láthatóság a hazai jogtudományi folyóiratokban	95
SZOBOSZLAI-KISS KATALIN – KUKORELLI ISTVÁN	
A Jog–Állam–Politika folyóiratról	125
EGRESI KATALIN – CZEBE ANDRÁS	
A Studia Juridica et Politica Jaurensia egy évtizedének tanulságai	135
LAPU ÁRPÁD	
Beszámoló a jogi folyóiratok főszerkesztőinek és tulajdonosainak I. találkozásáról	149

ROMÁK ÉS NEM ROMÁK: KÖZÖSSÉGEINK JÖVŐJE A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

KISS BALÁZS

A roma nemzetiségi önkormányzatok együttműködési
nehézségeinek tapasztalatai 175

LAJOS EDINA – CSERVÁK CSABA

A nemzetiségi státusz kategorizálása, különös tekintettel
a cigányságra 193

FARKAS GYÖRGY TAMÁS

A nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezmény
érvényesülése Közép-Európa országaiban a roma kisebbség
szemszögéből 213

SVÁB-REPPONI FELÍCIA LAURA

„Roma gyermekek hangja Európa-szerte”: Részvételi tapasztalatok
és szakpolitikai kihívások az Európai uniós gyermekjogi
keretrendszerben 231

DÉNES ZOLTÁN

Az antigypsyism vizsgálata a nemzetközi és európai
normarendszerben 251

SZABÓ HENRIETT

Az elkerülhető és az elkerülhetetlen, avagy az egzisztenciális
választás antropológiájáról 269

BÖRÖCZ LÍVIA

Felzárkózó Települések Program a Magyar Református
Szeretetszolgálat megvalósításában 285

PATKÁS RITA

Hitéleti kezdeményezések a társadalmi felzárkózásért 295

LAPU ÁRPÁD

Beszámoló a „Romák és nem romák: közösségeink jövője
a Kárpát-medencében II.” című Fiatal Kutatók Konferenciájáról 303

A MAGYARORSZÁGI JOGI FOLYÓIRATOK

A MAGYAR JOGI FOLYÓIRATOKRÓL EGY KONFERENCIA ÜRÜGYÉN

JOGI FOLYÓIRATOK FŐSZERKESZTŐINEK ÉS TULAJDONOSAINAK I. TALÁLKOZÓJA¹

RIXER ÁDÁM
egyetemi tanár (KRE ÁJK)

Absztrakt

A tanulmány négy részre osztható: az elsőben bemutatja azt a kutatási folyamatot, amely elvezetett a *Jogi folyóiratok főszerkesztőinek és tulajdonosainak I. találkozója* ötletéhez, a másodikban a jogi folyóirat fogalma kerül terítékre, míg a harmadikban áttekintjük azokat a főbb kérdéseket, amelyek a mai Magyarországon (is) megkerülhetetlen szempontok a jogi, illetve kifejezetten jogtudományi folyóiratok értékelése körében. Röviden, de minden lényeges aspektust érintve katalogizáljuk a jogi folyóiratok működésével, minőségével, kortárs kihívásaival és lehetséges jövőbeni formaváltozásaival kapcsolatos legfontosabb szempontokat. Végül pedig kísérletet teszünk a hazai jogi folyóiratok együttműködési lehetőségeinek áttekintésére, néhány vonatkozásban javaslatokat is megfogalmazva.

Kulcsszavak: jogi folyóiratok, Magyarország, együttműködés

A CONFERENCE ON HUNGARIAN LEGAL JOURNALS

First Meeting of Editors-in-Chief and Owners of Legal Journals

Abstract

The study is divided into four sections: the first describes the research process that led to the idea for the First Meeting of Editors-in-Chief and Owners of Legal Journals; the second discusses the concept of a legal journal, while the third reviews the key issues that are unavoidable considerations in the evaluation of legal journals in Hungary today. We briefly

1 A tanulmány a Károli Gáspár Református Egyetem Kooperatív Doktori Programja (KDP) keretében, a Kulturális és Innovációs Minisztérium támogatásával készült.

catalog the most important aspects related to the operation, quality, contemporary challenges, and possible future transformations of legal journals, touching on all essential aspects. Finally, we attempt to review the possibilities for cooperation among domestic legal journals, offering suggestions in some respects.

Keywords: legal journals, Hungary, cooperation

Bevezetés

A jogi folyóiratok magyar jogtudományban játszott szerepét és jelentőségét nehéz túlértékelni: a terület korábbi kialakulásának, fejlődésének és megmaradásának középponti elemeiként, az információcsere megkerülhetetlen szereplőiként, sőt, a tudományos folyamatok aktív alakítóiként érdemes kezelnünk őket. Ezzel együtt a hazai jogtudomány egyik elhanyagolt, önálló kevéssé kutatott területe ez, amely – az egyes publikációkra adott szakmai reakciókon túl – nagyobb érdeklődés kiváltására csak a néhány évente sorra kerülő lapminősítések alkalmával volt képes egészen a közelmúltig.

Ezen kíván(t) tudatosan változtatni a Lőrincz Lajos Közjogi Kutatóműhely kollektívája: 2025 novemberében került sor a Károli Gáspár Református Egyetem Lőrincz Lajos Közjogi Kutatóműhelye szervezésében – a Kulturális és Innovációs Minisztérium által támogatott Kooperatív Doktori Program című kutatási projekt keretében – a *Jogi folyóiratok főszerkesztőinek és tulajdonosainak I. találkozója* című konferenciára, 2025. november 28-án. Fontos azonban, hogy a folyóiratok kapcsán elindított tudományos párbeszéd egy hosszabb kutatási folyamat egyik eredménye. Egy kétéves kutatás keretében (2022–2024) ugyanis a jogi-közigazgatási szaknyelv állapotának, jellemzőinek felmérését tűztük ki célul.² A teljes kutatásban két fő kérdésre kerestük a választ: 1. Szükség van-e Magyarországon jogi-közigazgatási szaknyelvújításra? 2. Szükséges-e, és amennyiben igen, milyen módon lehetséges egy jogi-közigazgatási terminológiastratégia kialakítása? A kutatás során tehát a KRE ÁJK Lőrincz Lajos Közjogi Kutatóműhely keretében a jogi-közigazgatási szaknyelvújítás, valamint egy önálló terminológiastratégia kialakításának szükségességét, illetve lehetőségét vizsgálták nyelvészek, terminológusok és jogászok. Az interdiszciplináris

2 A célkitűzések és eredmények tekintetében lásd részletesebben: FÓRIS Ágota – RIXER Ádám: Kétnyelvűség a tudományban. Út a jogi-közigazgatási terminológiastratégiához. *Magyar Nyelv*, 2025, 121 (2), 178. <https://doi.org/10.18349/MagyarNyelv.2025.2.178>

kutatói csapat céljai között szerepelt az is, hogy kapcsolódjanak ahhoz a megkezdett munkához, amely a nemzeti terminológiastratégia kialakítására tett korábbi javaslatokkal³ és a tényleges tervezési munkák megkezdésével⁴ csatlakozott az UNESCO terminológiastratégiai irányelveihez.⁵

A projekt során különösen lényeges kérdésekként kezeltük a) a jogi-közigazgatási szaknyelv helyzetének vizsgálatát; b) a terület kutatóinak, szakembereinek, érintett intézményeinek feltérképezését és a vizsgálatokba történő bevonását; c) a téma releváns bibliográfiájának összeállítását; továbbá d) a kezdeti, illetve közbülső eredmények publikálását (lásd: Rixer 2023). A vizsgálatok elméleti keretét egyrészt a jogi-közigazgatási szaknyelvvvel, például a közérthetőséggel kapcsolatos vizsgálatok adták, másrészt a terminológiastratégia kialakítására vonatkozó irányelvek, amelyekben kulcsszerepet játszik a terminológia hozzáférhetőségének a biztosítása. Kutatásainkba lényeges nyelvpolitikai vonatkozásként beemeltük a szakmai és tudományos nyelvhasználat egynyelvűségének, illetve kétnyelvűségének kérdését is, amennyiben a magyar felsőoktatásban és tudományban zajló nemzetköziesítés nyomán mind a jogtudományi publikációkat, mind a jogi-közigazgatási képzést egyre nagyobb mértékben a magyar és angol kétnyelvű nyelvhasználat jellemzi.⁶ Tudományosan is igazoltnak látjuk, hogy „Ahhoz, hogy ebben a közösségben ne a felcserélő kétnyelvűség (vagyis magyar helyett angol nyelvhasználat), hanem a hozzáadó kétnyelvűség (vagyis a magyarral párhuzamos angol nyelvhasználat) valósulhasson meg (...), megfelelő szemléletre és kétnyelvű terminológiai munkára van szükség.”⁷

Az UNESCO terminológiastratégiai irányelvei és az ISO terminológiastratégiára vonatkozó szabványa⁸ alapján a terminológiastratégia négy

3 FÓRIS Ágota – BÖLCSKEI Andrea: *Ajánlások a magyar terminológiastratégiához*. In: FÓRIS Ágota – BÖLCSKEI Andrea (szerk.): *Terminológiastratégiai kihívások a magyar nyelvterületen*. Budapest, L'Harmattan – OFFI Zrt., 2019, 140–164.

4 A részleteket lásd: FÓRIS Ágota: *A magyar terminológiastratégia megvalósításának perspektívái*. *Hungarológiai Évkönyv*, 2024, 25 (1), 78–86.

5 *Guidelines for Terminology Policies. Formulating and implementing terminology policy in language communities*. Paris, UNESCO, 2015. Magyarul: SOMOGYI Zoltán (ford.): *Terminológiapolitikai irányelvek. A terminológiapolitika kialakítása és megvalósítása különböző nyelvközösségekben*. In: FÓRIS Ágota – BÖLCSKEI Andrea (szerk.): *Terminológiastratégiai kihívások a magyar nyelvterületen*. Budapest, L'Harmattan – OFFI Zrt., 2019, 167–218.

6 Uo. 179.

7 Uo.

8 *Terminology policies – Development and implementation*. <https://www.iso.org/standard/71971.html> (2026. 03. 10.)

fázisa (előkészítés; kialakítás; megvalósítás; a terminológiai infrastruktúra fenntartása) közül az első, az előkészítési fázis fontos feladata a meglévő jogszabályok nyelvi és terminológiai környezetének felmérése, valamint – *s ez az ami igazán lényeges a jogtudományi folyóiratok nézőpontjából is – az érintettek (angolul: stakeholders) közötti rendszeres konzultáció* (pl. workshopok és konferenciák az érintettek részvételével), ezért a célunk a projekt keretében az volt, hogy a jogi-közigazgatási szakterület szaknyelvi helyzetét felmérjük, és biztosítsuk a konzultációs lehetőséget és információcserét a téma kutatói számára.⁹

A kutatás a fenti célok megvalósítása érdekében – egyebek mellett – foglalkozott olyan – a szűkebb téma szempontjából megkerülhetetlen – kérdésekkel is, mint a határon túli magyar jogi szaknyelv(ek) szétregeződésének folyamata, vagy éppen a jogi szakfordítás kortárs nehézségei, illetve a terminológiai harmonizáció feladata.¹⁰

Már a kutatás ezen, első szakaszában megfogalmaztunk néhány olyan javaslatot is, amelyek terjesztésében, továbbgondolásában és esetleges megvalósulásában a jogi folyóiratokra is jelentős feladat hárulhat. Így például „...célszerű volna nyelvstratégiai dokumentumok elkészítése egyetemi szinten, ennek hiányában az egyetemek jogi és igazgatási karainak szintjén. Ezt nemcsak az idegen nyelvű képzések számának növelése indokolja, hanem valamennyi képzéssel kapcsolatban növelheti a nyelvi tudatosságot, ráirányíthatja a figyelmet a magyar nyelvű terminológia fenntartásának és kezelésének jelentőségére, a kétnyelvű tudományos nyelvhasználat terminológiai támogatásának szükségességére és ennek tudatosítására; a fölcserélő kétnyelvűség helyett a hozzáadó kétnyelvűség felé történő elmozdulás fontosságára. Ilyen dokumentumok készítése továbbá ráirányíthatja a figyelmet a magyar szaknyelvek és a tudományos kétnyelvűség önálló kutatási tárgyként játszott szerepére.”¹¹

Ez volt az a pont, ahol – a hazai jogi-igazgatási nyelv erősítését, megújítását célzó kutatás keretében – a továbblépés egyik lehetséges irányaként egy meginduló párbeszédben való részvételre alkalmas, a terület fő alakítóiként megjelenő érintettek szisztematikus, azaz nem egyszeri bevonásának szükségessége kezdett el körvonalazódni. A korábbi kon-

9 Uo.

10 Az első ismertetések egyikeként lásd: KURTÁN Zsuzsa: Szétágazási folyamatok és összehangolási törekvések a magyar jogi szaknyelv fejlesztésében. *Magyar Jogi Nyelv*, 2022/2, 29-39.

11 FÓRIS – RIXER i. m. 189.

ferenciák¹² sikere mellett is világos volt azonban az is, hogy a bevonni kívánt személyeket egyúttal érdekeltté is kell tenni, olyan programot vagy programokat felkínálva, ami számukra is érdemi hasznokkal kecsegtet. A gondolkodást, a megfelelő irányba történő orientálódást megkönnyítette néhány további mozzanat is. Ezek között külön is említendő, hogy a Károli Gáspár Református Egyetem – együttműködve a Magyar Jogász Egylettel és az Alkotmánybírósággal – 2025-ben már ötödik alkalommal adott helyt a *Magyar Jogi Könyvszalonnak*, amellyel eredetileg is „hagyományteremtő elképzeléstől vezérelve a szellemi gazdagodást és innovatív gondolkodást serkentő fórumot kívánt létrehozni.”¹³ Így adta magát, hogy a könyvek (jogi szakkönyvek) mellett a ’nyomtatott tudomány’ másik ’lábát’, a folyóiratokat is vonjuk be ebbe a közös gondolkodásba. Szintén lényeges szerepet játszott a folyóiratok felé orientálódásunkban az a tény, hogy a

12 2022. december 1-én online nemzetközi workshop került lebonyolításra *A határon túli magyar jogi-igazgatási nyelv állapota* címmel. A szlovákiai, szerbiai, romániai és hazai nyelvészek, illetve jogászok bevonásával lezajlott rendezvény rendkívül pozitív visszhangot kapott. A *Szükség van-e Magyarországon jogi-igazgatási szaknyelvújításra? Jogi-igazgatási terminológiastratégia kialakítása* c. konferenciára a Lőrincz Lajos Közjogi Kutatóműhely szervezésében 2023. március 9-én került sor a Csekonics-palotában. Az Egyetemen nyelvészek, terminológusok és jogászok részvételével zajló – hasonló című – kutatás második nyilvános alkalmá lehetőséget kínált arra, hogy a hazai jogtudomány, illetve az egyes jogász hivatásrendek képviselői, az Igazságügyi Minisztérium és az OFFI Zrt. munkatársai vagy éppen a Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesületének tagjai, valamint a magyar nyelv ügye iránt elkötelezett érdeklődők e tárgyban tizenhat előadót is meghallgassanak. A rendkívül nagy érdeklődés mellett lezajlott rendezvényen két ízben is lehetőség volt hozzászólásokra, s igen előremutató, hasznos, sőt inspiráló vita alakult mindkét alkalommal – jelezve a jelenlévők elkötelezettségét, illetve a témakör objektív súlyát is. A konferencián széleskörű egyetértés alakult ki egy terminológiastratégia szükségességét illetően, sor került a jogi szakfordítás kortárs nehézségeinek bemutatására, a digitális fejlődés vonatkozó összefüggéseinek feltárására, továbbá szinte valamennyi előadó kiemelte a terület elhanyagoltságát a jogi-igazgatási felsőoktatásban.

A kutatás harmadik mérföldköveként egy nemzetközi konferencia tette teljeskörűvé a vizsgálatot, amennyiben 2024-én május 29-én a *The Status and Renewal of Legal-Administrative Language in the European States* címmel szervezett nemzetközi online konferenciánkon külföldi előadók arról osztották meg velünk és egymással tapasztalataikat, hogy hogyan, milyen intézményesített formákban zajlik az egyes, tipikusan nem angol nyelvű, kis- és közepes méretű európai országokban (pl. Magyarország mellett Litvániában, Csehországban, Georgiában, Portugáliában és Törökországban) a jogi-igazgatási nyelv gondozása, fenntartása és megújítása.

13 <https://jogikonyvszalon.hu/> (2026. 03. 20.)

megújult doktori képzésben résztvevők, a közvetlen tudományos utánpótlást jelentő kollégák számára is lényeges területről van szó, amennyiben a tudományos pályára lépésük feltétele, hogy idejekorán értsék, átlássák a hazai – és nemzetközi – jogi folyóiratok helyzetét, főbb jellemzőit stb., és úgy váljanak részeivé ennek a közegnek, hogy azt előbb-utóbb, felkészülten alakítani is képesek legyenek. Ezért is folytatása a 2025 novemberi konferenciának a doktoranduszok számára 2026-ban megszervezett workshop, amelyen ki-kí a saját szakterületén létező, hazai és nemzetközi tudományos folyóiratok főbb jellemzőit gyűjtötte össze, elvégezve a csoportosítás és a kritikát sem nélkülöző következtetések levonásának feladatát is, eredményeit megosztva a többi doktori képzésben résztvevővel, a közvetlen hasznosíthatóság reményében is. A Lőrincz Lajos Közjogi Kutatóműhely szervezésében 2026. április 23-án került sor erre a workshopra, *Jogi folyóiratok a doktori hallgatók szemével* címmel.

Szintén a jogi folyóiratok felé lendítette tovább a megkezdett, jogi nyelvvel kapcsolatos kutatásokat a hazai tudományos egyesületekkel, kifejezetten a közigazgatástudományok és közigazgatási jogtudomány területén működő civil szervezetekkel, tudományos egyesületekkel, illetve a tágabb régióban tevékenykedő közigazgatás-tudományi egyesületekkel, tudományos társaságokkal kapcsolatos kutatómunka,¹⁴ amely szerencsés módon folytatódott a 2025-ben meginduló Kooperatív Doktori Programban, amennyiben annak is egyik lényeges eleme a hazai jogtudomány civil kapcsolatainak és 'lábának' vizsgálata, a tudományos eredmények disszeminációjának, a tudománynépszerűsítés lehetőségeinek, illetve a civil törekvések tudományban játszott szerepének, tudományra gyakorolt hatásának áttekintése. Kapóra jött, hogy a hazai jogi folyóiratok tulajdonosai, kiadói között több civil szervezet is van, például A *Közigazgatási Eljárási Jogi Közlemények* a közigazgatási szakemberek tevékenységének elméleti és gyakorlati támogatására vállalkozó Közigazgatási Eljárási Jogi Egyesület elektronikus, szakmai-tudományos folyóirata. De – további példákat keresve – a Magyar Jogászegylet periodikája a *Jogászegyleti Ér-*

14 Lásd bővebben Rixer Ádám: Tudományos egyesületek a közép- és kelet-európai közigazgatástudományban, avagy milyen középtávú céljai lehetnek az újonnan létrejött Közép és Kelet-Európai Közigazgatástudományi Egyesületnek? *Közigazgatástudomány*, 2022, 2 (2), 100–117. (a továbbiakban: RIXER 2022a); illetve RIXER, Ádám: Academic associations in the field of administrative sciences in Central and Eastern Europe, or what could be the medium-term objectives of the newly established Central and Eastern European Society for Administrative Sciences? *Institutiones Administrationis – Journal of Administrative Sciences*, 2022, 2 (1), 171–187.

tekezések, a Magyar Ügyvédi Kamara lapja az *Ügyvédek Lapja*, továbbá a Magyar Jog- és Államtudományi Társaság adja ki a *DIEIP* című folyóiratot.

Mindezekre tekintettel okszerűnek tekinthető a jogi folyóiratok felé fordulásunk. Ahhoz azonban, hogy e területen hasznos következtetésekre juthassunk, előzetes lehatárolásokra, fogalmi pontosításra van szükség – tisztázva például a jogtudományi folyóirat és a tágabb kategóriaként kezelt jogi folyóirat közti különbséget.

2. A jogi folyóirat fogalma

A hagyományos tudomány egyidejűleg szóbeli és írott, miközben nyilvánvaló, hogy az írásbeliség jelenti azt a – tudomány lényegét is adó – biztonságot, hogy az eredmények adott személyhez köthetők és visszakereshetők, azaz az adott személy által megfogalmazott állítások igazolása vagy éppen cáfolata mások (sokak) számára hozzáférhető alapokon nyugodva mehet végbe. Ezt a helyzetet a szóbeli megnyilatkozások rögzítésére, visszanezésére, illetve feldolgozására alkalmas eszközök elterjedése, illetve az elektronikus felületek (digitális megoldások) elterjedése is csak kismértékben árnyalja, hiszen jól látható, hogy a tudomány előrehaladása szempontjából továbbra is reziduális tétel mások szóbeli előadásainak (vissza)nézése/(vissza)hallgatása, azaz továbbra is az azokról más által készített leiratok vagy összefoglalások, az előadások utóbb tanulmánnyá formált változatai vagy éppen az előadások ppt-i lesznek meghatározó forrásai a gondolatok tényleges közkinccsé válásának. Szóbeli előadások, illetve tudományos jellegű, szóbeli viták nélkül természetesen nincs tudomány, ám ahhoz, hogy egy-egy ilyen szóbeli előadás vagy vita tanulságai, körvonalazódó eredményei, az azok során felmerülő problémák valóban a tudományos érték rangjára emelkedhessenek (bekerülhessenek a tudományos diskurzusba), szükség van azok – szöveges vagy egyéb – rögzítésére is.¹⁵ És ezért van szükség folyóiratokra, így jogi, jogtudományi folyóiratokra is.

Mind a folyóirat jelenségcsoportja, mind pedig a jogtudományi jelleg leírható jól azonosítható fogalmi elemekkel, még akkor is, ha szemben más tudományterületekkel,¹⁶ a jogi folyóirat fogalma mindezidáig nem

15 RIXER Ádám: A közigazgatási jogtudomány műfajai. *KözigazgatásTudomány*, 2025, 5 (1), 104.

16 Például az alkalmazott nyelvészeti folyóiratok kapcsán lásd: FÓRIS Ágota: Alkalmazott nyelvészeti periodikumok (folyóiratok és kiadványsorozatok) Magyarországon – a tudományos dokumentáció aktuális kérdései. *Alkalmazott Nyelvtudomány*, 2020,

vált érdemi tudományos vizsgálatok tárgyává. A *folyóirat (periodika) fogalma* alatt hagyományosan egy olyan nyomtatott vagy digitális kiadványt értünk, amely rendszeres időközönként (pl. hetente, havonta) jelenik meg, és általában egy meghatározott témakörrel foglalkozik (legyen az tudomány vagy bármi más), és azonosítható szerzővel rendelkező, könyvnél rövidebb cikkeket, tanulmányokat, riportokat vagy egyéb műfajba sorolható, de írott részeket is tartalmazó munkákat közöl, miközben célja leggyakrabban a tájékoztatás, oktatás, szórakoztatás. S, hogy mitől lesz (jog) tudományi jellegű egy írásmű? A *jogi termékek esetében a tudományos jelleg megállapíthatóságának minimuma* – az e termékekben érintett vizsgálati tárgyak leíró jellegű rögzítésén és korábban létrejött szövegek tartalmának megisméltésén érdemben túlmutató kritikai jelleg, valamint a tudományos apparátus megléte mellett –, hogy az adott szöveg közvetlen célja a tudományos diskurzusba való belépés legyen, továbbá a szerző(k) személye is egyértelműen azonosítható legyen.

A nehézséget a vizsgált területen sokkal inkább a jogtudományi folyóiratok körének azonosítása, lehatárolása jelenti, amennyiben a nem, vagy nem elsősorban a jogtudományi eredmények közlésére alapított lapok között is találunk olyat, amely – a neve, illetve a küldetésnyilatkozatában foglaltak ellenére – igen nagy számban, vagy túlnyomó többségében mégis e körbe tartozó írásokat közöl (eltérő mértékben ugyan, de ilyen például a *Tér és Társadalom*, a *Föld-Rész*, a *Polgári Szemle*, a *Közigazgatástudomány*). Egyébként is a – társadalmi normák hierarchiájának csúcsán helyet foglaló – jog 'szétterülése' figyelhető meg a tudományban; akár nem társadalomtudományi területeken is egyre több a jogi vagy részben jogi tematikát, illetve módszert (is) megjelenítő tanulmány – az interdiszciplinaritás, sőt, transzdiszciplinaritás térnyerése különösen jól látható a vizsgált területen. Ez a folyamat persze nem új keletű, de tovább erősödik: egyrészt az életviszonyok bonyolultabbá válása a jog belső multidiszciplinaritását fokozza (azaz a jogterületek összemosódásához vezet), emellett pedig a jogon kívüli diszciplináris területek egyre nagyobb része kerül – a tudomány számára is feladatokat jelentő módokon – kapcsolatba a jogtudománnyal. Kérdésként merül fel, hogy van-e – szerkesztőként, szerzőként, vagy akár tulajdonosként – bármilyen teendőnk azzal a trendszerű változással, hogy az egyéb, döntően társadalomtudományi lapok egyre több jogi tárgyú és

20 (2), 1–24. <http://dx.doi.org/10.18460/ANY.2020.2.005>. A közigazgatástudományi folyóiratok fogalmára nézve lásd: RIXER Ádám: *A magyar közigazgatási jogtudomány értékelésének szempontjai*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020, 114–115.

jogtudományi módszerű írást közölnek, miközben a saját lapjainkban egyre több az inter-, sőt transzdiszciplináris irányultságú tanulmány.

Fontos adalék az is, hogy a jogtudomány számos vonatkozásban elválaszthatatlan a tágabb jogélettől, annak eseményeitől, folyamataitól, személyi vonatkozásaitól. A szakmai természetű, de nem feltétlenül tudományos természetű jelenségek és jelenségcsoportok (pl. bírói ítéletek, közéleti híradások, jogászbálok, a jogásképzéssel vagy a folyóiratok finanszírozásával összefüggő döntések – hogy csak néhányat említsek) a tudomány tágabb kontextusaként maguk is alakítói a tudománynak, és akár önálló kutatások tárgyaivá is válhatnak.

Valamennyi fenti tényre tekintettel – amikor a folyóiratok kerültek a kutatás célkeresztjébe, és a következő rendezvény meghívotti körét kellett átgondolni – végül nem a jogtudományi folyóiratokra szűkítettük a meghívottak csoportját, hanem tágabbra vontuk ezt a kört. Egyúttal el is jutottunk a hazai jogi folyóiratok hármas felosztásához, értve ez alatt, hogy három koncentrikus körben elhelyezhetőnek látjuk valamennyi jogi folyóiratot:

A jogi folyóirat legtágabb fogalmába beletartozik minden, legalább részben jogi tematikájú periodika, ahol is a „részben jogi tematikájú” azt jelenti, hogy rendszeresen közöl ilyen írásokat, méghozzá oly’ módon, hogy ezen írások nem is maradnak teljesen reflektálatlanul a tudomány egészén belül. Varga Tímea ezeket „Jogi anyagokat is közlő egyéb társadalomtudományi lapok” címszó alatt említi.¹⁷ Ebbe a fogalomba természetesen beletartoznak a jogtudományi, és a kifejezetten jogi témákkal foglalkozó, de nem tudományos folyóiratok is.

A jogi folyóirat szűkebb fogalma körébe azokat a lapokat soroljuk, amelyek esetében a jogi tematika a döntő, meghatározó – azaz ebbe a kamarai vagy éppen a hallgatói lapok is beleférnek! Akár hírlevelek, magazinok is, amelyekben szerkesztett formában és előre meghatározott rendszerességgel egy-egy jogi foglalkozási csoport élete, a jogélet egyes vonatkozásai jelennek meg. Izgalmas leágazása ennek a kérdésnek, hogy a különféle közlönyök (hivatalos lapok) besorolhatóak-e a vizsgált körbe.

A jogi folyóiratok legszűkebb fogalma esetében egyetlen feltételnek kell megfelelniük az ide tartozó elemeknek: azokat a folyóiratok sorolhatjuk ide, amelyek esetében a feldolgozás tudományos igényű, azaz – a fentebb ismertetett definíciót is alapul véve, a formai szempontoknak való

17 VARGA Tímea: A magyar jogi szaktájékoztató forrásai és eszközei. 2. rész. A jogalkalmazási gyakorlatra és a jogi szakirodalomra vonatkozó információszolgáltatás. *Könyvtári Figyelő*, 2015, 25 (1), 29.

megfelelésen túl – a tudományos diskurzusba való belépés és tudományt alakító jelenlét jelenti az orgánum fő célját.

Az előkészítő munka során – kutatásainkat a másodikként említett, „szűkebb”, a hivatalos lapok, illetve jogtudományi jellegű írásokat is közlő egyéb (társadalom)tudományos lapok nélküli fogalomra korlátozva – 102 létező jogi folyóiratot sikerült azonosítani: ezek azok, amelyek legalább egy alkalommal 2024-ben is megjelentek. Ebbe a körbe *tehát* nem csupán a legszűkebb értelemben vett tudományos orgánumok tartoznak, hanem a kamarai lapok vagy éppen a jogi karok hallgatói lapjai is¹⁸ – amennyiben utóbbiak a jogélet számos speciális, identitásalakító aspektusát (jogi nyelv, jogi kultúra stb.) is hozzáférhetővé teszik, és ezek révén a jogtudomány alakításában is érdemi szerepet játszanak.

A 102 jogi folyóirat – 2025 végén, a legjobb tudomásunk szerint – a következő volt:

Acta Animalia Hungarica, Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények, Acta Juridica Hungarica - Hungarian Journal of Legal Studies, Acta Universitatis Sapientiae Legal Studies, Acta Universitatis Szegediensis: Forum: Acta Juridica et Politica, Adó-kódex, Adó szaklap, Advocat (Miskolc), Agrár- és Környezetjog (Journal of Agricultural and Environmental Law), Alkotmánybírósági Szemle, Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae - Sectio Iuridica, Ars Boni, Állam- és Jogtudomány, Belügyi Szemle: A Belügyminisztérium Szakmai Tudományos Folyóirata, Börtönügyi Szemle, Büntetőjogi Szemle, Comitatus Önkormányzati Szemle, Corvinus Law Papers, Családi Jog, De iurisprudentia et iure publico – Jog- és politikatudományi folyóirat, Debreceni Jogi Műhely, Díké - A Márkus Dezső Összehasonlító Jogtörténeti Kutatócsoport Folyóirata, ELTE Law Journal, Erdélyi Jogélet, Essays of Faculty of Law University of Pécs, Yearbook of [year], ESG Online, EU Jog online szakfolyóirat, Európai Jog: Az Európai Jogakadémia Folyóirata, Európai Tükör, Expressis Verbis, Fizetéseképtelenségi Jog Online, Fogyasztóvédelmi Jog, Fontes Iuris - Az Igazságügyi Minisztérium Szakmai Folyóirata, Fundamentum, Gazdaság és Jog, Glossa Iuridica, Hungarian Labour Law E-Journal, Hungarian Year-

18 Örömmre szolgált, hogy a hallgatói lapok képviselői is jelen voltak a konferencián – azok ti. akik közül néhányan 30 vagy 50 év múlva is bizonyosan lapszerkesztéssel foglalkoznak majd. Most nem tudjuk megjósolni sem, mi lesz 50 év múlva a magyar nyelvű jogi folyóiratok sorsa – de tény, hogy van egy felelősségünk, azzal kapcsolatban, hogy mit hagyunk rájuk, milyen hagyományokat, mintákat, álláspontokat alakítunk ki, s ami a leglényegesebb milyen gondolkodásmódot képviselünk, illetve *mennyire vagyunk tudatosak* mindabban, amit ma teszünk.

book of International Law and European Law, In Medias Res: Folyóirat a sajtószabadságról és a társadalmi nyilvánosság szabályairól, Infokommunikáció és Jog, Ingatlanjog, Institutiones Administrationis – Journal of Administrative Sciences, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, Ítélet, Iustum Aequum Salutare, Jegyző és Közigazgatás, Jog, Állam, Politika: Jog- És Politikatudományi Folyóirat, Jogászegyleti Értekezések, Jogászvilág, Jogelméleti Szemle, Jogesetek Magyarázata, Jogi Tanulmányok, Jogtörténeti Szemle, Jogtudományi Közlöny, Journal of Eastern European Criminal Law, Jura, Jurátus, Katonai Jogi és Hadijogi Szemle, Kánonjog, Kisebbségi Szemle, Kisebbségvédelem, Közbeszerzési Értesítő Plusz, Közbeszerzési Jog, Közigazgatási Eljárási Jogi Közlemények, Közigazgatástudomány, Közjavak, Közjegyzők Közlönye, Közjogi Szemle, Kriminológiai Közlemények, Kriminológiai Tanulmányok, Magyar Jog, Magyar Jogi Nyelv, Miskolci Jogi Szemle: A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának Folyóirata, Miskolci Jogtudó, MTA Law Working Papers, Munkajog, Nemzetbiztonsági Szemle, Opuscula Civilia, Parlamenti Szemle, Pázmány Law Review, Pázmány Law Working Papers, Pesti Ügyvéd, Pécs Journal of International and European Law, Pécsi Munkajogi Közlemények, Polgári Jog, Pro Futuro - a Jövő Nemzedékek Joga, Pro Minoritate, Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás, Public Goods and Governance, Public Governance, Administration and Finances Law Review, Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica, Scriptura, Sportjog, Studia Iuris, Studia Juridica et Politica Jaurinensia, Themis: Az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar doktori iskoláinak elektronikus folyóirata, Tolle Lege, Ügyészek Lapja, Ügyészségi Szemle, Ügyvédek Lapja, Vadlaw, Versenytükrör: a Gazdasági Versenyhivatal Versenykultúra Központjának lapja.

3. A jogi folyóiratok főbb jellemzői

A jogi folyóiratok, és különösen a magyar nyelvű jogi folyóiratok jellemzői tekintetében két jól elkülöníthető kérdésre is választ kell találnunk: *egyrészt*, melyek azok az általános folyamatok, amelyek a közelmúltban ezeket az orgánumokat is megváltoztatták, és ma is hatással vannak rájuk; *másrészt*, hogyan tudjuk értékelni, illetve minősíteni az egyes lapokat – akár összehasonlítási, akár egyéb céllal. Ebben a fejezetben ezt a két kérdést járjuk körül – így mutatva be a hazai jogi folyóiratok főbb sajátosságait. Mindezt természetesen úgy érdemes megtennünk, hogy az egyes kérdések körében – legalábbis a fontosabbak esetében – a nemzetközi alapösszefüggések is

felvillantásra kerülnek, az összemérés révén is többletérveket biztosítva a helyzetértékeléshez.

3.1. Kortárs folyamatok a jogi folyóiratok életében

Nem mondhatunk mást, minthogy a jogi folyóiratoknak a teljes jogélet, és azon belül is kifejezetten a jogtudomány által kijelölt társadalmi közege radikális átalakuláson megy át. A szakmai blogfelületek megjelenése, az elektronikus folyóiratok és elektronikus cikkadatbázisok, illetve kifejezetten *open access* felületek elterjedése – számos hasonló, *minden esetben mennyiségi bővülést is eredményező* jelenség mellett – jelentős hatást gyakorol a jogtudományra (is), az eredmények disszeminációjára, és általánosságban is a tudományos kapcsolatokra. Olyan új, értékteremtő irányultságú, de egyúttal üzleti alapú, digitális platformok jönnek létre a tudományban is, amelyek a feleknek egy nyitott, részvételen alapuló, a szolgáltatások és információk cseréjét biztosító infrastruktúrát és bizonyos szintű önigazgatást tesznek lehetővé.¹⁹ A változások döntő mozzanata, hogy *a tudományos munka folyamatában a birtoklás helyett a hozzáférhetőség (hozzáférés), végső soron a láthatóság válik kulcskérdéssé,*²⁰ nem utolsósorban a szerzők és intézmények tudományos teljesítményének felértékelődése miatt (lásd részletesebben a 3.2. alfejezetben).

„A mennyiségi növekedés egyik tényezője feltétlenül az a tény, hogy a technikai fejlődés egy kattintásnyi távolságot eredményezett szerző és olvasó között, átrendezve a klasszikus viszonyokat annak tekintetében, hogy ki lehet szerző, olvasó (felhasználó), esetleg kiadó, a kiadást anyagilag támogató szereplő egy [...] közlemény tekintetében, illetve, hogy e szerepek mennyire stabilak – utóbbi alatt a szerzők, esetlegesen az olvasók beazonosíthatóságát, visszajelzéseik gyorsaságának lehetőségét stb. is értve. Azt feltételezhetnénk, hogy az újabb felületek létrejöttével – és ezen keresztül az elérhető tudás mennyiségének növekedésével – az egyes közlemények tényleges olvasottsága is nő, de egyenes arányosságról bizonyosan nem

19 PARKER, G. Geoffrey – ALSTYNE, Marshall W. – CHOUNDARY, Paul Sangeet: *Platform Revolution: How Networked Markets are Transforming the Economy and How to Make Them Work for You*. New York, W. W. Horton and Company, 2016, 3. Idézi: CSÉFALVAY Zoltán: *A nagy korszakváltás*. Budapest, Kairosz Kiadó, 2017, 259.

20 Tamásné Fekete Adrienn: *Könyvtári ismeretek alapképzésben résztvevő hallgatóknak 2012*. Eger, EKF TPKM, 2012. <https://www.slideserve.com/jerica/az-el-ad-s-f-k-rd-sei> (2026. 05. 16.)

beszélhetünk.”²¹ Sőt, egyes – adatokkal csak részben alátámasztott – állítások szerint egy komikus alaphelyzet állandósul: több az író, mint az olvasó.²²

Az információmennyiség exponenciális növekedése egy mindig is létezett, sőt, lényeges szempont további felértékelődését is eredményezi: ez a szempont pedig a közérthetőség. A közérthetőség követelménye a jogi-igazgatási szövegek (normatív és egyedi aktusok) tartalma kapcsán régóta meglévő jelenség.²³ Az ezzel kapcsolatos igények, elvárások erősödése talán összefügg azzal, hogy az általános szerződési feltételek tömegessé válása, a jogalkotás minőségének hanyatlása és általában az információ-mennyiség megsokszorozódása már nem csupán kellemetlenségek generálóivá, hanem a modern piacgazdaságok és részvételi típusú tömegdemokráciák lassító tényezőivé, veszélyeivé is váltak.²⁴ Ez a problémakör pedig a jogalkotó és jogalkalmazó szervek, valamint a jogtudomány képviselői mellett a nyelvtudomány érdeklődését is felkeltette. A jogalkotó és a jogtudomány újabb és újabb deregulációs hullámokkal, nyelvi egyszerűsítési programokkal, illetve azokra irányuló javaslatokkal, valamint szakemberek (nyelvi szakértők) bevonásával próbál úrrá lenni a helyzeten, míg a nyelvészet – egyebek mellett – a szintaktika körében veti fel azt a kérdést, hogy általában a szaknyelveket, de különösen a jogi nyelvet hogyan lehetne ’tökéletesíteni’, azaz közelebb hozni a köznapi nyelvhez, érthetőbbé téve azt a laikusok számára.²⁵ „Ez a nyelvtisztítói hevület azonban gyakran megfelelkezik arról, hogy a szaknyelveknek elsősorban szakmai funkciója van, és különösen fontos, hogy a terminológia, a definíciók pontosan legyenek, és azokat úgy is alkalmazzák. Ugyanakkor a közérthetőség igénye a laikusok részéről a jogi nyelv esetében mégiscsak indokoltabb, mint más szaknyelveknél, hiszen a jogszabályokban előírt magatartási normák az emberek életének szinte valamennyi területére kihatnak, és állampolgári kötelességünk is a jogszabályok ismerete és követése vagy alkalmazása.”²⁶ A témakör említése természetesen nem a véletlen műve:

21 RIXER (2020) i. m. 117.

22 GÁCS, Anna: *Who will Read Us if We all become Writers? Print and digital Literary Periodicals, Authorship and Authority*. In: Gács Anna (szerk.): *A folyóiratok kultúrája az elektronikus kor szemszögéből*. Budapest, L'Harmattan, 2007, 142.

23 RIXER Ádám: Szükség van-e Magyarországon jogi-igazgatási szaknyelvújításra? Gondolatok egy kutatás margójára. *Glossa Iuridica*, 2023, 10 (3), 18.

24 Uo.

25 Uo.

26 VINNAI Edina: A jogi nyelv nyelvészeti megközelítése. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Iuridica et Politica*, 2010, 28 (1), 165.

amikor a jogtudományi folyóiratok átalakulása, lehetséges feladatai és felelőssége kerül reflektorfénybe, ez az összefüggés megkerülhetetlen.

A jogtudomány átalakulása köréből szintén nem hagyható ki az a nyelvi dimenzió sem, amely az anyanyelv és az angol nyelv helyét és egymáshoz való viszonyát kívánja meghatározni. Míg a korábbi, e körben megejtett vizsgálatok során még volt létjogosultsága (értelme) akár egyes jogterületek Magyarországhoz kötődő, de idegen nyelvű szakirodalmi bemutatásának, a főbb témák és jellegzetes színterek áttekintésének,²⁷ ma már nincs. A nyelvtudás javulása, a fordítóprogramok léte, a mesterséges intelligencia térhódítása és a tudományok nemzetközivé válásának kiteljesedése végképp relativizálja, egyre inkább eltörli a nyelvi határokat. Bár már a '10-es évek elején is heroikus vállalkozás volt, még éppen lehetséges volt „az elmúlt 25 évben keletkezett – a magyar közigazgatás valamely vonatkozását tudományos igénnyel feldolgozó, elsősorban angol nyelvű [és jogtudományi irányultságú] – munkák rendszerező áttekintése”, ma azonban már nem csupán a szerzők egy tekintélyes része rendelkezik néhány idegen nyelven publikált munkával, hanem gyakorlatilag mindenki angolul jelenteti meg munkái egy jelentékeny részét – pontos felmérés nincs, de nem tévedek nagyot, ha *legalább* egyharmados arányt feltételezek. A magyarul megírt munkák egyre gyakrabban jelennek meg angolul *is*, azaz egyre gyakrabban mindkét nyelven rendelkezésre állnak. Érdekes kérdés, hogy a csak angolul (vagy más idegen nyelven) megjelenő tanulmányok, kötetek aránya hogyan alakul – vélhetően e körben is egy lassú, de biztos növekedés zajlik. Mindez – a korábban ismertetett egyéb hatások által felerősítetten – tehát azt jelenti, hogy a jogtudomány körébe tartozó és magyar szerzőktől származó munkák (esetleg a magyar témát is érintő, nem magyarok által írt hasonló munkák) értékelése, rendszerező elemzése stb. azok *tömeges* volta miatt a hagyományos eszközökkel (ténylegesen elolvasom, benyomásokat szerzek stb.) már nem lehetséges, e vonatkozásban is egyre inkább csak a mesterséges intelligencia révén elképzelhető, hogy érdemi többletadatokhoz jussak.

27 Lásd például a közigazgatási jogtudomány vonatkozásában: RIXER Ádám: A magyar közigazgatás idegen nyelvű irodalmának egyes jellegzetességei az elmúlt negyedszáz esztendőben. *Pro Publico Bono - Magyar Közigazgatás*, 2013, 1 (3), 4–22.

3.2. Hogyan tudjuk értékelni a jogi folyóiratokat?

Amint az mindannyiunk előtt ismert, a tudomány hazai közegében az elmúlt 10-15 évben – *viszonylag gyorsan, a korábbi évtizedes mozdulatlansághoz képest legalábbis rendkívüli sietség mellett* – érdemi mennyiségi és minőségi kritériumok jelentek meg: az egyetemi és tágabb akadémiai szférában való előrehaladáshoz teljesítménymutatóknak kell megfelelnünk, egyénileg és intézményként is új típusú elvárások elé állítatunk. A jogtudományban nincs szavazás az év vagy az évtized szaváról, de ha lenne, akkor itt vélhetően nem a *reziliencia* vagy a *permakrízis* lenne a győztes, hanem nagy biztonsággal a *tudománymetria* szó. Egy olyan, gyorsulva piacodosó közeg jött létre, ahol az MTMT, a kari teljesítményértékelések, belső előrelépések, a hazai és nemzetközi pályázatok, együttműködések esetében a különféle elvárásoknak való megfeleléshez, a pontszámok eléréséhez, vagy éppen az intézményi rangsorokban való előrehaladáshoz, a potenciális támogatók meggyőzéséhez ma sokkal inkább szükségesek a jogi folyóiratok (is), mint 20 vagy 40 évvel ezelőtt. A doktori képzés jelentős mértékű átalakítása miatti keresletbővülésről nem is beszélve... A fejlődés robbanásszerű a publikálási igények oldalán, sőt, valójában egy minden oldalról szított versenyhelyzet is előállt. Kérdés azonban, hogy egyrészt a kínálati oldal kellő gyorsasággal igazodik-e mindehhez, másrészt pedig – és talán ez a lényegesebb –, a keresletbővülés együtt jár-e a minőségi szempontok érvényesítésének igényével, párhuzamos fejlődésével – vagy éppen ellenkezőleg – minden korábbinál több folyóirat válik 'leadóhellyé', ahol bárki-bármit eladhat... Néha azt érzékeljük (akár egyszeri olvasóként, akár a folyóiratokkal valamilyen egyéb kitüntetett szerepben kapcsolatba kerülőként), hogy a valóban egyre könnyebben hozzáférhető szakmai és kifejezetten tudományos források (jogforrások, tanulmányok stb.) ellenére (vagy talán éppen emiatt) a semmitmondó, igénytelen, egyetlen rész kérdést kontextusok nélkül megragadó, redundáns természetű, semmilyen érdemi újdonságot nem tartalmazó írások aránya folyamatosan nő...

Az említett verseny a hazai jogi lapokra is áttért, egyre inkább jelen van – egyebek mellett – az a nyomás is, hogy Q-s lappá kell válni, ami pedig – valljuk be – magyar nyelven nehezebb. Ma „angolul kell írni”, hivatkozást szerezní és előadni, mert ez az, ami számít, minden más – némi leegyszerűsítéssel – csupán reziduális tétel. Ma a legtöbb intézmény jelentős összegeket áldoz egy-egy angol nyelvű Q-s cikkre (mármint olyanra, amit saját oktatója, kutatója közölt) – s óhatatlanul felmerül a kérdés, hogy

vajon 10 év múlva előállhat-e egy olyan szituáció, amelyben az kap pénzt, aki hajlandó lesz magyar nyelven írott tanulmányt közzétenni?

A távolabbi jövő kérdései helyett azonban most hasznosabbnak látszik röviden áttekinteni azokat a lényegesebb szempontokat, amelyek mentén a mai magyar jogi folyóiratok elemzésére sor kerülhet. Kezdjük azzal, hogy – ahogyan arra már utaltam – ma már senki nincs, aki saját közvetlen olvasmányélményei alapján átlátná akárcsak saját jogterülete hazai irodalmát – a nemzetköziről nem is beszélve. Mégis tájékozódni próbálunk, de ezt már új eszközökkel, és részben már más célokkal tesszük: mérhetetlenül felértékelődik a *tudománymetria*,²⁸ a statisztika.

A jogtudományi folyóiratok tekintetében elvégzett vizsgálódások körében azonban érdemes különválasztanunk azokat a megközelítéseket, amelyek tartalmi kutatási kérdések megválaszolására vagy szakmai, szakterületi összefüggések feltárására vállalkoznak, és azokat, amelyek a publikációs fórumok, illetve a publikáló szerzők tudományos teljesítményét merőben tudománymetriai eszközökkel, azaz elsősorban a közlemények megjelenési helye, a közlemények száma, valamint azok mérhető tudományos hatása (pl. független hivatkozások száma) alapján ragadják meg. A folyóiratok tudományos teljesítménye (minősége) leggyakrabban az impakt faktor, a rang(sor) (pl. Q1-Q4 felosztás alapján), vagy éppen olyan kifinomultabb szempontok alapján kerül értékelésre, mint amilyen a visszautasítási arány.

Fontos megjegyezni, hogy mintha ezen a területen is kialakult volna valamifajta identitásválság – mintha minden elvárás azt sugallná, hogy ha tudományos aktorként életben akarok maradni, folyamatosan igazolnom kell létezésem, annak új és új indokait sorolva. Ennek a helyzetnek valós előnyei mellett egyértelmű hátránya, hogy a teljesítményértékelésekkel kapcsolatos adminisztratív típusú feladatok növekedése exponenciális, némely esetben – látszólag – kifejezetten a tartalmi, szakmai munka ellenében hat, veszélyeztetve annak minőségét is. Azért is nőtt meg a tudománymetriai jellegű tanulmányok száma a jogtudomány tekintetében is, mert „A szerzők számos folyóirat közül választhatnak, viszont nem közömbös, hogy cikkek mennyire »láthatóak« és milyen »visszhangot« keltenek. Nemcsak számukra fontos mindez, hanem az általuk képviselt intézmények számára is: a nemzetközi láthatóság egyik fokmérője azon folyóiratok minősítése, ahol az oktatóik és kutatóik publikációi megjelennek (impakt faktor), valamint az ezekre érkezett hivatkozások számossága

28 A tudománymetria fogalma kapcsán bővebben lásd: <https://u-szeged.hu/dokint/publikalas/tudomanymetria> (2026. 02. 12.)

(citációs index) is. Fontos tehát szelektálni a rendelkezésre álló lehetőségek közül, azaz célirányosan azokba a folyóiratba publikálni, amelyek a kutatási részterületet leginkább képviselik, és a nemzetközi láthatóság szempontjából a leginkább adekvátak.”²⁹

Amikor az egyes folyóiratok tekintetében kívánunk tájékozódni, a legáltalánosabb feltételeken (pl. átlagosan mennyi idő alatt lehet megjelentetni egy tanulmányt; milyen nyelven lehet publikálni; valamennyi jogterületről közöl tanulmányokat vagy egy szűkebb területet céloz meg; az adott folyóiratnak az MTA IX. Osztálya által meghatározott folyóiratlista szerint mi a besorolása;³⁰ hogyan lehet elérni a folyóiratot, pl. alkalmaz-e valamilyen dokumentumkezelő rendszert) túl számos további szempont segítheti az eligazodásunkat. Egyre több olyan tanulmány születik, amely egy adott (vagy néhány) jogtudományi (esetleg részben jogtudományi) folyóirat lapszámainak statisztikai elemzésére vállalkozik, ily módon feltárva olyan, a publikációs szokásokra és lehetőségekre, vagy éppenséggel az interdiszciplinaritás jelenlétére és tényleges irányaira vonatkozó tényeket, összefüggéseket, amelyek a szakmai közönség egésze számára is hasznosak lehetnek.³¹ Az elemzési szempontok között a potenciális szerzők számára is egyre nagyobb jelentőséggel bírnak az olyan szempontok mint a) a megjelenés formája (online, papíralapú, esetleg vegyes, illetve különösen fontos szempont, hogy van-e *online first* megjelenés az egyes tanulmányok vonatkozásában), b) hogy kell-e fizetni a tanulmány megjelenéséért, annak *open access*-ként való közzétételéért, esetleg a folyamat egyéb elemeiért, pl. a lektorálásért (ez a szempont közvetve a finanszírozás üzleti modelljére kérdez rá), c) a megjelenés rendszeressége (különös tekintettel annak megbízhatóságára, a csúszások hiányára), d) hogy van-e lektorálás, s ha igen, úgy az milyen terjedelmű, mélységű [a lektorálás kapcsán azt is meg kell jegyeznünk, hogy a tudatosan nem anonim, a lektor nevét a megjelenéskor

29 BELÉNYESI Emese – Sasvári Péter: *A közigazgatás-tudomány részterületeihez kapcsolódó, a Scimago adatbázisban szereplő folyóiratok klasszifikálása*. In: KARLOVITZ János Tibor (szerk.): *Applied Sectoral Policies = Angewandte sektorale Politik = Alkalmazott ágazati politikák*. Grosspetersdorf, Sozial und Wirtschafts Forschungsgruppe, 2024, 204.

30 Ehhez a korábbi irodalomból lásd: SASVÁRI Péter – NEMESLAKI András: Tudományos folyóiratok méltányos rangsorolása az MTA gazdasági és jogi osztályában: mit mutatnak az adatok? *Magyar Tudomány*, 2017, 178 (1), 80–91.

31 Példaként lásd: NÉMETH Richárd – SZOBOSZLAI-KISS Katalin: A számok tükrében: A Jog-Állam-Politika 2019-2024 között megjelent lapszámainak statisztikai és tudománymetrikai elemzése. *Jog Állam Politika*, 2025, 17 (2), 119–137.

kifejezetten feltüntető törekvés (lásd például hazánkban a *JeMa* kísérletét) is tartható, a minőség erősítését célzó álláspontot fejez ki, tekintve, hogy lektorok – ha közvetve is –, de a nevüket adják a produktumhoz]; e) hogy minként alakul a műfaji súlypontok átrendeződése az adott folyóiratokon belül – ez életszerűen jelenti egyes műfajok erősödését (pl. empiriát is tartalmazó tanulmányok, vitairatok, rövidebb műfajok, kutatási jelentés típusú munkák növekvő számát), mások relatív súlyvesztését (pl. recenzió), megint mások teljes ’kihalását’ (pl. konferenciafelhívás) vagy mindenkor látványos hiányát (pl. életútinterjú),³² f) hogy vannak-e olyan – *expressis verbis* nem is feltétlenül megjelenő – többletelvárások, melyekre a publikálás során tekintettel kell lenni (pl. empirikus eredmények létrehozásához, egyre gyakoribb elvárás).

Vannak természetesen olyan szempontok is, amelyek a lehetséges szerzőket közvetlenül nem érintik, de a lap minőség szempontjából egyébként lényegesek lehetnek (pl. vendégszerkesztők alkalmazásának gyakorlata, a lektorok rekrutálásának, toborzásának mikéntje, beleértve mindkettőbe azt is, hogy fizetnek-e nekik).

4. A jogi folyóiratok közti együttműködés lehetőségei

Fontos látnunk, hogy – a fentebb elemzett, döntően külső szereplők által generált, és a jogi folyóiratokat kiadó intézmények szintjén is erősödő verseny ellenére – *nem elsősorban versenytársak vagyunk*, hanem ugyanannak a kicsiny, ám erőteljes magyar nyelvű jogtudománynak a képviselői – sokkal több minden köt össze minket, mint ami elválaszt. Ha közösen térképezzük fel a problémákat, akkor a némely esetben (vonatkozásban) eltérő vagy egymással párhuzamosan haladó válaszok ellenére is tettünk valamit, ami középtávon valamennyi magyar kötődésű jogi folyóirat számára haszonnal járhat.

Amennyiben a lehetséges együttműködési formákat keressük, úgy célszerű a legkevésbé intézményesített formák felől haladni az érdemi és tartós összekapcsolódást felvető megoldások irányában. Az alábbi javaslatok kifejezett célja az inspiráció, azaz az olvasók ösztönzése arra, hogy további lehetséges formákat vessenek fel az e tárgyban kialakuló tudományos párbeszéd során...

32 Végül emlékezzünk meg az interjú műfajáról is, amelyre – ha nem is nagy számban –, látunk példát a hazai közigazgatás(i jog)tudományban is. A rövidebb formátumok mellett azonban hiányzik az ún. életinterjú (vagy életútinterjú) – amely szintén az *oral history*-t rögzíthetné. RIXER (2025) i. m. 104.

1. Az egyik kézenfekvő forma a további, a 2025. november 28-ai, első alkalomhoz *hasonló* összejövetelek szervezése – *best practice*-ek megosztása céljából. Itt életszerű felvetés az is, hogy esetleg szűkebb körben, valóban csak a (fő)szerkesztőknek és a lapok tulajdonosainak (kiadóinak), azaz a legközvetlenebbül érdekelteknek szólhatna a meghívás. Aktualitások, a megelőző találkozó után bekövetkezett fejlemények áttekintésére kerülne sor: miután szinte lehetetlen naprakésznek lenni valamennyi – akárcsak e tanulmányban felvetett – kérdésben, az ilyen megbeszélések (*workshopok*) alkalmasak lehetnek egymás tájékoztatására, a problémák rendszeres megbeszélésére. Mindig van aktualitás: korábban a DOI, aztán az OJS használata, mostanában pedig leginkább – ahogyan erre utaltam is – a Q-s folyóirattá válás feltételei tekinthetők ilyen kortárs problémának. Vannak sikeres kísérletek is, amelyekből mindannyian tanulhatunk: legfrissebb fejleményként említendő, hogy az *Institutiones Administrationis – Journal of Administrative Sciences* (IAJAS) lapot felvette a *Web of Science* a listájára, és e mondat rögzítésekor Q2-es besorolásra számíthat.
2. Az előbbi pont egyfajta leágazása vagy továbbgondolása az, amikor *több folyóirat közösen szervez konferenciát*, ami azért is lehet erőteljes, mert napjainkban a kutatások centrumában általában – tisztelet a kivételnek – nem a tudományos lapok állnak, nem ők jelennek meg kezdeményező szerepben, azzal együtt sem, hogy eredeti funkciójuk, kifejezett küldetésük minden esetben a szellemi műhely megteremtése, vagy létező műhelyek érdemi támogatása. Más tudományterületeken működő lapok is érdekesek lehetnek mint együttműködő partnerek, de a legfontosabb talán az, hogy a pusztán közlőhely státuszon túlmutató szervezői vagy egyéb közreműködői szerepbe is kerülhetnek folyóiratok – akár többen, együttműködve is.
3. S ha már a kutatások támogatásáról van szó, mindannyiunknak fontos témákban természetesen az eredmények bemutatása is a folyóiratok közös, többes vállalása lehet – beleértve akár azokat az eseteket is, amikor több folyóirat is közli ugyanazt a cikket! Jegyezzük meg, hogy az MTMT jelen formájában *már* tudja kezelni ezen problémát, segítségével transzparens módon összekapcsolhatóak ezek az azonos tartalmú, de akár kettőnél is több helyen (!) egyszerre megjelenő írások. Ez – egyébiránt – a közös célok és értékek jobb láthatóságán túl a szerzőknek is megéri, többszörös a hatás, a majdani hivatkozottság is. A folyóiratok emellett közösen meghirdethetnek éves kutatási témákat is. A közös

témák természetesen nemcsak a tételes jog valamely intézményével vagy a jogélet egyéb aspektusaival kapcsolódhatnak össze. Ahogy az archontológia teret nyer a jogtudományon belül is, és elkezdjük felfedezni a jeles elődök életéből nyert tanulságok alakító szerepét a magunk dolgaiban is – ugyanígy értékes lehet a jogirodalomra vonatkozó kutatások felkarolása is.³³

Sőt, sor kerülhet együttműködésre kutatásetikai kérdésekben is, még akkor is, ha ez is egy kényes terület – ugyanis a legritkábban érdekeltek a lapok az érdekkörükbe tartozó konkrét ügyek nyilvánosságra hozatalában, ha azok előfordulnak (pl. amikor két helyre is leadta valaki ugyanazt a tanulmányt, de nem szólt, hogy másodközlés lenne vagy kifejezetten nemlegesen nyilatkozott; a társszerzőt nem tüntette fel, illetve nem szerző az illető, de témavezetőként odaíratja a nevét a valódi szerző mellé stb.).³⁴ A mesterséges intelligencia térhódítása miatt a ma még inkább egyéni stratégiákat éltető gyakorlat vélhetően változni fog, a folyóiratok igen rövid időn belül arra kényszerülnek majd, hogy a közös fellépést, közös szabályozást, de legalábbis a *gentlemen's agreementek* kidolgozása formájában történő közeledést és az információcserét is felhasználó minőségbiztosítási megoldásokat válasszák.

4. A folyóiratok bármilyen konstellációban történő, tudományos vagy egyéb a jogi közélettel összefüggő rendezvények létrehozása érdekében bekövetkező összekapcsol(ód)ása egyúttal további lehetőségeket is felvet: akár közös nyilatkozatok, közös ügyek melletti elvi kiállások, figyelemfelhívások megfogalmazására is sor kerülhet, úgy, hogy valamennyi résztvevő saját lapjában is közzéteszi a közös álláspontot. Ezek lehetnek konkrét elköteleződés nélküli szándéknyilatkozatok (*például a magyar nyelv ügyében*), de akár konkrét, együttes elköteleződések is. Minden ilyen kiállásnak önmagán túlmutató hatása van – mindenképpen jelzi, ha van olyan kérdés, amelyet érdemes napirendre tűzni és ott is tartani. El kell ismerni azt is, hogy egy ilyen típusú együttműködésnek számos stratégiai, politikai, szakmai, személyes és egyéb akadálya merülhet fel...

33 Lásd például: BATÓ Szilvia: „...törvényeink minden téren hiányoznak...”: Jogrendszer, büntetőjog és jogi szaksajtó (1867-1880). *Aetas*, 2023, 38 (2), 5–38.

34 Még a régi kérdéseket elemzi, de az alapokat jól adja vissza: MAH, Eric C. : How Journals and Institutions Can Work Together to Promote Responsible Conduct. *Journal of Microbiology & Biology Education*, 2014, 15 (2), 143–145. DOI: 10.1128/jmbe.v15i2.869

Egy konkrét példán keresztül érzékeltetve, hogy miről is lenne szó, álljon itt egy képzeletbeli, de bizonyosan lehetséges közös nyilatkozat szövege.³⁵

Szándéknyilatkozat

Mi, a magyar jogi-igazgatási folyóiratok képviselői kinyilvánítjuk abbéli szándékunkat, hogy a magyar jogi és igazgatási szaknyelv ügyében párbeszédet kívánunk folytatni, és a rendelkezésünkre álló eszközökkel támogatjuk is annak előrehaladását, folyamatosságát.

Mi, a magyar jogi-igazgatási folyóiratok képviselői elkötelezzük magunkat amellett, hogy folyóiratainkban a magyar nyelvű tanulmányok aránya éves átlagban el fogja érni a legalább 50%-ot, illetve az eleve angol nyelvű folyóiratainkban törekszünk az egyes szakkérdések magyar helyzetének bemutatására, elemzésére is.

Elkötelezzük magunkat továbbá, hogy a magyar jogi és igazgatási nyelvvel kapcsolatos kérdéseket prioritásként kezeljük, törekszünk az e tárgyban születő írások publikálására, a kérdéskörrel kapcsolatos vita fenntartására, az érvek folyamatos bemutatására. Ugyanígy, kívánjuk a társlapokkal való kapcsolat elmélyítését és a folyamatos együttműködést, együttgondolkodást.

Budapest, 202....

Aláírók:

5. Az előző ponthoz képest szakmai értelemben konkrétabb, mégis kevesebb 'veszélyt' hordozó együttműködési forma a közös pályázatkiírás.

35 A szövegben szereplő 'jogi-igazgatási folyóiratok' kifejezésnek a 'jogi folyóirat' fogalmához való viszonya elemzését itt nem tartom szükségesnek – annak kifejtésére a közigazgatási jogtudományi folyóiratok bemutatása során, másutt keríték sort. A 'jogi nyelv' és a 'jogi-igazgatási nyelv' kifejezéseket e tanulmányban szintén azonos értelemben használom – hasonlóan a hazai szakirodalom egy jelentős részéhez.

Szómagyarító vagy más (pl. jogesetmegoldó) pályázatok közös meghirdetésére kerülhet sor: ha a felhívás egyszerre 30-40 lapban jelenik meg, a figyelem felkeltése, a magyar nyelv ügye vagy más közös cél felé fordítása bizonyosan bekövetkezik. Erre külön-külön *valószínűleg* nem, vagy csak alacsonyabb hatásfokkal lennének képesek a lapok. S a folyamatnak ezen a ponton nem is kell véget érnie: az így előállított szavakra, kifejezésekre vonatkozóan dráma és/vagy verspályázat, novellapályázat is meghirdethető utóbb – joghallgatói és/vagy gyakorló jogászai kategóriákban. A lehetőségek korlátlanok – a határ valóban a csillagos ég. A szavak, kifejezések szaknyelvbe történő beépülésére mindazonáltal csak akkor van esély, ha folyamatszerűen zajlanak az események – azaz nem egyszeri nekiveselkedésről van szó. Lényeges körülmény az is, hogy a folyamat egy pontján az újonnan előállított szavaknak, kifejezéseknek be kell kerülniük a terminológiai adatbázisokba is... A problémakör egyébiránt úgy is megragadható, hogy miután a jogi-igazgatási szaknyelvbe való tudatos beavatkozás egyébként is folyamatosan zajlik egy hullámszerű, szakaszos formában (jogalkotással, a negatív jogalkotásként is értelmezhető deregulációval, az utóbbiból részben független nyelvi egyszerűsítéssel, és legújabban a mesterséges intelligencia felhasználási területeire irányuló kísérletezéssel), a kérdés csupán az, hogy ma – a 2020-as években – szükség van-e az ezen formákat meghaladó beavatkozásra a vizsgált szaknyelvi területen.³⁶

6. Együttműködés kialakulhat érdekvédelmi céllal is, amikor is nem – csak – az egyéni érdekkijárársban bízunk, hanem a közös kiállás lehetősége is eredményekkel kecsegtet – olyan kérdésekben is mint a lapminősítés, vagy éppen a folyóiratok finanszírozását javító jogszabályváltoztatásokkal összefüggő nyomásgyakorlás esete. Végeredményben akár folyamatos szakmai együttműködés is kialakulhat, ám itt sem szabad véka alá rejteni, hogy mindez nyilván komoly veszélyeket is hordoz magában: az egyébként kellemes és hasznos együttgondolkodásokat, felemelő közösségi alkalmakat hirtelen frakcióharcok, egyéni és csoportos érdekeket előtérbe állító fellépések árnyékolhatják be.
7. Az együttműködés egyik végső, immár intézményesített formája az egyesületi típusú szerveződés.³⁷ A jogtudományban ismerünk általános jellegű, azaz szak- és tudományterületeken átívelő tudományos (vagy részben tudományos) egyesületeket, tudományos társaságokat (lásd

36 RIXER (2023) i. m. 12–13.

37 Ehhez lásd bővebben: RIXER (2022a) i. m.

a MÁJT, illetve az MJE példáját), illetve egyes szűkebb jogterületeken tevékenykedő civil típusú entitásokat is (lásd pl. a KTE esetét) – miközben a 'funkcionális' jellegű, nem jogterületi logika, hanem a tudományosság valamely szűkebb aspektusa mentén történő szerveződés is lehetséges lenne, akár egy, a hazai jogi vagy kifejezetten a hazai jogtudományi folyóiratokat tömörítő egyesület formájában is.

Bármi is lesz azonban a továbblépés iránya, pontos formája, az első találkozó meghirdetése után kapott sok-sok támogató és további beszélgetéstémákat felvető levél (e-mail) azt jelzi számomra, hogy *egyrészt* az elmúlt 188 évben³⁸ sok átbeszéletlen ügy és téma gyűlt fel a jogi folyóiratok kapcsán, *másrészt* igény mutatkozik arra, hogy a legközelebbi beszélgetésre, egyeztetésre vagy egyéb koordinált fellépésre ebben a körben ne újabb 188 év múlva kerüljön sor, hanem valamivel hamarabb, akár már néhány éven belül.

38 A hazai jogi folyóiratirodalom 1837-ben indulására nézve lásd: KOI Gyula: *A magyar közigazgatás-tudomány*. In: JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SULYOK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Közigazgatási jog rovat, rovatszerkesztő: Balázs István). Budapest, ORAC Kiadó Kft. – Eötvös Loránd Kutatási Hálózat Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézete, 2023, [33]. <http://ijoten.hu/szocikk/a-magyar-kozigazgas-tudomany> (2026. 03. 12.)

A JOG DOGMATIKAI VAGY EMPIRIKUS MEGKÖZELÍTÉSE

SAKFOYÓIRATBAN MEGJELENVE

HORVÁTH M. TAMÁS
egyetemi tanár (DE ÁJK)

Absztrakt

A különböző jogtudományi megközelítések eltérő követelményeket eredményeznek a szakfolyóiratokban való publikálás tekintetében. A dogmatikai és a társadalomtudományi szemléletű elemzéseknek élesen eltérők az érvelési sajátosságai, a szerkezeti kötöttségeik és az idézési rendszereik. Lehet-e, legyen-e ebben egység, és ha nem, akkor melyik javára tegyünk engedményeket? Az írás arra a következtetésre jut, hogy a jog társadalomtudományi értelmezését mindenképpen a jogtudomány részének célszerű tekinteni. Bizonyos elemeivel, amilyen az állításból határozott feltevés megfogalmazása és annak bizonyítási kísérlete, ugyanakkor célszerű lehet a kifejezetten dogmatikai szemléletű munkákkal szembeni elvárásokat is kiegészíteni, mivel azok veszteség nélkül erősíthetik a kifejtés megértését, szélesebb szakmai közönség részére történő eljuttatását.

Kulcsszavak: empirikus jogtudomány, a jog dogmatikai szemlélete, társadalomtudományi kutatási módszerek, okság szerepe

DOGMATIC OR EMPIRICAL APPROACH OF LAW:
DIFFERENT CRITERIA OF PUBLISHING

Abstract

The consequences of different approaches to jurisprudence differ in terms of the requirements for publication in professional journals. Dogmatic and social science analyses differ sharply in their argumentation, structural constraints, and citation systems. Can there be unity in this, and if not, which approach should we favour? The article concludes that the social science interpretation of law should definitely be considered part of legal science. With certain elements, such as the formulation of a definite hypothesis from a statement and the attempt to prove it, it

may also be advisable to supplement the expectations of works with an explicitly dogmatic approach, as they can strengthen the understanding of the explanation and its dissemination to a wider professional audience without any loss.

Keywords: empirical jurisprudence, dogmatic approach to law, social science research methods, role of causality

1. Témafelvetés

Jelen írás célja a különböző jogtudományi megközelítések következményeinek áttekintése a szakfolyóiratban való publikálás követelményeire nézve. Feltevésünk az, hogy a típusosan eltérő módszertanok más-más megjelenítést igényelnek. A téma a jogi folyóiratok főszerkesztőinek és tulajdonosainak találkozója kapcsán merült fel. A kifejtés módszereként így az ún. résztvevő megfigyelés jelölhető meg, figyelemmel a gyakorló szerkesztési tapasztalatokra.

2. Egy példa

Vegyünk egy példát az azonos tárgynak a különböző felfogású kifejtésére! Legyen ez a téma az Európai Unió Bíróságának (EUB) előzetes döntéshozatali eljárása. Az Európai Unió Működéséről Szóló Szerződés (EUMSZ) 267. cikke a szóban forgó eljárást úgy szabályozza, hogy az Európai Unió Bírósága hatáskörrel rendelkezik előzetes döntés meghozatalára a következő kérdésekben:

- a) az uniós alapszerződések értelmezése;
- b) az uniós intézmények, szervek vagy hivatalok jogi aktusainak érvényessége és értelmezése.

Ha egy tagállam bírósága előtt ilyen kérdés merül fel, és ez a bíróság úgy ítéli meg, hogy ítélete meghozatalához szükség van a kérdés eldöntésére, kérheti az EUB-t, hogy hozzon ebben e kérdésben döntést. Ha egy tagállam olyan bírósága előtt folyamatban lévő ügyben merül fel ilyen kérdés, amelynek határozatai ellen a nemzeti jog értelmében nincs jogorvoslati lehetőség, e bíróság köteles az Európai Unió Bíróságához fordulni.

Jogdogmatikai megközelítésben jellemzően a következő témákat kell vizsgálni az előbbi tényállást illetően: milyen tárgykörben lehet az EUB-

hez fordulni; milyen terjedelmű ez a lehetőség, mennyiben korlátozott. Ki (milyen szerv) fordulhat az EUB-hez és milyen tartalmú felhatalmazás alapján, továbbá e jognak milyen garanciái vannak. Ha ez kötelezettség egyben, kit (milyen szervet), milyen mértékben és mennyiben terhel; mi a kérdés kezelésére nézve az EUB mozgástere, illetve a válasz kapcsán az EUB döntéseinek joghatása.

A kontextuális megközelítés már kitér¹ a formális jogon és annak értelmezésén² túli kérdésekre, így többek között az előzetes döntéshozatal iránti kezdeményezések tagállamon belüli gyakoriságára, azon belül időbeli alakulására, tárgykör szerinti megoszlására, a jogosultságot gyakorló bíróságok szintjei közötti eltérésekre. Tágabb horizontú ugyancsak az a kérdés, hogy milyen eljárási viszonyokat fejez ki a tagállami bíróságokkal megvalósított párbeszéd az előterjesztés elbírálásának folyamatában. Az eljárás tapasztalatain alapul az a továbbgondolási irány, amely a tagállami bírójogi álláspontjának kifejezési hajlandóságát firtatja. Hasonlóképpen az EUB-val szemben is fölmerül a válasz érdemlegességének kérdése, mégpedig szándéktól függő, és attól elvonatkoztatott formában is. Fölvetődik az esetjogra hivatkozás vizsgálata mindkét eljárásbeli fél részéről akként, hogy az az érdemi válasz helyettesítésére irányul-e. Leíró elemzés tárgya az előzetes döntéshozatali eljárás mint a bírósági hierarchia különböző szintjei közötti pozícióharc.

Az utóbbihoz könnyen viszonyíthat, és a kontextusos megközelítésen már túlmutat az elemzett jog társadalomtudományi szemlélete. Ekkor a nemzeti bíróságok, illetve azok szintjei előzetes döntéshozatali eljárás iránti kezdeményezéseinek megoszlása az empirikus vizsgálat tárgya; nem egyszerűen eseti hivatkozások, és nem is pusztán leíró statisztikai adatok alapján, hanem a viszony alakulását illetően valamilyen oksági összefüggést feltételezve. Ilyen lehet a felsőbíróságok szerepének túlsúlyosságát az igazságszolgáltatási rendszer centralizált voltát feltételezve³ magyarázni.

1 VÁRNAY Ernő: *Előzetes döntéshozatali eljárás - magyar tapasztalatok*. In: OSZTOVITS András – PAPP Mónika – VARJU Márton – VÁRNAY Ernő (szerk.): *Húsz év – húsz elvi jelentőségű határozat. A magyar bíróságok által az Európai Unió Bírósága előtt kezdeményezett előzetes döntéshozatali eljárások*. Budapest, HUN-REN TK Jogtudományi Intézet – ORAC Kiadó, 2025.

2 Az előbbiekben a példa tematikájára való rövid utaláskor ugyancsak Várnay Ernő egy megközelítési gyakorlatát vettük alapul az ELTE TK Jogtudományi Intézet 2026. február 19-i vitája alapján.

3 PAVONE, Tommaso – KELEMEN, R. Daniel: *The Evolving Judicial Politics of European Integration: The European Court of Justice and national courts revisited*. *European Law Journal*, 2019, 25 (4), 1–22.

Az állításnak nem egyszerűen indokát, hanem tételes bizonyítását vagy annak hasonló alapon való elvetését szolgálja ekkor az elemzés. Ehhez olyan koncepcionális megközelítésre van szükség, amely megfelelő megalapozottság mellett lehetővé teszi releváns, azonosítható és mérhető indikátorok meghatározását. Példánkban ilyen indikátor a különböző bírósági szinteken az EUB-ra való hivatkozások, valamint az előzetes döntéshozatali kezdeményezések száma. Az indikátorok alkalmazása nem pusztán a jelenség leírását szolgálja, hanem a bizonyítandó állítás tesztelését is.

3. A jog társadalomtudományi megközelítéséről

A gyakorlatban használt dogmatikai⁴ megközelítéssel élesen, a kontextuális szemlélettel pedig valamivel kevésbé, de mindegyikkel szemben áll a jog társadalomtudományi felfogása, különösen akkor, amikor az ilyen irányú kutatások alapvető módszertani követelményeit⁵ is figyelembe veszik.

Már a normativitás részleges meghaladásának tekinthető, ha a vizsgálat társadalmi és gazdasági összefüggésekre is kiterjed. Ez a jogpozitivizmushoz képest kétségtől többet jelent, hiszen nem pusztán leíró jellegű megközelítésről van szó. E szemléletet ugyanakkor gyakran a természetjoggal állítják szembe, ám ez inkább értékalapú különbségtétel; a formáljogias normativitáshoz képest a jelen összefüggésben nem jelent érdemi eltérést. A tágabb összefüggések figyelembevétele már abban is megnyilvánul, ha a jogi hatások kiterjedését számbavétel és értékelés tárgyává teszik.

A társadalomtudományi megközelítés azonban ennél több, illetve kompaktabb; lényege egy tapasztalati oksági viszony. A 'tapasztalati' jelző itt azt jelenti, hogy a vizsgálat nem normatív tételezésre, hanem a jelenség bizonyító erejű tényeire épül. Az ilyen vizsgálat a klasszikus jogász érveléstől élesen különbözik, mert nem formális logikai, illetve nem ismeretelméleti természetű.

Az okságot illetően jól megragadható a különbség a jogi jelenség kiterjedésére kitérő kontextuális szemlélethez képest. A jelenség leírásán túl

4 A dogmatikai majd doktrinális fogalmakat a jogász gyakorlat hétköznapi és nem jogelméleti értelmezésében használja az írás. Vö. egyebek között Bódig Máttyás: *A jogtudomány módszertani karaktere és a dogmatikai tudomány eszméje*. In: BÓDIG Máttyás – ZŐDI Zsolt (szerk.): *A jogtudomány helye szerepe és haszna; tudománymódszertani és tudományelméleti írások*. Budapest, MTA TK Jogtudományi Intézet - Opten Informatikai Kft., 2016, 86–109. című tanulmányával!

5 Lásd: BABBIE, Earl: *The Practice of Social Research*. 15th ed. Belmont, Wadsworth, 2020.

ugyanis magyarázó összefüggés tételezése is szükséges, ami a következő bizonyítási eljárás keretét megadja. Példánkban a különböző bírósági szinteken az EUB-ra hivatkozások, illetve az előzetes döntéshozatali kezdeményezések száma az összes érdemi döntések számához képest jellemző lehet a felsőbbbíróságok pozíciójának kifejezésére, azaz minél nagyobb ezen arányszám más szintekhez képest, annál inkább tekinthető a bírósági rendszer például 'centralizáltnak.'

Szoktak éppen ezért empirikus jogtudományokat⁶ említeni, utalva arra, hogy valamilyen módszerrel a jog társadalmi hatásainak egyik vagy másik dimenzióját igyekeznek az ilyen kutatások megragadni. Valójában azonban az oksági összefüggés felállítása, illetve a tapasztalati módszer alkalmazása – bár konzekvensen egymáshoz kapcsolódik – de végtére is két külön követelmény.

A tételezett összefüggés elvileg önmagában is magyarázható, külön kvantifikálás nélkül is. Magából a leírásból is levonható ilyen következtetés kellő elméleti magalapozás után. Ez esetben is szükséges azonban a jelenségre és következtetésére formális hipotézis megfogalmazása. A bizonyítás ekkor sem marad a formális logikán belül, hanem túllép azon, sőt, az egyszerű kontextualitáson is. Példánkban a rendes bírósági szintek aktivitásának keretek között tartása, esetleg terelése vagy netán regulázása tartalmilag is fölmerül, például akkor, ha az alkotmánybíróságok gyakorlatára is figyelemmel vagyunk, ahol a téma, a bírói szabadság döntések, indokolások tárgya is. Ennyiben tehát tartalmi érveléssel is kibontható a vizsgált jelenség.

A hipotetikus állítás bizonyítására tett kísérlet további többlete azonban valamelyik empirikus társadalomtudományi módszer kifejezett alkalmazása. Ez esetben lehetségessé válik a tesztelés mennyiségi vagy minőségi mutatókon keresztül, továbbá a felállított összefüggések tételes levezetése és ezáltal igazolása. A társadalomtudományi megközelítésű jogtudományi módszer alkalmazása ekképpen lesz teljes, azáltal tehát, hogy jelenségek jogi vonásainak és azok külső hatásainak számbavételére, észlelésére, mérésére kerül sor, amelyeket összefüggések felállítására és azok értelmezésére, magyarázatára használnak fel.

Megkülönböztethető ez a szokásos jogszociológiától, amelyik jellemzően jogi jelenségeket vizsgál, csak 'másképpen', nem a normák és szokásos jogeseti indokolások révén. A társadalomtudományi megközelítés alapja átfogóbb, vele összefüggésben lesz a jelenség jogi vonása meghatároz-

6 JAKAB András – SEBŐK Miklós: *Empirikus jogi kutatások*. Budapest, Osiris, 2020.

va. Példánkban az általánosabb téma az európai integráció értékeinek érvényesülése, míg a kontextuális megközelítés megmarad az alkotmányos bírói intézmények közötti ún. párbeszéd keretei között, a pusztán jogdogmatikai érvelés pedig a bíróságok szabadáságfokának normatív keretei tételezésénél.

Ugyancsak elhatárolást kell tenni ahhoz képest, amikor a tágabb horizontú megközelítést jogi relációjú interdiszciplinaritásnak⁷ veszik. Gyakran felmerül a kérdés a jog szociológiai, a jog politológiai vagy kifejezetten jogpolitikai, szakpolitikai, netán igazgatástudományi vagy szociálpszichológiai kapcsolatairól. Az előbbieken azonban az ilyen többoldalúságnál vagy több lábon álló érvelésnél többről van szó: nem pusztán sokoldalúságról, hanem egyrészt a kifejtés másképpen való szervezéséről, másrészt nem normatív megközelítésű módszerek gyakorlati értelemben szabályszerű alkalmazásáról.

Bár az empirikus jogtudománynak számos irányzata van, melyek többé vagy kevésbé követik az általános társadalomtudományi módszertanok alapjait, nem mondható, hogy a sztenderd teljesen letisztult volna. Ami világos, az a hagyományos dogmatikai szemlélettől való eltérés. Kérdés a továbbiakban, hogy a meghatározható sajátosságok immár összeférnek-e a normatív logikájú kifejtés követelményeivel, jelesen a szokásos, a jogalkotás tekintetében *de lege lata* – *de lege ferenda* szemléletével, a joggyakorlatot illetően pedig a döntés és érvelés rekonstruálása, majd alátámasztása vagy kritikája logikájával.

4. Az egyes megközelítések sajátos kifejtési módja

A jogdogmatikai tanulmányok szerkezetére jellemző a jogszabályi, illetve az ítéleti, határozati tényállás rekonstrukciója, illetve az indokolások értelmezése. Követi ezt a jogalkotói akarat, továbbá a jogalkalmazói döntés lényegének (*ratio decidendi*) meghatározása. Majd ezt a képet egészíti ki a szabályozás, illetve az érvelés kritikája – feltételezve, hogy nem pusztán deskriptív bemutatásról van szó. Végül a norma vagy eset jelentőségére való rámutatás formájában fejeződik ki a kritika következménye.

Az ilyen klasszikus jogi tanulmány közege egy tételezett világ és annak normakörnyezete. Az írás által teremtett, meghatározott exkluzív univerzum lehet:

7 GESTEL, Rob van – MICKLITZ, Hans-Wolfgang: Why Methods Matter in European Legal Scholarship. *European Law Journal*, 2014, 20 (3), 292–316.

- jogszabály (tervezeti forma vagy jogforrás),
- jogeset (hatósági határozat vagy bírói döntés, ítélet)
- jogi érték (alapjog, természetjogi tétel).

A megállapítások alapjául a tételezések által lehatárolt kondicionális közzegre való alapos, folyamatos és pontos hivatkozások szolgálnak. Hasonlóan ahhoz, ahogy egy jogi tényállást kell elhelyezni és megkonstruálni a jogalkotás előkészítése során, illetve ahhoz, ahogy a jogalkalmazás során a hatáskörrel rendelkező a határozatot, a bíró pedig az előtte fekvő ügyben az ítéletet meghozza. A természetjogias megközelítés a filozófiai irányokhoz és azok kifejtéséhez is erősebben köthető.

A doktrinális tanulmányok hivatkozási rendszere ennek megfelelően a jogi vagy jogias tételeknek való folyamatos megfelelést közvetíti, igazolva szüntelenül, hogy az adott tételezések világán belül maradtunk. E hozzáállásnak ezért dokumentatív funkciója is van, és szerkesztésileg ennek a szemléletnek jellemzően a lábjegyzetelés idézeti forma felel meg. Ha ezt rávetítjük a szakirodalmi forrásokra, akkor ott is a lábjegyzetenkénti hivatkozások az állítások tételezett környezetnek való megfelelése kimutatását, visszakövethetőségét szolgálják.

A társadalomtudományos alapú közlemények szerkezetéként az ún. IMRAD-modellt szokták leggyakrabban megadni. A szerkezet négy fő részből áll:

- bevezetésből (*introduction*),
- módszertanból (*methods*),
- az eredmények (*results*) összegzéséből és a
- diszkusszióból (*discussion*).

E kifejtési struktúra egy természettudományos alapú felépítés, ami nem a tételezett világ ismeretelméleti megközelítését, hanem materiális alapon tapasztalati megismerést feltételez. Ilyen értelemben szoktak empirikus jogtudományról beszélni. E struktúra szerint biztosítható a kutatási kísérlet logikus felépítése, átláthatósága és ezáltal megismételhetősége.

A folyóiratbeli és szakkönyvi megjelenésre ebből a megkülönböztetésből gyakorlati következtetések adódnak. A szerkezeti elvárásokon túl az, hogy a hivatkozások szerepe nem egyszerűen a tételezéseknek való megfelelés dokumentálása, hanem inkább a más kapcsolódó forrásokra való utalás, a jellemző kapcsolódások mutatása. Formailag, szerkesztésileg ennek nem a lábjegyzetelés felel meg elsődlegesen, hanem a szövegtörzsön belüli

zárójeles hivatkozás. Ha szükséges, oldalszámokkal, de itt a mindenre kiterjedő aprólékosság jelentősége kisebb: a hivatkozás inkább további utalási kapcsolatokra, mintsem tételes dokumentálásra irányuló.

5. Vegyíthető-e a két rendszer?

Keverhető-e a doktrinális és az empirikus jogtudományos megközelítés? Természetesen igen. Összevegyíthetők-e a mindegyiküknek megfelelő kifejtési módok is? Aligha.

A kapcsolódásra példa a jog és gazdaság (*law and economy*) irányzata, amelyik a szabályozás ökonómiai hatásait, illetve a jogforrások eleve ilyen természetét állítja vizsgálódásai középpontjába, megtámogatva több közgazdasági elmélettel is.

Hasonló a helyzet az ágazatpolitikák kutatásával, amelyek a *public policy* körébe sorolhatók, és ahol a normák alkotása, hatásuk elemzése természetes módon kapcsolódik össze az adott szakterület (energetika, közoktatás, közösségi közlekedés, szociális szolgáltatások stb.) sajátos tudásanyagával. Jó példát mutatnak erre az Európai Unió politikáira irányuló vizsgálatok vagy a szociálpolitika területe, ahol a szociális, illetve a családi jog beépül a viszonyok komplex vizsgálati tárgyi körébe.

Külön kérdés a közigazgatástudomány helyzete a tudományágak és az alkalmazott módszerek összefüggése szempontjából. Az állam, illetve a közfeladat-ellátás más (közösségi, magán, nonprofit, egyházi) megoldásai különböző diszciplínák (jog, igazgatás, közgazdaság, közpénzügyek, statisztika, menedzsment stb.) tárgyai. A sajátosságaikhoz igazodó vizsgálati elemzési gyakorlatok szükségképpen összekapcsolódnak.

A kép azonban nem ennyire harmonikus. A gyümölcsözőnek ígérkező együttműködéshez az is kell, hogy hagyják ezt érvényesülni.

Az (állam)igazgatási jogi szemlélet dominanciáját például a többi kapcsolódó szakterület már régóta nehezen viseli el. A közigazgatás szigorú értelemben vett normatív jogi megközelítése elidegenítő hatású a többi érintett tudományág képviselőire nézve. Ez azt jelenti, hogy a tágabb profilú angol nyelvű folyóiratok, közlőhelyek társadalomtudományi követelményeihez lényegében igazodni kell.

Mindez a doktrinális és normatív kifejtés elkülönüléséhez vezetett a módszereket és a kifejtés közlőhelyeit illetően. A kockázat két értelemben is megáll. Egyrészt csak az minősül jogtudománynak, ami normatív vagy doktrinális. A nem ilyen megközelítés elveszti a jogi minősítést. Ellenkező

esetben akkor teljesen meg kellene felelni a társadalomtudományos követelményeknek, ami a jogelemzés elengedését kellene, hogy eredményezze. Így könnyen a 'senki földjére' kerülnek a jogra is kiterjedő komplexebb tudományos háttérrel operáló kutatások. Oda már nem tartoznak, ide nem nyerne bebecsátást a teljeskörű megfelelés hiányosságai miatt.

Valójában a jogi elemzési tudományos követelmények nyitottságával lehet észszerűen kezelni ezt az ellentmondást. A folyóiratok esetében azonban következetesség esetén ez a vagy-vagy kérdésévé válik. Egyszerre két tartalmi követelményrendszert, formális és empirikus okságra épülő logikát, hivatkozási protokollt megkövetelni aligha lehet. Márpedig a jog klasszikusan nem társadalomtudományos karaktere miatt ez a kettősség kiegyensúlyozott módon nem szüntethető meg.

6. Következtetés

A kompromisszum elsősorban a jog tudományos művelőinek érdeke. Való igaz ugyan, hogy a jogászai szakma szempontjából a normák érvényesüléséhez a doktrinális logika elengedhetetlen és egyben más szempontot kizáró is. Ha viszont a jogra a többi között egy társadalmi tényezőként tekintünk, akkor a tudományágak között interakciónak nagyobb a tere. Nem fölösleges ez a kiterjesztés, mert használhatóvá teszi a szakismeret jóval tágabb körben, mintsem csak a klasszikus jogászai professziók sorában. A tudományos megismerés más formáinak elismeréséhez jutunk így, ezen adott ágon belül.

A társadalomtudományi módszerekkel teljeskörűen élő kutatásoknak is ezért tanácsos helyet biztosítani a klasszikus megközelítések mellett, és azokat gyanakvás nélkül a jogtudomány, közigazgatástudomány részének tekinteni.

A jog társadalomtudományi értelmezésének bizonyos elemeivel továbbá mindenképpen célszerű a dogmatikai szemléletű munkákat is kiegészíteni, mivel azok veszteség nélkül erősíthetik a kifejtés megértését, szélesebb szakmai közönség részére való eljuttatását. Ilyen lehet az állítások tételes, formális logikán túli megfogalmazása és hozzájuk olyan feltételezések rendelése, amiknek a bizonyítását megkísérlik a megjelölt és valóban alkalmazott módszertan alkalmazásával.

A társadalomtudományi orientációjú jogi szaklapok számára ilyen típusú minimumkövetelmény mindenképpen érvényesíthetőnek tűnik. Kizárólagosságot ez aligha jelenthet, de az eligazodást segíti a szakmai tudományos és gyakorló jogászai közönség számára.

A JOGTUDOMÁNYI FOLYÓIRATOK MINŐSÍTÉSÉNEK ÉS MŰKÖDTETÉSÉNEK KIHÍVÁSAI

BOROS ANITA
egyetemi tanár (NKE RTK)

Absztrakt

A jogtudományi szakfolyóiratok indítása és tartós működtetése napjainkban nem pusztán szerkesztési vagy tudományszervezési feladat, hanem összetett intézményi kihívás, amelyet a nemzeti és nemzetközi minősítési rendszerek, a publikációs ösztönzők átalakulása, valamint a digitális tudományos kommunikáció infrastruktúrája együttesen formálnak. A jogtudomány sajátosságai – különösen a nemzeti jogrendszerekhez való kötődés, a kvalitatív értékelés dominanciája és a folyóiratok normaképző szerepe – miatt ezek a kihívások eltérő módon és súllyal jelennek meg, mint más tudományterületeken. A tanulmány célja annak bemutatása, hogy miért különösen nehéz új jogtudományi folyóiratot legitim módon felépíteni, és milyen objektív, transzparens feltételrendszer tekinthető reális belépési minimumnak a szakmai elfogadottság és a későbbi nemzetközi láthatóság szempontjából. Az elemzés nemzetközi jógyakorlatokra, indexálási és kiválasztási standardokra, valamint publikációetikai keretekre támaszkodik, miközben empirikus alapját az elmúlt öt év szerkesztői tapasztalatai adják egy hazai jogtudományi folyóirat működéséből. A tanulmány eredménye olyan fokozatosan felépíthető működési és minőségbiztosítási keretrendszer meghatározása, amely a jogtudományi folyóiratépítést nem egyszeri minősítési 'ugrásként', hanem hosszabb távon tervezhető és intézményesen támogatható pályaként értelmezi, és ezzel hozzájárulhat a hazai tudománypolitikai gondolkodás megalapozásához is.

Kulcsszavak: jogtudományi szakfolyóirat, folyóirat-minősítés, tudománypolitika, publikációs ösztönzők, indexálás, szerkesztői gyakorlat, tudományos láthatóság

CHALLENGES IN THE QUALIFICATION AND OPERATION OF LEGAL JOURNALS**Abstract**

Launching and maintaining legal journals is not simply an editorial or scientific organization task these days, but a complex institutional challenge, shaped by national and international rating systems, the transformation of publication incentives, and the infrastructure of digital scholarly communication. Due to the specificities of legal science – especially the connection to national legal systems, the dominance of qualitative evaluation, and the norm-setting role of journals – these challenges appear in a different way and with a different weight than in other fields of science. The aim of the study is to demonstrate why it is particularly difficult to build a new legal journal in a legitimate way, and what objective, transparent set of conditions can be considered a realistic entry minimum in terms of professional acceptance and subsequent international visibility. The analysis relies on international best practices, indexing and selection standards, and publication ethics frameworks, while its empirical basis is provided by the editorial experiences of the last five years of the operation of a domestic legal journal. The result of the study is a gradually buildable operational and quality assurance framework that interprets the creation of legal journals not as a one-time qualification „leap”, but as a long-term plan and institutionally supported path, and can thus contribute to the foundation of domestic science policy thinking.

Keywords: legal academic journal, journal evaluation, science policy, publication incentives, indexing, editorial practice, scholarly visibility

1. Bevezetés

Új szakfolyóiratot indítani – kifejezetten a jogtudományok területén – hagyományosan is ambiciózus vállalkozás volt, napjainkban azonban a feladat összetettsége látványosan megnőtt. Ennek egyik oka, hogy a folyóirat már nem csupán nyomtatott fórumként értelmezhető, hanem a tudományos kommunikáció digitális terében működő intézményként, amelynek láthatósága és értékelhetősége nagyrészt szabványosított információk, metaadatok, etikai és minőségbiztosítási nyilatkozatok, továbbá a rendszeres és kiszámítható megjelenés révén válik ellenőrizhetővé. Egy

új folyóirat 'belépése' tehát nem pusztán azt jelenti, hogy megjelenik az első szám, hanem azt is, hogy a folyóirat képes bizonyítani: hosszú távon működőképes, szerkesztési elvei transzparenssek, minőségbiztosítása valószínű, és a közölt tartalom alkalmas arra, hogy tudományos közösségekben hivatkozási ponttá váljon.

A jogtudományok folyóiratai többnyire nem pusztán 'tudást közölnek', hanem normatív és értelmezési kereteket is formálnak: a közölt álláspontok visszahatnak dogmatikai vitákra, a jogalkalmazási gondolkodásra, sőt időnként a jogalkotási folyamatokra is. Emiatt a folyóirat presztízse, szerzői köre és szerkesztői hitelessége különös jelentőséggel bír, és a szakmai közösség sokszor óvatosabban viszonyul az újonnan megjelenő fórumokhoz, mint olyan területeken, ahol a publikáció 'csak' eredményközlés és kevésbé intézményes normaképzés. A belépési nehézség tehát egyszerre szakmai, reputációs és infrastrukturális jellegű.

Emellett a tudományos teljesítmény mérése is jelentős átalakuláson ment keresztül az elmúlt évtizedekben. A minősítés ugyanis egyre inkább olyan indikátorokra és eljárásokra támaszkodik, amelyek a folyóiratokat összehasonlíthatóvá teszik. E logika az általunk vizsgált tudományterületeken sem kerülhető meg, még ha ezeken a területeken a módszertani és nyelvi sajátosságok miatt a mérés és összehasonlítás sokszor korlátozottan alkalmazható. A gyakorlatban mindez azt jelenti, hogy egy új jogtudományi folyóiratnak már a kezdetektől úgy kell szerveznie a működését, mintha előbb-utóbb meg szeretné mérteni magát nemzeti és nemzetközi standardok szerint is. E standardok között kiemelt helyet foglal el a bírálati rend világos kommunikációja, a publikációetikai keretek megteremtése, a megjelenés rendszeressége és a nemzetközi láthatóságot elősegítő metaadatszint.

A tanulmány éppen ezért szeretné megvilágítani azokat a legjelentősebb kihívásokat, amelyekkel ma egy – különösen új – jogtudományi szakfolyóiratnak számolnia kell. Erre való figyelemmel nem a minősítési rendszerek bírálata a cél. Sokkal inkább annak bemutatása, hogy az elvárások jelentős része racionális és a tudományos integritást szolgálja. A kérdés így inkább gyakorlati: milyen feltételrendszer tekinthető objektív minimumként, és milyen pályán haladva érdemes egy új szakfolyóiratot felépíteni úgy, hogy a szakmai közösségben fokozatosan legitimálódjon, valamint reálisan megnyíljon előtte a nemzetközi láthatóság lehetősége. Mindemellett a tanulmány célja a nehézségek azonosítása mellett javaslatok megfogalmazása is a tudományos szakpolitika képviselői számára is.

A tanulmány egyes megállapításai nem pusztán a nemzetközi szakirodalom és a dokumentált joggyakorlatok elemzésére épülnek, hanem az elmúlt öt év szerkesztői tapasztalataira is támaszkodnak. A Közigazgatási Eljárási Jogi Közlemények főszerkesztőjeként szerzett tapasztalatok lehetőséget adtak arra, hogy egy induló, majd fokozatosan stabilizálódó jogtudományi folyóirat működését belülről lehessen megfigyelni, különös tekintettel a kéziratáramlás alakulására, a szerzői motivációkra, a lektorálási folyamatok gyakorlati kihívásaira, valamint a minősítési és láthatósági elvárásokhoz való alkalmazkodás nehézségeire. Ezek a tapasztalatok hasznosak lehetnek más hazai jogtudományi folyóirat számára is. A tanulmány ezért nem normatív kritikát kíván megfogalmazni, hanem egy olyan reflexív, tapasztalati alapú értelmezést nyújt, amely a szerkesztői gyakorlat és az intézményi elvárások metszéspontjában keletkező feszültségeket teszi láthatóvá, és ezekből igyekszik általánosítható tanulságokat levonni egy új jogtudományi folyóirat indításának és hosszabb távú fenntarthatóságának feltételeiről.

2. A jogtudományi folyóiratok nemzetközi modelljei

A nemzetközi gyakorlat vizsgálata akkor ad valóban használható tanulságokat egy új jogtudományi folyóirat számára, ha nem pusztán a rangsorok végpontját tekinti – például azt, hogy egy adott folyóirat szerepel-e bizonyos adatbázisokban vagy kvartilis listákban –, hanem a befogadási folyamat logikáját és azokat a működési mintázatokat elemzi, amelyek egyáltalán lehetővé teszik, hogy egy folyóirat tudományos fórumként stabilan fennmaradjon és értékelhetővé váljon. A jogtudomány e tekintetben különösen sokszínű: a folyóiratok intézményi és szerkesztési modelljei eltérnek a természettudományoktól, és még a jogon belül is markáns különbségek figyelhetők meg az angolszász, a kontinentális európai és a kisebb nyelvterületek gyakorlatai között. A közös nevező mégis az, hogy a nemzetközi 'befogadás' a gyakorlatban mindig három, egymást erősítő dimenzió mentén alakul: az *editorial standardok* és minőségbiztosítás láthatósága, a transzparencia és publikációetika intézményesítettsége, valamint az a technikai és metaadat-infrastruktúra, amely a folyóiratot felfedezhetővé teszi a tudományos digitális térben.

Az angolszász világban elsőként az Egyesült Államok modellje kíván figyelmet, mert az amerikai jogtudományi folyóirati kultúra sok tekintetben sajátos, és nem feltétlenül azonosítható a 'klasszikus' szakfolyóirat-felfogással. Az Egyesült Államok jogtudományi publikációs rendszerének

egyik sajátossága a hallgatói szerkesztésű *law review* modell, amely lényegesen eltér a klasszikus, külső szakértőkre épülő *peer review* rendszertől. E folyóiratok esetében a kéziratok kiválasztása és szerkesztése jellemzően hallgatói szerkesztőségek hatáskörébe tartozik, amelyek a döntéseket elsősorban szerkesztői (*editorial*) szempontok alapján hozzák meg, nem pedig formalizált, anonim szakértői bírálati eljárás keretében. A minőségbiztosítás ebben a modellben nem külső lektorok módszertani értékelésére épül, hanem a szerkesztők által érvényesített strukturális, érvelési és formai követelményekre, különös tekintettel az argumentáció koherenciájára, a hivatkozások pontosságára és a szöveg dogmatikai következetességére.¹ E lapok szerkesztőségébe való bekerülés az egyik legmagasabb presztízsű elismerés a hallgatók számára. Bár számos *law review* gyakorlatában megjelenik a kari tanácsadók informális bevonása vagy professzori véleménykérés, ez nem azonos a klasszikus értelemben vett *peer review* intézményével, és nem képez egységesen szabályozott, transzparensten dokumentált eljárást.² A modell legitimitását ezért nem elsősorban a szakértői lektorálás, hanem a történeti beágyazottság, az intézményi presztízs és a jogtudományi közösség hosszú távú elfogadása alapozza meg, ami egyúttal magyarázatot ad arra is, hogy az amerikai jogi folyóiratok miért nehezen illeszthetők a nemzetközi, standardizált *peer review*-alapú értékelési rendszerek kategóriáiba.³

A nemzetközi összehasonlítás szempontjából az amerikai modell tanulsága elsősorban nem az, hogy 'átvehető-e', hanem az, hogy a jogtudományban a szakmai elismertség nem mindenhol ugyanolyan eljárási sémákból épül fel. A működőképesség és reputáció alapja itt is a következetes megjelenés, a közlési minőség fenntartása és a szakmai közösség tényleges bevonása.⁴ Ezt a sajátosságot a nemzetközi diskurzus évtizedek óta elemzi és vitatja, éppen ezért fontos belátni, hogy a jogtudomány nemzetközi térképe többféle legitim szerkesztési kultúrát ismer, de mindegyik esetében alapelv, hogy a folyóiratnak egyértelműen közölnie kell:

-
- 1 FOOTE, Daniel H.: Student-Edited Law Reviews and Their Role in U.S. Legal Education. *The University of Tokyo Law Review*, 2011/6, 257–275.
 - 2 SWYGERT Michael L. – BRUCE Jon W.: The Historical Origins, Founding, and Early Development of Student-Edited Law Reviews. *Hastings Law Journal*, 1985, 36 (5), 739–791.
 - 3 FRIEDMAN, Lawrence M.: Law Reviews and Legal Scholarship: Some Comments. *Denver University Law Review*, 1998, 75 (2) 661–668.
 - 4 POSNER, Richard A.: The Future of the Student-Edited Law Review. *Stanford Law Review*, 1995/47, 1131–1138.

milyen eljárás szerint választja ki és gondozza a közleményeket, és milyen minőségbiztosítási logika érvényesül.

Az Egyesült Királyságban és a brit–nemzetközi akadémiai jogi folyóiratok körében a szerkesztési és közlési gyakorlat lényegesen közelebb áll a klasszikus, külső szakértői bírálatra épülő tudományos folyóiratmodellhez, mint az amerikai hallgatói szerkesztésű *law review* rendszer. A brit jogi folyóiratok döntő többsége formalizált, jellemzően *double-blind peer review* eljárást alkalmaz, amelyben a kéziratot a szerkesztőség előszűrését követően külső, a témában jártas szakértők értékelik, a szerző személyének anonimitása mellett.⁵ A bírálati eljárás nem csupán létező gyakorlatként, hanem részleteiben is transzparensen jelenik meg: a folyóiratok honlapján rendszerint külön dokumentumban rögzítik a bírálat típusát, menetét, a döntési szinteket és azt, hogy a végső szerkesztői döntés miként viszonyul a bírálói véleményekhez. A brit gyakorlat sajátossága továbbá, hogy a *peer review* funkcióját nem kizárólag szelekciós eszközként értelmezi, hanem kifejezetten fejlesztő jellegű szakmai visszacsatolásként is, amelynek célja a kézirat tudományos színvonalának emelése, az érvelés pontosítása és a jogdogmatikai koherencia erősítése. Ez a szerkesztési kultúra a szerzők számára kiszámítható eljárási környezetet teremt, és azt az elvárást közvetíti, hogy a folyóirat a közlésen túl is 'tudományos szolgáltatást' nyújt a szakmai diskurzus minőségének javítása érdekében. A nemzetközi indexáló és értékelő rendszerek szempontjából mindez különös jelentőséggel bír, mivel a *peer review* és az *editorial oversight* meglétének világos, könnyen hozzáférhető és dokumentált bemutatása a kiválasztási folyamatok egyik alapvető belépési feltételeként jelenik meg, különösen a jogtudományi folyóiratok esetében, ahol a módszertani és nyelvi sokféleség miatt a minőségbiztosítás láthatósága kiemelt szerepet kap.⁶

A kontinentális európai tér ennél heterogénebb. Sok országban a jogtudományi folyóiratok történetileg erős szakmai–professzori tekintélyre és szerkesztői kurátori szerepre épültek, ahol a közlési döntések és a minőségbiztosítás részben a szerkesztőség szakmai súlyán és részben informális szakmai kontrollon nyugodtak. E modell nem szükségképpen 'gyengébb', de a mai transzparencia- és etikai standardok közegében könnyen láthatatlanná válhat a minőségbiztosítás tényleges mechaniz-

5 REYNOLDS, Daniel – WICKHAM, Christopher – DARLEY, Rebecca: *Open access journals in humanities and social science*. London, The British Academy. 2014, 1–105.

6 COWNIE, Fiona: *Legal academics: Culture and identities*. Oxford, Hart Publishing, 2004, 1–227.

musa, ha a folyóirat nem fordít tudatos figyelmet arra, hogy az eljárásait megnevezze és következetesen kommunikálja.

A jogtudományi jelentőségénél fogva külön említést érdemel a német jogtudományi publikációs világ, amelyet a nemzetközi szakirodalom következetesen sajátos történeti és intézményi fejlődés eredményeként ír le. A német jogtudományban a folyóiratok hosszú időn keresztül elsősorban professzori szerkesztésű fórumokként működtek, ahol a közlés szakmai legitimációját nem formalizált, kétoldalúan anonim *peer review*-eljárások, hanem a szerkesztői felelősség és az akadémiai tekintélyen alapuló döntéshozatal biztosította. A kéziratok kiválasztása jellemzően a szerkesztőbizottság – gyakran elismert professzorokból álló – szakmai mérlegelésén nyugodott, amely a jogdogmatikai koherenciát, a módszertani megalapozottságot és a tudományos hozzájárulás súlyát értékelte, de nem feltétlenül anonimizált, külső bírálók írásos véleményei alapján. A klasszikus értelemben vett, kétoldalúan anonim *peer review*-eljárás ezért a német jogi folyóiratok esetében történetileg nem vált általános normává, és elsősorban bizonyos, nemzetközi orientációjú vagy interdiszciplináris profilú folyóiratoknál jelent meg hangsúlyosabban.⁷ A német modell sajátossága ugyanakkor nem a minőségbiztosítás hiánya, hanem annak eltérő intézményesülése:⁸ a szakmai kontroll a professzori felelősség, a tudományos reputáció és a szerkesztői kurátori szerep révén érvényesült, ami hosszú ideig stabil és a jogtudomány belső normái szerint legitim rendszernek számított.⁹ A nemzetközi indexálási és értékelési környezet változásával párhuzamosan azonban egyre több német jogi folyóirat kezdte el explicit módon is bevezetni vagy dokumentálni az anonimizált *peer review* elemeit, különösen azok, amelyek tudatosan törekednek nemzetközi láthatóságuk és bibliometriai értékelhetőségük erősítésére. Ugyanakkor például a német jogtudományi publikációs gyakorlat elemzése során Hanjo Hamann és Daniel Hürlimann empirikus vizsgálata arra a

7 Wissenschaftsrat: German Council of Science and Humanities https://www.wissenschaftsrat.de/EN/About_us/The_Council/the_council (2026. 02. 20.)

Science Council (Wissenschaftsrat): Prospects of Legal Scholarship in Germany. Current Situation, Analyses, Recommendations. https://www.wissenschaftsrat.de/download/archiv/2558-12_engl.pdf (2026. 02. 20.)

8 Nomos: Rechtswissenschaft – „Das Peer-Review-Verfahren” <https://www.nomos.de/zeitschriften/rw/> (2026. 02. 20.)

9 PURNHAGEN, Kai Peter – PETERSEN, Niels: *Evaluation of Academic Legal Publications in Germany*. In: GESTEL Rob van – LIENHARDT Andreas (eds.): *Evaluating Academic Legal Research*. Cheltenham, Edward Elgar Publishing Limited, 2019, 88–103.

megállapításra jut, hogy a vizsgált német nyelvű jogi folyóiratok jelentős része ugyan használja a *peer review* kifejezést, azonban annak tartalmát és konkrét eljárási elemeit gyakran csak általános, nem standardizált módon írja le, ami a nemzetközi tudományos gyakorlatokhoz viszonyítva elsősorban terminológiai és intézményi eltérésként értelmezhető, nem pedig a minőségbiztosítás hiányaként.¹⁰

A jelenlegi 'jó gyakorlat' azonban azt mutatja, hogy azok a kontinentális jogi folyóiratok, amelyek tudatosan kívánják erősíteni nemzetközi láthatóságukat, egyre gyakrabban dolgoznak explicit, anonimizált bírálati eljárásokkal, és ezeket részletesen közlik is a honlapon. Jó példa erre egy nemzetközi fókuszú, európai jogi profillal működő folyóirat szerkesztési és bírálati rendje, ahol a beküldési eljárás része az anonimizálás és a *blind peer review*.

Stojanovski és szerzőtársai tanulmánya vizsgálja a *peer review* folyamatát 119 európai jogi folyóirat esetében, és kimutatja, hogy a *peer review* anonim és független recenzensek bevonásával történik, ami a tudományos minőség alapvető eleme.¹¹

Külön tanulságot kínálnak a kisebb nyelvterületeken működő jogtudományi folyóiratok és az úgynevezett 'kis jogrendszerek' publikációs gyakorlatai, ahol a tudományos közlés intézményi céljai és a nemzetközi láthatóság követelményei gyakran sajátos feszültségbe kerülnek egymással. E folyóiratok esetében a legfontosabb stratégiai kérdés rendszerint az, miként tartható fenn egyszerre a nemzeti nyelven zajló, helyi jogi problémákra érzékeny tudományos diskurzus, valamint az a nemzetközi felfedezhetőség, amely a kortárs tudományos kommunikációban a minősítés és az értékelhetőség előfeltételévé vált. A kisebb jogrendszerek jogtudománya ugyanis jellemzően erősen kötődik a saját alkotmányos, dogmatikai és intézményi környezetéhez, ami indokolttá teszi a nemzeti nyelv használatát, ugyanakkor ez a nyelvi sajátosság a nemzetközi adatbázisok szempontjából korlátozhatja a láthatóságot és az idézhetőséget.

A nemzetközi indexálási rendszerek – különösen a *Web of Science* és a *Scopus* – logikájából azonban nem az következik, hogy a teljes nyelvváltás

10 HAMANN, Hanjo – HÜRLIMANN, Daniel: *Open Access bei der Veröffentlichung rechtswissenschaftlicher Fachliteratur – was soll das?* In: HAMANN, Hanjo – HÜRLIMANN, Daniel (eds.): *Open Access in der Rechtswissenschaft*. Baden-Baden, Nomos, 2019, 3–30.

11 STOJANOVSKI, Jadranka – SANZ-CASADO, Elias – AGNOLONI, Tommaso – PERUGINELLI, Ginevra: *Peer review in law journals. Frontiers in research metrics and analytics*, 2021/6, 787768.

lenne az egyetlen járható út. A gyakorlat azt mutatja, hogy számos kisebb nyelvterülethez kötődő folyóirat esetében már önmagában is jelentős előrelépést jelent, ha a folyóirat következetesen biztosítja az angol nyelvű metaadatokat, így különösen a cikkek címét, absztraktját és kulcsszavait, valamint a bibliográfiai hivatkozások római betűs (*roman script*) megjelenítését. Ezek az elemek lehetővé teszik, hogy a folyóirat tartalma a nemzetközi keresőrendszerekben és adatbázisokban azonosíthatóvá és kereshetővé váljon, anélkül, hogy a folyóirat feladná a nemzeti nyelvű közléshez kötődő tudományos küldetését. A digitális tudományos térben ugyanis a 'felfedezhetőség' elsődleges feltétele az, hogy a publikáció metaadatai értelmezhetőek legyenek a globális tudományos infrastruktúrák számára.

Ezt a megközelítést a *Web of Science*-hez és más nemzetközi indexálási rendszerekhez kapcsolódó dokumentációk is egyértelműen megerősítik, amikor kiemelik az angol nyelvű metaadatok és a *roman script* bibliográfia alkalmazásának fontosságát, valamint a megjelenés pontosságát és volumenét mint alapvető minőségi standardokat. A kisebb nyelvterületeken működő folyóiratok esetében ezért a nemzetközi láthatóság erősítése nem feltétlenül nyelvpolitikai kérdésként, hanem szerkesztési és technikai következetességgént jelenik meg: annak biztosításaként, hogy a folyóirat működése, tartalma és megjelenése a nemzetközi tudományos közlés minimális formai és infrastrukturális elvárásaihoz igazodjon. Ez a megoldás lehetőséget teremt arra, hogy a helyi relevanciájú jogtudományi diskurzus megmaradjon, miközben a folyóirat bekapcsolódik a nemzetközi tudományos kommunikáció áramába, és hosszabb távon alkalmassá válik a nemzetközi minősítési rendszerekben való megjelenésre.

A nemzeti jogtudományi publikációs hagyományok mellett a kortárs európai tudományos kommunikációban egyre meghatározóbb szerepet töltenek be azok a nagy nemzetközi kiadók által alkalmazott szerkesztési és minőségbiztosítási gyakorlatok, amelyek nem egy adott jogrendszerhez, hanem egységes, diszciplinákon átívelő standardokhoz igazodnak. Az olyan kiadók, mint a *Springer Nature*, a *Frontiers* vagy az MDPI által működtetett folyóiratok esetében a *peer review* eljárás, az *editorial oversight* és a publikációetikai keretek nem csupán deklarált elvek, hanem részletesen leírt és a nemzetközi indexálási rendszerek által is elvárt működési feltételek, amelyekhez egy újonnan induló folyóirat akkor tud érdemben kapcsolódni, ha már a kezdetektől ezekhez a standardokhoz igazítja saját szerkesztési gyakorlatát.¹²

12 VAN LEEUWEN, Thed – MOED, Henk F. – TIJSSEN, Robert – VISSER, Martijn – VAN

A nemzetközi gyakorlat megértéséhez végül érdemes röviden kitérni arra is, hogy a jogtudomány bibliometriai 'láthatósága' eltérő más diszciplínákétól, és ez az indexálás realitását is befolyásolja.¹³ A jogtudományi folyóiratok sok országban részben alulreprezentáltak¹⁴ a klasszikus bibliometriai adatbázisokban, ami azt jelenti, hogy a nemzetközi láthatóság építése nem pusztán minőségi munka kérdése, hanem részben adatlefedettség és infrastruktúra-probléma is.¹⁵ E jelenséget például a német jogi folyóirat-ökoszisztéma bibliometriai lefedettségét vizsgáló friss kutatás is alátámasztja: a standard adatbázisokban való megjelenés nem automatikus, és sokszor nem tükrözi teljes mértékben a nemzeti jogtudományi élet valós szerkezetét.¹⁶

A fenti modellek összevetéséből egy induló magyar jogtudományi folyóirat számára az a tanulság vonható le, hogy a 'nemzetközi gyakorlat' nem egyetlen, mechanikusan átvehető szerkesztési vagy intézményi mintát jelent, hanem olyan alapelvek összességét, amelyek eltérő történeti, nyelvi és tudományos kontextusokban is visszatérően megjelennek a működő és hosszú távon stabil folyóiratok esetében.

Ide tartoznak mindenekelőtt az alábbiak:

- a) A döntéshozatal és a minőségbiztosítás módjának transzparens leírása, vagyis annak egyértelmű kommunikálása, hogy a kéziratok milyen eljárásban, milyen szereplők közreműködésével és milyen szakmai szempontok szerint kerülnek elbírálásra. A nemzetközi gyakorlatok alapján a transzparencia nem pusztán adminisztratív követelmény, hanem a szakmai bizalom egyik alapfeltétele, különösen olyan diszciplínában, ahol a publikációk értékelése sokszor kvalitatív mérlegelésen alapul.
- b) A következőes megjelenés és a vállalt publikációs rend betartása, amely a folyóirat intézményi megbízhatóságának egyik legfontosabb

RAAN, Ton: Language biases in the coverage of the Science Citation Index and its consequences for international comparisons of national research performance. *Scientometrics*, 2001, 51 (1), 335–346.

13 HICKS, Diana – WOUTERS, Paul – WALTMAN, Ludo – DE RIJCKE, Sarah, – RAFOLS, Ismael: Bibliometrics: the Leiden Manifesto for research metrics. *Nature*, 2015, 520 (7548), 429–431.

14 Uo. 430.

15 STOJANOVSKI – SANZ-CASADO – AGNOLONI – PERUGINELLI i. m. 787768.

16 BOULANGER, Christian – FEJZO, Daniel – RIMMERT, Christine: Law Doesn't Count? Measuring Bibliometric Coverage of German Law Journals. Law Doesn't Count? Measuring Bibliometric Coverage of German Law Journals. *Social Sciences Research Network*, 2025/10, 1–35.

indikátora. A nemzetközi tapasztalatok szerint a tudományos minőség önmagában nem elegendő ahhoz, hogy egy folyóirat tartósan beágyazódjon a szakmai kommunikációba, ha a megjelenés időzítése kiszámíthatatlan vagy a lapszámok rendszertelenek. A következetesség ebben az értelemben nem mennyiségi, hanem szervezeti kérdés, amely azt jelzi, hogy a folyóirat képes hosszú távon fenntartani saját működését és szerkesztési kapacitását.

- c) Az etikai és integritási keretek, amelyek a nemzetközi tudományos közlésben egyre inkább elvárt minimumfeltételekké váltak. A publikációetikai nyilatkozatok, az összeférhetetlenségi szabályok, valamint a panaszkezelési és korrekciós eljárások megléte¹⁷ nem csupán normatív elvárásokat tükröz, hanem azt a felismerést is, hogy a tudományos rekord integritása intézményi felelősség. A jogtudomány esetében – ahol a személyes szakmai hálózatok és az intézményi kötődések hagyományosan erősebbek – e keretek különösen fontos szerepet játszanak a részrehajlás látszatának elkerülésében és a szakmai hitelesség fenntartásában.
- d) Végül a nemzetközi felfedezhetőség minimumának biztosítása olyan technikai és szerkesztési követelményként jelenik meg, amely nem a tudományos tartalom nemzetköziesítését, hanem annak hozzáférhetőségét célozza. Az angol nyelvű metaadatok, a standardizált bibliográfiai leírás és az egységes hivatkozási rend lehetővé teszik, hogy a folyóirat publikációi a nemzetközi tudományos infrastruktúrák számára értelmezhetővé és kereshetővé váljanak, anélkül, hogy a nemzeti nyelvű jogtudományi diskurzus háttérbe szorulna. E technikai feltételek teljesítése a nemzetközi gyakorlatban nem kivétel, hanem alapelv, amelyhez a különböző jogrendszerekhez és nyelvi közösségekhez tartozó folyóiratok egyaránt igazodnak.

Ezekből az alapelvekből képezhető le az a feltételrendszer, amelyet a tudomány következő része objektív belépési minimumként javasol egy induló magyar jogtudományi folyóirat számára. A hangsúly ebben a megközelítésben nem a külső minősítések gyors elérésén, hanem azon van, hogy a folyóirat már működésének korai szakaszában olyan szerkesztési, eljárási és technikai kereteket alakítson ki, amelyek hosszabb távon összhangban állnak a nemzetközi tudományos közlés bevett normáival.

17 Ld. ehhez: COPE: Core Practices. <https://publicationethics.org/core-practices> (2026. 02. 21.)

3. Folyóíratépítés: a nemzeti elismertség és a nemzetközi láthatóság

A folyóíratépítés egyik leggyakoribb félreértése az, hogy a siker kulcsa valamely külső 'címke' gyors megszerzése, például egy adatbázisba kerülés vagy egy rangsorban való megjelenés. A nemzetközi tapasztalatok ezzel szemben azt mutatják, hogy a külső elismerések jellemzően egy már stabil működésre ráépülő következmények. A *Web of Science* kiválasztási logikája például kifejezetten kettéválasztja a minőségi kritériumokat és az *impact*-jellegű kritériumokat, és azt jelzi, hogy a belépés elsődleges feltétele a szerkesztői rigor és *best practice*-szintű működés, míg az *impact*-szempontok csak ezután értelmezhetők. Ez a felosztás a gyakorlati folyóíratépítésre lefordítva azt jelenti, hogy a stratégia első szakaszában az 'auditálható minőség' a cél, a második szakaszban a közösségi beágyazottság és a szakmai használat, a harmadik szakaszban pedig a nemzetközi felfedezhetőség intézményesítése.

Egy új folyóirat indulásakor – a szerkesztőség és a szerkesztőbizottság felállítása, valamint az operatív működést támogató mechanizmusok biztosítása mellett – a legnagyobb kihívás a hitelesség megteremtése. A hitelesség itt nem a szerzői névsor presztízsén múlik, hanem azon, hogy a folyóirat működése kiszámítható és leírható legyen. Ebben az időszakban a folyóiratnak valójában kétféle elvárásnak kell megfelelnie: az egyik a szerzők felé tett ígéret, hogy a beküldött kéziratok korrekt, időben zajló szakmai eljáráson mennek keresztül, a másik az olvasók felé tett ígéret, hogy a folyóirat valóban megjelenik, és nem tűnik el félúton.¹⁸ A nemzetközi kiválasztási rendszerek a folyóiratok értékelése során kiemelten vizsgálják a megjelenés pontosságát (*timeliness*), valamint a *peer review*-eljárás nyilvános és egyértelmű leírását mint a szerzők és az olvasók felé tett intézményi kötelezettségvállalás mérhető indikátorait.¹⁹

18 CLARIVATE: Web of Science Core Collection – Journal Evaluation Process and Selection Criteria. <https://clarivate.com/academia-government/scientific-and-academic-research/research-discovery-and-referencing/web-of-science/web-of-science-core-collection/editorial-selection-process/journal-evaluation-process-selection-criteria/> (2026. 02. 21.)

19 Lásd különösen: CLARIVATE: Web of Science Core Collection – Journal evaluation process and selection criteria <https://clarivate.com/academia-government/scientific-and-academic-research/research-discovery-and-referencing/web-of-science/web-of-science-core-collection/editorial-selection-process/journal-evaluation-process-selection-criteria/> (2026. 02. 21.); továbbá Committee on Publication Ethics (COPE): Core Practices <https://publication-ethics.org/resources/cope-core-practices/>

Az indulási szakaszban különösen fontos, hogy a folyóirat ne próbáljon egyszerre túl sokat vállalni. A jogtudományban a kéziratok bírálata időigényes, a megfelelő bírálók megtalálása sokszor nehéz, és a szerkesztői döntésekhez is kellő szakmai ráfordítás szükséges. Ha a folyóirat túl nagy volumenű megjelenést vállal, könnyen csúszásokhoz és minőségromláshoz vezethet, ami reputációs szempontból súlyosabb kár, mint az, ha a lap eleve szerényebb menetrenddel indul.²⁰ A nemzetközi joggyakorlatokból az következik, hogy a vállalható menetrend betartása önmagában minőségi jelzés: a professzionalizmus része, amelyre később bármely indexálási kérelem ráépülhet.²¹

A második, stabilizációs szakaszban a fő feladat az, hogy a folyóirat kiépítse a 'belső kör' láthatatlan korlátai közül, miközben megőrzi a működés első szakaszában kialakított következetességet. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az egyik legfontosabb feladat a bírálói és szerzői hálózat folyamatos építése, bővítése. A bírálói hálózat esetében nem csupán mennyiségi kérdéssről van szó, hanem a jogtudomány specializáltságából fakadóan arról, hogy a kéziratokhoz megfelelő kompetenciájú bírálókat találjon, és hogy a bírálatok valóban fejlesztő jellegűek legyenek. A szerzői hálózat esetében a stabilizáció kulcsa az intézményi diverzitás: ha a folyóirat tartósan egy szerzői körre támaszkodik, az hosszú távon csökkenti a lap tudományos térként való vonzerejét, mert a folyóirat nem vitafórumként, hanem belső közlési felületként jelenik meg. A transzparenciaorientált rendszerek (különösen a nyílt hozzáférésű folyóiratok világában) kifejezetten érzékenyek az endogenitásra és a belső publikálás arányára mint reputációs kockázatra; ezért a stabilizáció egyik tartós befektetése az, ha a folyóirat már ekkor elkezd olyan belső szabályokat és szerkesztői gyakorlatokat követni, amelyek láthatóvá teszik, hogy a közlés szakmai alapon történik.

A stabilizációs szakaszban válik igazán jelentőssé a technikai–metaadat infrastruktúra fejlesztése is. A nemzetközi felfedezhetőség, az idézhetőség és a hosszú távú hozzáférhetőség sokszor nem azon bukik el, hogy a folyóiratban gyengék a tanulmányok, hanem azon, hogy a cikkek nem megfelelő módon vannak leírva, archiválva, azonosítva vagy kereshetővé téve. A *Web*

(2026. 02. 21.); WARE, Mark: Peer review: Recent experience and future directions. *New review of information networking*, 2011, 16 (1), 23–53.

20 MERTON, Robert K.: *The Normative Structure of Science*. In: STORER Norman W. (ed.): *The Sociology of Science*. Chicago, University of Chicago Press, 1973, 267–278.

21 WARE i. m. 40., továbbá WILSDON, James et. al.: *The Metric Tide: Report of the Independent Review of the Role of Metrics in Research Assessment and Management*. London, HEFCE, 2015, 25–30.

of Science-hez kötődő tájékoztatók – és a kiválasztási folyamat gyakorlati dokumentumai – külön hangsúlyt helyeznek a honlap funkcionalitására, a bibliográfiai adatok standardjaira, a szerkesztőségi és szerzői affiliációk feltüntetésére, valamint az etikai *statement*ek jelenlétére. A stabilizáció időszakában ezért érdemes a folyóirat digitális arculatát is úgy fejleszteni, hogy az indexálási szempontrendszerek számára „olvasható” legyen: világos rovatstruktúra, következetes évfolyam- és lapszámozás, angol nyelvű metaadatok, egységes hivatkozási rend és olyan állandó azonosítók használata, amelyek megkönnyítik a későbbi feldolgozást.

A harmadik, nemzetközi láthatóságot célzó szakaszban a stratégia már nem pusztán a belső működés stabilitásáról szól, hanem arról is, hogy a folyóirat a külső rendszerek felé hogyan tudja bemutatni és igazolni a teljesítményét. A *Scopus* esetében a 2024-ben bevezetett módosítás – amely megszüntette a korábban alkalmazott, kétéves megjelenési minimumkövetelményt – arra utal, hogy a benyújtás optimális időzítését nem formális időtartamhoz, hanem a ténylegesen publikált tartalom volumenéhez, a megjelenés következetességéhez és a folyóirat szerkesztési működésének érettségéhez érdemes igazítani.²² Ez a jogtudományban különösen fontos: a cikkek 'érési ideje', idézői életciklusa gyakran hosszabb, így a korai benyújtás nem feltétlenül hoz gyors eredményt, de a jól dokumentált *editorial standard*ok és transzparens etikai keretek már ekkor is erős belépési alapot jelentenek.

A DOAJ (*Directory of Open Access Journals*) kiválasztási gyakorlata egy másik oldalról, de lényegében ugyanazt az elvet erősíti meg, mint a nagy indexáló adatbázisok: egy újonnan induló folyóirat esetében a minőség értékelhetőségének előfeltétele a ténylegesen létező publikációtörténet. A DOAJ nem pusztán deklarációkat vagy szerkesztési ígéreteket vizsgál, hanem azt, hogy a folyóirat működése már empirikusan is értékelhető legyen. Ennek megfelelően az új folyóiratok felvételének feltételeként előírja, hogy a folyóirat vagy időben mérhető publikációs múlttal rendelkezzen – jellemzően legalább egy éve működjön –, vagy pedig olyan mennyiségű ténylegesen megjelent *open access* kutatási cikket tudjon felmutatni, amely alapján a szerkesztési gyakorlat, a *peer review* működése és a publikációs minőség reálisan megítélhető legyen. A DOAJ által alkalmazott minimumkövetelmény – amely jelenleg legalább tíz *open access* kutatási cikk meglétét írja elő – nem mennyiségi elvárásként, hanem a

22 <https://www.elsevier.com/solutions/scopus/how-scopus-works/content/content-policy-and-selection> (2026. 02. 21.)

működési érettség *proxy*jaként értelmezhető: annak biztosítékaként, hogy a folyóirat nem csupán formálisan létezik, hanem ténylegesen működő szerkesztési és közlési gyakorlatot folytat.²³

Ez a megközelítés különösen tanulságos a jogtudományi folyóiratok számára, ahol a publikációk értékelése jellemzően kvalitatív jellegű, és a formális mutatók önmagukban kevésbé alkalmasak a tudományos színvonal megítélésére. A DOAJ logikája ebben az értelemben nem a gyors felvételt ösztönzi, hanem azt, hogy a folyóirat előbb stabilizálja saját működését, és csak ezt követően kérje felvételét egy nemzetközi nyilvántartásba. Ez a sorrendiség összhangban áll azzal a tágabb nemzetközi gyakorlattal, amely szerint az indexálás nem a működés elindításának eszköze, hanem annak visszaigazolása.

E szakaszban a publikációetikai és integritási kérdések kezelése már nem csupán 'belső rend' kérdése, hanem a külső bizalom alapja is. A *COPE Core Practices* azt a szemléletet képviseli, hogy a tudományos rekord integritása közösségi érték, és ennek fenntartása a folyóiratok és a szerkesztők felelőssége. Az ilyen jellegű keretek meglétét és következetes alkalmazását a nemzetközi világ egyre inkább elvárja.²⁴ A nemzetközi láthatóság felé vezető út tehát a jogtudományban sem 'külön projekt', hanem annak a bizonyítása, hogy a folyóirat a tudományos közlés általános normái szerint működik, miközben a jogtudomány sajátosságait is figyelembe veszi.

4. A hazai jogtudományi szakfolyóiratok minősítésének kihívásai

4.1. A folyóiratok hazai és nemzetközi láthatóságának kihívásai

Egy induló magyar jogtudományi folyóirat minősítési útja több, egymást részben követő, részben párhuzamosan futó lépcsőből áll, amelyek eltérő intézményi logikákhoz és értékelési célokhoz kapcsolódnak. A hazai tudományos térben az első technikai és intézményi előfeltételt a folyóirat megjelenése az országos tudományos nyilvántartási infrastruktúrában jelenti. Ennek központi eleme az Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT). Az MTMT nem minősítő, hanem regisztráló és adatkezelő rendszerként működik. A folyóirat MTMT-ben való megjelenése – különösen önálló folyóiratként, stabil azonosítókkal és következetes bibliográfiai adatokkal – alapfeltétele annak, hogy a benne megjelent publikációk a hazai

23 <https://doaj.org/apply/guide/> (2026. 02. 21.)

24 CLARIVATE i. m.; COPE i. m.; WARE i. m. 30.

tudományos teljesítményértékelésben egyáltalán láthatóvá váljanak. Az MTMT tehát nem minősíti a folyóiratot tudományos értelemben, de nélkülözhetetlen infrastruktúrát biztosít a későbbi szakmai értékeléshez.

Az MTMT-ben való jelenlétet követően – illetve arra épülve – jelenik meg a hazai tudományos minősítés második, akadémiai szintje. Ez a jogtudomány területén az Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztálya. A IX. Osztály által alkalmazott folyóiratminősítési gyakorlat célja nem a nemzetközi rangsorolás, hanem annak megítélése, hogy az adott folyóirat a hazai jogtudományi közösségben milyen tudományos súllyal és legitimitációval bír. Ez az értékelés jellemzően olyan szempontokra épül, mint a szerkesztési gyakorlat, a szakmai közösség általi elfogadottság, a publikációk jellege és a folyóirat stabil működése. Fontos hangsúlyozni, hogy ez a minősítés nem automatikus, és nem pusztán formai megfelelésen alapul, a folyóiratnak ténylegesen működő, tartós jelenlétet kell felmutatnia a hazai tudományos diskurzusban.

Az MTA IX. Osztálya által alkalmazott folyóiratminősítési gyakorlat nem egy formalizált, kérelmezéshez kötött akkreditációs eljárásként működik, hanem a jogtudományi közösségen belül kialakuló szakmai legitimáció intézményes leképeződéseként. Bár az értékelés során következetesen megjelennek olyan szempontok, mint a rendszeres megjelenés, a szerkesztési stabilitás és a szakmai elfogadottság, ezek nem egy nyilvánosan kodifikált eljárásrendben, hanem testületi szakmai mérlegelés keretében érvényesülnek.

Ezzel párhuzamosan – és nem szükségszerűen csak ezt követően – megnyílhat a lehetőség a nemzetközi minősítési és indexálási folyamatok elindítására is. A nemzetközi térben azonban nem egyetlen 'minősítő szerv' működik, hanem egymástól elkülönülő, eltérő célú rendszerek. A *Web of Science* esetében a folyóiratok kiválasztását a *Clarivate* által működtetett szerkesztőségi és tartalmi értékelési eljárás határozza meg, amely elsősorban a szerkesztési standardokat, a megjelenés pontosságát, a *peer review* dokumentáltságát és a nemzetközi felfedezhetőséget vizsgálja. A *Scopus* hasonló, de részben eltérő kiválasztási logikát alkalmaz, ahol a hangsúly a folyóirat működési érettségén, a publikált tartalom volumenén és a szerkesztési következetességen van. E két adatbázis minősítési döntéseit követően jelenhet meg egy folyóirat a *SCImago Journal Rank* rendszerében, amely azonban nem önálló minősítő fórum, hanem a *Scopus* adatbázisára épülő, bibliometriai alapú rangsor.

A fentiek alapján látható, hogy a hazai és nemzetközi minősítési utak tehát organikusan kapcsolódnak egymáshoz. A hazai – MTMT-re és az MTA IX. Osztályára épülő – folyamat elsősorban a nemzeti tudományos közösségen belüli legitimációt szolgálja, míg a nemzetközi indexálási rendszerek a globális láthatóságot és összehasonlíthatóságot biztosítják. A nemzetközi joggyakorlatok alapján e két út nem zárja ki egymást: egy folyóirat akkor jár el stratégiaileg helyesen, ha már a működés korai szakaszában úgy alakítja ki szerkesztési, etikai és technikai kereteit, hogy azok mind a hazai, mind a nemzetközi értékelési szempontokkal összhangban álljanak, még akkor is, ha az egyes minősítési kérelmek benyújtására eltérő időpontokban kerül sor.

4.2. A publikációs hajlandóság kihívásai

A jogtudományi publikációs hajlandóság alakulását a hazai felsőoktatási intézmények – különösen a modellváltó egyetemek – állami finanszírozási szerződéseiben megjelenő teljesítménymutatók is érdemben befolyásolják. Ezekben a megállapodásokban egyre hangsúlyosabban jelennek meg azok a KPI-ok, amelyek a nemzetközi bibliometriai rangsorok felső szegmenséhez, elsősorban Q1-es és D1-es besorolású publikációkhoz kötik az intézményi teljesítményértékelést.

A jogi folyóiratok a nemzetközi adatbázisokban – különösen a *Web of Science* és a *Scopus* rendszerében – azonban többnyire strukturálisan alul-reprezentáltak, és a „Law” kategóriában mindössze szűk körben találhatók Q1-es (még kevésbé D1-es) besorolású folyóiratok. Ennek következtében a jogtudományi szerzők számára a Q1/D1-orientált teljesítményelvárások nemcsak ösztönzőként, hanem egyben strukturális korlátként is megjelennek, ami közvetve visszahat a hazai folyóiratokba irányuló publikációs hajlandóságra is.

A publikációs hajlandóságot azonban nemcsak a tudományos minősítés formális elvárásai, hanem az intézményi ösztönzőrendszerek működése is befolyásolja. A magas presztízsű, nemzetközi rangsorolt folyóiratok esetében egyre gyakoribb a jelentős összegű közzétételi díj (*article processing charge*), amely ugyanakkor sok esetben implicit módon együtt jár azzal az intézményi elvárással, hogy az oktatók és kutatók elsősorban ilyen fórumokon publikáljanak. Ez a kettősség különösen élesen jelenik meg azoknál az egyetemekenél, ahol az intézményi teljesítményértékelés és a finanszírozás jelentős része Q1-es vagy D1-es publikációkhoz kötődik.

Az ilyen elvárások teljesítése azonban nemcsak szakmai, hanem anyagi akadályokba is ütközhet, különösen a jogtudomány területén, ahol a kutatási projektek jellemzően nem rendelkeznek olyan volumenű forrásokkal, amelyek rendszeresen fedeznék a magas publikációs díjakat.

Ezzel párhuzamosan egy olyan strukturális torzulás alakul ki, amely a még nem minősített vagy nemzetközileg indexált folyóiratok helyzetét tovább nehezíti. Mivel ezek a folyóiratok nem számítanak bele a formális teljesítménymutatókba, a szerzők – racionális intézményi döntéseik következtében – ritkán választják őket elsődleges publikációs fórumként. Ez a jelenség nemcsak a tapasztalt kutatók körében figyelhető meg, hanem a doktori képzésben részt vevő hallgatók esetében is, akik számára a doktori szabályzatok és az ösztöndíjrendszerek egyre gyakrabban írják elő a magasabb rangú folyóiratokban való publikálást. A doktori hallgatók publikációs stratégiája így már a képzés korai szakaszában a nemzetközi rangsorolt folyóiratok irányába tolódik el, ami érthető módon csökkenti a motivációt arra, hogy egy újonnan induló, még minősítéssel nem rendelkező jogtudományi folyóiratban közöljenek.

Ez az ösztönzési struktúra egyfajta önmegerősítő körfolyamatot hoz létre: a még nem minősített folyóiratok azért nem tudnak elegendő kéziratot vonzani, mert nem rendelkeznek minősítéssel, ugyanakkor a minősítés megszerzésének egyik előfeltétele éppen a rendszeres, megfelelő volumenű és minőségű publikációs tartalom lenne. A jogtudomány sajátosságai miatt e kör különösen nehezen törhető meg, hiszen a publikációk jelentős része nem projektfinanszírozásból születik, hanem egyéni kutatói munkára épül, amelynek költségeit a szerzők vagy intézményeik csak korlátozott mértékben tudják viselni. Mindez hozzájárul ahhoz, hogy az új vagy megújuló jogtudományi folyóiratok esetében a kézratszerzés nem elsősorban szerkesztési vagy minőségi, hanem alapvetően intézményi ösztönzési problémaként jelenik meg.

A publikációs hajlandóság erősítéséhez olyan ösztönzők kialakítása szükséges, amelyek képesek részben ellensúlyozni a még nem minősített folyóiratokkal szembeni intézményi- és karrierkockázatokat. Ilyen eszköz lehet például az ösztöndíj- és támogatási rendszerek célzott alkalmazása, amely a publikáció tényleges létrejöttét honorálja, függetlenül attól, hogy a folyóirat a minősítési hierarchia mely szintjén helyezkedik el. Hasonlóan ösztönző hatású lehet a kreditrendszerek tudatosabb használata, amelyben az alap-, mester- és doktori képzésben a szakmailag megalapozott, lektorált folyóiratcikkek megjelenése tényleges tanulmányi vagy kutatási

teljesítményként jelenik meg, és nem csupán formális követelményként. A doktori képzésben különösen indokolt lehet annak elismerése, hogy egy induló folyóiratban való publikálás nem alacsonyabb színvonalú teljesítmény, hanem gyakran komplexebb szakmai együttműködést és intenzívebb visszajelzési folyamatot feltételez. Az ilyen ösztönzők nem a minősítési rendszerek megkerülését célozzák, hanem azt szolgálják, hogy a tudományos közlés korai szakaszában álló fórumok is képesek legyenek valódi szakmai műhelyként működni, és e szerepükön keresztül hosszabb távon maguk is elérjék a minősítéshez szükséges működési érettséget.

4.3. A finanszírozási kihívások

A jogtudományi folyóiratok fenntartható működésének egyik legnagyobb kihívása a megfelelő finanszírozási háttér biztosítása. A hazai gyakorlatban a szerkesztőségi munka túlnyomó része – ideértve a főszerkesztői, szerkesztői, rovatvezetői és lektori feladatokat – jellemzően térítésmentesen, az érintettek tudományos és intézményi elkötelezettségére építve valósul meg. Ez a modell hosszú ideig működőképesnek bizonyult egy alacsonyabb volumenű, elsősorban nyomtatott közlésre épülő publikációs környezetben, azonban a digitális tudományos közléshez kapcsolódó elvárások jelentős mértékben megnövelték a szerkesztőségekre háruló feladatok számát és komplexitását. A nemzetközi indexálási és minőségbiztosítási standardok teljesítése ma már olyan technikai és adminisztratív munkafolyamatokat is feltételez, amelyek önmagukban is speciális szaktudást és dedikált erőforrásokat igényelnének.

A szükséges források hiánya jelentős a professzionális kiadói háttérhez kapcsolódó feladatok területén. Számos jogtudományi folyóirat nem rendelkezik önálló tördelői kapacitással, korszerű kiadványszerkesztő szoftverekkel, illetve olyan digitális munkakörnyezettel, amelyek a kéziratkezelést, a lektorálást és a publikációt integrált módon támogatnák. Ennek következtében a szerkesztési munka jelentős része manuálisan történik. Ez igen időigényes és növelheti a hibalehetőségek számát is. A nemzetközi gyakorlatban elvárt következetes formátumhasználat, metaadat-kezelés és archiválás ilyen körülmények között nehezen biztosítható, még akkor is, ha a szerkesztők szakmailag elkötelezettek és felkészültek.

Emellett a nemzetközi láthatóság érdekében egyre több jogtudományi folyóirat törekszik angol nyelvű tanulmányok közlésére, ugyanakkor anyanyelvű lektorok bevonására jellemzően nem áll rendelkezésre elkülönített

forrás. Ennek hiányában az idegen nyelvű szövegek nyelvi és stílári minősége gyakran a szerzők egyéni kompetenciáitól függ, ami jelentős szórást eredményezhet, és közvetve a folyóirat egészének megítélésére is hatással van. A nemzetközi indexáló rendszerek értékelési logikája ugyanakkor nem tesz különbséget a tartalmi és nyelvi minőség között: a publikáció professzionalizmusa egységes egészként jelenik meg.

A finanszírozási korlátok így közvetlenül befolyásolhatják a folyóirat nemzetközi tudományos közlési standardoknak való megfelelési lehetőségeit. Amennyiben a szerkesztőségi munka kizárólag önkéntes alapon, intézményes támogatás nélkül működik, a folyóirat fejlődése szükségszerűen lassabbá válik, és a professzionalizálódás bizonyos elemei – például a technikai infrastruktúra fejlesztése vagy a nyelvi minőségbiztosítás – tartósan háttérbe szorulnak. Ez a hiátus különösen jelentős lehet egy olyan környezetben, ahol az intézményi és nemzetközi elvárások folyamatosan emelkednek.

A jogtudományi folyóiratok működésének finanszírozási problémái csak akkor kezelhetők fenntartható módon, ha a tudományos közlés intézményi jelentősége nem kizárólag elvárásként, hanem erőforrás-igényként is megjelenik az egyetemi és kutatóintézeti struktúrákban. Az egyik lehetséges megoldás az, ha a folyóiratok működtetését az érintett intézmények nem informális, önkéntes tevékenységként, hanem a tudományos infrastruktúra részét képező feladatként ismerik el, és ehhez kapcsolódóan elkülönített, akár szerény, de kiszámítható működési forrásokat biztosítanak.

A finanszírozás diverzifikálása szintén kulcsfontosságú lehet: a kizárólag intézményi támogatásra épülő modell mellett indokolt lehet pályázati források, tematikus projektekhez kapcsolódó támogatások vagy időszakos, célhoz kötött finanszírozási konstrukciók bevonása. Mindez nem feltétlenül jár együtt a szerzőkre hárított publikációs díjakkal, amelyek a jogtudományban különösen visszatartó hatásúak lehetnek, hanem olyan kollektív megoldásokat ösztönözhet, amelyek a folyóirat működését közérdekű tudományos szolgáltatásként kezelik.

A finanszírozási kérdések kapcsán indokolt külön is kitérni azokra a jogtudományi folyóiratokra, amelyek mögött nem áll közvetlen egyetemi vagy kutatóintézeti háttér, hanem civil szervezeti vagy egyesületi formában működnek. Ezek a fórumok gyakran éppen az intézményi struktúrákon kívül képesek szakmailag releváns, tematikusan fókuszált diskurzusokat fenntartani, működésük azonban különösen sérülékeny a finanszírozási források szűkössége miatt. E körülmények között indokolt felvetni annak

lehetőségét, hogy a tudománypolitikai intézményrendszer célzott, pályázati vagy normatív támogatási konstrukciókkal ismerje el, és segítse az ilyen folyóiratok működését. Az ilyen támogatás nem a tartalmi befolyásolást, hanem a tudományos infrastruktúra fenntartását szolgálja, és hozzájárulhatna ahhoz, hogy az intézményi háttérrel nem rendelkező, de szakmailag releváns jogtudományi fórumok ne szoruljanak ki a tudományos közlés teréből pusztán erőforráshiány miatt.

Egy ilyen megközelítés illeszkedne ahhoz a nemzetközi gyakorlathoz is, amely a tudományos folyóiratokat nem kizárólag piaci vagy intézményi alapon, hanem közösségi tudományos értéként kezeli.

5. Záró megállapítások és javaslatok

A tanulmány arra vállalkozott, hogy feltárja azokat a strukturális és intézményi tényezőket, amelyek egy új jogtudományi szakfolyóirat indítását, minősítését és hosszabb távú fenntarthatóságát nehezítik. Az elemzés rámutatott arra, hogy e nehézségek nem egyedi szerkesztői döntésekből vagy szakmai hiányosságokból fakadnak, hanem a hazai és nemzetközi tudományos értékelési rendszerek eltérő logikáinak, valamint az ezekhez kapcsolódó ösztönző- és finanszírozási struktúráknak az együttes hatásából. A jogtudomány sajátosságai – különösen a nemzeti jogrendszerekhez való kötődés, a kvalitatív értékelés dominanciája és a könyvközpontú publikációs hagyomány – tovább erősítik ezeket a feszültségeket.

A vizsgálat egyik fő tanulsága, hogy a folyóiratokkal szembeni elvárások az elmúlt években jelentősen emelkedtek. Ugyanakkor az is érzékelhető, hogy a folyóiratok – különösen az újonnan alapítottak – működéséhez szükséges erőforrások és intézményi támogatások nem minden esetben követték ezt a növekedést. A publikációs hajlandóságot befolyásoló KPI-alapú értékelési rendszerek, a magas presztízsű nemzetközi folyóiratokhoz kapcsolódó közzétételi díjak, valamint a még nem minősített fórumok alacsony ösztönzőértéke olyan önmegegyező mechanizmust hoznak létre, amely különösen megnehezíti az új jogtudományi folyóiratok számára a kézíratszerzést és a stabil publikációs volumen kialakítását. Ezt a helyzetet tovább súlyosbítja, hogy a szerkesztési és lektorálási munka túlnyomó része önkéntes alapon működik, miközben a nemzetközi láthatóság és minőségbiztosítás egyre komplexebb technikai és nyelvi követelményeket támaszt.

Mindezek alapján a tanulmány amellett érvel, hogy egy új jogtudományi folyóirat sikeres működésének kulcsa nem a gyors minősítésszerzésben,

hanem a tudatosan felépített, fokozatos fejlődési stratégiában rejlik. Ennek részeként alapvető jelentőségű a transzparens szerkesztési és etikai keretek kialakítása, a publikációs rend következetes betartása, valamint a működés dokumentáltsága. A nemzetközi jógyakorlatok azt mutatják, hogy az indexálás és a rangsorolás nem a működés elindításának eszköze, hanem annak visszaigazolása, ezért a minősítési kérelmek időzítését célszerű a tényleges publikációtörténethez és a szerkesztési érettséghez igazítani.

A tanulmány végső következtetése szerint a jogtudományi folyóiratok fenntarthatósága nem kizárólag szerkesztőségi felelősség, hanem intézményi szinten is értelmezendő kérdés. Annak érdekében, hogy a tudományos közlés minőségével szembeni elvárások növekedésének eleget tudjanak tenni a vizsgált folyóiratok, szükséges lenne a minőségi működés alapvető személyi és tárgyi feltételeinek a megteremtése, továbbá olyan ösztönzőrendszer kialakítása, amely növelheti a publikációs hajlandóságot. Ide tartozhatnak a publikációs ösztöndíjak, vagy a kreditrendszerű képzések esetében a még nem minősített lapokban való publikálás értékelése is. Egy ilyen megközelítés nemcsak az újonnan induló folyóiratok esélyeit javíthatja, hanem hozzájárulhat a hazai jogtudományi publikációs kultúra hosszabb távú megerősödéséhez is.

“SOSEM KÉSŐ AZZÁ VÁLNI, AKIVÉ MÁR VÁLHATTÁL VOLNA”

TÓTH JUDIT
egyetemi docens (SZTE ÁJTK)

Absztrakt

Az írás a Jogi folyóiratok főszerkesztőinek és tulajdonosainak I. találkozásán elhangzottakhoz kapcsolódva azt tekinti át, mennyiben minőségi követelmény e szakmai lapok professzionális szerkesztése, noha annak több eleméről az akadémiai besorolás formálisan nem vesz tudomást. A szerkesztői, szöveggondozói munka elismerése és arra való felkészítés nem rendelkezik jelentős hagyományokkal, ám vitára érdemes, hogy miként lehetne a hiányokat pótolni a hazai szerkesztőségekben, kiadóknak és szellemi műhelyekben. G. Eliot figyelmeztetése a jogi lapok főszerkesztői munkájára is vonatkoztatható: „Sohasem késő azzá válni, amivé már válhattál volna.”

Kulcsszavak: jogi folyóirat, lektorálás, szerkesztés, olvasószerkesztő, közérthetőség

ON LANGUAGE QUALITY FOR LAW JOURNALS IN HUNGARY

Abstract

The article, which relates to the discussions at the first meeting of editors-in-chief and owners of legal journals, examines the extent to which professional editing of a specialist journal is a quality requirement, even though academic classification does not formally take account of many of its elements. There is no significant tradition of recognizing and preparing for editorial and proofreading work in Hungary, and it is still debatable how the gaps in domestic editorial offices, publishing houses, and intellectual workshops can be filled. G. Eliot's warning also applies to the work of editors-in-chief of legal journals: 'It is never too late to be what you might have been.'

Keywords: legal journal, proofreading, editing, corrector, clear language

1. A prókátorok nyelve

George Eliot idézett gondolata a címben összegzi, hogy a jogi folyóiratokban a bírálók, szerkesztők és korrektorok összehangolt működése olyan minőségi követelmény, amelyet egyetlen jelentős szellemi műhely, kiadó sem nélkülözhet, ha valóban be akarja tölteni feladatát. Ahol ma még hiányzik, ott mielőbb pótolni kellene, mert számos példa bizonyítja, a tudományos és közérthető üzenet nem jut el a potenciális olvasókhoz. Amellett érvelek ebben az írásban, hogy a jogi folyóiratokban a gondolat és a szöveg egyértelműsége, koherenciája nélkül nem indokolt sem akadémiai besorolást adni, sem azt fenntartani. Ennek néhány feltételét foglalja össze a cikk, figyelemmel a jogi folyóirat-szerkesztők és -tulajdonosok első találkozásán (KRE, 2025. november 25.) elhangzottakra is.¹

A prókátor régies szó a latin *procurator*ból származik, ez a kifejezés mára kiment a divatból, jelentése ügyvéd, jogi képviselő vagy szószóló, aki jogi eljárásokban, hivatalos ügyekben képvisel valakit; átvitt értelemben pedig olyan személy, aki mások ügyében közbenjár. A szó pejoratív értelme jelenik meg a 'fogadatlan prókátor' kitételben, aki kéretlenül avatkozik bele mások dolgába, ezért annak ajtó mögött a helye.² Kevésbé negatív talán a szintén latinból átkerült jurátus (*iuro, iurare* „esküszik” szóból), azaz a joggyakornok vagy ügyvédbojtár.³ Bármit is használunk a prókátor helyett, az biztos, hogy a jogalkalmazók beszédét, a jogi vagy hivatali nyelvet aligha érti és kedveli a lakosság túlnyomó többsége. Ez nemcsak a minden szaknyelvet és a köznyelvet beszélők közötti távolság miatt van, hanem azért, mert a jogszabályok nem ismerete, megértése nélkül is felelősek vagyunk minden olyan magatartásunkért, amelyhez a jog következményeket fűz. Szűk körben mentesülhetünk csak ezen teher alól, miközben folyik a küzdelem a kifejezések, normamondatok befo-

1 A kutatást a Szegedi Tudományegyetem Interdiszciplináris Kutatásfejlesztési és Innovációs Kiválósági Központ (IKIKK) Humán és Társadalomtudományi Klaszterének Digitális Társadalom Kompetenciaközpontja támogatta. A szerző a Digitális Nyilvánosság jogi, politikai aspektusai kutatócsoport tagja.

2 BÁRCZI Géza – ORSZÁGH László (szerk.): *A magyar nyelv értelmező szótára. V. kötet.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1961.

3 GERSTNER Károly (szerk.): *Új magyar etimológiai szótár.* Budapest, MTA Nyelvtudományi Intézet – ELKH Nyelvtudományi Kutatóközpont, 2011–2022. <https://uesz.nyttud.hu/index.html> (2026. 01. 10.)

gadhatóságáért, megfektetéséért. A jogalkotó makacsul vélelmezi, hogy a szabályokat és jogelveket, mivel betartásuk általánosan kötelező, mindenki ismeri, holott csak 2025-ben 162 száma jelent meg a Magyar Közlönynek, 11873 oldalon; melléklete, a Hivatalos Értesítő pedig további 5741 oldalon. Így a hivatalos lapot rendszeresen böngésző polgárnak naponta átlagosan 48 oldalt kellene elolvasnia.

Ugyanakkor a jogi nyelv is rétegzett, amelybe beletartozik a jogszabályok nyelvén kívül a szakirodalmi nyelv, a bírósági/hatósági eljárásokban használt nyelv, a szakmabeliek egymás közötti zsargonja és a jogászoknak az ügyfelekkel, laikusokkal való kommunikációja is. Nemcsak a jogszabályok (és a közjogi szervezetszabályozó normák, valamint a jogszabályként viselkedő más regulák, tehát a kúriai jogegységi határozatok, alkotmánybírósági döntések) nyelvének megértése okoz gondot, hanem a szöveg nagyságrendje és változékonysága miatti koherencia hiánya is. Ráadás-ként a nem akadálymentesített jogi szövegtípusok⁴ aránya is igen magas, gondoljunk a törvényi indokolások, keresetlevelek, általános szerződési feltételeket tartalmazó hirdetésmények, hivatali nyomtatványok, bírósági ítéletek és közigazgatási határozatok tömegességére. A magyarázó és a jogi ismeretterjesztő szövegek jelentenek csak bizonyos kivételt, ahol a jogi nyelvet az (átlagosan művelt emberek) köznyelvi használatához tudatosan hozzáigazítják, illetve erre erőfeszítést tesznek.⁵

A jogról szóló szövegek – bármely típusról is van szó – túlnyomó többségükben és végső felhasználásukat illetően írott formájúak (például a rendőrségi meghallgatáson elhangzottakról jegyzőkönyv készül, és az válik az eljárás és döntés részévé, amit a jogi nyelvet pragmatikailag elemző feldolgozhat, noha nincs jelen az adott meghallgatáson).⁶ Az írott szöveg szövete eltér a szóbelitől, így érzelemmentes, legfeljebb ironikus, nincs metakommunikációs közlésre mód, és persze hosszú, bonyolult mondatokkal, ismeretlen szakkifejezések tömegével terheli az olvasókat. Az írott nyelv dominanciája a jogi szövegeknél a folyóiratok szerkesztőinek kedvez, különösen a szakirodalmat a szűk körben, a szaktársaknak eljuttatva. Mindenki másnak azonban olvasóként ismeretlen lesz a szöveg, a szakki-

4 ZÓDI Zsolt: Jogi szövegtípusok. *Magyar Jogi Nyelv*, 2017/2, 20–30.

5 Közérthetőség a bíróságokon – a bíróságokba vetett bizalom erősítése projekt. <https://birosag.hu/sites/default/files/users/K%C3%B6z%C3%A9rthet%C5%91s%C3%A9g%20k%C3%B6zlem%C3%A9ny.pdf> (2026. 01. 10.); Stíluskönyv. Útmutató a kúriai határozatok szerkesztéséhez, Budapest: Kúria, 2013.

6 VINNAI Edina: Harc a szavakért – közérthetőség a jogban. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények*, 2017/1, 42–53.

fejezések közege, azaz az adott jogterülettel nem foglalkozó jogászoknak és a más professziót gyakorlóknak elidegenítő hatású.

További szempont, hogy a jogi nyelv szaknyelv, amelynek számos sajátossága van. Ide tartozik a terminológia, a mondat szerkesztés, a gyakran nehézkes szórend, a központosítás, a szövegtagolás vagy éppen az igekötőhasználat köznyelvtől való eltérése. Több írás született a nominalizáció, a passzív és a funkcióigés szerkezetek, a terminológiai zavarok csökkentési lehetőségeiről, hogy a szöveg megértése az ügyfélnek, panaszosnak, védelmet keresőnek vagy károsultnak is sikerüljön. Van tehát egy sajátos 'jogi nyelvtan,' noha ez a szaknyelv is a természetes nyelvi közegben és szabályszerűségei szerint működik (pl. főnévképzés, melléknévek képzése, fokozása stb.).⁷ Izgalmas kutatás folyik már régóta a jog és nyelv kapcsolatát illetően, amit részben akadályoz a hatósági, bírósági nyelvhasználat helyszíni tanulmányozását érintő többféle korlátozás, de talán a köznyelvi és jogi korpuszok számítógépes elemzése ezt most ellensúlyozza hazánkban.⁸

A jogi szaknyelv közérthetőségét nehezíti, hogy az egyes kifejezések, fordulatok, jogintézmények, szövszerkezetek tartalmát és írásmódját nem a véletlen vagy a nyelvhasználati szokás alakítja, hanem maga a jogszabály rögzíti, gyakran nem eléggé következetesen és fűtyülve a nyelvi szabályszerűságra. Így a szöveggondozás sokkal szűkebb keretek között mozoghat terminológiai, helyesírási, egyszerűsítési, tagolási szempontból. Ezen korlátok felismerését nagyban megkönnyíti, ha a szerkesztő, korrektor a jogi szövegek, jogszabályok világában alapvető jártasságot szerzett, és tudja, hogy a jog nem leíró, hanem előíró szerepet tölt be, és rutinosan meg tudja különböztetni a szövegvitát a tartalmi és formai idézéstől. Ezt a jártasságot azért is nehéz megszerezni, mert a jogi normák terminológiája folyamatosan bővül, mivel átveszi a szabályozott terület, életviszony szakkifejezéseit. Ezért az általános szótárkészítési megoldásokat itt ki kell egészíteni, mert a szakirodalomba épített terminológia a természetes nyelvi közegben lévő szabályok és újfajta kivételesség szerint gyorsan

7 A teljesség igénye nélkül: SZABÓ Miklós (szerk.): *A jog nyelvi dimenziója*. Miskolc, Bíbor Kiadó, 2015.; VINNAI Edina: *Jog és nyelv határán. A jogi nyelvhasználat nemzetközi és hazai kutatása*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2017.; MINYA Károly – VINNAI Edina: *Hogyan írjunk érthetően? Kilendülés a jogi szaknyelv komfortzónájából. Magyar Jogi Nyelv*, 2018/1, 13–18.; TÓTH Judit: *Igekötős szerkezetek a hatályos jogi normákban. Magyar Jogi Nyelv*, 2024/2, 41–46.

8 BEREND GÁBOR – GOSZTOLYA GÁBOR – VINCZE VERONIKA (szerk.): *XXI. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia*. Szeged, SZTE TTIK, 2025, különösen 171–230. https://acta.bibl.u-szeged.hu/88748/1/msznykonf_021.pdf (2026. 01. 09.)

szaporodik, lényegében folyamatosan, és a helyesírás, a kölcsönszók, az idegen szavak sokasága beáramlásával már csak algoritmikusan gyűjthető össze. Nincs is már divatban jogi szótár, ám a fordítások nyelvi (és tartalmi) megfelelőinek meghatározása, pontossága érdekében terminológiai adatbázisok,⁹ szöszedetek születtek.¹⁰

A laikusok részéről a fő vádpont nem a fentiek felhánytorgatása, hanem a jogi szövegekben a jelentés homályossága és szituatív jellege.¹¹ Számonkérlik a közlés pontosságát, egyetlen és autentikus jelentését. Miközben a jogi szövegekben (normákban és eljárási iratokban) különösen ügyelnek a pontosságra, a túlpontosság (és túlszabályozás) paradox módon bizonytalanságot okoz a laikusoknak is. Ha valami nincs benne egy felsorolásban, az most tilalmazott vagy nem engedélyezett? Vagy éppen ezért lehetséges? A mesterséges intelligencia sem fér hozzá a szöveg minden belső és szakmai összefüggéséhez, és talán ezért nem tolmácsolnak még robotok a nemzetközi tárgyalásokon, nem lehet magas szintű szakszövegfordítást sem emberi kontroll nélkül készíteni. A jogi folyóiratokban átültetett, átdolgozott és más nyelvről fordított írások is helyet kapnak, amihez tehát kellő lektori, szerkesztői kompetencia szükséges.

Mindez együttesen magyarázza, hogy 2017-ben önálló folyóirat született a hazai jogi szaknyelvről, jogászok és nyelvészek közös erőfeszítése eredményeként,¹² követve az orvosi nyelv szintén érthetőbb, tudatos használatát szorgalmazó lap¹³ létrejöttét. Nincs tudomásom további szaknyelvi folyóiratról, esetleg ide számítva még a tolmácsolás nyelvi, kulturális és technikai sajátosságait publikáló kiadványt. Pedig szinte mindenki a munkájához, érdeklődéséhez kapcsolódó szaknyelvbe van bezárva, és a többi, jelentős következményekkel járó terület szaknyelvéből kizorul. A pénzügyi nyelv, a fogyasztói jogok, a közlekedés, az élelmiszerbiztonság vagy az állatjólét sokakat érint, vajon akkor miért nincsen szaknyelvi folyóirata? Sok példa hozható még olyan szakterületi kommunikációs sajtó-

9 Csak példaként az igazságügyi tárcánál ld. Igazságügyi Minisztérium: *Jogi terminológiai adatbázis* online <https://termin.im.gov.hu/> (2026. 01. 10.)

10 TAMÁS Dóra Mária: *Bevezetés a jogi terminológiába a terminológus szemüvegén át. Második, átdolgozott kiadás.* Budapest, Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda Zrt., 2019. Benne szócikkek gyűjteménye és magyarázata található.

11 SZABÓ Miklós: Természetes/mesterséges jogi nyelv. *Glossa luridica*, 2023/3, 167–176.

12 Az ORAC Kiadó gondozásában jelenik meg, évente két alkalommal: <https://joginyelv.hu/kategoria/lapszamok/> (2026. 01. 09.)

13 2001-2024 között jelent meg az MTA Könyvtár és Információs Központ – SOTE együttműködése nyomán: <https://orvosinyelv.hu/megjelent-szamok/> (2026. 01. 11.)

tosságok meghatározására, tudatos lebontására; e folyamatot egy ilyen folyóirat, illetve jogi területre irányuló lap rovata, cikksorozata vagy vitája is elősegíthetné azáltal, hogy a szakterminológiát és a mondatszerkesztést tudatosan közelíti a (jogi/köz)nyelvhez.

A prókátorok nyelvének különlegessége és érthetetlensége régen gyakoribb téma volt a nyelvészettel foglalkozó lapokban, de a jogirodalommal, jogi folyóiratokkal kapcsolatosan akkor sem volt kritika. Ha akadt is vita ezeken a hasábokon, az egy szakmai álláspontot érintett, nem pedig a szerkesztői munkát. Csak néhány példát hozok fel: az első a német nyelv hatása ellen hadakozik és javasol a közérthetőséget is szolgáló megoldást, a második a helyesírást, annak gyakran kizárólag a jogszabályból átvett következetlenségét, a harmadik pedig inkább a laikus közönség nevelését emeli ki, mert a jogászoktól nem várja el a változást.

„Az állam legfőbb érdekét képezik. A 'képez' szóval meghonosodott németes (*bilden*) fordulat tulajdonképpen már régen csődbe jutott. Az irodalomból ki is pusztult. De azért fölemlítésével nem török be nyílt ajtót. Az országgyűlési beszédekben, még legelső államférfiaink beszédeiben is sűrűn előfordul. Hasonlóképen a törvénykezési és hivatalos nyelvben is. De ami legföltűnőbb, újabb törvényjavaslataink is 'képeznek'. Ezek közt az általános magyar polgári törvénykönyv tervezete is, a melynek tenni-valója bőven el van látva 'képez'-zel. Félő tehát, hogy hosszú időre szánt törvényczikkek útján ez a már egyszer kipusztított csúf németesség mégis átszáll az utódokra. Az ellene való küzdelmet tehát meg kellene indítani a parlamenti és hivatalos körökben is. [...] A kifejezés makacsságát némileg megmagyarázza az, hogy azok, a kik hozzászoktak, az egyszerűbb magyar szóhasználatról visszarettennek. Holott a fölhozott példában is egészen jó az egyszerűbb magyar kifejezés, így: Az állam legfőbb érdeke, hogy ... Az egészben csak a 'képez'-t kell kilöknü.”¹⁴

„Sz. F. úr azt kérdi: Mi az oka, hogy egyfelől belügy-miniszter, hadügy-miniszter, igazságügy-miniszter, pénzügy-miniszter, másfelől földművelés-ügyi miniszter, kereskedelemügyi, közoktatásügyi és vasúti miniszter. Egyfelől: pénzügy-őr, pénzügy-igazgatóság, másfelől: pénzügyi tanácsos, pénzügyi titkár stb. — A kétféleségnek az az oka, hogy eleinte a rövidebb jelzőket összetették a jelzett szóval, a hosszabbakból pedig melléknevet képeztek, mert az összetétel túlságosan hosszú lett volna; később aztán, következetesség nélkül, hol az egyik, hol a másik analógiát követték.”¹⁵

14 KENEDI Géza: Száz és több kétség. *Magyar Nyelv*, 1905/6, 283–284.

15 Sz. J.: Levélszekerényünk. *Magyar Nyelv*, 1905/3, 144.

„A jogi nyelvezet a társadalmi fejlődés folyamán mindjobban elkülönül a köznyelvtől. Az egyre sokasodó és tekervényesebbé váló jogi szabályozás kialakította azt a jogi szaknyelvet, amely hovatovább csupán a szakmabeliek, a joggal hivatásszerűen foglalkozók számára vált érthetővé. Ezek azután kiváltságos helyzetük fenntartása s megerősítése végett is mind erőteljesebbé tették a jogi nyelv szakmai jellegét. [...] a magyar jogi nyelvben mutatkozó idegen, főleg latinos és németes vonások. Ezek nemcsak az erőltetetten fordított szakkifejezésekben, hanem a nyakatekert fogalmazásban, magyartalan mondat szerkezetekben is megnyilvánulnak.... a szocialista demokrácia állandó erősödése a jogi szaknyelv köznyelvvé válását követeli meg... [De] nem kevésbé fontos terület a jogi ismeretterjesztés, a harmadik a beszélt jogi nyelv ápolása.”¹⁶

2. Mi a szerkesztői feladat?

A ’szerkesztő’ kifejezés már 1803-ban felbukkan, mint *redacteur*, vagyis valamely újságnak az egybeszedője, vagy 1823-ban mint valamely írás rendbeszedője, míg Vörösmarty már szerkesztőként emlegeti, és a Jelenkor számainak az alján (1824) már az olvasható: „szerkezteti Helmeczy Mihály”. Később ritkán előkerül a ’*redactor*’ és a ’*redactio*: szerkeztetőség’. Magyarazatként hozzáteszik, hogy „az elrövidülésre analógiául szolgálhatott a zalamegyei ’kender-ásztó’ a szokott ’kender-áztató’ helyett. Az ’összeszerkesztteni’ (*jungere*) különben megvan már Bíró Mártonnál 1756-ban.”¹⁷ Talán ebből következtethetünk arra, hogy az írott szövegek, amelyeket az olvasóközönséghez kívánnak eljuttatni, valamilyen áttekintést, rendbe szedést, egységes megjelenést kívánnak, és a szerkesztő éppen ezt intézi. Ha pedig kifejezetten a jogi lapokról beszélünk, úgy ezen általános munkálatokon túl, néhány további sajátos feladatra kell felhívni a figyelmet.

- a) Az egyik igen jelentős ok, amiért a jogi folyóiratokba leadott szövegek szöveggondozása megkerülhetetlen, hogy a jogászok nyelvi ismeretei nem erősebbek bármely más szakmai képviselőinél, holott azt gondolják magukról, hogy a szó és írás mesterei. Az Igazságügyi Szakértői Kamara egyik bloggere ezt így fogalmazta meg: „Kontra Miklós nyelvész professzor Közérdekű nyelvészet című könyvében kifejtette: a magyar jogi eljárásban az a naiv szemlélet uralkodik, miszerint a jogot végzett szakemberek nyelvi ismereteiben és nyelvhasználatában semmilyen

16 CSÁKÁNY Béla: Jogi szaknyelv – jogi köznyelv. *Korunk*, 1972/10, 1468–1470.

17 Sz. K.: Adatok nyelvünk újabb fejlődéséhez. *Magyar Nyelv*, 1905/2, 88.

kivetnivalót nem lehet találni, és szükségtelen azon gondolkodni, hogy a jogászok vajon birtokában vannak-e egy másik tudomány, nevezetesen a nyelvtudomány ismeretanyagának és eredményeinek. Holott – állította Kontra Miklós – a bírók, ügyvédek, ügyészek igenis laikusok nyelvészeti kérdésekben, és nem rendelkeznek azokkal az ismeretekkel, amelyek az ilyen szakkérdések megítéléséhez szükségesek.”¹⁸ (kiemelés: T. J.)

- b) A magyar jogi szövegtípusok közérthetősége tekintetében bebizonyosodott a szöveg korpusz alapú OTKA-kutatása alapján¹⁹ – amely a tisztességes eljárás nyelvi aspektusait a magyar jogi szövegeket szövegtípusonként elkülönítve vizsgálta –, hogy a magyarázó típusú jogi tankönyvek és az eljárási szövegeket reprezentáló ítéletek és miniszteri indokolások bizonyultak a legnehezebben érthetőnek. Ezért szükséges a kritikai megközelítés a szakirodalmi nyelvhez, amelybe nemcsak a tankönyvek, de a kézikönyvek, szakkönyvek és cikkek is beletartoznak. Recenziókban vagy doktori munkák értékelésben olvashatunk azonban csak arról, ha a magyarázó, leíró, összefoglaló tanulmányok, jelentések, beszámolók nyelvezete – céljától eltérve – alig érthető.

Ez felveti azt a kérdést, hogy lehet-e a szakmai közleményeknek, még tágabban a jogi szövegeknek a befogadását tudatosan könnyíteni vagy sem. A jogi nyelv közérthetőségét támogatók szerint itt valójában a demokrácia és az egyenlőtlenségek elleni fellépés szintjéről beszélhetünk. Ugyanis a joghoz való hozzáférés kiterjesztése elsősorban azoknak jelent segítséget, akik nem tudják megfizetni az ügyvédi díjakat, tehát saját maguknak kell laikusként a jogvédelmet elérni. Sőt, a jogászok is profitálnak a közérthető fogalmazásból, hiszen ez hatékonyabb kommunikációt eredményez, vagyis kevesebb erőfeszítéssel és gyorsabban cél érnek, pénzt takarítanak meg, míg az ügyfelük elégedettsége is nő, a bizalmukkal egyetemben a jogi munkatárs iránt. Amennyiben pedig egy szöveg kevesebb szóval ugyanazt a tartalmat átadhatja a címzetteknek, úgy eleve kisebb lehet a leírási, kommunikációs hibák száma. A közérthető szövegezés ellenzői azonban úgy vélik, „hogy a jogi nyelv nem véletlenül bonyolult, és ezért a komplikált megfogalmazás fenntartása indokolt [...] a jogi szövegek egyszerűsített megfogalmazása leszűkítheti az értelmezések lehetőségeit, ezzel akár jogokat is

18 A jogi nyelv jövője. <https://miskz.hu/index.php/391-a-jogi-nyelv-jovoje> (2026. 01. 08.)

19 SZABÓ Miklós – VINNAI Edina (szerk.): *A törvény szavai*. Miskolc, Bíbor Kiadó, 2018.

sérthet.”²⁰ Ezért fontos, hogy a jogi szövegtípus és annak funkciója alapján fogalmazzunk meg egyszerűsítési célokat, pragmatikai és szemantikai okokból, mert nem lehet mindegyiket egy kalap alá venni. A jogtudomány nyelve deskriptív szövegek alkotását jelenti, amelyek a jogszabályok szövegének tartalmától, minőségétől nagyban függenek, miközben a jogi szakirodalom, a tankönyvek, oktatási szövegek alakítják a jövő jogász nemzedékének a készségét és képességét a jogi nyelv használatát illetően.

Balogh Dorka arra jut a már idézett írásában, hogy a leíró szövegek szólnak kizárólag szakmabelieknek, ezért nem annyira kulcsfontosságú a közérthetőség, leginkább joghallgatók és jogászok olvassák, akik jogi tanulmányaik és praxisuk során hozzászóltak a jog hagyományosan bonyolult nyelvezetéhez, így számukra nem jelent akkora erőfeszítést a feldolgozásuk. A tudomány művelése meg eleve egy sajátos nyelvi regisztert jelent, ahol nincs szerepe a leegyszerűsítésnek. Tehát „a jogtudomány magyarázó szövegeiben az egyszerűsítésre való törekvés egyelőre nem jellemző, és ebben a szövegtípusban ennek az elvárásnak nincs is létjogosultsága, mivel e szövegeket jogászok írják és jogászok olvassák, számukra a jogi nyelv hagyományos bonyolultsága és a jogi szöveg értelmezése nem jelent kihívást, inkább megszokottnak mondható. Sőt feltételezhetjük, hogy nagyobb kihívást vagy akár megrázkódtatást jelentene számukra, ha a metajogi szövegek bonyolult gondolatait laikusok által is érthető, egyszerűsített formában látnák viszont.”²¹ Ez az elgondolás azonban nem veszi figyelembe, hogy a jogi folyóiratok olvasói közt vannak laikusok, hiszen még a joghallgató is csak fokozatosan válik laikusból szakemberré, és éppen ezeken a szövegeken keresztül sajátítja el a szaknyelvi és normatív magatartást, mintákat, igényességet, koherenciát. Másfelől, a nem-jogász, a határterületi, interdiszciplináris és multidiszciplináris kutatások vagy témák szakmai közönsége²² is a potenciális olvasói körhöz tartozik.

- c) A magyar hivatali, igazságszolgáltatási, tudományos vagy éppen jogi nyelvére egyaránt hat az Európai Unió intézményeiben használt, fej-

20 BALOGH Dorka: Jogi Szövegtípusok és közérthetőség. *Glossa Iuridica*, 2023/3, 191.

21 BALOGH i. m. 192.

22 TÓTH Judit: *Lopakodó vagy rivalizáló természettudományos érvelés a jogban?* In: BÁN-FORGÁCS Nóra – LŐRINCZ Viktor – MEZEI Kitty – SZENTGÁLI-TÓTH Boldizsár (szerk.): *Poszt-Covid – A COVID-19 hatásai a jogrendszerre*. Budapest, Akadémiai Kiadó, HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2024, 14–52.

lesztett nyelv. Fischer Márta eurolektusoknak nevezi az Unió hivatalos nyelveinek uniós rétegét, amely messze több mint pusztán terminológiai komponens. „Ez különösen az uniós írott (jogi) nyelvekre igaz, hiszen az uniós szövegek mondatfűzése, szerkezete, lexikai elemei olyan sajátosságokat mutatnak fel, amelyek a tagállami (jogi) hagyományoktól eltérnek. Ennek megfelelően az eurolektusok kutatása is túlmutat az uniós terminológia kutatásán, és kiterjed a frazeológiai, szintaktikai, morfológiai, lexikai, valamint a szövegszintű jellemzőkre is. E munka abban kíván újat adni a hazai kutatásokhoz, hogy e jellemzőket egyidejűleg mutatja be és rendszerezi különböző szempontok alapján. Az uniós nyelvek e sokrétű sajátosságainak hátterében maga az európai uniós kontextus, a nyelvek és (jog)rendszerek sokrétű összekapcsolódása, a többnyelvű jogalkotás, szövegezés és a fordítás áll.”²³ A jogi tanulmányok, cikkek, recenziók és konferenciabeszámolók tehát egyértelműen terjesztik az uniós kifejezéseket, rövidítéseket és jogalkalmazói zsargont, amely egyrészt megterheli az egyébként jogi szakszöveghez hozzászokott olvasókat is, amit lehetőség szerint magyarázattal, a rövidítések feloldásával, nyelvi példákkal, metaforákkal tudatosan mérsékelni lehet, ha a szerkesztői figyelmet erre is kiterjesztik. Másrészt a szerkesztői felelősség körébe tartozik, hogy miként készíti a szerzőket megfelelő (alkalmilag vagy általánosan használatos) magyar ekvivalensek megtalálására, teremtésére és következetes alkalmazására. Hiszen a szakmailag jártas szerzővel együtt kell a tudományt magyar nyelven művelni a legjobban illeszkedő kifejezésekkel, érthetően és innovatív módon.

- d) A jogról szóló írások valamilyen mértékben értelmezik a jogot, különösen a jogi normákat és a szabályokat alkalmazó bírósági döntéseket. „A ’szó szerinti értelem’ vagy ’szó szerinti jelentés’ fogalma nem mellőzhető a jogértelmezésben. A bírói gyakorlat gyakran utal rá, bár különböző elnevezéseket használ. A bírói határozatokban letett jogértelmezés kritikai elemzésénél [...] a szó szerinti értelem feltárása történik, illetve a szó szerinti értelem tesztelése az értelmezési helyzetet képező konkrét eset összefüggéseiben. Másrészt az, hogy a szövegértelmezés során képződik egy kezdeti, közbenső értelem (az értelmezési folyamat elején), amely a folyamatban különböző okokból tartalmilag specifikáltabbá válhat, módosulhat vagy akár meg is változhat, és egy jelentésváltozat

23 FISCHER Márta: *Eurolektusok - Az Európai Unió hatása a nyelvekre, különös tekintettel a jogi nyelvre*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2023, 6.

vagy egy új jelentés lesz alapja az értelmezés végeredményének. Van tehát egy közbenső vagy elsődleges értelem, jelentés (a középkori bibliai hermeneutikában a *sensus primus*), míg az erre épülő új jelentéstartalom a végleges vagy másodlagos értelem, jelentés (*sensus secundus*). A középkori gyökerű ’elsődleges értelem’ és ’másodlagos értelem’ kettőssége megjelenik a mai magyar jogi szakirodalomban is.”²⁴ Vajon ezt a kettősséget a szerkesztők is felismerik és támogatják? A szerkesztői, olvasószerkesztői vagy nyelvi lektori és korrektori munka lényege az írásos művek elolvasása és javítása, valamint nyomtatott szövegek hibáinak megtalálása és javítása a végleges példányok ki-nyomtatását megelőzően. Így különösen

- a) a szerkezeti változtatások: elsősorban a kifejtés, mondanivaló logikai követhetősége, belső arányok helyreállítása érdekében;
- b) címek, belcímek, tagolás (pontok, alpontok) következetlenségeinek javítása;
- c) a szöveg érthetősége érdekében mondat/részek átfogalmazása (pl. mondatok tagolása, központosítás pótlása, szórend átalakítása, passzívból aktív mondatra alakítás, nominalizáció kiiktatása), húzás vagy összevonás;
- d) javítani a következetlen adatokat, szóhasználatot, észlelni a terminológiai zavart/bizonytalanságot, tévedéseket;
- e) jóváhagyni új kifejezések alkalmazhatóságát;
- f) eltávolítani az elírásokat, leírási tévedéseket, képzavarokat, nyelvtani és helyesírási hibákat;
- g) tipográfiai változtatások beiktatása (kiemelés/elhagyása, idézet, tételmondat);
- h) a hivatkozások átlátható, egységes alkalmazása miatti módosítások;
- i) ábrák, grafikonok, táblázatok sorrendje, jelölése, beiktatása terén korrekciók, bibliográfiai pontosítás, formázás;
- j) korábbi, a saját/jogelőd lapban megjelent írásra utalás; vitára, sorozatra vagy folytatásra utaló szerkesztői jelzések, önreklámok, linkek beiktatása.

A lektorálás ezeket is magában foglalhatja, de a különbség abban áll, hogy a tudományos kérdésre, megállapításokra, az újdonság meglétére, a plagizálás kizárására, a kifejtés módszerére, az érvelés és vita színvonalára,

24 BLUTMAN László: A szó szerinti értelem (*sensus literalis*) mint a jogértelmezés vonatkoztatási pontja. *Magyar Jogi Nyelv*, 2024/2, 1-11.

valamint a következtetés tartalmi elemeire és a hivatkozott vagy kihagyott tényekre, adatokra összpontosít. Ezt anonim bírálók, általában külső felkért személyek végzik, míg a szerkesztést, olvasószerkesztői munkát a szerkesztőség maga teljesíti. A technikai szerkesztő a kivitelezést, például az oldal elrendezését, a szövegtípusra jellemző, saját formai hagyományaik betartását, a nyomdai előkészítést garantálja. Minőség ellenőrzés tehát a lektorálás, a szerkesztés, olvasószerkesztés és korrektúrázás egyaránt.

Ennek eredménye, ha a szöveg hibátlan, érthető, nem félrevezető és megfelelően megjelenített, tehát nemcsak a nyelvtani és helyesírási hibák elkerülése, hanem az is, hogy a szerző/író gondolata összhangban van-e azzal, amit a közönséggel közölni szeretne. Más szavakkal, hogy a cikk/mű egyértelműen a célközönség számára íródott-e. Ugyanis a szövegben található hibák ronthatják a szerző hitelességét vagy egy szervezet hírnevét, de ennél komolyabb következményekkel is járhatnak.²⁵ Ezért indokolt a szerzővel való együttműködés a végső publikálás előtt.

A professzionális és alkalmi (felkért, vendég) szerkesztők közt tesznek különbséget a gyakorlatban, az utóbbiak például a gyakori ünnepi köteteknél a szerzők kiválasztására, felkérésére és a kiadvány/külön folyóiratszám összeállítására törekednek, szerencsés esetben a többi feladat már a professzionális szerkesztőkre hárul. Ha ilyen nincs, vagy csak részlegesen áll rendelkezésre, akkor születnek meg a 'protokolláris saláta' kiadványok. Ezekben a szerzők neve szerinti alfabetikus sorrendben szerepelnek az egyes, az évfordulóhoz/ünnepelthez (nem feltétlenül) kapcsolódó írások, gyakran különböző nyelvű tanulmányok logikátlan és szerkesztetlen keverékét alkotva.

A *proofread* szót elsőként 1845-ben használták,²⁶ és azóta általánosan elterjedt. Jószerével magyar megfelelője nincs is, a szöveggondozó korrektori munkát lehet rokonítani hozzá. Persze csak akkor önálló az ezt végző munkatárs, ha nem a szerzőnek küldik meg, hogy gyomlálja ki maga a tördelési, gépelési, nyomtatási tévedéseket.

Az olvasószerkesztő vagy nyelvi lektor is a folyóirat minőségét nagyban emeli, a következő főbb feladatok ellátásával:

- a) a közérthetőség, de legalábbis a könnyen érthetőség érdekében átvizsgálja a szöveget, mert nemcsak a szaktársaknak ismert zsargonban, szűk szaknyelvi közegnek szólnak a közlemények, hanem az ideális olvasóknak a lap profiljától függően;

25 https://www.scribendi.com/academy/articles/what_is_proofreading.en.html (2026. 01. 20.)

26 <https://www.merriam-webster.com/dictionary/proofread> (2026. 01. 25.)

- b) javítja a kéziratot az egyértelműség érdekében (a szövegben, ábrában, képben is),
- c) javasolja a megfelelő tagolást,
- d) érvényesíti a következetes szóhasználatot és helyesírást, különösen az adott témában kiemelkedően fontos kifejezéseknél (*terminus technicus*, eurolektus, szabályozás tárgya miatt átvett, nem jogi, de eljogiasított elnevezések);
- e) mondatokat átigazít (túlzottan hosszú mondatok helyett több egységre szétbontása, nominalizáció helyett aktív szerkezetek, alárendelői szerkezetű mondatok alkalmazása).

A szerkesztőként működéshez tehát sokféle tudás, érzék, tapasztalat kell, amely átfogja a részleteket és az egész közleményt, ráadásul ezt a munkát örömmel kell végezni, nagy önállósággal és módszeresen. A szakmai szervezetek egy sor korrektori-szerkesztői képzést, tanfolyamot kínálnak,²⁷ ahol a technikai ismeretekre (például az általánosan elterjedt korrektúrajelek használatára) is megtanítják a jelentkezőket,²⁸ ám a magyar nyelvű tudományos, ismeretterjesztő, közérthető jogi közlemények rendbe szedéséhez nem biztos, hogy ezek elvégzése elegendő. Ugyanis a szerkesztők hibrid-emberek, több szakterületen kompetens minőségjavító, láthatatlan szerzők, akiknek a neve csak az impresszumban szerepel, a dicsőség a publikáló szerzőé, a hiba pedig a szerkesztőségben keresendő.

3. Ki oldja meg a szerkesztői feladatokat?

Néhány változatot felsorolok. Önállóan senki, maguk a szerzők összedolgoznak, önkiszolgáló rendszerben, egyfajta műhelyként, vagy ahogy sikerül. Esetleg a bírálókra bízzák a hibavadászatot, tartalmi, formai, nyelvi kérdésekben egyaránt. Lehet, hogy a szerkesztőségben nincs külön és részletes munkamegosztás, például a szakmai profilok szerint szétosztott kéziratokat mindenki teljesen, tartalmi, nyelvi és formai szempontból javítja adja ki a kezéből. Máshol van valamilyen kidolgozott szerkesztési elvrendszer és

27 Például <https://www.ciep.uk/learn-and-develop/training-courses/proofreading-1-introduction-e-learning.html>; <https://www.ciep.uk/learn-and-develop/training-courses/proofreading-2-headway-e-learning.html>; <https://www.ciep.uk/learn-and-develop/training-courses/proofreading-3-progress-e-learning.html> (2026. 01. 20.)

28 <https://www.theblankpad.com/24-proofreading-symbols-you-need-to-know-about/> (2026. 01. 11.)

munkamegosztás, profi szerkesztő, olvasószerkesztő dolgozik a kéziratokon. Még lehet, hogy a (félíg vagy teljesen) profi szerkesztők felhasználják a szövegszerkesztői, korrektori, plágiumszűrési alkalmazásokon kívül a mesterséges intelligenciát is. Nem tagadható, hogy számos jogi folyóirat szerkesztőségéből hiányzik a professzionális, tehát e munkát önállóan végző (rész/teljes munkaidőben, megbízási díjért és ennek megfelelő felelősség szerint) szerkesztő, olvasószerkesztő, nyelvi lektor, korrektor, mert fő szabályként nincs rá fedezet (nem térek ki adatok hiányában a jogi folyóiratok bevételeire és kiadásaira, hogy az vajon mit engedne meg). A másik magyarázat a humán erőforrás hiánya, azaz erre a szakmára nem képeznek szakembereket, aki a hibrid, azaz a jogi (és eljogiasított) szakmai terminológiát, a gazdasági-társadalmi kontextust és a köznyelvet, a közlés nyelvének rendszerét egyaránt jól ismeri, és aki nagy munkabírású, következetes, alapos, az informatikában is jártas, és kellően határozott. Nyilván követelmény lehet még az üzleti életben való eligazodás, hiszen a reklámbevétel, a lap/online eladhatósága és ára, a kapcsolódó bevételek is fontosak, de azt talán jobban rá lehet bízni másra.

Hol volt az olvasószerkesztő? Egy 'A' kategóriás lap egyik írásából (2024) idézek néhány bekezdést:

„Egyenlőre azonban korai arról beszélni, hogy a tényleges kapcsolat elve az uniós jog általános elveként, az uniós jog szerinti felülvizsgálat részeként, kötelezné a tagállamokat, sokkal inkább arról van szó, hogy az ilyen gyakorlatot folytató tagállamok eljárását nem tartja az Európai Bíróság az uniós joggal ellentétesnek.”

„Tény, hogy a tagállami állampolgárság megadásán keresztül az uniós polgárság jogállása is megszerzésre kerül, az azzal együtt járó jogosultságok pedig az egész Európai Unió területén érvényesíthetők.”

„Az Európai Unió továbbra is meghagyja a tagállamok szuverenitásában az állampolgárságról, ezáltal az uniós polgárságról való döntést, azonban a kezdetben kizárólagos kompetencia bizonyos mértékig korlátozásra került.”

„Ahogy Mengozzi főtanácsnok fogalmaz a Tjebbes-ügyben előterjesztett indítványában akár az is előfordulhatna, hogy az EUB előírhatná a nemzeti hatóságoknak, hogy a tagállami jogalkotó által a nemzetközi jognak megfelelően és az uniós jog megsértése nélkül kiválasztott, az állampolgárság elvesztését megalapozó tényezőt figyelmen kívül hagyja más kapcsolóelvek javára, amelyek elméleti szempontból ugyan vitathatatlanul elképzelhetőek, de amelyeket a nemzeti jogalkotó nem jelölt ki releváns szempontként az érintett tagállammal fenntartott tényleges kapcsolat bizonyítása céljából.”

„Kiindulva abból, hogy az Európai Bíróság döntései az uniós polgárság jogállását leginkább a tagállami szabályozás viszonylatában, a tagállami döntések ellenpólusaként tudták új megvilágításba helyezni.”

Van ezekben helyesírási hiba, 70 szóból álló mondat, elrontott szórend, funkciógés szerkezet, képzavar és értelemzavaró/nehezítő fogalmazás. Talán a példák is alátámasztják, hogy nyelvi lektorálás nélkül számtalan hiba maradhat a publikációban, rontva a további olvasás esélyét.

Alapul véve, hogy a szerkesztőségek az anonim bírálatról már képesek gondoskodni és a személyi-pénzügyi szűkösséget ismerve, hogyan lehetne mégis profi szerkesztői és nyelvi lektori munkát végezni a jogi lapoknál? Néhány javaslat:

- a) A szerkesztőség belső szervezésében legyen az alkalmasnak tűnő emberek számára képzés, tutorálásukat biztosítsák például már tapasztalt olvasószerkesztők, szerkesztők, lektorok;
- b) terminológusok és jogász-nyelvészek; lektorok felvétele, alkalmazása, megbízása révén;
- c) a folyóiratok minősítésénél (MTA osztályainál) legyen szempont az olvasószerkesztő, nyelvi lektor, (részállású) szerkesztő alkalmazása (ez nem jelenti, hogy a mai szerkesztők helyett, hanem szerződéssel, akár a maiakat, akár másokat is felkérve);
- d) az olvasói visszajelzések folyamatos gyűjtése (például fórum/felület működtetése e célból, lapbemutatókon véleményezés, hibavadászatra felhívás), valamint ezek hasznosítása;
- e) külső tanfolyami képzésen részvétel a szerkesztőségi dolgozóknak, a szerkesztőségek informatikai fejlesztése,
- f) az utolsó minden felsorolásban: „vagy egyéb módon.”

Célszerű ezeket rendszeresen megvitatni, noha a lapok egymásnak versenytársai is. Legyenek jól profilírozott lapok, tematikus lapszámok, minőségi kéziratok, műhelyszerűen együtt dolgozó szerkesztők és lektorok, és persze a lektorálásért, szerkesztésért lehessen pénzt adni és kérni, netán szakember és munka-csere alapon (barter megállapodás szerkesztőségek között). Persze neveljünk ki hibrid-embereket, vagy jól képzetteket vegyünk fel, áldozzanak a kiadók a plágiumszűrésre és a digitalizációra is. E vegyes ponthoz még két konkrétabb felvetés.

A jogi ismeretterjesztés nem nyereséges tevékenység, hanem közszolgálati misszió, amelyre ma nincs szándék, de megvalósítható önfenntartó alapon civilek, oktatási szakemberek és jogalkalmazók együttműködé-

sével. Valaha volt 1973-1989 között a Házi Jogtanácsadó, majd annak jogutódjaként a Közlönykiadónál a Jogtanácsadó című lap 2007-ig, az 1850-es évektől pedig a különböző ügyvédek, hivatali alkalmazottak jogi tanácsadó kiadványai jelentek meg a napi életben való eligazodáshoz.²⁹ Ma online rendszerben lehet közérthetően ismereteket beszerezni, ingyenesen vagy előfizetéssel,³⁰ néhány könyvformátumban is megjelent,³¹ de professzionálisan írt, szerkesztett és rendszeresen megjelenő folyóiratot e célra nem alapítottak.

Ennél kisebb vállalkozás lenne, ha a mai jogi folyóiratokban szaknyelvi rovatot nyitnának, netán ilyen jellegű sorozatot indítanának, vitákat szerveznének saját szakterminológiájuk, mondatszerkesztésük tudatos közelítéséről a köznyelvhez és az általános jogi nyelvhasználathoz.

4. Összegzés

Áttekintettem, hogy a jogi, illetve jogi tartalmú tanulmányokat is közlő folyóiratok minőségének emelése, megőrzése professzionális szerkesztői, lektori munkatársak és digitális eszközök, tudás nélkül nem lehetséges. Ehhez pedig szándék, pénz és felkészült szerkesztők, lektorok, korrektorok kellenek. Néhány javaslatot is megfogalmaztam ennek érdekében.

A minőségnek része a közérthető, de legalábbis nyelviileg következetesen megrostált szöveg, különösen a tájékoztató, leíró és magyarázó szövegtípusok esetében. Ezért a technikai segítséget jelentő eszközök használatán túl, arra hívom fel a lapkiadók, szerkesztők, lektorok és olvasószerkesztők figyelmét, hogy a jogi szövegtípusok közelítése a köznyelvet használókhoz, és ezzel egyre több embernek a joghoz hozzáférése és a jogról való ismereteknek a szélesítése - több szektor szándékán múlik.

Ha a piaci szereplők, a jogalkalmazó jogvédők, hivatalnokok, bírák, jogalkotók, oktatók és kutatók, érdekvédő civilek és önkormányzatok nem ismerik fel, hogy a jogi szövegek minél érthetőbb közvetítése, megfogalmazása nélkül

29 Példaként: *Önügyvéd - Tanácsadó a mindennapi élet ügyes-bajos dolgaiban*. Füzetesorozat. Budapest, Tolnai Nyomdai Műintézet és Kiadvállalat R.-t., 1900-1938 között.

30 Világos Beszéd <https://vilagosbeszed.hu/>; Érthető jog <https://erthetojog.hu/egyeb-jogi-ismeretek/kitol-kerhetunk-jogi-tanacsot/> (2026. 01. 21.)

31 Példaként: MÁRKI Dávid – SZANISZLÓ Réka (szerk.): *Közjogi fogalmak közérthetően*. Szeged, Iurisperitus Kiadó, 2020. https://publicatio.bibl.u-szeged.hu/34672/1/Kozerthetosegi_2020_11_17.pdf (2026. 01. 11.); HARGITAI József: *Jogi Fogalomtár*. Budapest, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2005.

sohasem várható a szélesebb körű jogismeret és normakövetés, akkor a jogi lapok iránti érdeklődés is csökkenni fog. Ezt megalapozza a jogásként dolgozók stagnáló száma, a technológiai fejlődéssel járó jogi jellegű információk könnyebb elérhetősége, valamint a munkaerőpiac elvárása, hogy a jogász más területen is rendelkezzen munkatapasztalattal, azaz a ma körülbelül 30 ezer jogásként dolgozó egy bizonyos életszakaszban más szakterületi információkra lesz kíváncsi.³² Másfelől a magyar jogi folyóiratok szerepe annyiban javul, amennyiben megmarad az arány, hogy az átlagos, jogásként dolgozók kétharmada nem beszél tárgyalási szinten egyetlen idegen nyelven sem, továbbá megmarad a túlképzés, a magas joghallgatói (és felvételiző) létszám. „Mivel a jogász szakma csak a jogi munkatapasztalatot értékeli, csak rendkívül kis részüknek van menedzseri, cégvezetési vagy nem jogi munkatapasztalata, illetve tudása. Pedig a technológia változásai miatt az ügyfelek (különösen a vállalati ügyfelek) gyorsabb és üzletibb jellegű jogi tanácsadást várnak a jogászoktól. Nem is beszélve arról, hogy a globalizáció és az EU szabályozási rendszerei miatt egyre több munkát kell mostanra idegen nyelven, illetve más jogrendszerre is tekintettel végezni, ami felértékeli a nyelvtudást.”³³ Ameddig tehát nincs stabil nyelvtudás, addig az uniós és nemzetközi jogi elvárásokat és a joggal érintkező gazdasági, egészségügyi, vezetéseméleti, hálózati, pénzügyi és még egyéb ismereteket a jogi folyóiratok is segítenek közvetíteni.

Érdemes lenne tehát felmérni, vajon túl sok-e vagy sem a jogi és a jogi tanulmányokat is közlő folyóirat, és milyen jellegű (közösségi, piaci, egyetemi, civil) igények, finanszírozási modell alapján tudják kielégíteni az olvasói igényeket.

Az biztos, hogy bár vannak előírások a jogalkotás, jogalkalmazási munkában az érthetőbb fogalmazásra, „normatív rendelkezésekkel nem lehet kikényszeríteni a közérthetőséget. A jogi szöveg szerkesztőjének a feladata, hogy legyen tudatában annak, hogy a döntését úgy fogalmazza meg, hogy azt a jogalany megértse és így annak megfelelő magatartást tanúsítson. [...] A kodifikátort és a jogalkalmazót is tudatosítani és képezni kell a közérthető fogalmazás módszerére, eszköztárára. Minden jogi szöveg szerkesztője merjen a célközönsége számára fogalmazni. Határozottan

32 BARÁTH András: Miért nehéz ma jogásként boldogulni a munkaerőpiacon? <https://gerillamentorklub.hu/blog/miert-nehez-ma-jogaskent-boldogulni-a-munkaeropiacon/> (2026. 01. 25.)

33 JANOSOV Milán - ORBÁN Miklós felmérése. <https://qubit.hu/2020/06/17/elkeszult-az-atlagos-magyar-jogasz-profilja-ismerkedjenek-meg-jogasz-zolival> (2026. 01. 12.)

válasszuk szét a jogi kötőerővel rendelkező szövegeket a tájékoztató szövegektől, és ez utóbbit merjük informatívabbá tenni. Nincs univerzális szabály: a közérthetőség minden dokumentumban eltérő. Érdemes az egyes szervezetekben (akár törvényhozásban, akár kormányzati vagy igazságszolgáltatási tevékenység során) időről időre ellenőrizni, hogy közérthető szövegek kerülnek-e ki, illetve hol van fejlesztési lehetőség.”³⁴ Konfuciusz a tennivalókat tömörebben így fogalmazta meg: „Jobb gyertyát gyújtani, mint szidni a sötétséget.”

34 GERENCSÉR Balázs Szabolcs: Közérthető jogi nyelv (*plain language*) – alkalmazható-e az eredeti modell a mai magyar törvényalkotásban? *Parlament Szemle*, 2023/1, 17.

TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATOK AZ MI KORÁBAN

MIRE FIGYELJÜNK A PUBLIKÁLÁS SORÁN?¹

FÓRIS ÁGOTA

egyetemi tanár (KRE BTK)

Absztrakt

Jelen tanulmány célkitűzése a tudományos publikációs diskurzus alapvető normarendszerének, valamint a területet érintő változásoknak a bemutatása. A módszertani keretet az aktuális szabályozási környezet, az irányadó etikai útmutatók és a releváns szakirodalom kvalitatív tartalomelemzése és kritikai értékelése adja. A munka részletezi az egyéni kutatói teljesítmény mérésére szolgáló indikátorrendszereket, továbbá elemzi a tudományos folyóiratok minőségbiztosítási funkcióit a tudományos közlemények hitelesítése és a publikációs teljesítmény validálása során. Bemutatja a tudományértékelési, tudományometriai értékelési rendszerek főbb jellemzőit, a tudományértékelési kritériumokat és a citációs adatbázisokat. Végül pedig felhívja a figyelmet arra, hogy a mesterségesintelligencia-alkalmazások integrálása a kutatási folyamatba milyen célokra megengedett és milyen célokra nem megengedett, majd feltárja az alkalmazásukból adódó etikai dilemmákat és a tudományos közösség által kidolgozott normatív megoldási javaslatokat. A tanulmány a digitális transzformáció kontextusában hangsúlyozza a kutatók egyéni felelősségét az etikus kutatói magatartásban és a folyamatos önképzésben.

Kulcsszavak: tudományos kutatás, tudományos folyóiratok, kutatómódszertan, etika, tudományos integritás

1 A tanulmány a KRE ÁJK Lőrincz Lajos Közjogi Kutatóműhely által szervezett „Jogi folyóiratok a doktori hallgatók szemével” című workshopon 2026. április 23-án elhangzott előadás írott változata. A tanulmány a Károli Gáspár Református Egyetem Kooperatív Doktori Programja (KDP) keretében, a Kulturális és Innovációs Minisztérium támogatásával készült.

ACADEMIC JOURNALS IN THE AGE OF AI. WHAT SHOULD
WE KEEP IN MIND WHEN PUBLISHING?

Abstract²

This study aims to present the fundamental normative framework of academic publication discourse and the changes affecting this field. The methodological framework is based on a qualitative content analysis and critical evaluation of the current regulatory environment, relevant ethical guidelines, and the relevant literature. The study describes the systems of indicators used to measure the performance of individual researchers and analyzes the quality assurance functions of scientific journals in authenticating scientific publications and validating publication performance. The study presents the main characteristics of scientometric evaluation systems, as well as academic evaluation criteria and abstract and citation databases. Finally, the study addresses the purposes for which integrating artificial intelligence applications into the research process is permitted and those for which it is not. It then explores the ethical dilemmas arising from the use of artificial intelligence applications and the normative solutions proposed by the scientific community. In the context of digital transformation, the study emphasizes the individual responsibility of researchers for ethical research conduct and continuous self-education.

Keywords: scientific research, scientific journals, research methodology, ethics, scientific integrity

1. Bevezetés

Minden tudományos kutatás egy szabályozott nemzetközi és nemzeti rendszerben történik, a kutatásban részt vevők pedig mind ennek a rendszernek a részei.

A tudományos kutatás célja tudományos kérdések megoldása. Tudományos kutatás alatt olyan, új ismereteket feltáró tevékenységet értünk, amelynek eredménye megfelel a bizonyíthatóság követelményének, és beilleszthető a tudomány elméletébe.

A kutatási folyamat fő lépései:

2 Az angol nyelvű absztrakt stilisztikai ellenőrzéséhez a DeepL Write [deepl.com] mesterségesintelligencia-alapú alkalmazást használtam.

- felkészülés a kutatásra,
- a kutatás céljának megjelölése,
- a szakirodalom felmérése, megismerése,
- adatgyűjtés,
- adatfeldolgozás,
- adatok értékelése,
- következtetések levonása, eredmények megfogalmazása,
- közlés (publikáció).

E tanulmány a kutatás lépései közül a publikálási fázisra összpontosít. A tanulmány célja annak összegzése, hogy milyen alapvető követelmények vonatkoznak a tudományos publikálásra, és milyen fontos változások történtek ezen a területen; ennek megfelelően elemző és összegző módszerű tanulmányról van szó, amely az aktuális szabályzatokra, útmutatókra és szakirodalomra támaszkodik.

A tudományos publikálás követelményeinek nagy része általános abban az értelemben, hogy minden egyes tudományterületre vonatkozik; ezenkívül vannak speciális tudományterületi szabályozások. A kutatás szabályozása többretű eszközrendszeren keresztül valósul meg: ennek az egyik részét képezik a törvényekbe és más jogszabályokba foglalt előírások; a másik részét alkotja az íratlan erkölcsi, etikai szabályok rendszere. A tudományos kutatás etikai szabályai egyetemesek, alapvető szabályai minden tudományterületre és tudományágra érvényesek, ezért is adnak ki a több tudományterületet átfogó tudományos szervezetek kutatásetikai útmutatókat. A folyamatok, követelmények, elvárások egyre összetettebbek; új szabályozásokra van szükség például az új technológiák, mint a mesterségesintelligencia-alkalmazások használatának általános elterjedése, valamint az adatvédelem szigorodása, és újfajta kutatási módszerek és platformok megjelenése miatt.³

Tudományos közlés többféle módon és helyen történhet: a legfontosabb a tudományos folyóiratokban történő publikáció, de ide tartoznak a könyvekben közölt könyvfejezetek és tanulmányok, valamint a monográfiák (egy témát mélységében feldolgozó, többnyire egyszerűs könyvek), továbbá a konferenciaelőadások is; és ide sorolhatjuk a PhD-értekezést is. A publikációknak értékük van; az értéküket pedig különböző publikációs

3 Erről lásd részletesebben: FÓRIS Ágota: Aktuális etikai kérdések a tudományos publikálás folyamatában. *Fordítástudomány*, 2025, 27 (2), 7–27. <https://doi.org/10.35924/fordtud.27.2.1>

adatbázisokban megjelenő adataik és szerepeltetésük alapján tudjuk megállapítani. A legértékesebbek a rangos, nemzetközi tudományos folyóiratokban megjelenő tanulmányok.

2. A kutatók egyéni teljesítményének mérése

A kutatók egyéni teljesítményének két fő mutatója a megjelent tudományos publikációk száma és a szerző hatása, amit az idézettséggel mérnek.⁴ A megjelent publikációk száma és az idézettség együttes mérésére a Hirsch-indexet (h-indexet) használják, amely egy kutató tudományos munkásságának hatását és produktivitását együttesen jelzi.

Ezeket az adatokat Magyarországon a nemzeti tudományos adattár, a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT)⁵ tartja számon. Ezért a magyar kutatóknak regisztrálniuk kell az MTMT-ben, és a megjelent közleményeik (tudományos közlemények, oktatási művek vagy tudományos ismeretterjesztő művek) adatait oda rendszeresen fel kell vinniük. A KRE kutatói és oktatói (mint szerzők) kötelesek az MTMT-ben szerzői profillal regisztrálni, ezzel együtt rögzíteni affiliációként a megfelelő KRE szervezeti egységet; és minden megjelent közleményüket és az ezekre vonatkozó idézettségi adatokat is. Minderről a KRE MTMT szabályzata rendelkezik.⁶ Ezeknek az adatoknak a megadásával nem csak a szerző munkásságának, hanem az intézmény és a szervezeti egységek teljesítményének tudományometriai mérése is lehetséges, ezért ezeknek az adatoknak a naprakész nyilvántartása rendkívül fontos. Ezeket az adatokat használják fel többek között a tudományos minősítési eljárásokban, a pályázati folyamatokban a bírálatok során, az intézményi rangsorok készítésekor, vagy akár az intézményi támogatások odaítélésekor. Az MTMT által jóváhagyott és nyilvántartott adatokat lehet más adatbázisokba – mint például a doktori.hu-ba vagy a Károli-TÉR-be – is átemelni.

Tudományos publikációnak az számít, ami tudományos folyóiratban vagy tudományos könyvsorozatban jelent meg (illetve tudományos konferencián hangzott el), és átesett a tudományos bírálati folyamaton, vagyis

4 Erről lásd például KISZL Péter – WINKLER Bea: *A tudományos jelenlét tudományometriai megközelítései*. In: KLAUDY Kinga – ROBIN Edina – SEIDL-PÉCH Olívia (szerk.): Bevezetés a fordítás és a tolmácsolás kutatómódszertanába I. Általános rész. Budapest, ELTE FTT–MANYE Fordítástudományi Szakosztály, 2022, 141–164. <https://doi.org/10.21862/kutmodszertan1/9>

5 Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT). <https://www.mtmt.hu/> (2026. 03. 19.)

6 A Károli Gáspár Református Egyetem MTMT Szabályzata. <https://portal.kre.hu/index.php/home/szabalyzatok.html> (2026. 03. 19.)

legalább két, az adott tudományterületen elismert szakember lektorálta az írást, és megjelenésre javasolta. A tudományos folyóiratoknak (és könyvsorozatoknak is) az adott szakmában elismert szerkesztőbizottsággal kell rendelkezniük, akik gyakran ellátják a bírálói feladatokat is. A folyóiratban megjelenő publikációk minőségéért és megfelelőségéért elsődlegesen a főszerkesztő a felelős, és végső soron ő dönt a folyóiratban megjelenő tanulmányok megjelentetéséről; az ő munkáját segíti a szerkesztőbizottság és a bírálók. A saját tanulmánya megfelelőségéért a szerző a felelős. A szerzőnek ismernie és ellenőriznie kell, hogy az általa publikálásra kiválasztott folyóirat (vagy könyvsorozat, illetve kiadó) valóban tudományosnak minősül-e, illetve milyen rangú és minőségű. A PhD-hallgatót ebben a komplex folyamatban a doktori iskola, azon belül elsődlegesen a témavezetője segíti és mentorálja.

3. A tudományos folyóiratok szerepe a tudományos értékelésben

A tudományos folyóiratok mindig is fontos szerepet töltek be a tudományos közlemények minőségének garantálásában,⁷ de az utóbbi évtizedben a bölcsészet- és társadalomtudományok területén is még jobban megerősödött a szerepük.

Sokféle tudományértékelési, tudományometriai értékelési rendszer van a világban. A szerzők munkásságának és a folyóiratok rangjának értékelését kvantitatív módszerek szerint végzik. Ezzel szemben több olyan kezdeményezés is indult, amelyek a kvantitatív és kvalitatív mutatók együttes figyelembevételét javasolják az értékelések során. Ilyen például a Leideni kiáltvány,⁸ amelynek célja, hogy megakadályozza a tisztán kvantitatív mérőszámok (például az impakt faktor vagy a h-index) túlzott és helytelen használatát a kutatók és intézmények értékelésekor; vagy a CoARA megállapodás⁹ a kutatásértékelési rendszerek reformjára, amelynek célja, hogy a kutatók és kutatóhelyek értékelése során a hangsúly a mennyiségi mutatókról (mint a folyóirat-impaktfaktor vagy az idézettség) a minőségi szakmai értékelésre kerüljön át.

7 DE SOLLA PRICE, Derek. J.: *Kis tudomány – nagy tudomány*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1979.

8 HICKS, Diana – WOUTERS, Paul – WALTMAN, Ludo – RIJCKE, Sarah de – RAFOLS, Ismael: Bibliometrics: The Leiden Manifesto for research metrics. *Nature*, 2015/520, 429–431.

9 CoARA Agreement on Reforming Research Assessment, 2022. <https://www.coara.org/agreement/the-agreement-full-text/> (2025. 04. 20.)

A tudománymetria világában a két legjelentősebb citációs adatbázis a *Web of Science* (WoS) és a *Scopus*, ez utóbbiban jegyzett folyóiratokat a *Scimago Journal Ranking* (SJR)¹⁰ rangsorolja.

Az MTMT egyrészt az MTA által készített osztálylisták alapján sorolja be a folyóiratok követelményeknek való megfelelését,¹¹ másrészt a nemzetközi citációs adatbázisok folyóiratlistái alapján méri a publikációs teljesítményeket.¹² Ezek a listák nem feltétlenül egyeznek meg egymással, például a nyelvészet és a jogtudomány területén az MTA osztálylistái jelentősen különböznek/különbözhetnek a nemzetközi citációs adatbázisokban szereplő listáktól. Sasvári és Fejes 2023-as tanulmánya szerint például a magyar állam- és jogtudományi kutatók a jelentős hazai teljesítményük ellenére csak minimálisan járulnak hozzá az egyetemek nemzetközi tudománymetriai mutatóihoz, kiemelik továbbá, hogy a jogi szakterületen az MTA folyóiratlistájának csupán negyede *Scopus*-indexált, a publikációk pedig főként alacsonyabb besorolású folyóiratokban jelennek meg.¹³

A felsőoktatási intézmények, valamint a kutatóintézetek hazai és nemzetközi rangsorokban elfoglalt helyét a nemzetközi citációs adatbázisok folyóiratlistái alapján mért kumulált publikációs teljesítményekre alapozva számítják, továbbá 'teljesítményarányos minőségi támogatásként' a finanszírozásuk egy részét is ehhez kötik.¹⁴ Ezért a felsőoktatási intézmények érdeke, hogy a kutatóik ezekben az úgynevezett Q-s folyóiratokban, különösen az első két kvartilisbe tartozó Q1-es és Q2-es minőségi kategóriákba soroltakban publikáljanak, illetve az e listák felső 10%-ába tartozó D1-es besorolású folyóiratokban. Az itt felsorolt kategóriákat az SJR-index alapján határozzák meg, és évente vizsgálják felül, vagyis a folyóiratok rangja nem állandó, évente változik.¹⁵ A felsőoktatási intézmények igyekeznek ösztö-

10 Scimago Journal Ranking (SJR). <https://www.scimagojr.com/> (2025. 04. 20.)

11 MTA Osztályok folyóirat listái. <https://www.mtmt.hu/osztalylistak/> (2025. 04. 20.)

12 SASVÁRI Péter – BAKACSI Gyula – URBANOVICS Anna: „Két út van előttem, melyiken induljak”? Gazdaság- és Társadalomtudományi Karok Web of Science és Scopus által indexált folyóiratcikkeinek vizsgálata 2016 és 2020 között. *Vezetéstudomány / Budapest Management Review*, 2021, 52 (12), <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2021.12.03>

13 SASVÁRI Péter – FEJES Zsuzsanna: Publikációs lehetőségek Scopus által indexált folyóiratokba állam- és jogtudomány esetén. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 2023, 70 (1), 38–58. <https://doi.org/10.3311/tmt.13209>

14 Lásd SASVÁRI – BAKACSI – URBANOVICS i. m., valamint SASVÁRI – FEJES i. m.

15 SASVÁRI Péter: *Tájékoztatás a Scimago szerint Q-s és az MTA listás folyóiratokban írt cikkek kereséséről, valamint Q-s hivatkozások listázásáról az MTMT alapján*. 2019, ResearchGate, Preprint. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.16462.41282>

nőzni a kutatóikat arra, hogy minél rangosabb folyóiratokban publikáljanak. A KRE például 2022-ben hozta létre a Károli Kiválósági Alapot, melynek célja azoknak a KRE-s affiliációval rendelkező kutatóknak, oktatóknak, diákoknak a díjazása, akiknek D1, Q1 vagy Q2 kategóriájú folyóiratban jelent meg tudományos publikációja, valamint *Scopus* vagy *WoS* indexálású folyóiratcikkek, könyvek, könyvfejezetek szerzői.¹⁶

Sok szempontból fontos, hogy a tudományos folyóiratok megfelelően legyenek nyilvántartva és rangsorolva. Egyrésztől nagyszámú új lehetőség jelent meg, mint a digitális publikálás, az *Open Access* és *Open Science*,¹⁷ vagy a mesterségesintelligencia-alkalmazások használata a kutatástámogatásban. A nyílt hozzáféréssel történő publikálásnál azonban a kiadóknak nem keletkezik bevételük, és ezt úgy ellensúlyozzák, hogy a szerzőkkel fizettetnek publikálási díjat. Egyes folyóiratok hibrid rendszerben működnek, vagyis egyes tanulmányokat csak előfizetéssel lehet elolvasni, mások esetében, ha a szerzők kifizetik a díjat, akkor nyílt hozzáférésűvé teszik őket. Magyarországon az EISZ nemzeti program bizonyos esetekben támogatást nyújt ilyen publikálási díjak kifizetésére. Másrésztől pedig, negatív tendenciaként, újfajta etikátlan magatartások jelentek meg, mint például az úgynevezett 'predátor folyóiratok' létrejötte, amelyek esetében elmarad a gondos lektorálás, szerkesztés és tördelés, a cél pedig minél több publikációs díjat beszedni a szerzőktől. Emiatt az MTA bizottságot állított fel, és javaslatokat tett közzé a kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratok cikkeinek kezelésére.¹⁸ Az ellenőrzést segíti az MTMT folyó-

16 2/2026. (II.20.) számú Rectori utasítás a Károli Kiválósági Alapról szóló 11/2023. (X. 19.) számú Rectori utasítás módosításáról: <https://portal.kre.hu/index.php/3626-2-2026-ii-20-szamu-rektori-utasitas-a-karoli-kivalosagi-alaprol-szolo-11-2023-x-19-szamu-rektori-utasitas-modositasarol> (2025. 04. 20.)

17 Open Science. <https://openscience.hu/> (2025. 04. 20.); SERESI Márta: *Kutatási adatok kezelése a fordítástudományban*. In: KLAUDY Kinga – ROBIN Edina – SEIDL-PÉCH Olívia (szerk.): Bevezetés a fordítás és a tolmácsolás kutatásmódszertanába I. Általános rész. Budapest, ELTE FTT–MANYE Fordítástudományi Szakosztály, 2022, 93–107. <https://doi.org/10.21862/kutmodszertan1/6>

18 *Javaslatok a kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratok cikkeinek kezelésére – az MTA ajánlásai az új típusú publikációs visszaélésekkel kapcsolatban*. 2023. október 16. https://mta.hu/mta_hirei/javaslatok-a-kifogaszolható-gyakorlatot-folytató-folyoiratok-cikkeinek-kezelesere-az-mta-ajanlasai-az-uj-tipusu-publikacios-visszaelesekkel-kapcsolatban-113234 (2025. 04. 20.); KISZL – WINKLER i. m.; SASVÁRI Péter – URBANOVICS Anna: „A kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratok listája”, *tudományos kiválóság vagy tudományos hitelesség? Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 2023, 70 (4), 463–471. <https://doi.org/10.3311/tmt.13275>

irat-keresője. „Nem az ugyanis a mérvadó, hogy egy folyóirat lektoráltként tünteti-e fel magát a honlapján, hanem hogy ezt a tényt alátámasszák a tudományos életben közismert multidiszciplináris referáló adatbázisok (például *Scopus*, *Web of Science*), az IF megléte, a folyóiratindexek (például DOAJ,¹⁹ ERIH Plus²⁰), az MTA tudományos osztályai/bizottságai által közzétett folyóiratlisták.”²¹

4. A kutatásintegritás a mesterségesintelligencia-alkalmazások korában

A kutatásintegritás azt jelenti, hogy a kutatóknak és a szervezeteknek egyaránt kötelessége betartani a kutatásetikai elveket és a szakmai normákat a kutatás teljes folyamata során. A nemzetközi tudományos testületek által kodifikált etikai kódexek elsődleges funkciója a tudomány társadalmi legitimációjának megerősítése, továbbá a közvélemény bizalmának előmozdítása a tudomány és a tudományos érvelés iránt a közbeszédben. Ezen irányelvek kiadásának célja, hogy a tudományos érvelés érvényességének fenntartásával előmozdítsák az igazságkeresésről, a bizalomról és a szakértői tekintélyről folyó társadalmi diskurzust.²²

Az utóbbi években a felsőoktatási intézmények saját kutatásetikai kódexet készítettek, és állásfoglalást adtak ki a mesterségesintelligencia-alkalmazások használatára vonatkozóan, továbbá egyetemi, illetve kari szintű kutatásetikai bizottságot működtetnek. A legfontosabb kutatásetikai ajánlásokat egy korábbi publikációmban mutattam be, valamint ezekre támaszkodva tárgyaltam az aktuális kutatásetikai kérdéseket a publikálás, a mesterségesintelligencia-alkalmazások és az adatvédelem területén.²³ Az MI-alkalmazások etikai kérdéseinek részleteivel számos publikáció foglalkozik, olyan témákat vizsgálva például, hogy miként biztosítható az etikai követelmények érvényesülése a mesterséges intelligencia közszolgálati és munkaerőpiaci alkalmazásában;²⁴ vagy milyen alkalmazási lehetőségei

19 Directory of Open Access Journals (DOAJ): a nyílt hozzáférésű folyóiratokat listázza.

20 ERIH Plus: az európai társadalomtudományi folyóiratokat nyilvántartó index.

21 KISZL, WINKLER (2022) i. m. 146.

22 The European Code of Conduct for Research Integrity (ALLEA Code). Revised Edition – 2023. Berlin: ALLEA. <https://doi.org/10.26356/ECOC> (2025. 04. 20.)

23 FÓRIS Ágota: Aktuális etikai kérdések a tudományos publikálás folyamatában. *Fordítástudomány*, 2025, 27 (2), 7–27. <https://doi.org/10.35924/fordtud.27.2.1>

24 Pl. FÁSI Csaba: Etikai kihívások és megoldások a mesterséges intelligencia alkalmazásában. *Glossa Iuridica*, 2025, 12 (3–4), 121–140. <https://doi.org/10.55194/GI.2025.3-4.6>

vannak az MI-rendszereknek a jogász (ügyvédi) munkában, és ez hogyan befolyásolja a magyar jogászképzés átalakítását és a szakmai szervezetek szerepét a változások menedzselésében.²⁵

A helyes kutatási gyakorlatok megvalósítását a KRE is támogatja. Ennek megfelelően lett létrehozva az egyetem honlapján a 'Kutatás' menüpontban a 'Kutatásetika' című pont, amely strukturált tájékoztatást nyújt az egyetem kutatói, oktatói és diákjai számára az aktuális kutatásetikai és más kapcsolódó szabályozási környezetről. A felület részletesen ismerteti az egyetemi és kari kutatásetikai bizottságok operatív működését, elérhetőségeit, továbbá ismerteti a kutatásetikai engedélyeztetési eljárás protokollját és adminisztratív folyamatát.²⁶ A kutatás során történő adatokat kezelünk, aminek kétféle célja van: egyrészt a saját adatok biztonságos, átlátható és fenntartható tárolása; másrészt biztosítani, hogy mások is hozzáférjenek az adatokhoz.²⁷ Ezt támogatja a nyílt tudomány (*Open Science*) és a nyílt hozzáférés (*Open Access*), amelynek a fő célja a kutatási adatok és a publikációk digitális formában, ingyenesen történő elérhetőségének biztosítása.²⁸

A kutatásetikai engedély beszerzése a vizsgálat megkezdésének előfeltétele: a KRE-n ezt a feladatot a tudományterületileg illetékes Kari Kutatásetikai Bizottság látja el. Az engedélyeztetési eljárás lefolytatása kötelező minden olyan kutatási projektben, amely közvetlen emberi alanyokkal végez vizsgálatot, személyes adatok kezelését, vagy közvetetten érintett személyekre vonatkozó adatfeldolgozást foglal magában (pl. levéltári kutatás, dokumentumelemzés), különös tekintettel a fiatalok vagy kiskorú

25 KIRÁLY Lilla – JANDÓ Tamás: A Mesterséges Intelligencia ügyvédi szemszögből. A Mesterséges Intelligencia alapú technológiák hatása és felhasználási lehetőségeik az igazságügyi szolgáltatások területén. *Glossa Iuridica*, 2025, 12 (3–4), 141–174. <https://doi.org/10.55194/GI.2025.3-4.7>

26 A Károli Gáspár Református Egyetem Etikai Kódexe (2026. 03. 19.), A Károli Gáspár Református Egyetem Doktori (PhD) Szabályzata (2026. 01. 15.), A Károli Gáspár Református Egyetem MTMT Szabályzata (2026. 03. 19.), Károli Gáspár Református Egyetem Szabályzat a mesterséges intelligencia használatáról (2026. 09. 01.), Károli Gáspár Református Egyetem MI-útmutató (2026. 09. 01.), Károli Gáspár Református Egyetem Kutatásetikai Szabályzat (2026. 04. 01.), továbbá: Adatvédelem. Hatályos adatvédelmi dokumentumok és Adatvédelmi szabályzat. <https://portal.kre.hu/index.php/home/adatvedelem.html>; Kutatásetika. <https://portal.kre.hu/index.php/kutatas/kutatasetika.html>

27 SERESI i. m. 94.

28 A kutatási adatok kezelése kapcsán a FAIR kutatási adatkezelés nyújt segítséget: opendatacommons.org/licenses/by/4.0/ (2025. 04. 20.)

vizsgálati alanyok bevonására. Az engedély megkéréséhez szükséges űrlap és mellékletei szintén elérhetők a honlapon a Kutatásetika menüpontban.²⁹ Amennyiben a kutatás rendelkezik kutatásetikai engedéllyel, azt a publikációban is javasolt feltüntetni.

A digitális tartalom létrehozása az információ gépileg olvasható formátumba történő átalakítását jelenti, és a gépi intelligencia számára feldolgozható tartalmat nevezzük intelligens tartalomnak. A mesterségesintelligencia-alkalmazások – beleértve a nagy nyelvi modelleket (LLM), mint például a *ChatGPT* vagy a *Microsoft Copilot*, továbbá más MI-eszközök, például a *DeepL* fordító alkalmazása vagy nyelvhelyességi és stilisztikai ellenőrzője – jól használhatók a kutatástámogatásban többek között nagy mennyiségű szöveg tartalmának összegzésére, kutatási ötletek keresésére, vázlatok írására, cím- és ötletgenerálásra, szövegek és forrásanyagok rövidítésére, írott anyagok strukturálására, grafikák és diások készítésére; valamint szövegek fordítására, illetve nyelvi és stilisztikai ellenőrzésére. Tilos azonban MI-alkalmazást használni tudományos közlemények megírására, vagy tudományos munkák és pályázatok bírálat során, illetve bármilyen olyan esetben, amikor személyes adatok vagy szerzői jogok sérülhetnek. Az MI-alkalmazások felhasználóként tevékenykednek, tartalmat (információt és metaadatokat) vonnak ki adatbázisokból és más, emberek által generált (írott vagy beszélt nyelvi) szövegekből, és ezek alapján hoznak létre új tartalmat. Gyakran nem is vagyunk tisztában az-
zal, hogy épp generatív MI-t használunk, például, hogy egy alkalmazásba beleépítették-e valamelyik LLM-et. A kutatásetikai ajánlások főként a generatív MI-alkalmazások kutatásban való használatával kapcsolatosan fogalmaznak meg útmutatást.

A publikálás során a szerző köteles jelezni, ha a kutatás bármely fázisában, illetve a publikáció elkészítése során MI-t vagy más eszközt használt, és meg kell adni a használt digitális eszköz vagy alkalmazás adatait és verzióját is; ennek megadása a folyóirat szerkesztési útmutatójától függően történhet például lábjegyzetben vagy a források jegyzékében.

Az etikus tudományos munkavégzésben a szerző segítségére vannak a kutatásetikai ajánlások, a felelős MI-használatra vonatkozó ajánlások, konkrétan pedig a KRE MI-szabályzata és útmutatója.

29 Kutatásetika. <https://portal.kre.hu/index.php/kutatas/kutatasetika.html> (2025. 04. 20.)

5. Összegzés

A tudományos közlés során tehát alapvető követelmény a saját eredmények közlése, illetve a saját eredmények egyértelmű elkülönítése mások eredményeitől, valamint a saját korábbi eredményekétől. Kiemelten fontos a források pontos kezelése, és hogy mások eredményeinek felhasználása akkor megengedett, ha a forrásokra és szerzőre való hivatkozás megtörténik (citáció). A plágiumot a kutatásetikai szabályzatok részletesen definiálják; összegezve, az számít plágiumnak, ha hivatkozás nélkül használjuk fel mások eredményeit (szó szerint vagy parafrázálva, szándékosan vagy nem szándékosan). Más digitális eszközök használatához hasonlóan, a mesterségesintelligencia-alkalmazások használatának tényét, a használat célját és az alkalmazás fajtájának adatait a publikációban meg kell adni. Fontos, hogy minden eredetinek szánt közleményben valóban új eredmény közlése történjen; és hogy ugyanazt a cikket nem etikus egyszerre több helyre változatlan formában benyújtani. Ismételt közlés esetén jelezni kell az első közlés helyét.

Alapvető követelmény az igaz állítások közlése, és hogy eredményeket kitalálni, kreálni, hamisítani, vagyis csalni nem megengedett (pl. szándékos hibás adatközlés, rosszul választott minta, hibásan szerkesztett kérdőív, a feladat megoldására nem alkalmas kutatási módszer, a kutatásban előírt követelmények figyelmen kívül hagyása, pl. 'koholmány' előállítása. Óvatosan és felelősen kell kezelni az MI-alkalmazások által összegyűjtött adatokat, információkat, mivel ezek gyakran adnak meg nem létező adatot, hallucinálnak vagy plagizálnak.

Végző soron a kutató a felelős a teljes tudományos kutatás folyamatának etikus és transzparens folytatásáért: a tudományos eredményekért; az MI-alkalmazások transzparens használatáért; azért, hogy figyelmet fordítson a magánélet védelmével, a titoktartással és a szellemi tulajdonjogokkal kapcsolatos kérdésekre, amikor érzékeny vagy védett információkat oszt meg az MI-eszközökkel; továbbá az alkalmazandó nemzeti, uniós és nemzetközi jogszabályok tiszteletben tartásáért. Elvárható, hogy folyamatosan képezze magát, hogyan kell megfelelően használni a generatív MI-eszközöket, hogy maximalizálhassa azok előnyeit, beleértve a képzéseken való részvételt; hogy tartózkodjon a generatív mesterséges intelligencia eszközeinek jelentős mértékű használatától olyan érzékeny tevékenységek során, amelyek hatással lehetnek más kutatókra vagy szervezetekre (pl. lektorálás, kutatási javaslatok értékelése).

MINŐSÉG, INTEGRITÁS ÉS LÁTHATÓSÁG A HAZAI JOGTUDOMÁNYI FOLYÓIRATOKBAN

AZ MTA IX. OSZTÁLY ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI BIZOTTSÁG
HAZAI LAPJAINAK ELEMZÉSE

SASVÁRI PÉTER
habilitált egyetemi docens (NKE), (ME)

HAJDÚ NOÉMI
egyetemi docens (ME)

Absztrakt

A tanulmány a Magyar Tudományos Akadémia IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya Állam- és Jogtudományi Bizottságának hazai folyóiratlistáján szereplő jogtudományi folyóiratok működését vizsgálja empirikus adatok alapján. Az elemzés középpontjában a technikai láthatóság (különösen a DOI ellátottság), a publikációs aktivitás, az intézményi koncentráció és a nemzetközi indexelhetőség áll. Az MTMT adataira támaszkodó vizsgálat feltárja, hogy a folyóiratok jelentős része strukturális kihívásokkal küzd, ideértve a működés hiányát, az alacsony nemzetközi láthatóságot és a belterjességi kockázatokat. A tanulmány nem rangsorolásra törekszik, hanem diagnosztikus jelleggel azonosítja azokat a mintázatokat, amelyek a hazai jogtudományi folyóirat-ökoszisztéma fenntarthatóságát és tudományos hitelességét befolyásolják. Az empirikus eredményekre építve a cikk olyan minimumkövetelményeket és fejlesztési irányokat fogalmaz meg, amelyek a hazai sajátosságok megőrzése mellett összhangban vannak a nemzetközi kiadói, etikai és indexelési standardokkal.

Kulcsszavak: jogtudományi folyóiratok; tudományos láthatóság; DOI; intézményi koncentráció; publikációs etika; MTMT

QUALITY, INTEGRITY AND VISIBILITY IN HUNGARIAN LAW JOURNALS

A Diagnostic Analysis of Journals Listed by the State and Legal Sciences
Committee of the Hungarian Academy of Sciences

Abstract

This study examines the operation of Hungarian law journals listed by the State and Legal Sciences Committee of the Section of Economics and Law of the Hungarian Academy of Sciences, based on empirical evidence. The analysis focuses on technical visibility – particularly DOI coverage – publication activity, institutional concentration, and international indexability. Using data from the Hungarian Scientific Bibliography (MTMT), the study reveals that a substantial proportion of journals face structural challenges, including limited publication activity, low international visibility, and risks related to institutional inbreeding. Rather than providing a normative ranking, the article adopts a diagnostic approach, identifying systemic patterns that affect the sustainability and scientific credibility of the Hungarian legal journal ecosystem. Building on the empirical findings, the study formulates minimum requirements and development pathways that respect national linguistic and institutional characteristics while aligning with international publishing, ethical, and indexing standards.

Keywords: law journals; scientific visibility; DOI; institutional concentration; publication ethics; MTMT

1. Bevezetés

A tudományos folyóiratok szerepe a jogtudományban túlmutat a publikációs funkción. A szakmai diskurzus elsődleges fórumaként, az akadémiai előmenetel kulcselemeként, valamint az intézményi és diszciplináris identitás hordozójaként is értelmezhetők. A hazai jogtudományi folyóiratok működése ezért nem kizárólag szerkesztési vagy technikai kérdés, hanem szorosan kapcsolódik a tudományos minőségbiztosítás, az intézményi értékelés és a nemzeti tudománypolitika szélesebb összefüggéseéhez.

Az utóbbi években azonban a kommunikációs környezet jelentős átalakuláson ment keresztül. A nemzetközi indexelő adatbázisok (különösen a Web of Science és a Scopus), valamint az ezekre épülő teljesítményértékelési és

finanszírozási rendszerek egyre erőteljesebben határozzák meg azt, hogy mely folyóiratok tekinthetők 'láthatónak' és relevánsnak a globális tudományos térben. E folyamatot tovább erősíti a digitális és mesterséges intelligencia alapú tudományos információs infrastruktúra térnyerése, amely döntően strukturált, indexált és technikailag jól feldolgozható tartalmakra támaszkodik.

Ebben a környezetben a nemzeti nyelven megjelenő, elsősorban hazai közönséget megszólító jogtudományi folyóiratok sajátos kettős kihívással szembesülnek. Egyrészt továbbra is alapvető szerepet töltenek be a magyar jogtudomány belső szakmai kommunikációjában, az oktatásban és a jogalkalmazás elméleti megalapozásában. Másrészt azonban egyre erősebb elvárásként jelenik meg a nemzetközi tudományos standardokhoz való – legalább részleges – igazodás, különösen a szerkesztési minőség, az etikai megfelelés és a technikai láthatóság területén.

A Magyar Tudományos Akadémia IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya (GJO) által alkalmazott hazai folyóiratlisták e feszültség metszéspontjában helyezkednek el. E listák egyszerre szolgálnak tudományos minőségbiztosítási és értékelési funkciót – különösen az MTA doktori habitusvizsgálat keretében – miközben nem minden elemük igazodik automatikusan a nemzetközi indexelési és láthatósági elvárásokhoz. Különösen igaz ez az Állam- és Jogtudományi Bizottság (ÁJB) által nyilvántartott hazai folyóiratok esetében, amelyek túlnyomórészt magyar nyelvűek és erősen kötődnek a nemzeti jogi diskurzushoz.

A tanulmány célja annak empirikus vizsgálata, hogy az ÁJB hazai folyóiratlistáján szereplő lapok működése milyen képet mutat a technikai láthatóság, a publikációs aktivitás, az intézményi koncentráció és a nemzetközi indexelhetőség szempontjából. Az elemzés nem normatív rangsorolásra törekszik, hanem arra, hogy strukturált adatok alapján feltárja azokat a mintázatokat és kockázati pontokat, amelyek a hazai jogtudományi folyóirat-ökoszisztéma hosszú távú fenntarthatóságát és reputációját befolyásolják.

A cikk újdonsága, hogy a hazai jogtudományi folyóiratokat nem elszigetelt egységekként, hanem a nemzetközi tudományos infrastruktúrával kölcsönhatásban álló rendszerként értelmezi. Az empirikus eredmények alapján a tanulmány olyan fejlesztési irányokat és minimumkövetelményeket fogalmaz meg, amelyek figyelembe veszik a hazai jogtudomány nyelvi és intézményi sajátosságait, ugyanakkor megfelelnek a nemzetközi kiadói, etikai és indexelési sztenderdeknek.

E megközelítés célja nem a hazai jogi folyóiratok „nemzetköziesítésének” kikényszerítése, hanem annak bemutatása, hogy a minőség, az

integritás és a technikai láthatóság erősítése miként járulhat hozzá a magyar jogtudomány súlyának és hitelességének megőrzéséhez a változó kommunikációs környezetben.

2. Elméleti háttér

A GJO – más osztályok gyakorlatához hasonlóan – az MTA doktori habitusvizsgálatának lefolytatásához előzetesen kialakított és elfogadott folyóiratlistát alkalmaz. E lista kiemelt jelentőséggel bír az MTA doktori cím megszerzésének követelményrendszerében, mivel az eljárás során a GJO szakbizottságai testületi formában értékelik az érintett kutatók publikációs teljesítményét. A folyóiratok a GJO gyakorlatában A, B, C és D kategóriákba kerülnek besorolásra, ahol az A kategória a legmagasabb, míg a D kategória a legalacsonyabb minősítést jelöli.

Fontos hangsúlyozni, hogy e besorolás nem közvetlenül bibliometriai mutatókra épül, hanem a szakbizottságok által alkalmazott, komplex szakmai és diszciplináris szempontok eredményeként alakul ki. Ennek következtében ugyanazon folyóirat eltérő szakbizottságok megítélése alapján különböző kategóriába is sorolható. Előfordulhat például, hogy egy adott folyóirat az egyik bizottság esetében A, míg egy másik bizottságnál C besorolást kap. A GJO keretében több szakbizottság működik, azonban önálló folyóiratlistával kizárólag nyolc szakbizottság rendelkezik, ezek egyike az ÁJB.

Az ÁJB saját gyakorlatában egyaránt nyilvántartja és rendszerezi a hazai és a nemzetközi folyóiratokat. Jelen elemzés azonban kizárólag az ÁJB hazai folyóirataira fókuszál, amelyek összesen 124 címet tartalmaznak. A hazai fókusz nem a nemzetközi dimenzió elutasítását jelenti, hanem annak vizsgálatát, hogy a nemzetközi tudományos értékelési elvárások miként érvényesülnek – vagy éppen nem érvényesülnek – a magyar nyelvű és túlnyomórészt nemzeti közönségnek szóló jogtudományi folyóiratok esetében.

A nemzetközi tudományos szakfolyóirat-minősítések és indexálási rendszerek – különösen a Web of Science (WoS)¹ és a Scopus² – több jellemző alapján értékelik a folyóiratokat. Ezek közé tartozik a szerkesz-

1 Sasvári Péter: *A Web of Science folyóiratértékelési folyamata és kiválasztási kritériumai*. Preprint, ResearchGate, 2022. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.12929.12640> (2026. 01. 17.)

2 Sasvári Péter: *A Scopus előzetes folyóiratértékelési folyamata és kiválasztási kritériumai*. Preprint, ResearchGate, 2022. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.32229.47845> (2026. 01. 17.)

tési és lektorálási gyakorlat minősége, az etikai megfelelés, a publikációk technikai láthatósága, valamint a szerzői és szerkesztői diverzitás. Utóbbi alatt elsősorban a földrajzi és intézményi sokszínűséget értik. Elvárás, hogy a szerzők és a szerkesztők számottevő hányada több intézményből, illetve több országból érkezzen, továbbá, hogy a folyóirat érdemben nyitott legyen a saját intézményi körén kívüli közlések befogadására.

E szempontok nem kizárólag a globális angol nyelvű folyóiratok esetében relevánsak. Az utóbbi években egyre inkább megjelenik az az elvárás, hogy a nemzeti nyelven megjelenő folyóiratok – így a magyar nyelvű jogtudományi lapok is – strukturálisan igazodjanak azokhoz a minőségi kritériumokhoz, amelyek nemzetközi szinten meghatározóvá váltak. Ennek oka részben az, hogy a kutatásfinanszírozási és teljesítményértékelési rendszerek mind nemzeti, mind intézményi szinten egyre erősebben támaszkodnak a nemzetközi indexekre. Részben pedig az, hogy a digitális és mesterséges intelligencia alapú tudományos információs rendszerek döntően az indexált tartalmakra épülnek. Ebben az értelemben a kedvező WoS-, Scopus-, illetve nemzeti listás (például norvég³ és finn⁴) megítélés nem presztízskérdésként, hanem a láthatóság és újrafelhasználhatóság technikai feltételeként értelmezhető, még a hazai és magyar nyelvű folyóiratok esetében is.

Ezt a szemléletet tükrözik a nemzeti minősítési rendszerek gyakorlatai is. A norvég és a finn folyóiratlisták alkalmazásában például megjelenik egy figyelmeztető küszöbérték, amely szerint, ha egy folyóiratban tartósan 66% felett van az egyetlen intézményhez tartozó szerzők aránya, az a nem kívánatos publikációs gyakorlat indikátoraként értelmezhető. Ilyen esetekben a folyóirat hátrасorolása vagy negatív megjegyzéssel való ellátása sem kizárt. A mögöttes logika szerint ilyen mértékű intézményi koncentráció mellett a folyóirat közösségi funkciója – országos vagy nemzetközi fórumként betöltött szerepe – sérül, a lektorálási folyamat függetlensége megkérdőjelezhető, valamint a külső szerzők részéről csökkenhet a be-nyújtási hajlandóság.

3 SASVÁRI Péter – URBANOVICS Anna: A kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratok listája: Tudományos kiválóság vagy tudományos hitelesség? *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 2023, (70) 4, 463–471.

4 AURANEN, Otto – PÖLÖNEN, Janne: *Classification of scientific publication channels. Final report of the Publication Forum project (2010–2012)*. Helsinki, Federation of Finnish Learned Societies, 2012.

Elméleti szempontból a belterjesség három fő csatornán keresztül ronthatja a tudományos teljesítményt és a láthatóságot. Egyrészt kiválasztási torzítást eredményezhet, amennyiben a szerkesztői döntések implicit módon előnyben részesítik a 'belső' kéziratokat, csökkentve ezzel a versenyt és a tartalmi újdonság esélyét. Másrészt hálózati zártsághoz vezethet, amelyben a hivatkozások és a témaválasztások szűk körben mozognak, gyengítve a külső kapcsolódásokat és a nemzetközi hatást. Harmadrészt reputációs kockázatot hordoz, mivel a túlzott intézményi kötődés negatív jelzés lehet mind a potenciális szerzők, mind az indexelő szervezetek számára.

Következésképpen a területi és intézményi sokszínűség nem pusztán normatív vagy 'esztétikai' elvárásként értelmezhető, hanem az indexelhetőség, a fenntartható idézettség és a tudományos kommunikáció ökoszisztémájának egészsége szempontjából alapkritérium. A nemzetközi jó gyakorlatok közé tartozik a szerkesztőbizottság tudatos nyitása, a külső szerzők aktív bevonása, az egyetlen intézményhez kötődő közlések arányának mérséklése, valamint az átlátható és következetes lektorálási protokoll alkalmazása. E szempontok relevanciája a hazai jogtudományi folyóiratok esetében is egyre erősebben megjelenik, különösen a nemzetközi láthatóság és az intézményi elszámoltathatóság erősödésével.

3. Módszertan

Az elemzés a GJO által nyilvántartott hazai folyóiratok körére épül, amely összesen 363 folyóiratot foglal magába. E teljes állományon belül a vizsgálat az ÁJB önálló hazai folyóiratlistájára korlátozódik, amely 124 folyóiratot tartalmaz az A-D kategóriák szerinti besorolás alapján. Az elemzés kizárólag a hazai folyóiratokra terjed ki; a nemzetközi listás lapok nem képezték a vizsgálat tárgyát.

Az empirikus adatforrás a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) volt. A mintába kizárólag azok a közlemények kerültek, amelyeket a szerzők rögzítettek az adatbázisban. Ennek következtében az elemzés szükségszerű korlátja, hogy a nem rögzített, illetve hibásan rögzített tételek (például hiányzó vagy téves intézményi hozzárendelés, többszörös affiliációk pontatlan kezelése) torzíthatják az intézményi arányokat, ezáltal a belterjességi mutatók becslését is. További módszertani nehézséget jelent, hogy az MTMT a külföldi affiliációkat csak korlátozott körben képes kezelni, valamint egyes intézménytípusok (például vállalatok, kutatóköz-

pontok) esetében nem érvényesül egységes név- vagy rövidítéskezelés. Ezek a tényezők csökkenthetik a területi sokszínűség és az intézményi koncentráció mérésének pontosságát, ezért az eredményeket e korlátok figyelembevételével szükséges értelmezni.

Az elemzés során 'nem működő folyóiratnak' azokat a hazai listás folyóiratokat tekintettük, amelyek esetében az MTMT-ben a 2024. naptári évre vonatkozóan egyetlen rögzített tudományos közlemény sem volt azonosítható. A működés hiányának megállapítása kizárólag az MTMT-ben szereplő publikációs adatokon alapult; szerkesztőségi közlések, honlap-információk vagy tervezett lapszámok nem kerültek figyelembevételre.

A folyóiratok technikai láthatóságának vizsgálatához a DOI-val (Digital Object Identifier) való ellátottságot önálló szempontként vettük figyelembe. A DOI egy nemzetközi szabványként működő, tartós digitális azonosító, amely a tudományos közlemények egyértelmű azonosítását, hivatkozhatóságát és technikai értelemben vett visszakereshetőségét biztosítja.⁵ A DOI megléte alapvető feltétele a nemzetközi indexelő adatbázisokhoz való kapcsolódásnak, valamint az egyre elterjedtebb mesterséges intelligencia alapú tudományos kereső- és ajánlórendszerek működésének. Ezért a DOI-val nem rendelkező folyóiratok arányát az elemzés külön vizsgálati dimenzióként kezelte.

Az elemzés során a publikációk nyelvi megoszlását háttérváltozóként vettük figyelembe. A vizsgált időszakban az ÁJB hazai listáján szereplő folyóiratokban megjelent közlemények közel 90%-a magyar nyelvű volt, ami érdemben befolyásolja a nemzetközi indexáltságra és a tudományos láthatóságra vonatkozó eredmények értelmezését.

Az intézményi koncentráció és a szerzői diverzitás értelmezéséhez négy státuszt különítettünk el. Kritikus belterjességről akkor beszélünk, ha egy folyóirat esetében a 2024-ben megjelent, MTMT-ben rögzített közlemények legalább 66%-a ugyanahhoz az intézményhez tartozó szerzőktől származik. Közepes kitettség esetén ez az arány 33-66% közé esik. Egészséges szerzői diverzitásról akkor beszélünk, ha az egy intézményhez kötődő közlemények aránya 33% alatt marad. A 'nincs megjelenés' kategória azokat a folyóiratokat jelöli, amelyek esetében 2024-re vonatkozóan nem volt azonosítható rögzített közlemény az MTMT-ben.⁶

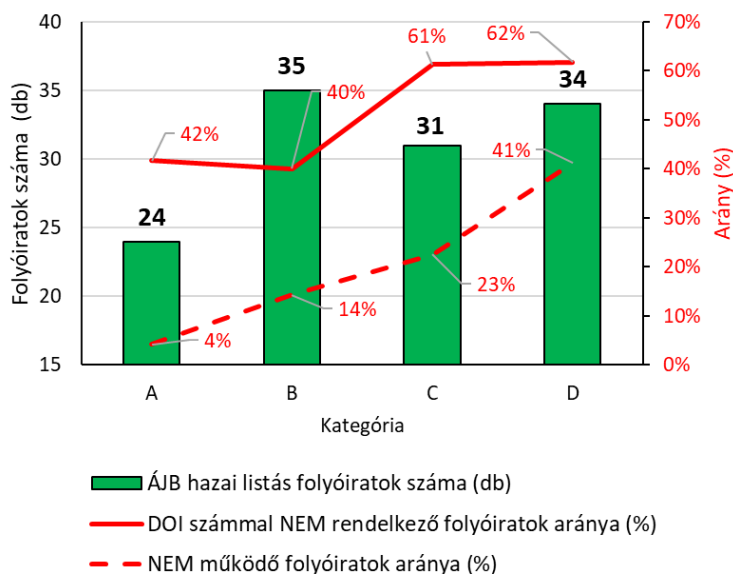
5 TURKI, Houcemeddine – FRAUMANN, Grischa – TAIEB, Mohamed A. H. – AOUICHA, Mohamed Ben: Global visibility of publications through Digital Object Identifiers. *Frontiers in Research Metrics and Analytics*, 2023/8.

6 SASVÁRI Péter: *Hazai társadalomtudományi lapok intézményi koncentrációja 2024-*

4. Eredmények

Az ÁJB által nyilvántartott 124 hazai folyóirat a GJO teljes hazai folyóiratállományának közel egyharmadát teszi ki.⁷ Az ÁJB folyóiratai valamennyi kategóriában jelentős elemszámmal vannak jelen (24 A, 35 B, 31 C és 34 D kategóriás lap), ami azt jelenti, hogy az állam- és jogtudományi diszciplínák a hazai tudományos folyóiratstruktúra teljes vertikumában képviseltetik magukat.

Az 1. ábra az ÁJB hazai listás folyóiratainak kategóriánkénti megoszlását mutatja be, egyúttal szemlélítve a DOI-val nem rendelkező, illetve a nem működő folyóiratok arányát. A bemutatott adatok alapján jól kirajzolódik, hogy a strukturális működési és láthatósági problémák nem kizárólag az alsó kategóriák sajátosságai, hanem az egész besorolási rendszer mentén jelen vannak, eltérő intenzitással.

1. ábra: Az ÁJB hazai folyóiratainak megoszlása kategóriák szerint, a DOI-hiány és a működés hiányának arányával 2025-ben⁸

ben. Preprint, ResearchGate, 2025. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.30019.26401> (2026. 01. 17.)

7 SASVÁRI Péter: Az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztály hazai folyóiratainak rangsora és láthatósági jellemzői 2026-ban. Preprint, ResearchGate, 2026. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.16813.55520> (2026. 01. 17.)

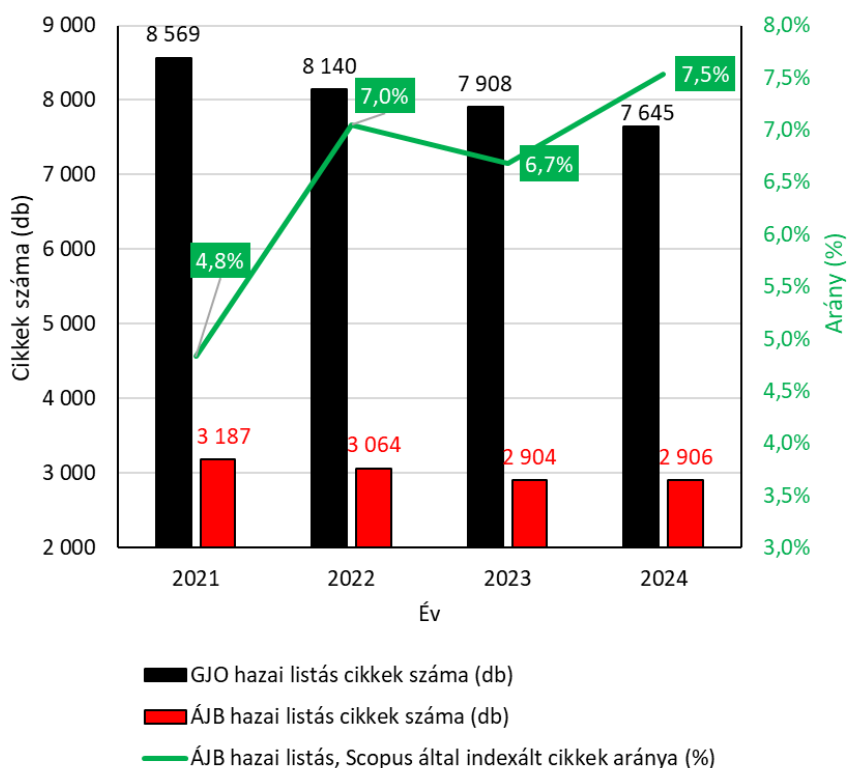
8 Forrás: saját szerkesztés MTMT alapján.

Az A és B kategóriába sorolt folyóiratok esetében a hiányzó DOI aránya még viszonylag mérsékeltnek tekinthető. Az A kategóriában a folyóiratok 42%-a, a B kategóriában 40%-a nem rendelkezik DOI-val. Ugyanakkor már ezekben a felső kategóriákban is megjelenik a működés hiányának problémája, különösen a B kategóriában, ahol minden hetedik folyóirat nem folytatott tényleges publikációs tevékenységet a vizsgált időszakban.

A C és D kategóriák esetében a problémák koncentrációja markánsan erősödik. A DOI-val nem rendelkező folyóiratok aránya mindkét kategóriában meghaladja a 60%-ot, ami súlyosan korlátozza e lapok nemzetközi láthatóságát és technikai értelemben vett bekapcsolódását a tudományos kommunikáció infrastruktúrájába. Különösen figyelemre méltó a D kategória helyzete, ahol a nem működő folyóiratok aránya eléri a 41%-ot, vagyis közel minden második folyóirat esetében nem volt azonosítható aktuális publikációs aktivitás.

Az ÁJB 124 hazai folyóiratának több mint fele nem rendelkezik DOI-val, és több mint egyötöde a vizsgált időszakban nem működött. Ez úgy értelmezhető, hogy a kategóriabesorolás önmagában nem nyújt megbízható információt a folyóiratok tényleges működéséről és technikai láthatóságáról. Az 1. ábra így empirikus módon támasztja alá azt a megállapítást, hogy a hazai jogtudományi folyóiratstruktúrában a presztízsbesorolás és az alapvető publikációs infrastruktúra megléte között több esetben is jelentős eltérés figyelhető meg.

A 2. ábra a GJO hazai listás folyóirataiban megjelent közlemények számának alakulását mutatja be 2021 és 2024 között, külön kiemelve az ÁJB által lefedett folyóiratokban publikált cikkeket, valamint az ezen belül Scopus által indexált közlemények arányát. Az adatok alapján mind a teljes GJO-kör, mind az ÁJB esetében mérsékelt, de folyamatos csökkenés figyelhető meg a megjelent közlemények abszolút számában.

2. ábra: A GJO és azon belül az ÁJB hazai listás folyóirataiban megjelent cikkek száma, valamint az ÁJB cikkeinek Scopus-indexáltsága 2021 és 2024 között⁹

A GJO hazai listás folyóirataiban megjelent közlemények száma a vizsgált időszakban 8569-ről 7645-re csökkent, míg az ÁJB folyóirataiban publikált cikkek száma 3187-ről 2906-ra mérséklődött. Ez a párhuzamosan megfigyelhető tendencia arra utal, hogy a publikációs volumen visszaesése nem kizárólag egyes diszciplináris területek sajátossága, hanem az osztály egészét érintő, általános jelenség.

Ezzel párhuzamosan ugyanakkor az ÁJB folyóirataiban megjelent, Scopus által indexált közlemények aránya növekvő tendenciát mutatnak. Míg 2021-ben az ÁJB közleményeinek mindössze 4,8%-a volt Scopus-indexált, addig 2024-re ez az arány 7,5%-ra emelkedett. Ez azt jelenti, hogy az abszolút publikációs szám csökkenése ellenére az ÁJB-hez tartozó folyóiratok egy részében erősödik a nemzetközi adatbázisokhoz való kapcsolódás.

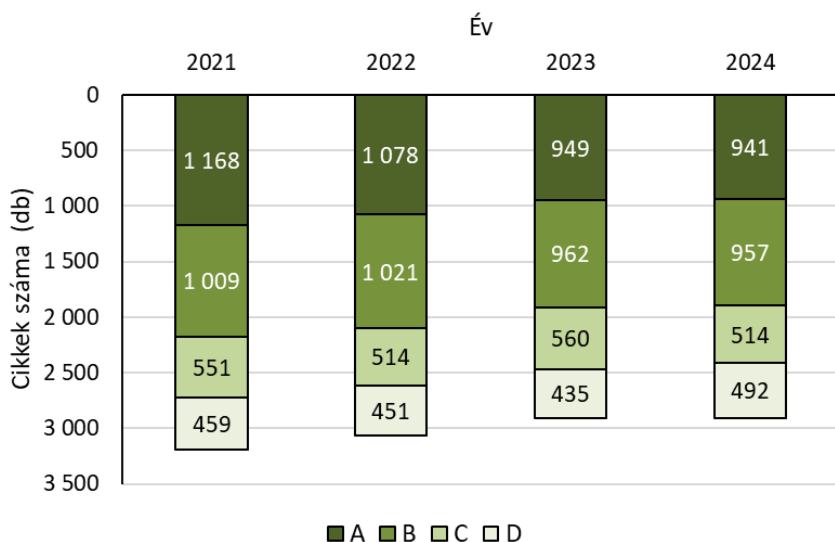
Ugyanakkor a 2. ábra azt is egyértelművé teszi, hogy a Scopus-indexált

⁹ Forrás: saját szerkesztés MTMT alapján.

közlemények aránya még a vizsgált időszak végén sem éri el a 10%-ot, ami strukturálisan alacsony nemzetközi láthatóságot jelent. Ez a körülmény különösen releváns az intézményi teljesítményértékelések, valamint az egyre inkább adatbázis-alapú és mesterséges intelligencia által támogatott tudományos információs rendszerek kontextusában, amelyek döntően a Scopushoz hasonló nemzetközi indexekre épülnek.

Az ÁJB folyóirataiban megjelent közlemények alacsony Scopus-indexáltsági arányának értelmezésekor fontos figyelembe venni a publikációk nyelvi megoszlását is. A vizsgált időszakban a cikkek mintegy 90%-a magyar nyelven jelent meg, ami önmagában nem zárja ki a nemzetközi indexálást, ugyanakkor jelentősen csökkenti annak valószínűségét. Ennek megfelelően a Scopus-indexált közlemények alacsony aránya nem kizárólag minőségi vagy szerkesztési kérdésként értelmezhető, hanem szoros összefüggésben áll a hazai jogtudomány nyelvi és intézményi sajátosságaival.

A 3. ábra az ÁJB hazai listás folyóirataiban megjelent közlemények kategóriák szerinti megoszlását mutatja be a 2021 és 2024 közötti időszakban. A bontás lehetővé teszi annak vizsgálatát, hogy a publikációs volumen csökkenése miként oszlik meg az egyes kategóriák között és hogy a változás egyenletesen vagy differenciáltan érinti-e a besorolási szinteket.

3. ábra: Az ÁJB hazai listás folyóirataiban megjelent cikkek kategóriák szerinti megoszlása (A–D) 2021 és 2024 között¹⁰

10 Forrás: saját szerkesztés MTMT alapján.

Az adatok alapján megállapítható, hogy az A és B kategóriába sorolt folyóiratokban megjelent közlemények száma a vizsgált időszak egészében viszonylag stabil maradt. Az A kategóriában a publikációk száma 1168-ról 941-re mérséklődött, míg a B kategóriában a csökkenés csekélyebb mértékű volt, továbbá az éves értékek 1009 és 1021 közötti tartományban mozogtak. Ez arra utal, hogy a felső kategóriák publikációs teljesítménye kevésbé érzékeny a teljes publikációs volumen általános visszaesésére.

Ezzel szemben a C és D kategóriák esetében markánsabb ingadozás figyelhető meg. A C kategóriába tartozó folyóiratokban megjelent közlemények száma 2021 és 2023 között csökkenő tendenciát mutatott, majd 2024-ben részben korrigált. A D kategóriában a közleményszám évről évre változó képet ad. Az alsóbb besorolású folyóiratok publikációs aktivitása kevésbé stabil, és érzékenyebben reagál az intézményi és szerkesztési környezet változásaira.

Az ÁJB hazai listás folyóirataiban megfigyelhető publikációs szám-csökkenés nem kizárólag egyetlen kategóriára koncentrálódik, ugyanakkor a felsőbb kategóriák esetében nagyobb fokú stabilitás figyelhető meg. A publikációs volumen szerkezeti átrendeződése így differenciált módon jelenik meg az egyes besorolási szinteken, ami fontos kontextust nyújt a későbbi, láthatóságra és indexáltságra vonatkozó eredmények értelmezéséhez.

Az ÁJB hazai listás folyóiratainak szerzői összetétele jelentősen eltér a GJO teljes folyóirat-állományához képest. Az alkalmazott belterjességi tipológia lehetővé teszi annak empirikus vizsgálatát, hogy az egyes folyóiratok mennyiben támaszkodnak intézményileg koncentrált szerzői körre, illetve mennyiben mutatnak tényleges szerzői diverzitást.

Az ÁJB hazai listás folyóiratainak 14%-a a kritikus belterjesség kategóriájába sorolható, vagyis ezekben a lapokban a 2024-ben megjelent, MTMT-ben rögzített közlemények legalább kétharmada ugyanahhoz az intézményhez kötődő szerzőktől származott. Ez az arány meghaladja GJO teljes folyóirat-állományára jellemző 10%-os értéket. Az intézményi koncentráció problémája az ÁJB folyóiratainál valamivel hangsúlyosabbban van jelen.

A közepes kitettség kategóriájába az ÁJB folyóiratainak közel egyharmada (31%) tartozik, szemben az osztály egészére jellemző 26%-os aránnyal. Ezekben az esetekben az intézményi koncentráció ugyan nem éri el a kritikus szintet, azonban a szerzői bázis még nem tekinthető kiegyensúlyozottan diverznek. E kategória viszonylag magas aránya azt jelenti, hogy az ÁJB-hez tartozó folyóiratok jelentős része strukturálisan érzékeny az intézményi kötődésekre.

Az egészséges szerzői diverzitás kategóriájában az ÁJB és a GJO teljes folyóíratköre azonos arányt mutat. Mindkét esetben a folyóiratok 31%-a sorolható ide. Ez azt jelzi, hogy az ÁJB folyóiratainak közel harmada olyan szerzői összetétellel működik, amelyben egyik intézmény sem dominál meghatározó mértékben, ami a nyitottabb, szélesebb körű tudományos kommunikáció irányába mutat.

Külön figyelmet érdemel a 'nincs megjelenés' kategória, amely azokat a folyóiratokat tartalmazza, ahol 2024-re vonatkozóan egyetlen közlemény sem került rögzítésre az MTMT-ben. Ebbe a kategóriába az ÁJB folyóiratainak 23%-a tartozik, ami alacsonyabb, mint a GJO egészére jellemző 32%-os arány. Bár a nem működő vagy láthatatlan folyóiratok jelenléte az ÁJB esetében is számottevő, az állam- és jogtudományi folyóiratok esetében az inaktivitás valamivel kevésbé jellemző, mint az osztály egészében.

5. Diskusszió

Az empirikus eredmények alapján a hazai jogtudományi folyóiratok működése és láthatósága olyan strukturális kihívásokkal terhelt, amelyek nem kizárólag egyes szerkesztőségek döntéseire vagy erőforrásaira vezethetők vissza. Az ÁJB hazai folyóiratlistáján szereplő lapok vizsgálata alapján kirajzolódó mintázatok szoros összefüggést mutatnak a nemzetközi tudományos kommunikációban érvényesülő minőségbiztosítási és technikai elvárásokkal, ugyanakkor rámutatnak a hazai jogtudomány sajátos intézményi és nyelvi beágyazottságára is.

A DOI ellátottság és az aktív működés hiányosságai azt a képet erősítik, hogy a folyóiratok egy része elsősorban belső, intézményi fórumként funkcionál, és nem kapcsolódik szervesen a nemzetközi tudományos infrastruktúrához. Ez önmagában nem minőségi ítélet. Azonban a nemzetközi indexelő adatbázisok és az egyre inkább automatizált tudományos információs rendszerek környezetében strukturális hátrányt jelent. A láthatóság hiánya nemcsak az idézettséget korlátozza, hanem hosszabb távon a folyóiratok tudományos 'életképességét' is befolyásolja.

A publikációs volumen csökkenése és a Scopus-indexált közlemények arányának lassú növekedése kettős folyamatot jelent. Egyrészt a hazai jogtudomány egészét érintő publikációs visszaesés figyelhető meg, amely nem választható el a finanszírozási, oktatási és intézményi környezet átalakulásától. Másrészt az indexált közlemények arányának emelkedése

arra utal, hogy a rendszer egyes elemei alkalmazkodnak a nemzetközi elvárásokhoz, azonban ez egyelőre nem rendszerszintű.

Az intézményi koncentráció és a belterjességi mutatók értelmezése különösen érzékeny kérdés a jogtudományban. A szűkebb kutatói közösségek és az erős intézményi kötődések történeti és oktatásszervezési okokra vezethetőek vissza. Ugyanakkor a nemzetközi minősítési rendszerek logikája szerint kockázati tényezőként jelennek meg. A túlzott koncentráció nem csupán az indexelhetőség szempontjából problematikus, hanem a tudományos diskurzus nyitottságát és megújuló képességét is korlátozhatja.

A diszkusszió fontos tanulsága, hogy a hazai jogtudományi folyóiratok kihívásai nem kezelhetők kizárólag mennyiségi indikátorokkal. A szerkesztési eljárások átláthatósága, a publikációs etika intézményesítése, az adat- és szerzőség transzparencia, valamint az AI használat szabályozása olyan minőségi dimenziók, amelyek közvetlenül befolyásolják a folyóiratok reputációját. Ezek hiánya nem feltétlenül jelenik meg azonnal az idézettségi mutatókban, de hosszabb távon meghatározza a lapok helyét a tudományos ökoszisztémában.

A nemzetközi standardokkal való összevetés azt is megmutatja, hogy a hazai jogi folyóiratok fejlesztése nem feltétlenül a teljes 'nemzetköziesítés' irányába mutat. A magyar nyelvű publikációk dominanciája strukturális adottság, amelyet nem szükséges felszámolni, ugyanakkor tudatos szerkesztési és technikai lépésekkel mérsékelhetőek az ebből fakadó láthatósági hátrányok. Ilyen lépések lehetnek például az angol nyelvű metaadatok következetes használata, a szerkesztési elvek transzparens közzététele, vagy a nemzetközi adatbázisok technikai elvárásaihoz való igazodás.

Az eredmények arra utalnak, hogy a hazai jogtudományi folyóiratok helyzete nem elszigetelt probléma, hanem egy komplex intézményi és szabályozási környezet része. A diszkusszió így nem normatív bírálatként, hanem diagnózisként értelmezendő, amely megalapozza a következő fejezetben bemutatott fejlesztési irányokat. Továbbá hozzájárulhat egy olyan minőségbiztosítási szemlélet elterjesztéséhez, amely egyszerre veszi figyelembe a hazai sajátosságokat és a nemzetközi tudományos kommunikáció elvárásait.

6. Ajánlások és fejlesztési irányok

Az empirikus elemzés eredményei alapján a hazai jogtudományi folyóiratok működését érintő kihívások jelentős része nem egyedi szerkesztési

döntésekből, hanem strukturális és intézményi tényezőkből fakad. Ennek megfelelően a fejlesztési irányok megfogalmazása nem normatív minősítésként, hanem olyan minimum- és haladó szintű ajánlásrendszerként értelmezendő, amely figyelembe veszi a hazai jogtudomány sajátosságait, ugyanakkor összhangban áll a nemzetközi kiadói és indexelési standardokkal.

A 6. fejezet célja nem az, hogy egységes modellt írjon elő valamennyi folyóirat számára, hanem hogy világos, reálisan teljesíthető elvárásokat fogalmazzon meg azon alapvető szerkesztési, etikai és technikai területeken, amelyek közvetlen hatással vannak a folyóiratok láthatóságára, hitelességére és hosszú távú fenntarthatóságára. Az egyes alfejezetek ennek megfelelően minden esetben elkülönítik a minimumkövetelményeket, amelyek a nemzetközi tudományos kommunikációban való részvétel alapfeltételeinek tekinthetők, valamint azokat a haladó fejlesztési lépéseket, amelyek az indexelhetőség és a nemzetközi reputáció erősítését szolgálják.

Az ajánlások kidolgozása során a tanulmány a Springer Nature szerkesztési irányelveire,¹¹ a COPE etikai keretrendszerére,¹² valamint a Scopus és a Web of Science technikai és minőségi elvárásaira támaszkodik. E nemzetközi standardok adaptálása azonban nem mechanikus átvételként jelenik meg, hanem a hazai jogtudomány nyelvi, intézményi és szervezeti sajátosságaihoz igazított értelmezési keretként.

A következő alfejezetek így együttesen olyan gyakorlatorientált ajánláscsomagot alkotnak, amely egyszerre szolgálhat iránymutatásként a folyóiratok szerkesztőségei számára, valamint referenciaként a tudománypolitikai és értékelési döntésekhez, különös tekintettel az ÁJB hazai folyóiratlistájának jövőbeni fejlesztésére.

6.1. *Peer review* modell és szerkesztési eljárás

A *peer review* eljárás a tudományos folyóiratok minőségbiztosításának és integritásának egyik alapvető intézménye. A nemzetközi kiadói gyakorlatban – így a Springer Nature által gondozott folyóiratok esetében is – nem önmagában a választott bírálati modell (*single-blind* vagy *double-blind*) minősége a meghatározó, hanem az, hogy az alkalmazott eljárás transz-

11 Springer Nature: Instructions for Authors. https://link.springer.com/journal/11192/submission-guidelines#Instructions%20for%20Authors_Editorial%20procedure (2026. 01. 17.)

12 Committee on Publication Ethics: COPE guidelines on authorship and contributorship, 2017. <https://publicationethics.org/resources/guidelines> (2026. 01. 17.)

parens módon rögzített, következetesen alkalmazott és etikailag védett legyen.¹³

A Springer Nature jogi és társadalomtudományi folyóirataiban széleskörben alkalmazott *single-blind peer review* modell elfogadott megoldásnak tekinthető, feltéve, hogy a folyóirat egyértelműen ismerteti a bírálati folyamat menetét, a bírálók kiválasztásának elveit, valamint az összeférhetetlenség kezelésének szabályait. A hazai jogi folyóiratok esetében ezért minimum követelményként jelenik meg, hogy a *peer review* modell típusa és működése a folyóirat honlapján, illetve szerkesztési irányelveiben világosan és részletesen bemutatásra kerüljön.

A *single-blind* és a *double-blind* eljárások eltérő kockázati profilokkal járnak. A *single-blind* rendszerben – ahol a bíráló ismeri a szerző kilétét – fokozott jelentősége van a szerkesztői függetlenségnek és a bírálók intézményi és személyes elfogulatlanságának. A *double-blind* modell ezzel szemben elméletileg csökkenti az intézményi és reputációs torzításokat, ugyanakkor kisebb tudományos közösségekben gyakran csak korlátozottan érvényesíthető. A hazai jogtudományi folyóiratok számára ezért haladó fejlesztési irányként értelmezhető a *double-blind* rendszer bevezetése vagy fokozott érvényesítése, különösen olyan esetekben, ahol a szerzői és szerkesztői kör jelentős átfedést mutat.

A szerkesztési eljárás egységesítése szintén kulcsfontosságú. A nemzetközi standardok szerint minden kéziratnak azonos lépések mentén kell végighaladnia. Formai és etikai előszűrés, független szakmai bírálat, szerkesztői döntés, majd szükség esetén revízió. Külön figyelmet igényelnek a vendégszerkesztett tematikus számok, amelyek esetében a Springer Nature gyakorlata szerint, ha a vendégszerkesztő maga is szerzőként szerepel, a kézirat bírálati folyamatának kezelése nem tartozhat a hatáskörébe. Ez az elv alapvető garanciát jelent a szerkesztői összeférhetetlenség elkerülésére.¹⁴

A bírálók kiválasztásának elvei szorosan kapcsolódnak a publikációs etika kérdéséhez. A COPE iránymutatásai szerint a bírálók nem állhatnak közvetlen intézményi, szakmai vagy személyes kapcsolatban a szerzőkkel, és nem lehetnek érdekeltek a kézirat elfogadásában vagy elutasításában.¹⁵ Ennek megfelelően a hazai folyóiratok esetében is indokolt rögzíteni az összeférhetetlenség kizárásának minimumszabályait, beleértve a közelmúltbeli társszerzőséget vagy az azonos intézményi kötődést.

13 Springer Nature i. m.

14 Springer Nature i. m.

15 COPE Guidelines 2017 i. m.

A szerzők által javasolt bírálók alkalmazása a Springer gyakorlatában elfogadott, ugyanakkor nem kötelező elem. E lehetőség hazai adaptációja csak szigorú feltételek mellett tekinthető indokoltnak. A javasolt bírálóknak intézményi és földrajzi szempontból is függetlennek kell lenniük, szakmai alkalmasságuknak pedig egyértelműen igazolhatónak kell lennie. Ezzel párhuzamosan indokolt a kizárható bírálók körének definiálása is, különösen olyan esetekben, ahol korábbi szakmai konfliktus vagy elfogultság kockázata áll fenn.

Haladó fejlesztési irányként értelmezhető a bírálói kör tudatos bővítése, különös tekintettel a nemzetközi és intézményileg sokszínű szakértőkre. Ez nemcsak a bírálatok szakmai minőségét javítja, hanem közvetetten hozzájárul a folyóiratok reputációjához, nemzetközi láthatóságához és indexelhetőségéhez is. A szerkesztési eljárások dokumentálása, valamint az alapvető bírálati statisztikák (például döntési idők, bírálati körök száma) közzététele további transzparenciát növelő eszközként szolgálhat.

A *peer review* modell fejlesztése nem pusztán technikai kérdés, hanem hosszú távú reputációs és integritási befektetés. A világosan szabályozott, etikailag megalapozott és következetesen alkalmazott szerkesztési eljárás alapfeltétele annak, hogy a hazai jogi folyóiratok megfeleljenek a nemzetközi kiadói és indexelési elvárásoknak.

6.2. Publikációs etika és COPE-konform működés

A publikációs etika intézményesült kezelése a tudományos folyóiratok hitelességének és hosszú távú reputációjának alapfeltétele. A nemzetközi kiadói gyakorlatban kiemelt szerepet kap az a követelmény, hogy a folyóiratok előre rögzített, nyilvánosan hozzáférhető etikai szabályrendszerrel és eljárásrenddel rendelkezzenek az esetleges visszaélések kezelésére.¹⁶ E szabályrendszerek alapját a Committee on Publication Ethics (COPE) iránymutatásai képezik, amelyek ma már *de facto* standardnak tekinthetők a nemzetközi tudományos kommunikációban.

A leggyakrabban előforduló etikai problémák közé tartozik a plágium, a redundáns közlés, az úgynevezett '*salami-slicing*', valamint a párhuzamos benyújtás gyakorlata. A plágium nem csupán szó szerinti szövegátvételt jelent, hanem mások eredményeinek, adatainak vagy gondolatainak megfelelő hivatkozás nélküli felhasználását is. A redundáns közlés és a '*salami-slicing*' esetében ugyanazon kutatás eredményeinek indokolatlan feldarabolása vagy részbeni újraközlése torzítja a tudományos teljesítmény értékelését,

¹⁶ Springer Nature i. m.

és sérti a tudományos közlés integritását. A párhuzamos benyújtás – amikor a kéziratot egyszerre több folyóiratnál is elbírálásra benyújtják – pedig aláássa a *peer review* rendszer működését és erőforrásait.

A Springer Nature gyakorlata szerint e visszaélések megelőzésének minimumfeltétele, hogy a folyóirat szerkesztési irányelveiben egyértelműen rögzítse az eredetiség követelményét, a kizárólagos benyújtás elvét, valamint a másodközlés és fordítás elfogadható eseteit. Emellett a technikai eszközök – különösen a plágiumszűrő szoftverek – alkalmazása nem önmagában cél, hanem az etikai döntéshozatal támogatását szolgáló eszköz, amelynek eredményeit mindig szakmai mérlegelésnek kell követnie.¹⁷

A COPE-konform működés központi eleme az etikai panaszok és gyanúk kezelésére szolgáló eljárásrend megléte. A COPE iránymutatásai szerint a folyóiratoknak előre definiált lépések mentén kell eljárniuk etikai visszaélés gyanúja esetén, biztosítva az arányosság, az átláthatóság és az érintettek meghallgatásának elvét.¹⁸ Az eljárás tipikusan az előzetes vizsgálattal kezdődik, amelynek során a szerkesztőség megállapítja, hogy a felmerült probléma megalapozott-e. Amennyiben igen, a szerzők értesítése és nyilatkozattételre való felkérése következik.

Súlyosabb vagy megalapozott visszaélés esetén a COPE ajánlások lehetővé teszik, hogy a folyóirat az érintett szerző intézményét is értesítse, különösen akkor, ha a probléma rendszerszintű vagy szándékos magatartásra utal. A vizsgálat kimenetelétől függően a szerkesztőség többféle intézkedést alkalmazhat: elutasítás a bírálati szakaszban, már megjelent cikk esetén korrekció (*erratum*), '*expression of concern*', vagy végső esetben visszavonás (*retraction*). A nemzetközi gyakorlatban a visszavont cikkek elérhetőségének fenntartása – egyértelmű jelöléssel és indokolással – a tudományos nyilvántartás integritásának fontos eleme.

A hazai jogi folyóiratok számára a COPE-konform működés bevezetése nem csupán reputációs kérdés, hanem az intézményi és nemzetközi elszámoltathatóság előfeltétele. Minimumkövetelményként értelmezhető egy világos, rövid etikai nyilatkozat és eljárásrend publikálása, amely rögzíti az alapelveket és a lehetséges szankciókat. Haladó fejlesztési irányként pedig egy részletesebb, folyamatábrával vagy lépéssorral bemutatott panaszkezelési protokoll kialakítása jelenik meg, amely összhangban áll a COPE ajánlásaival és a Springer Nature gyakorlatával.

17 Springer Nature i. m.

18 Commite On Publication Ethics: COPE guidelines on authorship and contributorship, 2019. <https://publicationethics.org/resources/guidelines> (2026. 01. 17.)

A publikációs etika intézményesített kezelése nem csupán a visszaélések szankcionálását szolgálja, hanem hozzájárul a folyóirat iránti bizalom erősítéséhez, a szerzői közösség minőségének javításához, valamint a nemzetközi indexelő adatbázisok által elvárt transzparens és felelős működéshez.

6.3. Szerzőség és hozzájárulások átláthatósága

A szerzőség meghatározása és a szerzői hozzájárulások átlátható rögzítése a tudományos integritás egyik alapvető eleme. A nemzetközi kiadói gyakorlatban egyre nagyobb hangsúlyt kap annak biztosítása, hogy a szerzőség ne formális státuszt, hanem tényleges, érdemi tudományos hozzájárulást tükrözzön.¹⁹ A szerzőség körüli bizonytalanságok és viták különösen olyan tudományterületeken jelentenek kockázatot, ahol a kutatói közösség viszonylag szűk, és az intézményi kapcsolatok sűrűek.

A szerzőség kritériumainak rögzítésére nemzetközileg széles körben alkalmazott referencia az International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE) által kidolgozott keretrendszer. Az ICMJE-logika szerint szerzőként kizárólag azok tüntethetők fel, akik együttesen megfelelnek a következő négy alapfeltételnek:

1. érdemi hozzájárulást nyújtottak a kutatás koncepciójához, tervezéséhez vagy adatainak elemzéséhez;
2. részt vettek a kézirat megírásában vagy érdemi szakmai revíziójában;
3. jóváhagyták a végleges változatot;
4. valamint vállalják a felelősséget a munka egészének integritásáért.²⁰

E kritériumok alkalmazása segít megelőzni a 'vendégszerzőség' és a 'szelemszerzőség' gyakorlatát, amelyek torzítják a tudományos teljesítmény megítélését.

A szerzőség átláthatóságának további erősítését szolgálja a szerzői hozzájárulások részletes feltüntetése. A Springer Nature által is támogatott CRediT taxonómia olyan standardizált keretet biztosít, amely lehetővé teszi a különböző típusú hozzájárulások egyértelmű megjelölését. A hazai jogi folyóiratok esetében minimumkövetelményként értelmezhető egy rövid, szöveges hozzájárulási nyilatkozat bevezetése, míg haladó fejlesztési irányként a CRediT taxonómia teljeskörű alkalmazása jelenik meg, különösen

19 Springer Nature i. m.

20 International Committee Of Medical Journal Editors: Defining the role of authors and contributors. <http://www.icmje.org/recommendations/> (2026. 01. 17.)

több szerzős empirikus tanulmányok esetében.²¹ A CRediT taxonómia összesen tizennégy, egymástól jól elkülöníthető szerepkört határoz meg, amelyek lehetővé teszik, hogy a szerzőség ne kizárólag névsorként, hanem a tényleges munkamegosztás dokumentációjaként jelenjen meg.

A szerepkörök a következők:

1. *Conceptualization* – a kutatás koncepciójának és céljainak kialakítása;
2. *Methodology* – a módszertani keret kidolgozása;
3. *Software* – kód, algoritmus vagy szoftver fejlesztése;
4. *Validation* – az eredmények ellenőrzése és reprodukciója;
5. *Formal analysis* – statisztikai vagy matematikai elemzés;
6. *Investigation* – empirikus adatgyűjtés, vizsgálatok lefolytatása;
7. *Resources* – adatok, eszközök vagy egyéb erőforrások biztosítása;
8. *Data curation* – adattisztítás, metaadat-kezelés és archiválás;
9. *Writing – original draft* – az első kézirat megírása;
10. *Writing – review & editing* – a szöveg szakmai átdolgozása és szerkesztése;
11. *Visualization* – ábrák, grafikonok és egyéb vizuális elemek készítése;
12. *Supervision* – szakmai felügyelet és mentorálás;
13. *Project administration* – projektmenedzsment és koordináció;
14. *Funding acquisition* – kutatási források megszerzése.

A szerzőségi viták és a szerzőváltoztatások kezelése szintén a szerkesztési integritás érzékeny területe. A Springer Nature irányelvei szerint a szerzők sorrendjét, körét és a levelező szerző személyét már a benyújtáskor véglegesíteni kell, és a bírálati vagy revíziós szakaszban történő módosítás csak kivételes, megfelelően indokolt esetben engedélyezhető.²² A módosítás iránti kérelemnek minden érintett szerző egyhangú hozzájárulását kell tartalmaznia, valamint egyértelmű magyarázatot arra vonatkozóan, hogy a változtatás miért indokolt.

A COPE iránymutatásai szerint a folyóiratok nem jogosultak szerzőségi viták érdemi eldöntésére, ugyanakkor kötelesek világos eljárásrendet kialakítani. Ennek része lehet a kézirat elbírálásának felfüggesztése, a felek

21 ALLEN, Liz – SCOTT, Jo – BRAND, Amy – HLAVA, Marjorie – ALTMAN, Micah: Credit where credit is due. *Nature*, 2014/508, 312–313.; MCNUTT, Marcia K. – BRADFORD, Monica – DRAZEN, Jeffrey M. – HANSON, Brooks – HOWARD, Brian – JAMIESON, Kathleen H. et al.: Transparency in authors' contributions and responsibilities to promote integrity in scientific publication. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 2018, 115 (11), 2557–2560.

22 Springer Nature i. m.

felkérése a vita rendezésére, valamint szükség esetén az érintett intézmények értesítése.²³ A hazai jogi folyóiratok számára ezért különösen fontos, hogy a szerzőséggel kapcsolatos szabályokat előre rögzítsék és azokat következetesen alkalmazzák, elkerülve az eseti, informális megoldásokat.

A szerzőség és a hozzájárulások átlátható kezelése nem adminisztratív teherként, hanem a tudományos hitelesség és az intézményi elszámoltathatóság alapfeltételeként értelmezendő. A világos szerzőségi kritériumok, a hozzájárulások dokumentálása és a vitás helyzetek szabályozott kezelése közvetlenül hozzájárul a folyóiratok reputációjához és a nemzetközi kiadói elvárásoknak való megfeleléshez.

6.4. Összeférhetetlenség, finanszírozás és 'Declarations'

Az összeférhetetlenség, a finanszírozási háttér és az intézményi szerepek átlátható feltüntetése a tudományos publikációk hitelességének és az olvasói bizalom fenntartásának alapvető feltétele. A nemzetközi kiadói gyakorlatban egységes elvárás, hogy a szerzők a kézirat benyújtásakor nyilatkozzanak minden olyan pénzügyi és nem pénzügyi érdekeltiségről, amely közvetlenül vagy közvetve befolyásolhatja a kutatás tartalmát vagy értelmezését.²⁴

A '*competing interests*' fogalma nem kizárólag pénzügyi összeférhetetlenségeket foglal magába, hanem kiterjed a szakmai, intézményi és személyes kötődésekre is. Ide tartozik különösen az, ha a szerző szerkesztőbizottsági tagja annak a folyóiratnak, amelyben a kézirat megjelenik, illetve, ha döntéshozatali vagy tanácsadói szerepet tölt be olyan szervezetben, amely a publikáció tartalmában érintett. A Springer Nature gyakorlata szerint ilyen esetekben a szerzői érintettség feltüntetése kötelező, és a szerkesztési folyamatban az érintett személy nem vehet részt a kézirat elbírálásában vagy a bírálók kijelölésében.²⁵

A finanszírozás átlátható feltüntetése szintén a publikációs integritás kulcseleme. A kutatást támogató pályázatok, intézményi források vagy egyéb támogatások megjelölése nem csupán elszámoltathatósági kérdés, hanem lehetővé teszi az olvasók számára annak mérlegelését is, hogy a finanszírozási háttér befolyásolhatta-e a kutatás fókuszát vagy következtetéseit. A nemzetközi gyakorlat szerint finanszírozás hiányában is szükséges

23 COPE Guidelines 2019 i. m.

24 Springer Nature i. m.

25 Springer Nature i. m.

erről nyilatkozni, egyértelműen rögzítve, hogy a kutatás nem részesült külső támogatásban.

A Springer Nature irányelvei alapján a különböző típusú nyilatkozatokat egységes szerkezetben, egy önálló *Statements and Declarations* blokkban kell elhelyezni a kézirat végén, az irodalomjegyzék előtt. Ez a blokk tipikusan tartalmazza a finanszírozásra, az összeférhetetlenségre, az etikai jóváhagyásra (ha releváns), az adatok és anyagok elérhetőségére, valamint a szerzői hozzájárulásokra vonatkozó nyilatkozatokat. Az egységes szerkezet alkalmazása nemcsak az olvasói tájékozódást segíti, hanem megkönnyíti a folyóiratok számára a nemzetközi indexelő adatbázisok és kiadói auditok követelményeinek teljesítését is.²⁶

A hazai jogi folyóiratok számára minimumkövetelményként értelmezhető, hogy a *Statements and Declarations* blokk kötelező elemként jelenjen meg minden tanulmány esetében, még akkor is, ha a szerzőknek „nincs mit nyilatkozniuk”. Haladó fejlesztési irányként értelmezhető az egyes nyilatkozattípusok (különösen a finanszírozás és az összeférhetetlenség) strukturált, sablonalapú kezelése, amely csökkenti az értelmezési bizonytalanságot és az eseti elbírálás kockázatát.

Az összeférhetetlenség és a finanszírozás átlátható kezelése nem pusztán formai követelmény, hanem a tudományos kommunikáció integritásának egyik alappillére. Az egységes *Declarations* blokk alkalmazása hozzájárul a szerzők elszámoltathatóságához, a szerkesztési folyamat tisztaságához, valamint a hazai jogi folyóiratok nemzetközi elfogadottságának és láthatóságának erősítéséhez.

6.5. Adattranszparencia, anyag- és kód elérhetőség

Az adatok, kutatási anyagok és – ahol releváns – a feldolgozáshoz használt kódok elérhetősége a tudományos transzparencia és az eredmények ellenőrizhetőségének egyik alapfeltétele. A nemzetközi kiadói gyakorlatban, így a Springer Nature folyóirataiban is, egyre inkább elvárássá válik, hogy a szerzők egyértelműen nyilatkozzanak arról, milyen adatok támasztják alá a publikált állításokat, és ezek az olvasók számára milyen formában érhetők el.²⁷

Ennek intézményesült formája a *Data Availability Statement*, amely minimumkövetelményként értelmezhető minden empirikus vagy adatve-

26 Springer Nature i. m.

27 Springer Nature i. m.

zérelt tanulmány esetében. A nyilatkozat célja nem feltétlenül az adatok teljeskörű nyilvánossá tétele, hanem annak világos rögzítése, hogy az adatok elérhetők-e és ha igen, milyen feltételek mellett. A Springer Nature gyakorlata szerint adatmegosztás hiányában is kötelező megjelölni az elérhetőség okát, például jogi, etikai vagy adatvédelmi korlátokra hivatkozva.

A nemzetközi standardokkal összhangban egyre kritikusabban értékelik az *'available upon request'* típusú általános megfogalmazásokat. Bár bizonyos esetekben indokolt lehet az adatok korlátozott hozzáférése, az indokolás nélküli hivatkozás csökkenti az eredmények ellenőrizhetőségét és a kutatás újrafelhasználhatóságát. Ennek megfelelően haladó fejlesztési irányként jelenik meg a strukturált adatmegosztás ösztönzése, különösen nyilvános vagy intézményi repozitóriumok használatával. Ilyen megoldások alkalmazása nemcsak a transzparenciát növeli, hanem elősegíti a publikációk hosszú távú megőrzését és technikai láthatóságát is.

A jogtudomány sajátosságai ugyanakkor indokoltá teszik az adattranszparencia rugalmas, kontextusérzékeny alkalmazását. A jogi kutatások gyakran érintenek személyes adatokat, folyamatban lévő ügyeket, bírósági iratokat vagy bizalmas intézményi dokumentumokat, amelyek nyilvánosságra hozatala jogi vagy etikai szempontból nem megengedett. Ilyen esetekben a nemzetközi jó gyakorlat az adatok anonimizálása, aggregálása, illetve az adathozzáférés korlátozott, feltételes biztosítása. A *Data Availability Statement* ilyenkor is fontos szerepet tölt be, mivel lehetővé teszi annak egyértelmű kommunikálását, hogy az adatok miért nem tehetők közzé, és milyen alternatív formában ellenőrizhetők a kutatás alapjául szolgáló állítások.

A kód elérhetőség kérdése a jogtudományban elsősorban empirikus, kvantitatív vagy szövegbányászati módszereket alkalmazó kutatások esetében releváns. Ilyen tanulmányoknál a feldolgozáshoz használt szkriptek vagy algoritmusok megosztása – akár részlegesen dokumentált formában – jelentősen növelheti az eredmények reprodukálhatóságát. A Springer Nature gyakorlata szerint a kódok megosztása nem abszolút kötelezettség, azonban erősen ajánlott, amennyiben az nem ütközik jogi vagy licenelési korlátokba.²⁸

Az adat- és anyagtranszparencia nem egységesen alkalmazandó technikai előírás, hanem olyan elvi keret, amelynek konkrét megvalósítása a kutatás jellegéhez igazodik. A hazai jogi folyóiratok számára minimumkövetelményként értelmezhető a *Data Availability Statement* kötelező

28 Springer Nature i. m.

alkalmazása, míg haladó fejlesztési irányként a repozitóriumhasználat ösztönzése és a jogtudomány-specifikus adatkezelési megoldások tudatos beépítése jelenik meg. Ezek az intézkedések együttesen hozzájárulnak a publikációk hitelességéhez, újrafelhasználhatóságához és nemzetközi elfogadottságához.

6.6. Korrekciók, erratumok, visszavonás (retraction) protokoll

A tudományos publikációk integritásának fenntartása nem ér véget a cikk megjelenésével. A nemzetközi kiadói gyakorlatban – így a Springer Nature és a COPE iránymutatásai szerint is – a folyóiratok felelőssége, hogy világos és következetes eljárásrendet alakítsanak ki a publikálást követően feltárt hibák kezelésére.^{29 30} E protokoll célja nem a szerzők szankcionálása, hanem a tudományos nyilvántartás pontosságának és megbízhatóságának megőrzése.

A *'fundamental error'* olyan lényeges hiba, amely érdemben befolyásolja a tanulmány következtetéseit, értelmezhetőségét vagy megbízhatóságát. Ilyennek minősülhet például az adatok súlyos hibás kezelése, az elemzési módszer téves alkalmazása, az alapvető jogi tényállás félreértelmezése, illetve olyan tévedés, amely a tanulmány fő állításait érvénytelenné teszi. A nemzetközi gyakorlat szerint az ilyen hibák kezelése nem egyszerű technikai korrekció, hanem a publikáció státuszát érintő kérdés.

A hibák kezelésére három fő eszköz különíthető el:

1. *erratum*,
2. korrekció (*correction*) és
3. visszavonás (*retraction*).

Erratum alkalmazása indokolt kisebb, tipográfiai vagy formai hibák esetén, amelyek nem érintik a tanulmány tartalmi megállapításait, például elírások, hivatkozási pontatlanságok vagy szerzői adatok kisebb hibái esetén.

A korrekció (*correction*) akkor alkalmazandó, ha a hiba tartalmi jellegű, de nem teszi érvénytelenné a tanulmány fő következtetéseit; ide tartozhat például egy táblázat vagy ábra javítása, illetve egy módszertani pontosítás.

A visszavonás (*retraction*) a legsúlyosabb beavatkozási forma, amely akkor indokolt, ha a tanulmány megállapításai megbízhatatlanná válnak, akár szándékos kutatási visszaélés, akár nem szándékos, de alapvető hiba következtében. A COPE iránymutatásai szerint a visszavonás célja nem a

29 Springer Nature i. m.

30 COPE Guidelines 2019 i. m.

publikáció 'eltüntetése', hanem annak egyértelmű jelzése, hogy az adott közlemény nem tekinthető a tudományos tudás érvényes részének.³¹

A visszavont cikkeket a nemzetközi jó gyakorlat szerint továbbra is elérhetővé kell tenni, egyértelmű „*retracted*” jelöléssel és a visszavonás okát részletező nyilatkozattal. A *retraction notice*-nak világosan meg kell különböztetnie a szándékos visszaélésből és a jóhiszemű hibából eredő eseteket és tartalmaznia kell a döntés időpontját, indokait, valamint az érintett cikk teljes bibliográfiai adatait.

A protokoll szerves része a megfelelő metaadat-kezelés. A korrekciós vagy visszavonási nyilatkozatokat egyértelműen hozzá kell kapcsolni az eredeti cikkhez, biztosítva, hogy az indexelő adatbázisok (pl. Scopus, Web of Science) és a hivatkozási rendszerek is tükrözzék a cikk módosult státuszát. A DOI-val rendelkező cikkek esetében különösen fontos, hogy a korrekció vagy visszavonás metaadatai a DOI regisztrációban is megjelenjenek, elkerülve a félrevezető hivatkozásokat.

A hazai jogi folyóiratok számára minimumkövetelményként értelmezhető egy nyilvánosan elérhető *retraction/correction policy* közzététele, amely rögzíti, hogy milyen típusú hiba esetén milyen eljárás alkalmazandó. Haladó fejlesztési irányként jelenik meg a COPE-ajánlások teljeskörű adaptálása, beleértve a panaszkezelési és vizsgálati eljárások dokumentálását, valamint az érintett intézmények értesítésének szabályozását.

Korrekciók és visszavonások következetes kezelése nem gyengíti, hanem erősíti a folyóiratok hitelességét. Az átlátható protokollok egyértelmű jelzést küldenek a szerzők, az olvasók és az indexelő szervezetek felé arról, hogy a folyóirat elkötelezett a tudományos integritás és a nemzetközi minőségi standardok betartása mellett.

6.7. Technikai láthatóság és indexelhetőség infrastruktúrája

A tudományos folyóiratok nemzetközi láthatósága és indexelhetősége nem kizárólag tartalmi vagy szerkesztéspolitikai kérdés, hanem összefügg a technikai infrastruktúra minőségével is. A nemzetközi indexelő adatbázisok – különösen a Scopus és a Web of Science – a befogadási és fenntartási döntéseik során kiemelt figyelmet fordítanak a folyóiratok technikai megfelelőségére, beleértve az egyedi azonosítók használatát, a metaadatok minőségét és a hivatkozási szabványosságot.³²

31 COPE Guidelines 2019 i. m.

32 Clarivate: Journal evaluation process and selection criteria. <https://clarivate.com/>

A Digital Object Identifier (DOI) alkalmazása a tudományos kommunikáció alapvető technikai eleme. A DOI biztosítja a közlemények tartós, egyértelmű azonosíthatóságát, valamint lehetővé teszi az automatikus hivatkozáskövetést és adatbázis kapcsolódást. A nemzetközi gyakorlatban minimumkövetelményként értelmezhető, hogy a folyóiratok legalább cikkszinten DOI-val lássák el a publikációkat, míg haladó megoldásként a lapszintű DOI és a teljes archívum retrospektív DOI-ellátása jelenik meg. A Crossrefhez történő DOI-regisztráció nem csupán technikai szolgáltatás, hanem a folyóirat integrációját is jelenti a globális tudományos infrastruktúrába.³³

A szerzők egyértelmű azonosítását szolgálja az ORCID (Open Researcher and Contributor ID) rendszer, amely világszerte elfogadott megoldás a névegyezések és intézményi mobilitásból fakadó bizonytalanságok kezelésére.³⁴ A Springer Nature gyakorlata szerint az ORCID használata erősen ajánlott, több folyóirat esetében pedig kötelező a benyújtáskor. A hazai jogi folyóiratok számára alapvető lépésként értelmezhető az ORCID megadásának ösztönzése, haladó irányként pedig az ORCID kötelező feltüntetése a levelező szerző vagy valamennyi szerző esetében. Az ORCID integrálása közvetlenül javítja a publikációk adatbázisalapú láthatóságát és az intézményi teljesítménymérések pontosságát.

A technikai láthatóság harmadik kulcseleme a metaadatok minősége és következetessége. A Scopus és a Web of Science értékelési szempontjai között hangsúlyosan szerepel a pontos bibliográfiai leírás, a szerzői és intézményi adatok egységes kezelése, valamint a hivatkozások szabványos formátuma. A hiányos vagy inkonzisztens metaadatok nemcsak az indexelés esélyét csökkentik, hanem a már indexált folyóiratok esetében is problémát okozhatnak a kereshetőség és a hivatkozáskövetés terén.

A hivatkozási gyakorlat szabványossága különösen releváns a jogtudományban, ahol a nemzeti jogforrásokra és ítélkezési gyakorlatra való hivatkozás gyakran eltér a természettudományban vagy társadalomtu-

academia-government/scientific-and-academic-research/research-discovery-and-referencing/web-of-science/web-of-science-core-collection/editorial-selection-process/journal-evaluation-process-selection-criteria/ (2026. 01. 17.); Elsevier: Scopus content selection and advisory board: Criteria for selection. <https://www.elsevier.com/products/scopus/content/content-policy-and-selection> (2026. 01. 17.)

33 Crossref: About Crossref and DOIs. <https://www.crossref.org> (2026. 01. 17.)

34 SASVÁRI Péter: *Az ORCID több mint egy évtizede indult el, de még nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket*. Preprint, ResearchGate, 2025. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.14932.67202> (2026. 01. 17.)

ományban alkalmazott normáktól. Ennek ellenére a nemzetközi indexek elvárják, hogy a hivatkozások technikailag feldolgozható, egységes struktúrában jelenjenek meg. Minimumkövetelményként értelmezhető egy egységes, írásban rögzített hivatkozási stílus alkalmazása, míg haladó fejlesztési irányként a strukturált referencia adatok (pl. DOI-k feltüntetése, egységes jogforrás hivatkozás) következetes használata jelenik meg.

A technikai láthatóság és indexelhetőség infrastruktúrája nem önálló cél, hanem a tudományos tartalom nemzetközi érvényesülésének előfeltétele. A DOI, az ORCID és a magas minőségű metaadat-kezelés együttesen olyan alapinfrastruktúrát alkotnak, amely nélkül a hazai jogi folyóiratok hosszú távon nem tudnak bekapcsolódni a Scopushoz és a Web of Science-hez hasonló globális tudományos ökoszisztémákba.

6.8. AI és LLM-használat dokumentálása

A mesterséges intelligencia (AI) és a nagy nyelvi modellek (Large Language Models, LLM-ek) megjelenése alapvetően átalakítja a tudományos szövegalkotás és -szerkesztés gyakorlatát. A nemzetközi kiadói közösség egyértelmű álláspontot alakított ki annak érdekében, hogy az AI-eszközök használata ne veszélyeztesse a tudományos elszámoltathatóságot, a szerzőség elvét és a *peer review* integritását.³⁵

A Springer Nature irányelvei szerint az AI rendszerek nem felelnek meg a szerzőségi kritériumoknak, mivel nem képesek felelősséget vállalni a tartalomért. Ennek megfelelően AI eszköz nem tüntethető fel szerzőként, és nem tekinthető önálló tudományos hozzájárulónak. A szerzők minden esetben teljes felelősséggel tartoznak a kézirat tartalmáért, függetlenül attól, hogy a szöveg előállítása vagy szerkesztése során alkalmaztak-e AI támogatást.

A deklarációs kötelezettség szempontjából a nemzetközi gyakorlat világos különbséget tesz a tartalmi (generatív) AI használat és a technikai, nyelvi jellegű AI támogatás között. Amennyiben az AI eszközt a kutatás módszertani részében alkalmazták – például szövegbányászatra, jogi dokumentumok automatikus elemzésére, adatfeldolgozásra vagy kutatási döntések támogatására – akkor ezt a módszertani részben kifejezetten deklarálni kell. Ilyenkor meg kell jelölni az alkalmazott eszközt, annak funkcióját és a humán ellenőrzés módját.

Ezzel szemben az úgynevezett *AI assisted copy editing* – vagyis a nyelvi stilizálást, helyesírási javítást, mondat szerkesztést segítő AI használat – a

35 Springer Nature i. m.

Springer Nature értelmezése szerint nem igényel külön nyilatkozatot, feltéve, hogy az eszköz nem végzett autonóm tartalomgenerálást, és a végleges szöveg teljes egészében a szerzők szakmai kontrollja alatt maradt. Ez a megkülönböztetés releváns a nem anyanyelvi angolul publikáló szerzők esetében, valamint a nyelvi esélyegyenlőség egyik technikai eszközeként is értelmezhető.

A *peer review* és a szerkesztési folyamat védelme érdekében a nemzetközi kiadói gyakorlat kifejezetten tiltja a bírálati anyagok, kéziratok vagy szerkesztői döntések AI eszközökbe történő feltöltését, amennyiben az adatkezelés nem garantálja a bizalmas információk védelmét. A bírálóknak és szerkesztőknek meg kell őrizniük a kéziratok tartalmának titkosságát és kerülniük kell az olyan AI használatot, amely a szöveg harmadik félhez történő továbbításával járhat.³⁶

A hazai jogi folyóiratok számára alapvető követelményként értelmezhető egy rövid, írásban rögzített *AI policy* közzététele, amely rögzíti, hogy milyen AI használat megengedett a szerzők, bírálók és szerkesztők számára és milyen esetekben kötelező a nyilatkozat. Haladó fejlesztési irányként jelenik meg az AI használatra vonatkozó deklaráció beépítése a *Statements and Declarations* blokkba, különösen módszertani vagy empirikus tanulmányok esetében.

Az AI eszközök tudatos és transzparens használata nem gyengíti, hanem erősítheti a tudományos publikációk minőségét, feltéve, hogy világos határvonal választja el a technikai támogatást az autonóm tartalomgenerálástól. Az egyértelmű szabályozás hozzájárul a szerzői felelősség megőrzéséhez, a *peer review* integritásához és a folyóiratok nemzetközi hitelességének fenntartásához.

7. Következtetések

Az elemzés célja az Állam- és Jogtudományi Bizottság hazai folyóiratainak strukturális, technikai és szerkesztési jellemzőinek feltárása volt, különös tekintettel azokra a tényezőkre, amelyek a nemzetközi láthatóság és az indexelhetőség szempontjából meghatározóak. Az empirikus eredmények és a nemzetközi kiadói standardok összevetése alapján az alábbi fő tanulságok emelhetők ki.

Elsőként, az adatok egyértelműen rámutatnak arra, hogy a hazai jogi folyóirat-ökoszisztéma jelentős része technikai és szervezeti értelemben

36 Springer Nature i. m.

nem teljesíti a nemzetközi minimum elvárásokat. A DOI-val nem rendelkező folyóiratok magas aránya, valamint a 2024-ben publikációt nem rögzítő lapok számottevő jelenléte arra utal, hogy a 'hazai listás' státusz önmagában nem garantálja sem az aktív működést, sem a hosszú távú láthatóságot.

Másodszor, a publikációs volumen csökkenése mellett az ÁJB folyóirataiban megjelent közlemények Scopus-indexáltsági aránya ugyan mérsékelt növekedést mutat, de tartósan alacsony szinten marad. Ez a jelenség nem kizárólag minőségi kérdésként értelmezhető, hanem összefügg a magyar nyelvű publikációk dominanciájával, valamint a szerkesztési és technikai infrastruktúra hiányosságaival. A nemzetközi láthatóság korlátai így strukturális jellegűek, és nem vezethetők vissza pusztán egyedi szerkesztési döntésekre.

Harmadszor, az intézményi koncentráció és a belterjességi mutatók elemzése szerint a hazai jogi folyóiratok jelentős részénél a szerzői diverzitás korlátozott. A kritikus vagy közepes kitettségbe sorolt lapok aránya összhangban áll azokkal a kockázati tényezőkkel, amelyeket a nemzetközi indexelési és minősítési rendszerek (pl. norvég, finn listák) hátrasorolási indokként azonosítanak. Ez közvetlenül érinti a folyóiratok reputációját és hosszabb távú befogadási esélyeit.

Negyedszer, az elemzés rámutat arra, hogy a nemzetközi kiadói gyakorlat által megkövetelt szerkesztési és etikai standardok – *peer review* átláthatósága, szerzőségi szabályok, összeférhetetlenségi nyilatkozatok, adattranszparencia, AI használat dokumentálása – jelenleg heterogén módon jelennek meg a hazai jogi folyóiratokban. Ez a heterogenitás nemcsak a szerzők számára okoz bizonytalanságot, hanem az indexelő adatbázisok és az automatizált tudományos információs rendszerek számára is értelmezési nehézséget jelent.

Az empirikus eredmények alapján egy minimum fejlesztési keretrendszer körvonalazható, amely reálisan teljesíthető elvárásokat fogalmaz meg a hazai jogi folyóiratok számára. Ennek kulcselemei:

1. cikk-szintű DOI kötelezettség és alapvető metaadat minőség biztosítása;
2. egységes *Statements and Declarations* blokk kötelező alkalmazása;
3. transzparens *peer review* és szerzőségi szabályok írásos rögzítése;
4. intézményi koncentráció tudatos mérséklése; valamint
5. az AI eszközök használatára vonatkozó világos iránymutatás bevezetése.

E lépések önmagukban nem garantálják a nemzetközi indexelést, azonban szükséges előfeltételei annak. Szabályozási szempontból az eredmények arra utalnak, hogy az GJO hazai folyóiratlistája és a folyóiratok tényleges

minőségbiztosítási gyakorlata között erősebb kapcsolat kialakítása indokolt. A habitusvizsgálatban betöltött szerep miatt a lista normatív hatással bír a publikációs stratégiákra, ugyanakkor jelen formájában korlátozott visszacsatolást biztosít a technikai, etikai és szerkesztési megfelelőség irányába. Ennek következtében a hazai listás státusz sok esetben nem ösztönzi kellő mértékben a nemzetközi standardokhoz való közelítést.

A tanulmány mellett érvel, hogy a hazai jogi folyóiratok minőségbiztosítása nem választható el sem a nemzetközi indexelési elvárásoktól, sem a GJO értékelési rendszerétől. A két logika összehangolása – minimumkövetelmények világos rögzítésével és fokozatos emelésével – hozzájárulhat egy olyan fenntartható folyóirat-ökoszisztéma kialakításához, amely egyszerre szolgálja a hazai tudományos közösséget és a nemzetközi láthatóság erősítését.

A JOG–ÁLLAM–POLITIKA FOLYÓIRATRÓL

SZOBOSZLAI-KISS KATALIN
*habilitált egyetemi docens (SZE DFK),
tudományos főmunkatárs (NKE ÁNTK)*

KUKORELLI ISTVÁN
professor emeritus (ELTE ÁJK, SZE DFK)

Absztrakt

A *Jog–Állam–Politika* periodikát 2009-ben alapították azzal a céllal, hogy fórumot biztosítson a hazai és nemzetközi jog-, állam- és politikatudományi kutatásoknak. A periodika megjelenése óta folyamatosan, évente négy lapszámmal jelentkezik nyomtatásban és digitális formátumban, elérhető az Elektronikus Periodika Archívumban (EPA) és a jap.sze.hu honlapon is. Kezdetektől fogva lektorált tanulmányokat, recenziókat és tudományos közleményeket közöl. Bár elsődlegesen magyar nyelvű, a folyóirat befogad angol és német nyelvű kéziratokat is, támogatva a tudományos diskurzus nemzetközivé válását. A folyóirat cikkei a MATARKA adatbázisában és a Magyar Tudományos Művek Tárában (MTMT) is kereshetőek. Írásunkban a folyóirat történetét, a cikkek megjelenésnek folyamatát és egy rövid statisztikai felmérést mutatunk be a tudományágak szerint a közölt cikkekről az elmúlt öt évre visszatekintve.

Kulcsszavak: folyóiratszerkesztés, tudományos írás, államtudomány, jogtudomány, tudománymetrikai statisztika

THE PROFILE OF THE JOG–ÁLLAM–POLITIKA PERIODICAL

Abstract

The *Jog–Állam–Politika* (Law–State–Politics) journal was founded in 2009 with the objective of providing a forum for national and international research in the fields of legal, state, and political sciences. Since its inception, the journal has been published continuously, with four issues per year. The periodical is available in print and can also be accessed digitally via the Electronic Periodicals Archive (EPA) and the official website (jap.sze.hu).

hu). Since its inception, the journal has published a variety of scholarly works, including studies that have undergone the peer-review process, book reviews, and scientific communications. While the journal is primarily published in Hungarian, it also accepts manuscripts in English and German, thereby fostering the internationalization of scientific discourse. The journal's articles are indexed and searchable in the MATARKA database and the Hungarian Scientific Bibliography (MTMT).

Keywords: journal editing, academic writing, state sciences, jurisprudence, scientometrics

A *Jog–Állam–Politika* évente 4 alkalommal jelenik meg nyomtatott és digitális formában, a jogász és társadalomtudományi szakma neves képviselőinek írásait publikálja elsősorban a jogtudomány, az államtudományok, a politikatudomány és a társadalomtudomány területéről. A folyóirat 2026-ben immáron a XVIII. évfolyammal jelentkezik. Cikkeket változatos módon magyarul, angolul és németül közöl.

A Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar Kari Tanácsa 2008. június 5-én döntött a kar kiadványa, a *Jog–Állam–Politika* megalapításáról. A Kari Tanács felkérte a szerkesztőbizottság elnökének Bihari Mihály egyetemi tanárt, aki a főszerkesztői feladatokat 2009. február 11-étől látja el. A folyóirat első száma 2009 decemberében jelent meg. A Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztályának Állam- és Jogtudományi Bizottsága a 2011. január 19. napján megtartott ülésén „A” kategóriás minősítést adott a lapnak, amely azóta is „A” kategóriás minősítésű – ennek megőrzése a folyóirat eredményességét is igazolja. A szerkesztőbizottság elnöke és a folyóirat főszerkesztője kezdetektől Bihari Mihály, a szerkesztőbizottság elnökhelyettese Révész T. Mihály.

A folyóirat alapítása óta a szerkesztőbizottság összetétele szinte változatlan: hazai és külföldi, nemzetközileg elismert jogtudósok. A JÁP 2019 óta nyomtatott és digitális verzióban is megjelenik, 2020-tól pedig DOI-számmal. A kiadvány honlapján a 2009 óta megjelent számok is elérhetők, ami nagymértékben növelte a lap egyes írásaira való hivatkozások számát.¹

Az alapítás óta eltelt időszakban a *Jog–Állam–Politika* megszakítás nélkül megjelenik, a kiadvány külső megjelenése nem változott. Továbbra is az Universitas-Győr Nonprofit Kft. a kiadó, a nyomdai munkálatokat a győri

1 Ld. <https://jap.sze.hu>, ezen belül a „Megjelent számaink” menüpont kiválasztásával tölthetők le a korábbi lapszámok.

Palatia Nyomda végzi, a műszaki tördelésért a Cégarculat Kft. munkatársa, Nagy Anita grafikus felel, az olvasószerkesztést Németh Richárd okleveles gazdaságinformatikus, a Széchenyi Egyetem tanársegédje, doktorandusza végzi. A folyóiratot 2022 óta Szerényi Gábor Munkácsy-díjas grafikus képei, sajtógrafikai díszítik. A szerkesztés és kivitelezés teljes menedzseléséért Szoboszlai-Kiss Katalin habilitált egyetemi docens felel, aki immáron 17 éve a *Jog–Állam–Politika* vezető szerkesztője. Munkájában Bihari Mihály főszerkesztő, valamint Deli Gergely szerkesztő és Kukorelli István, a szerkesztőbizottság tagja vannak nagy segítségére. A folyóirathoz érkezett tanulmányok a beérkezést követően szakmai lektorálási folyamaton vesznek részt, két külső, anonim lektor véleménye alapján kerülnek publikálásra a kéziratok. A szerkesztőség örömmel közöl tematikus számokat, amelyek szélesíthetik a folyóirat ismertségét. 2022-ben Stumpf István szerkesztésében jelent meg az Identitás különszám,² amely a nemzeti identitást és az európai identitást volt hivatott körvonalazni. Ugyanebben az évben jelent meg a Szladits Károly emlékére összeállított tematikus rovat,³ amelyet Takács Péter szerkesztett. Nagy sikert ért el a folyóirat Kukorelli István⁴ 70. születésnapjára kiadott ünnepi különszámával, amellyel még abban az évben a Jogi Könyvszalon Közönségdíját is elnyerte a szerkesztőség.

A *Jog–Állam–Politika* szerkesztősége büszke arra, hogy modern korunkat érintő kihívásokra is nyitott, a klasszikus jogi tudományterületek mellett számos kurrens, nagy etikai vitát kiváltó témákban is iránymutató publikációt közölt, mint amilyen a mesterséges megtermékenyítés etikai kihívásai vagy a géntechnológiák jogi kihívásai, a mesterséges intelligencia és kiberbűnözés problémái.

2024-ben egy új rovatot is indítottunk, amely Bibó István életműve előtt tiszteleg. A Bibó örökség-rovat örömmel fogad új, eddig fel nem dolgozott Bibó-dokumentumokat, -értelmezéseket, de korábban közölt és eddig nem közismert, fontos írásokat is. A szerkesztőség fontosnak találja a pártállam éveiben perifériára szorult tudósok emlékét ápolni, ezért rendszeresen jelennek meg az összmagyarság előtt példaértékű alkotókról, tudósokról szóló írások.

2 STUMPF István (szerk.): *Jog–Állam–Politika*, 2022/1, különszám. https://jap.sze.hu/images/lapsz%C3%A1m/2021/kulonszam/JAP_2022_1_kulonszam.pdf

3 TAKÁCS Péter (szerk.): *Jog–Állam–Politika*, 2022/1, 7-111. https://jap.sze.hu/images/lapsz%C3%A1m/2022/01/JAP_2022_01.pdf

4 DELI Gergely – SZOBOSZLAI-KISS Katalin – VÁCZI Péter (szerk.): Ünnepi különszám a 70 éves Kukorelli István tiszteletére. *Jog–Állam–Politika*, 2022, 14 (2), különszám. https://jap.sze.hu/images/lapsz%C3%A1m/2022/kukorelli_kulonszam/JAP_2022_kulonszam_2.pdf

Az elmúlt években különös figyelemmel voltunk a dunántúli régió közigazgatás- és vallástörténeti értékeinek bemutatására is, szélesítve a lap ismertségét és megbecsült voltát regionális szinten. Ezen tanulmányok a lap *Műhely* rovatában kapnak helyet, a folyóirat szaktudományos jellegét a *Tanulmányok* és a *Fórum* rovatok határozzák meg, megőrizve a lap fő profilját.

Az elmúlt években a jogtudományi területek eloszlását tekintve igyekeztünk minden jogágnak teret adni, így a közigazgatástudományi, polgári jogi, nemzetközi jogi és jogelméleti tanulmányok mellett római jogi, büntetőjogi és kriminológiai cikkek is megjelentek szép számmal. A kiadvány cikkeire való hivatkozási számok is mutatják, hogy a folyóirat cikkeit szakértők olvassák és figyelik. Az MTMT⁵ adatbázisa szerint a *Jog–Állam–Politika* folyóiratnak 2025. április végén 1069 idézése volt. Összehasonlításképpen: a *Pro Futuró*nak ugyanekkor 673 volt, míg a nagymúltú és évente nem négyszer, hanem havonta megjelenő Magyar Jog idézettségi száma 5379 volt a vizsgált időpontban.

A szerkesztőség mindig örömmel fogad hazánkban tanuló, de nemzetközi területről érkező PhD-hallgatóktól kéziratokat, a folyóirat ismertségéhez az ilyen írások is sokat adnak hozzá. Az idegennyelvű írások közül az angol nyelvű szövegek a mérvadóak, a szakmai lektorálást követően nyelvi lektoráláson is átesnek, ezt Hontvári Tamás doktorandusz, szerkesztőtársunk végzi.

A modern társadalomtudományi publikációs trendeket figyelve, a szerkesztőség is igyekszik azokkal lépést tartani. Az angol nyelvű absztraktok és kulcsszavak mellett a szerzői bemutatkozást és affiliációt is kérjük, a jövőben pedig az egyes szerzőknél a vezető tanulmányaikra kapott citátumokat is szeretnénk feltüntetni, különösen a *Jog–Állam–Politika*ban megjelent cikkek esetében, ezzel is ösztönözve a preferált lapválasztást leendő szerzőinknél.

A folyóirat lapszámainak statisztikai⁶ elemzése több szempontból is jelentősnek tekinthető, annak tudományos hasznossága több dimenzióban is értelmezhető. A hasonló kutatások hozzájárulnak a tudományos diskurzus strukturális és tartalmi mintázatainak feltárásához, lehetővé

5 MTMT: Magyar Tudományos Művek Tára. A nyilvános keresőfelület elérhető: <https://m2.mtmt.hu/gui2/>

6 Köszönetet mondunk Németh Richárd kollégánknak, aki a cikk statisztikai számításában volt segítségünkre. NÉMETH Richárd – SZOBOSZLAI-KISS Katalin: A számok tükrében – A *Jog–Állam–Politika* 2020–2024 között megjelent lapszámainak statisztikai és tudománymetrikai elemzése. *Jog–Állam–Politika*, 2025, 17 (1), 119–138.

téve a jelen publikációs trendek értelmezését, a szerzők egymás közti kommunikációja hatékonyságának növelését, a kutatói közösség összetételének megismerését.

A kurrens, legutóbbi trendek közül kiemelendő a digitalizáció hatása a tudományos kommunikációra, amelyet a folyóiratok online elérhetősége és a DOI-azonosítók használata is erősít, akárcsak a lehetőség, hogy szerzőink immáron az OJS-rendszeren is beküldhetik kézírataikat, és a teljes lektorálási folyamat ezen platformon keresztül bonyolítható, a beküldéstől a korrektúrán át az elfogadásig. Emellett napjaink tudományos munkásságában egyre nagyobb teret kapnak az interdiszciplináris kutatások, és szép számmal jelennek meg jelen cikkünkhöz hasonló írások. A nemzetközi együttműködések számának növekedése, az egyre inkább kiterjedt, szélesedő kutatási háló jellemzi napjaink kutatási irányzatát, ami a magasan jegyzett, indexált folyóiratokba való publikálási arányok növekedésében is megmutatkozik. Bár a *Jog–Állam–Politika* elsősorban magyar nyelvű cikkeket közöl, teret ad idegen nyelvű írásoknak is, ami összhangban áll a nemzetközi trendekkel. Az aktuális irányvonalat tekintve, ugyanígy megfigyelhető a nemi szerepek egyensúlyba kerülése is, a tudományos közösségekben egyre nagyobb hangsúly kerül a nemek közötti egyenlőség és diverzitás vizsgálatára.

Legvégül, lapunk célul tűzte ki a Bibó-örökség fenntartását, ápolását, melynek keretében lapszámaink hasábjain rendszeresen adunk teret a Bibó Istvánnal kapcsolatos publikációknak, megemlékezéseknek. Ahogy azt már említettük, fontosnak tartjuk a leendő tudományos, értelmiségi generáció kiépülésének támogatását; ennek keretében rendszeresen biztosítunk publikálási lehetőséget doktorandusz hallgatóknak, sok esetben értékes tanácsokkal, pontról pontra kifejtett változtatási javaslatokkal és korrektúrákkal segítve előrehaladásukat.

Kutatásunk eredményei lapunk számára is hasznosíthatóak: hozzájárulhatnak a folyóirat szerkesztési politikájának finomításához, továbbá a jogtudományi kutatások metodológiai fejlesztéséhez, különös tekintettel az adatalapú komparatív elemzések lehetőségeire.

A szerzők intézményi eloszlása az elmúlt öt évben így alakult. Az összesen 163, felsőoktatási intézményhez tartozó szerzőnk 13 egyetemről vagy főiskoláról érkezett, ezek a következők:

- Széchenyi István Egyetem, Győr: 70 fő;
- Debreceni Egyetem: 23 fő;
- Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Budapest: 23 fő;

- Szegedi Tudományegyetem: 14 fő;
- Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest: 9 fő;
- Miskolci Egyetem, 7 fő;
- Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest: 5 fő;
- Pécsi Tudományegyetem: 5 fő;
- Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest: 4 fő;
- Milton Friedman Egyetem, Budapest: 2 fő;
- Budapesti Corvinus Egyetem: 1 fő;
- Budapesti Gazdaságtudományi Egyetem: 1 fő, és végül
- Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem: 1 fő.

Nem meglepő módon a legtöbben a Széchenyi István Egyetemről érkeztek (70 szerző, azaz 42%), de szép számmal képviselteti magát a Debreceni Egyetem és a Nemzeti Közszolgálati Egyetemi is (23-23 fő, 14%). A Szegedi Tudományegyetemről 14-en, az ELTE-ről 9-en, Miskolcra pedig 7-en publikáltak kiadványunkban – hogy csak a jelentősebb intézményeket említsük.

A tanulmányok nyelvét vizsgálva kiderül, hogy a vizsgált öt évben 200 magyar nyelvű, 28 angol nyelvű és 3 német tanulmány kapott helyet a megjelent írások között. Az idegen nyelvű írások jóval nagyobb arányban jelentek meg a *Műhely* vagy a *Fórum* rovatban, mint a *Tanulmányok* között.

A rovatok esetében, az állandó kategóriák (*Tanulmányok*, *Műhely*, *Bibó Örökség*, *Fórum* és *Recenzió*) mellett időnként jelentkeztünk tematikus rovatokkal (*Szladits*, *Hírek*, *Kriminalisztika*, *Megemlékezés*) is. Itt messze a *Tanulmányok* a legfoglalkoztatottabb csoport, csaknem annyi írást közzeltünk e kategóriában (105-öt), mint az összes többiben együttevén – a *Műhely* 57, a *Fórum* pedig mindössze 33 írással képviselteti magát.

Elsősorban a nemzetközi jog területéről közölt a folyóirat publikációkat, a vizsgált időszakban 40 szakcikk erős mezőnyt mutat. A jogtörténet, a polgári jog és a büntetőjog szinte azonos számban, közel harminc cikkel képviselteti magát, a jogelmélet (18 írás) és a jogász etika (21 írás) a harmadik legpublikáltabb csoportba sorolható, de a 10 feletti írások számával a politológia (13), az alkotmányjog (12), valamint a közigazgatási jog (11) számossága is jelentős. Némileg alacsonyabb a munkajogi tudományágba besorolható cikkek száma (8), a római jog esetében pedig láthatunk némi visszaesést a korábbi évekhez képest, a négy év alatt csupán három cikket közzeltünk lapunk hasábjain e témakörben. A vizsgálat tárgyát képező időszakban a jogtörténeti, bioetikai és jogelméleti tematikus számok vendégszerkesztővel történő közlései magyarázatul szolgálnak az etika,

jogelmélet, jogtörténet témákban publikált cikkek relatíve magas számára. A nemzetközi jog kategóriába soroltuk az európai uniós jog témakörében közölt írásokat is, a többi kategóriához viszonyítva emelkedett szám ezzel is magyarázható.

Az utóbbi öt év publikációi között olyan érdekességet figyeltünk még meg, miszerint a polgári jog területéről több, fogyasztóvédelmet érintő tanulmány is megjelent, a nemzetközi jog esetében pedig a digitális kultúra, a mesterséges intelligencia és kiberbűnözés témakörök is több esetben jelentek meg. Az alkotmányjog esetében az emberi méltóság fogalma, az alapjogok kérdése dominált. Politológia tárgykörben érdekességképpen jegyezzük meg, hogy Orbán Balázs doktori védése során a médiában is vita tárgyát képező cikk ebben a kategóriában jelent meg, mely vita a folyóiratra is ráirányította a figyelmet, és emelte is lapunk ismertségét és értékét. Tudománytörténeti szempontból a *Jog–Állam–Politika* így ismét – és nem csupán a mesterséges megtermékenyítés témában közölt cikkeknek köszönhetően – erős sajtóvisszhangot kapott.

A „Recenziók és megemlékezések” kategóriába soroltuk azokat a szerkesztőség által közölt írásokat is, amelyek neves professzorainkról, tudósainkról, a szerkesztőséghez közel álló művészeinkről szóló megemlékezésekként jelentek meg: Gábor Lucáról, Schmidt Péterről, Kőrösi Tamásról, Őrsi Zsuzsannáról. A folyóirat jogtörténeti és jogelméleti kategóriáiban számos, Bibó Istvánról szóló tanulmányt is közöltünk, amelyek megalapozták a 2025-ben elindított új rovatot, amelynek címe „Bibó István örökség”. A rovat ötletadói Kukorelli István és Szoboszlai-Kiss Katalin szerkesztők voltak, akik évek óta közösen kutatják Bibó István életművét.

Érdemes még említést tennünk a PhD-hallgatók által írt cikkek időbeni változásáról. Itt releváns következtetéseket nem lehet érdemben levonni, legfeljebb annyit jegyezhetünk meg, hogy átlagban egy lapszámban 4 hallgató jelentette meg kéziratát (a mediánérték 3), a 2022. évi első számba mindössze 1 doktorandusz, a 2023. negyedik negyedévi kiadványba pedig 9 doktorandusz is beküldte írását.

A statisztikai 'dömping' mintegy zárásaként néhány érdekes adatot szeretnénk kiemelni a korábban közölt információk óceánjából:

- A leghosszabb lapszám a 2024/4. szám volt (324 oldal).
- A legtöbb cikket szintén ebben a számban jelentettük meg (17 írás).
- A 2023/4. számban 9 doktoranduszt is szerzőink között üdvözölhattünk.
- A 2024/3. számban igazán prominens szerzők jelentették meg tanulmányaikat; 3 professor emeritus mellett egyetemi tanárok, tudományos

főmunkatársak és habilitált docensek is publikáltak, tovább emelve lapunk színvonalát.

- A 2023/4. szám kifejezetten „nemzetközire” sikerült: 5 angol nyelvű cikk jelent meg akkor, ami a teljes lapszám egyharmadát jelentette.
- A leghosszabb, a vizsgált időszakban megjelent cikkünk Takács Péter cikke a Szladits családról (40 oldalas).
- A legtöbb hivatkozás szintén a Szladits-kötetben található, Révész T. Mihály tollából (176 darab hivatkozás).
- Messze a legtöbb DOI-s hivatkozást az SZTE külföldi PhD-hallgatója, Muhammad Abdul Khaliq használta, *Evaluating the Evolution of International Investment Law* c. írásában (57 doi-számos hivatkozás).
- És végezetül: összesen 205 olyan cikk született, ami egyetlen szerző nevéhez fűződik, 26 cikket írt egynél több szerző.

A modern kor nem kedvez a nyomtatott publikálásnak. Folyóiratunk mégis őrzi a gutenbergi hagyományt, és nyomtatva is megjelenik a digitális verzió mellett. Az elektronikus könyvtárak gyors elérhetősége kedvez a kutatásoknak – a jogtudomány világa változó tudományág, éppen ezért az új digitális váltásra gyorsan reagál. Tudományos munkák közlésénél nem lehet ezt a változást sem figyelmen kívül hagyni. A *Jog–Állam–Politika* honlapján terveink között szerepel a közeljövőben egy olyan keresőmodul működtetése, amely az eddig megjelent cikkek között teszi lehetővé a gyors, kulcsszavas keresést, és amely a folyóirat hivatkozási indexét, olvasottságát nagymértékben tudná befolyásolni.

Az hazai jogi folyóiratok között a *Jog–Állam–Politika* majd húsz éves múltja szép eredmény. A kezdeti kizárólag nyomtatott formát a digitális és nyomtatott megjelenés váltotta fel, jelenlegi adataink szerint a legtöbbet letöltött cikkeink Bibó István örökségét ápoló rovatunkban és az ünnepi különszámokban szerepelnek. A legutóbb kiadott különszám a *Celebri nostri – Memoria dulcis* című, a győri jogász képzés harmincadik évfordulójára kiadott jubileumi különszám volt.⁷ A kötet különlegessége, hogy az alapító mesterek (Bihari Mihály, Hack Péter, Kukorelli István, Lamm Vanda, Stumpf István, Szalai Éva és Révész T. Mihály) és az első évfolyamokban a karon végzett, 30 egykori diák emlékeit adja közre. A különszámban egy

7 GYURITA Rita Erzsébet – KUKORELLI István – NÉMETH Richárd – SZOBOSZLAI-KISS Katalin (szerk.): *Celebri nostri – Memoria dulcis. Jog–Állam–Politika*, 2025/17, különszám. https://jap.sze.hu/images/lapsz%C3%A1mok/2025/kulon_szam/JAP_2025_kulonsszam_0926.pdf

tudományos összefoglalás is található a győri jogászképzés történetéről és a régióban betöltött szerepéről.⁸

8 KUKORELLI István – SZOBOSZLAI-KISS Katalin: Jogászság (hivatásrendek) és a jogászképzés Győr (a régió) vonzásában. *Jog–Állam–Politika*, 2025/17, különszám, 11–24. https://jap.sze.hu/images/lapsz%C3%A1mok/2025/kulon_szam/Bevezeto_Kukorelli_Istvan-Szoboszlai-Kiss_Katalin.pdf

A STUDIA JURIDICA ET POLITICA JAURENSIA EGY ÉVTIZEDÉNEK TANULSÁGAI

EGRESI KATALIN

habilitált egyetemi docens (SZE DFK)

CZEBE ANDRÁS

egyetemi docens (SZE DFK)

Absztrakt

A győri székhelyű, angol nyelvű folyóirat, a Studia Juridica et Politica Jaurinensia (Studia) a Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam és Jogtudományi Karának periodikája. A folyóiratot 2014-ben alapította a jogi kar azzal a céllal, hogy évente két alkalommal, elektronikus formában angol és német nyelvű cikkeket tegyen közzé, amelyekben tudományos kutatók, egyetemi tanárok és doktoranduszok írásai kapnak helyet. A folyóirat tematikája a politikai tudományok és jogtudomány, valamint a kapcsolódó tudományágak teljes spektrumát felöleli. A lektorált folyóirat alapításának 10. évfordulója alkalmából a lap formai és tartalmi szempontból is megújult. A tudományos cikkek DOI-számmal rendelkeznek. A szerkesztőbizottság célkitűzése, hogy a hazai kutatók mellett egyre több külföldi professzort és kutatót vonjon be a szerkesztői munkába és a publikálásba egyaránt. Ezt a célt elsősorban a közép-európai egyetemekkel való nemzetközi kapcsolatok révén kívánja megvalósítani.

Kulcsszavak: kari kiadványok, publikálás, nemzetköziesítés, tudomány-metria, lektorálás, digitális azonosítás

THE INSIGHTS FROM A DECADE OF STUDIA JURIDICA ET POLITICA JAURINENSIA

Abstract

The English language periodical, Studia Juridica et Politica Jaurinensia (Studia), was established in Győr and is affiliated with the Deák Ferenc Faculty of Law at Széchenyi István University. The journal was founded in 2014 with the objective of publishing articles in English and German

biannually as an electronic journal, featuring contributions from academic researchers, professors and doctoral students. The periodical's scope encompasses the entire range of political and legal sciences and associated disciplines. In celebration of the 10th anniversary of the peer-reviewed journal's foundation, it has been renewed in formal and material sense. The scientific articles have DOI numbers The editorial board's stated aim is to involve an increasing number of foreign professors and researchers, in addition to national researchers, in editing work and publication. This objective is primarily realised through cooperative relationships with Central European universities.

Keywords: faculty periodicals, publishing, internationalization, scientometrics, peer-reviewed, digital identification

1. Bevezetés

Angol nyelvű tudományos igényű kari folyóirat indítása nagy kihívás mind az alapító, mind a publikáló részéről. A *Studia Juridica et Politica Jaurinensia* (a továbbiakban: *Studia*) győri alapítású és a Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Karához kötődő periodika. 2014-ben azzal a céllal született, hogy elektronikus folyóiratként évente két alkalommal angol, illetve német nyelvű cikkeket jelentessen meg tudományos kutatók, oktatók és doktoranduszok írásaiból. A lap profilja felöleli az állam- és jogtudományok, a politikatudomány, valamint az azokhoz kapcsolódó tudományok teljes spektrumát. A szakmailag és nyelvilag lektorált folyóirat elsősorban a Kar és a Doktori Iskola által szervezett konferenciákon, nemzetközi szemináriumokon, műhelybeszélgetéseken elhangzott tudományos igényű előadások írásos változatait közli, de helyt ad az oktatók és kutatók által írott egyéb munkáknak is.

2. A folyóirat alapítása és az első tíz év tanulságai

A tudományos kutatás nélkülözhetetlen velejárója a kutatási eredmények írásba foglalása. Egy publikált mű egyrészt alkotójának 'produktuma', másrészt a tudományos közösség tájékoztatása arról, hogy a mű szerzője milyen eredményeket ért el az általa vizsgált probléma megfogalmazása és elemzése kapcsán. A tudományos életben a publikálás több szempontból fontos. A kutatói életpálya során a szerző több elektronikus adatbázisban

– egyik legfontosabb változata jelenleg az MTMT (Magyar Tudományos Művek Tára) – teszi közzé az adott évre vonatkozó publikációit, amelyek tájékoztatnak arról, hogy hol, mikor és milyen tudományos műfajban jelentek meg a szerző írásai. Ugyancsak meghatározó tényező a szerző idézettsége. Ez az adatsor mutatja, hogy a hazai és nemzetközi tudományos közösség értesült az idézett kutató eredményeiről, felhasználja azokat saját kutatási programja során.

A publikálás meghatározó típusa a tudományos cikkek írása. A tudományos gondolkodás nemzetközivé válása miatt pedig egyre nagyobb hangsúlyt kap az idegen nyelvű, elsősorban angol cikkek megjelentetése. A győri egyetem jogi karán a Jog-Állam-Politika című folyóirat (JÁP) 2009-ben történő alapítását követően a kari vezetés és a Doktori Iskola vezetése úgy határozott, hogy egy idegen nyelvű, elektronikusan megjelenő folyóirat alapítása bővíthetné a kari kiadványok sorát.

A lap alapítása csak 2014-ben történt, amely a JÁP indítása utáni öt évben korlátozta annak a lehetőségét, hogy fiatal oktatók, kutatók idegen nyelvű írásait közölhessék kari folyóiratban. Ez az időintervallum különösen a doktori fokozat megszerzése után publikáló oktatókra nézve jelentett komoly kihívást, idegen nyelvű és lektorált írások megjelentetése kapcsán. A Studia alapítása tehát valós igényből fakadt, ugyanis az évente négy számmal megjelenő JÁP mellett doktori konferenciakötetben, illetve két egyéb, nyomtatott formában megjelenő kiadványban lehetett írásokat közölni. Az egyik ilyen kiadványsorozat az *Optimi Nostri* volt, amely összesen 4 számban közölt hosszabb terjedelmű, 1 szerzői ívnél hosszabb tanulmányokat.¹ Ez a fórum az egyetem tehetséges hallgatóinak kínált publikálási lehetőséget. Az egyes kiadványok a kar hallgatói által írott, valamilyen jelentős országos tudományos fórumon, többnyire az Országos Tudományos Diákköri Konferencián díjat nyert dolgozatok szerkesztett változatát tartalmazzák. Az *optimi nostri* jelentése: legjobbaink. Az első kötetet Smuk Péter szerkesztette 2007-ben a XXVIII. Országos Tudományos Diákköri Konferencia Állam- és Jogtudományi Szekciójában (Balatonfüred, rendező: KGRE ÁJK, 2007) díjazott 12 győri dolgozat publikálása érdekében. A második kötet – melyet Sulyok Gábor szerkesztett – 2009-ben jelent meg, a XXIX. OTDK Állam- és Jogtudományi Szekciójában (Budapest, rendező: ELTE ÁJK, 2009) díjazott 9 dolgozatot tette közzé. A harmadik kötet – melyet Cs. Kiss Lajos, Ganczer Mónika, Sulyok Gábor és Szoboszlai-Kiss Katalin szerkesztett – a XXX. OTDK

1 Az *Optimi Nostri* a Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Karának kiadványsorozata. A sorozat ISSN-száma: 1789-7203.

Állam- és Jogtudományi Szekciójában (Pécs, rendező: PTE ÁJK, 2011) díjazott 7 dolgozatot közölte. A periodika követte a kétévente megrendezésre került országos tudományos versenyek sorrendjét.

A kötetek 2009-től egységes borítóval jelentek meg. A negyedik kötet – mely immár egy egységes egyetemi kiadvány jogi kari *fasciculus*aként 2013/1. szám alatt jelent meg Farkas Ádám, Németh Imre, Konczosné Szombathelyi Márta és Szabados Eszter szerkesztésében – a XXXI. OTDK Állam- és Jogtudományi Szekciójában (Szeged, SZTE ÁJK, 2013) díjazott 8 győri érdekeltségű dolgozat szerkesztett változatát tette közzé.

Ehhez a kiadványhoz két további *fasciculus* is társul: a 2013/2. 'füzet' a Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar, a 2013/3. füzet pedig a Műszaki Tudományi Kar, a Varga Tibor Zeneművészeti Intézet, valamint a Petz Lajos Egészségügyi és Szociális Intézet OTDK-n díjat nyert dolgozatait közli. Valamennyi kiadvány kiadója az Universitas-Győr Nonprofit Kft.

A másik kiadvány az Opus Magistrale, amely a kar doktori fokozatot szerzett fiatal oktatóinak 'mestermunkáit' közli.² Az első kötetekben a tanulókat egykor győri joghallgatóként megkezdő, vagy másutt diplomát szerzett, de pályájukat kari oktatóként folytató kollégák írásai olvashatók. E kötetekből kettő jelent meg: Opus Magistrale 2008 és Opus Magistrale 2009. Mindkettőt Sulyok Gábor szerkesztette, és az Universitas-Győr Nonprofit Kft. adta ki. Az előbbiben öt (Siposné Herédi Erika, Kovács Gábor, Pálvölgyi Balázs, Smuk Péter, Szegedi András), az utóbbiban négy (Horváthy Balázs, Deli Gergely, Lapsánszky András, Szoboszlai-Kiss Katalin) szerző írása jelent meg. E kötetek a szerzők készülő vagy már megvédett doktori munkáinak kivonatát, essenciáját, vagy egy-egy részletét tartalmazzák. A kiadványsorozat négy év szüneteltetés után 2013-ban újraindult, azzal a változással, hogy egy kötet egy szerző lehetőség szerint teljes 'doktori mestermunkáját' tartalmazza. E változást a sorozat címének kisebb módosulása is jelzi: Opus Magistrale Könyvek. Az első kiadvány, mely 2013-ban jelent meg, Menyhárt Ádám 2012-ben megvédett doktori disszertációjának szerkesztett változatát közli. A megjelentetni tervezett kötetek szerzői köre változatlan: a sorozat továbbra is a győri jogi karhoz kötődő vagy a tudományos fokozatukat Győrben megszerző fiatal oktatók 'mestermunkáit' jelenteti meg. Az Opus Magistrale Könyvek kiadványsorozatának szerkesztője Szoboszlai-Kiss Katalin és Németh Imre; a sorozat ISSN-száma változatlan, az egyes kötetek egyedi ISBN-számot is kapnak.

2 Az Opus Magistrale a Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Karának kiadványsorozata. A sorozat ISSN-száma: 1789-7904.

A JÁP és a két – főleg fiatal kutatóknak és hallgatóknak szóló – időszaki kiadvány közötti űrt a Studia töltötte ki. A periodika felelős kiadója a Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar dékánja; szerkesztőbizottsága elismert hazai és külföldi szakemberekből áll, akik révén valamennyi jogág képviselteti magát a lap színvonalát is biztosítani hivatott testületben.³ A periodika első tíz évében (2014-2023) a folyóirat minden évben két alkalommal jelent meg, borítóját és tipográfiáját tekintve klasszikus dizájn jellemezte. A tudományos cikkek Garamond Pro betűtípussal készültek, amely a lap megújulását követően megváltozott (lásd később), hivatkozási rendszere lábjegyzetekből állt. A névválasztás a győri kötődést kívánta hangsúlyozni,⁴ illetve jelzi, hogy a tanulmányok a jogtudomány és politikatudomány területéhez kötődnek. (Ettől eltérő témájú és tudományágú cikkek is jelentek meg.)

A szakmai lektorálást a szerkesztőbizottság tagjai látták el. A nyelvi lektorálás elvált a szakmaitól, külön nyelvi lektori gondoskodott az angol nyelvű cikkek nyelvtani helyességéről.⁵ A szerzői kör személyi-tudományos összetétele a jogi kar nemzetközi kapcsolatainak megfelelően részben kari oktatókból, részben külföldi egyetemeken minősített oktatóiból állt. A jogi kar oktatói közül Kovács Gábor a büntetőjog, Kukorelli István és Stumpf István az alkotmányjog, Ganczer Mónika, Glavanits Judit és Kecskés Gábor a nemzetközi köz- és magánjog, Hulkó Gábor a közigazgatási jog területét képviselte. A főszerkesztői feladatokat 2022-ig Takács Péter professzor, majd 2022-től Egresi Katalin habilitált docens látta el. A nemzetközi kapcsolatok szempontjából ki kell elemelni, hogy a szerkesztőbizottság alapvetően közép-európai oktatókból állt, így pl. az egyik varsói egyetem és a cseh Masaryk egyetem képviseltette magát. A szerkesztőbizottság tagja volt többek között Frank Orton, Bosznia-Hercegovina korábbi ombudsmanja, illetve a Nishiumi Maki professzor a tokiói (majd Sorbonne) egyetem professzora. Ebből következően a periodika megfelelt annak az igénynek, hogy külföldi szakmai lektorok bírálják az egyes írásokat. A tanulmányok pdf formátumban – a többi kari kiadványhoz hasonlóan – a jogi kar honlapján található külön rovatból tölthetők le. A honlapon voltak

3 A Studia Juridica et Politica Jaurinsensia (Studia) a Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Karának kiadványsorozata. A sorozat ISSN-száma: 2064-5902.

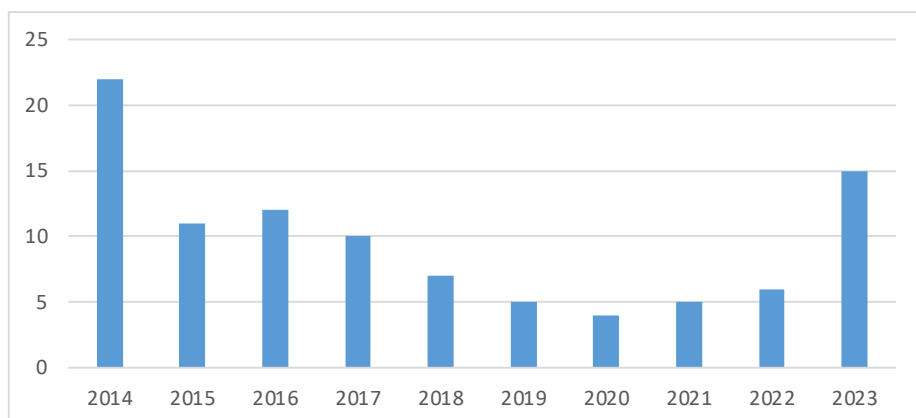
4 Jaurinum Győr középkori latin neve.

5 A nyelvi lektor 2014-2022 között Szalay Orsolya volt, a Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam-és Jogtudományi Kar Doktori Iskolájának ügyvivő szakértője.

megtalálhatók a folyóirat szerkesztőbizottságára vonatkozó információk és szerkesztési útmutatók is.

Az *Studia* tehát elsősorban a már doktori fokozatot szerzett fiatal oktatók számára jelentett komoly lehetőséget angol nyelvű cikkek megjelentetésére. Az egyes lapszámok változó számú cikket közöltek. Az első nyitószámban 13 tudományos publikáció szerepelt: ebből 7 írás külföldi oktatók, 6 hazai szerzők tudományos kutatásának egy-egy részletét közölte. Tematikáját tekintve különböző jogágak/jogterületek jelentek meg, így pl. a jogtörténet, alkotmánytörténet, nemzetközi jog, környezetvédelmi jog, vagy a nemzetközi magánjog. A hat hazai szerzőből kettő kari oktató, a másik négy szerző közül egy a győri jogi kar Doktori Iskolájának képzésében részt vett kutató.

Egy periodika életében az első tíz év eredményeit több szempontból érdemes elemezni. Az alábbi összefoglaló ábrák részben arra is rávilágítanak, miért volt szükség a folyóirat megújítására a 10. évfolyamot követően. Az egyes ábrák a tudományos közlemények számát, illetve a külföldi és hazai szerzők arányát ábrázolják.

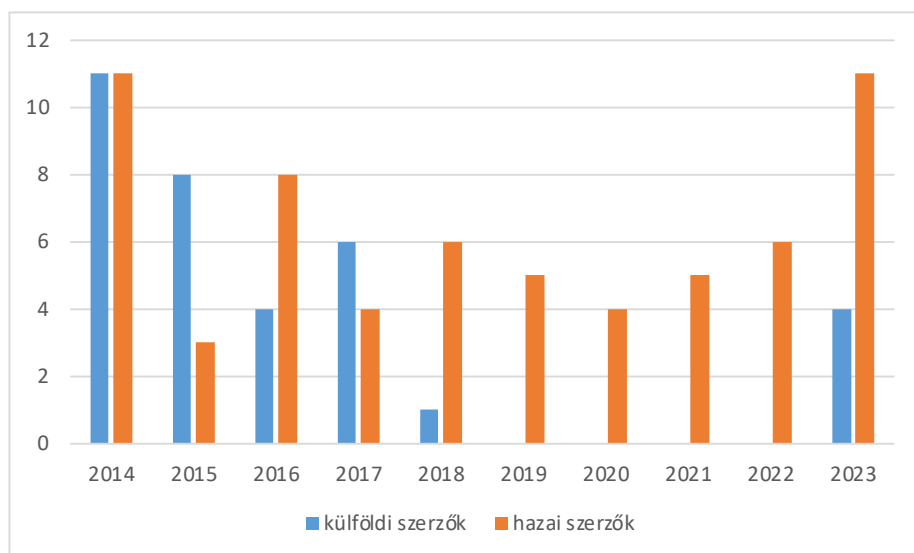

1. ábra. A tudományos publikációk száma 2014-2023 között a *Studia Juridica et Politica Jaurinensia* folyóiratban⁶

A közölt tudományos cikkek tekintetében egyértelműen látszik, hogy 2014-ben – az alapítás évében –, illetve 2023-ban, amikor a megújulás szándéka megfogalmazódott a kari vezetésben, magas volt a cikkek száma; sőt, az évi két számban egyenletesen oszlott meg a megjelent írások aránya. A 2014. évi 1. számban ugyanis 13, a második számban pedig 9

⁶ Forrás: <https://dfk-online.sze.hu/about-the-journal> (2026. 03. 02.)

tudományos közlemény jelent meg. A 2023. évi 1. számban 7, a második számban 8 cikk jelent meg. A két időpont közötti években azonban folyamatos csökkenés volt érzékelhető, amely 2018–2022 között összevont számokat tett indokolttá, s ezekben az években a doktori fokozatot szerző oktatók angol nyelvű téziseit tettük közzé. Mivel a folyóirat az alapítást követően C kategóriába került az MTA IX. osztályának folyóiratlistáján, az A és B kategóriás folyóiratoknak komoly elszívó hatása volt. A publikációk csökkenő száma miatt tarthatatlanná vált az évi két szám kiadása, így a megszűnés elkerülése érdekében duplaszámokkal jelent meg a periodika. A szerkesztőbizottságnak át kellett gondolnia, milyen lehetőségei vannak egy kari elektronikus folyóiratnak, hogyan újítható meg a lap formai és tartalmi tekintetben egyaránt.

2. ábra. A hazai és külföldi szerzők számának alakulása 2014–2023 között a Studia Juridica et Politica Jaurinensia folyóiratban⁷

Az első ábrával összhangban az összevont számok időszakában nem közöltük külföldi szerző cikkét, viszont 2014–2018 között, illetve 2023-ban több külföldi egyetemről érkezett tanulmány. A 2014. évben kiugróan magas a külföldi szerzők aránya, tulajdonképpen a két számban a közlemények közel 50%-a külföldi volt, egy szerző pedig mindkét számba adott le publikációt. Bár 2018-ig csökkent a külföldi szerzők aránya, a periodika meg

7 Forrás: <https://dfk-online.sze.hu/about-the-journal> (2026. 03. 02.)

tudta őrizni eredeti jellegét, azaz nem csupán hazai és kari oktatók írásait közölte, hanem a jogi kar nemzetközi kapcsolatainak köszönhetően lengyel, cseh, szlovák és ukrán szerzők írásait is. Ez a tendencia összefüggésben áll azzal, hogy a győri jogászképzés egyik pillére a Szlovák Jogi Centrum, illetve több lengyelországi, pl. a varsói, az opole-i és a częstochowa-i, krakkói egyetemmel is intézményközi kapcsolatok segítik a nemzetközi kutatási projektek kialakítását.

3. A folyóirat megújulási törekvései

A Studia első tíz évének tapasztalatai világossá tették, hogy a folyóirat működését és szakmai kereteit tudatosan új alapokra kell helyezni. A publikációs szám ingadozása, az összevont lapszámok kényszere, valamint a tudományos közlés nemzetközi környezetének gyors átalakulása egyaránt indokoltá tették az átfogó megújulást. A tudományos kommunikáció térben és időben egyre inkább felgyorsult: a közlemények hozzáférhetősége, hivatkozhatósága és nemzetközi láthatósága ma már alapvető elvárás, nem pedig többletérték. Ebben a közegben egy kari folyóirat csak akkor őrizheti meg szakmai jelentőségét, ha működése kiszámítható, szerkesztési gyakorlata egységes, technikai háttere korszerű, és minőségbiztosítási rendszere átlátható.

A 2024-ben végrehajtott változtatások ezért nem csupán formai jellegűek voltak, hanem a működés egészét érintő szakmai és technikai fejlesztéseket jelentettek. A megújulás kiterjedt a honlap szerkezetére, a kéziratkezelés rendjére, a bírálati rendszer egységesítésére, a szerkesztési szabályok pontosítására, valamint a digitális azonosítók bevezetésére is. A cél nem egyszerűen a korábbi gyakorlat korszerűsítése volt, hanem egy olyan új működési modell kialakítása, amely hosszabb távon is biztosítani tudja a folyóirat szakmai súlyát és versenyképességét.

A megújulási folyamatban a kari vezetőkön és a folyóirat főszerkesztőjén túlmenően kiemelkedő szerepet játszott a szerkesztői és szerkesztőbizottsági feladatokat vállaló Czebe András egyetemi docens, akinek szakmai munkája és szervezőkészsége meghatározó volt az új működési modell kialakításában. Közreműködése nemcsak az egyes technikai és szerkesztési kérdések rendezésében, hanem az egész megújulási folyamat koncepcionális megalapozásában is jelentős volt. Az átalakítás így nem pusztán intézményi döntések sorozataként, hanem tudatos, szakmai irányítás mellett megvalósuló fejlesztési programként értelmezhető,

amely egyértelmű jövőképet és hosszú távú célokat is megfogalmazott a folyóirat számára.

A szerkesztőbizottság összetétele a megújulás során nem csupán a korábban kialakult szakmai folytonosság fenntartását szolgálta, hanem tudatos intézményi megerősítést is jelentett. A testület munkájában továbbra is meghatározó szerepet tölt be Lamm Vanda, a Magyar Tudományos Akadémia alelnöke és rendes tagja, akinek jelenléte a folyóirat tudományos tekintélyét és országos beágyazottságát erősíti.

A megújulás keretében a szerkesztőbizottság aktív munkájába olyan, a kari tudományos életben meghatározó szerepet betöltő oktatók kapcsolódtak be hangsúlyosabban, mint Barna Attila, Bencze Mátyás, Ferencz Jácint, Keserű Barna Arnold, Szegedi András és Váczi Péter. Részvételük nem pusztán a névsor bővülését jelenti, hanem a különböző jogterületek intézményesebb és szervezettebb képviselését a folyóirat működésében.

A megújulás alapvető célja az volt, hogy a folyóirat stabil, átlátható és korszerű tudományos fórummá váljon, amely hosszú távon is biztosítani tudja helyét a hazai és nemzetközi jogtudományi közéletben. E cél megvalósítása érdekében a szerkesztőség nem csupán egyes részterületeken hajtott végre módosításokat, hanem a folyóirat működésének egészét átfogó szemléletváltást valósított meg. A hangsúly a kiszámítható megjelenésen, a világos szerkesztési elveken, valamint a tudományos közlés korszerű technikai feltételeinek megteremtésén volt.

A 2024-es megújulás egyik legjelentősebb eleme a honlap teljes átalakítása volt. A korábbi, elsősorban letöltési felületként működő rendszer helyett ma már jól áttekinthető, rendszerezett felület segíti az olvasók tájékozódását a <https://studia.sze.hu/> címen. A honlap szerkezete a tudományos tartalom logikus felépítését tükrözi: a lapszámok évfolyam és szám szerinti bontásban érhetők el, ugyanakkor lehetőség nyílik a tanulmányok témakör, szerző vagy konkrét cím alapján történő keresésére is.

Ez a többszintű rendszerezés jelentős előrelépést jelent a korábbi gyakorlathoz képest. A felhasználók nem csupán egy adott lapszámot böngészhetnek, hanem célzottan is kereshetnek a teljes archívumban. A tematikus csoportosítás – például alkotmányjog és válságkormányzás, a digitalizáció és a mesterséges intelligencia jogi kérdései, közpolitika és társadalmi igazságosság, nemzetközi jog és európai integráció, büntetőjogi felelősség és igazságszolgáltatás, közigazgatási működés és szabályozási modellek, gazdasági és pénzügyi jogi keretek, továbbá jogelméleti és összehasonlító jogi elemzések – azt a szerkesztői szándékot tükrözi, hogy

a folyóirat a jogtudományon belüli kapcsolódási pontokat is láthatóvá tegye. A tanulmányok így nem elszigetelt közleményekként jelennek meg, hanem egy tágabb szakmai párbeszéd részeként.

A honlap átalakítása annak felismeréséből fakadt, hogy a tudományos tartalom elektronikus hozzáférhetősége és kereshetősége ma már legalább olyan fontos, mint maga a közlés ténye. A tudományos eredmények akkor válnak valóban hasznosíthatóvá, ha könnyen megtalálhatók, hivatkozhatók és hosszú távon hozzáférhetők. A korszerű honlap tehát nem csupán technikai fejlesztés, hanem a tudományos láthatóság növelésének eszköze is.

A jövőben cél a felület folyamatos karbantartása, a tartalmak naprakész kezelése, valamint a technikai háttér megbízhatóságának biztosítása. A honlap stabil működése, a gyors betöltés és az áttekinthető szerkezet mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a folyóirat méltó módon jelenjen meg a digitális tudományos térben.

A megújulás egyik meghatározó lépése volt, hogy 2024-től minden közölt tanulmány egyedi digitális azonosítót (DOI-t) kapott. A tanulmányok így nem csupán a folyóirat honlapján érhetők el, hanem a hivatkozási rendszerekben is önálló egységként jelennek meg. Ez a megoldás megerősíti a közlemények hosszú távú hozzáférhetőségét, és hozzájárul a tudományos eredmények nyomon követhetőségéhez. A digitális azonosító biztosítja, hogy egy adott tanulmány akkor is pontosan beazonosítható legyen, ha annak internetes elérhetősége időközben megváltozik. Ily módon a hivatkozások tartóssága és megbízhatósága növekszik, ami a tudományos párbeszéd folyamatosságának egyik alapfeltétele. A digitális azonosítás tehát nem csupán technikai fejlesztés, hanem a tudományos közlés felelősségteljes és jövőorientált gyakorlatának része.

A megújulás részeként bevezetésre került az elektronikus kéziratbenyújtási rendszer. A szerzők a honlapon keresztül adhatják meg adataikat, intézményi hovatartozásukat, a tanulmány címét, összefoglalóját és kulcsszavait, valamint itt tölthetik fel a kéziratot is. Az egységes szerkezetű benyújtás elősegíti, hogy a szerkesztőség már a kézirat beérkezésekor áttekinthető, rendezett formában kapja meg a szükséges adatokat. Ez csökkenti az adminisztratív terheket, és hozzájárul ahhoz, hogy a szakmai elbírálás mihamarabb megkezdődhessen.

Az egységes benyújtási rend világos és átlátható eljárást biztosít. Minden kézirat azonos formai követelményeknek megfelelően érkezik be, ami megkönnyíti a szerkesztőségi feldolgozást és a bírálati eljárás elindítását. A szerzők számára egyértelművé válik, hogy milyen tartalmi és formai elvá-

rásoknak kell megfelelniük, ezáltal a benyújtás folyamata is tudatosabbá válik. A cél az, hogy a kéziratkezelés minden szakasza – a benyújtástól a közlésig – dokumentált és visszakövethető legyen, ami erősíti az eljárás szakmai tisztaságát és az érintettek bizalmát.

A tudományos színvonal biztosításának legfontosabb eszköze a gondosan kialakított bírálati rendszer. A megújulás során a folyóirat részletes, tizenöt szempontból álló bírálati lapot vezetett be. A bírálók értékelik többek között a témaválasztás jelentőségét, a problémafelvetés világosságát, az alkalmazott módszerek helyességét, az eredmények tudományos súlyát, a szakirodalmi megalapozottságot, valamint a hivatkozások pontosságát és következetességét. A bírálati szempontok ilyen részletezettsége biztosítja, hogy a tanulmányok elbírálása ne csupán általános benyomásokon alapuljon, hanem konkrét, szakmailag megfogalmazott kritériumok mentén történjen.

Az egységesített bírálati rendszer célja, hogy a döntések szakmai alapon, átlátható és ellenőrizhető módon szülessenek meg. A szerkesztőség számára is egyértelműbbé válik, hogy milyen indokok alapján kerül sor egy kézirat elfogadására, javításának kérésére vagy elutasítására. A jövőben a szerkesztőség törekszik a bírálói kör további bővítésére, különösen külföldi szakértők bevonásával, valamint a határidők következetes betartására. E lépések együttesen járulnak hozzá ahhoz, hogy a folyóirat szakmai színvonala tartósan emelkedjen, és a közölt tanulmányok megbízható, ellenőrzött tudományos eredményeket képviseljenek.

A 2024-es átalakítás egyik meghatározó eleme az egységes szerkesztési szabályzat kialakítása volt. A honlapon közzétett részletes útmutató pontosan rögzíti a tanulmányok formai követelményeit, a címszintek rendszerét, a táblázatok és ábrák elhelyezésének módját, valamint a hivatkozási rendet. A szabályzat célja nem a szerzők mozgásterének indokolatlan szűkítése, hanem a közlés egységességének és áttekinthetőségének biztosítása. Az egységes forma hozzájárul ahhoz, hogy az egyes tanulmányok egymással összevethetők legyenek, és a folyóirat egésze rendezett, szakmailag igényes képet mutasson.

A szerző és évszám feltüntetésén alapuló hivatkozási rendszer (APA) alkalmazása a korábbi gyakorlathoz képest lényeges változást jelent. Ez a megoldás áttekinthetőbbé teszi a szöveget, egyúttal megkönnyíti az idézett források azonosítását és ellenőrzését. A hivatkozások egységes szerkezete csökkenti a formai hibák lehetőségét, és erősíti a tudományos fegyelem érvényesülését. Az absztraktok terjedelmére és tartalmára, valamint a kulcsszavak megadására vonatkozó egyértelmű követelmények szintén

azt szolgálják, hogy a tanulmányok könnyen áttekinthetők és kereshetők legyenek. A digitális azonosítók használata pedig – mint említettük – biztosítja, hogy a közlemények hosszú távon is pontosan beazonosíthatók maradjanak.

A megújulás során hangsúlyosabbá vált a tudományos etika kérdése is. A folyóirat célja olyan közlési gyakorlat fenntartása, amely biztosítja a források pontos megjelölését, a szerzői felelősség érvényesítését és az esetleges visszaélések megelőzését. A tudományos hitelesség alapja a szellemi tulajdon tisztelete, a megalapozott érvelés és a források következetes feltüntetése. A szerkesztőség ezért kiemelt figyelmet fordít arra, hogy a közölt tanulmányok megfeleljenek a tisztességes tudományos közlés követelményeinek.

A közeljövő egyik fejlesztési iránya a közlési etikai elvek részletesebb rögzítése, valamint a mesterséges intelligencia tudományos munkában való alkalmazására vonatkozó egyértelmű szabályok kidolgozása. A technológiai fejlődés új lehetőségeket teremt, ugyanakkor új felelősségi kérdéseket is felvet. A folyóirat célja, hogy olyan irányelveket alakítson ki, amelyek támogatják a korszerű eszközök felelős használatát, ugyanakkor megőrzik a tudományos munka hitelességét és önállóságát.

A 2024. évi 1. szám már a megújult szerkesztési és formai elvek mentén jelent meg. A lapszám tematikai szempontból kiegyensúlyozott képet mutat: az alkotmányjogi, nemzetközi jogi és közigazgatási jogi tárgyú tanulmányok mellett a kortárs jogelméleti és technológiai kihívásokra reflektáló írások is helyet kaptak benne. A szám egyik erőssége a módszertani sokszínűség és az összehasonlító megközelítés hangsúlyos jelenléte volt. Már ebben a lapszámban érvényesült a digitális azonosítók alkalmazása és az egységes szerkesztési rend, amely formai és strukturális értelemben is új korszakot jelzett.

A 2024. évi 2. szám tovább erősítette a megújulás irányvonalát. A lapszám tanulmányai markánsabban kapcsolódtak a közép-európai térség jogfejlődési kérdéseire, valamint az állami működés aktuális alkotmányos és közigazgatási dilemmáihoz. Megfigyelhető a tematikus koncentráció tudatosabb alkalmazása, illetve a nemzetközi szerzői jelenlét fenntartása. A szám szerkezete kiegyensúlyozottabbá vált, a tanulmányok terjedelme és felépítése egységesebb képet mutatott, ami a szerkesztési szabályzat következetes érvényesítésének eredménye.

A 2025. évi 1. szám már egyértelműen a konszolidált megújulási modell jegyében jelent meg. A lapszám tematikai fókusza a kortárs jogi kihívások

– különösen az állam működése, a válságkezelés, valamint a technológiai és társadalmi változások jogi vonatkozásai – köré szerveződött. A tanulmányokban hangsúlyosabbá vált a nemzetközi összehasonlítás, valamint a tágabb európai kontextusba ágyazott elemzés. A szerkesztési és formai követelmények következetes alkalmazása, a digitális azonosítók használata és az egységes hivatkozási rend révén a lapszám már teljes mértékben tükrözi a 2024-ben megindított szakmai és technikai megújulás eredményeit.

A 2024-es megújulás ily módon új korszakot nyitott a folyóirat életében, amelynek középpontjában a szakmai megerősítés és a tudatos építkezés áll. A következő évek feladata a rendszeres megjelenés biztosítása, a tematikus lapszámok tudatos fejlesztése, a nemzetközi szerzői kör bővítése és a tudományos láthatóság további növelése. Mindez azt a célt szolgálja, hogy a folyóirat ne csupán stabil működésű kari kiadványként, hanem szélesebb szakmai körben is elismert és hivatkozott tudományos fórumként működjön.

4. Összegzés

Az idegen nyelvű kari periodika megújulása nem lezárt folyamat, hanem folyamatos szakmai odafigyelést és következetes fejlesztést igénylő fejlődési irány. A szerkesztőség hosszabb távú céljai között szerepel a folyóirat tudományos minőségének további erősítése is. Ennek egyik fontos eleme, hogy a Studia a Magyar Tudományos Akadémia folyóiratlistáján előkelőbb besorolást érjen el. Ezzel összefüggésben stratégiai irányként jelenik meg a nemzetközi tudományos adatbázisokba való bekerülés lehetősége is, különös tekintettel a Scopus indexációra. Az ehhez szükséges szakmai, szerkesztési és technikai feltételek fokozatos kiépítése a folyóirat jövőbeli fejlődésének meghatározó eleme.

BESZÁMOLÓ A JOGI FOLYÓIRATOK FŐSZERKESZTŐINEK ÉS TULAJDONOSAINAK I. TALÁLKOZÓJÁRÓL¹

LAPU ÁRPÁD

tudományos segédmunkatárs (KRE ÁJK)

Absztrakt

A hazai jogtudományi folyóiratok közötti széleskörű szakmai párbeszéd megszervezése példa nélküli az utóbbi évtizedekben. A 21. század különleges kihívások elé állítja a tudományos közösséget és a tudományos folyóiratokat, amelyek megvitatására érdemi lehetőséget biztosított a jogi folyóiratok főszerkesztőinek és tulajdonosainak I. találkozója. A konferencián folytatott tudományos párbeszéd, előadások és az azt követő hosszas diskurzusok számos fontos téma áttekintésére biztosítottak lehetőséget. A magyar jogi nyelv helyzete, a Magyar Tudományos Akadémia szerepfelfogása, a folyóiratszerkesztők felelőssége, a tudománymetria mellett a lapszerkesztés olyan gyakorlati kérdései is megvitatásra kerültek, mint a lapszerkesztési irányelvek, lektorálási kérdések, cikkek hozzáférhetősége, etikai kérdések, indexelés, a lapok finanszírozása. A konferencia utolsó harmadában felmerültek olyan fontos témák is, mint a kutatók elvárásai a tudományos lapokkal szemben és a mesterséges intelligencia hatása a tudományos folyóiratokra.

Kulcsszavak: jogtudomány, folyóirat, Magyar Tudományos Akadémia, tudománymetria, mesterséges intelligencia, tudományos párbeszéd, lapszerkesztés, finanszírozás, hozzáférés, tudományos diskurzus

CONFERENCE REPORT: THE FIRST MEETING OF
EDITORS-IN-CHIEF AND OWNERS OF LEGAL JOURNALS

Abstract

Conducting a broad professional dialogue between domestic legal journals has been unprecedented in recent decades. The 21st century pre-

1 A tanulmány a Károli Gáspár Református Egyetem Kooperatív Doktori Programja (KDP) keretében, a Kulturális és Innovációs Minisztérium támogatásával készült.

sents journals with special challenges, which were examined by the first meeting of editors-in-chief and owners of legal journals. The scientific dialogue, presentations, and subsequent lengthy discourses at the conference provided an opportunity to review a number of important topics. In addition to the status of the Hungarian legal language, the role of the Hungarian Academy of Sciences, the responsibility of journal editors, and scientometrics, practical issues of journal editing were also raised, such as journal editing guidelines, peer-review issues, open access articles, ethical questions, indexing, the financing of journals, and in the last third of the conference, the expectations of researchers towards scientific journals and the impact of artificial intelligence.

Keywords: legal science, legal journal, Hungarian Academy of Sciences, scientometrics, artificial intelligence, scientific dialogue, journal editing, funding, access, scientific discourse

1. Bevezetés: a jogtudományi folyóiratokat felölelő, széles körű diskurzus kezdete

2025. november 28-án került sor a Károli Gáspár Református Egyetemen, a Károlyi-Csekonics-Palotában a *Jogi folyóiratok főszerkesztőinek és tulajdonosainak I. találkozójára*. Az eseményt a KRE ÁJK Lőrincz Lajos Közjogi Kutatóműhelye szervezte. A három szekcióból álló rendezvény fórumot biztosított a hazai folyóiratok szerkesztői, tulajdonosai, valamint felhasználói számára. A hazai jogtudományi folyóiratok történetében a folyóiratok közötti széleskörű szakmai párbeszéd, gondolkodás és találkozók megszervezésére korábban nem volt még példa, holott az ilyen folyóiratok azonos környezetben, azonos küldetéssel folytatják tudományos tevékenységüket, elősegítve ezzel az egész társadalom épülését. A folyóiratok közötti diskurzus segíthet a tudomány előrevitelében és választ adni a 21. század sajátos, folyóiratkiadást közvetlenül érintő és azon túli kihívásaira. A konferencia során a résztvevők érintették többek között a folyóiratok szerepét a változó világban, a folyóiratok pénzügyi lehetőségeit, a mesterséges intelligencia által előhívott problémákat és lehetőségeket, valamint a folyóiratkiadással kapcsolatos etikai, elméleti és gyakorlati (indexálás, lapminősítés) kérdéseket. Az egynapos konferencia a Kooperatív Doktori Program keretében valósult meg, a Kulturális és Innovációs Minisztérium támogatása mellett. A gondolatébresztő előadásokat követően hosszabb

időt fedett le a konferencián a párbeszéd; hozzászólások, eszmecserék gazdagították a konferenciát, amelynek az előadások pusztán egy részét képezték, azokat izgalmas szakmai dialógus követte. A szervezők reményei szerint a konferencia hagyományteremtő kezdeményezésnek bizonyul, és a magyar jogtudomány fejlődésének előmozdítása érdekében megnyitja az utat a jogtudományi folyóiratok teljes közösségét átfogó további együttműködések előtt.

Köszöntőjében Prof. Dr. Rixer Ádám, a KRE ÁJK Lőrincz Lajos Közjogi Kutatóműhelyének vezetője felvázolta, hogy a konferencia előzményeként szolgált a “Szükség van-e Magyarországon jogi-igazgatási szaknyelvújításra?” című, a Lőrincz Lajos Közjogi Kutatóműhely keretében végzett kutatás. A jogi és igazgatási szaknyelv helyzetéről, annak lehetőségeiről, a szakmai felelősségekről folytatott elemzések sora vezetett oda, hogy konferencia és tanulmánykötet keretében vizsgálják meg a hazai, a szaknyelvi gondolkodás meghatározó színtereiként és fejlesztési sarokköveiként létező jogi folyóiratok helyzetét az érintettekkel folytatott párbeszéd keretében. Jelenleg százkettő létező (működő) jogi folyóirat van Magyarországon – ezek azok, amelyek 2024-ben is legalább egyszer megjelentek. Ezek közé tartoznak azonban nemcsak a legszűkebb értelemben vett tudományos szaklapok, hanem a kamarai, jogi kari hallgatói lapok és egyéb hasonló jellegű kiadványok is. A hallgatói lapok ígéretesek, hiszen évek múlva a kari hallgatói lapok szerkesztőiből jogtudományi folyóiratnál dolgozó munkatársak válhatnak. Felelősségünk van tehát abban, hogy milyen hagyományokat és mintákat hagyunk a következő nemzedékekre, milyen gondolkodásmódot képviselünk, mennyire vagyunk tudatosak – fejtette ki Rixer Ádám.

Az esemény egy klasszikus konferenciaprogram formájában került megvalósításra, amelynek keretében hosszabb idő jutott a beszélgetésekre a szekciók végén, hogy az érintettek érdemben meg tudják vitatni az esemény tárgyát képező kérdéseket. Olyan kérdések kerültek terítékre, mint a magyar jogi nyelv helyzete, az angol nyelv nyomása, az MTA helyes vagy helytelen szerepfelfogása, valamint a folyóiratszerkesztők és tudósok többletfelelőssége. Az utóbbi 15 év alatt érdemi minőségi, mennyiségi kritériumok jelentek meg, melyek nyomán az előrehaladáshoz egyénileg és intézményileg is mutatóknak kell megfelelni. Ha tartanánk egy szavazást az évtized kifejezéséről a jogtudományban, talán a tudománymetria kerülne ki győztesként. A jogi folyóiratok központi szerepet töltenek be az MTMT-ben megjelenő rekordok ’gyűjtésében’, a kari teljesítményér-

tékelésnek való megfelelésben, a belső felmérések során nyújtott teljesítményekben, a pontszámok és intézményi rangsorok tekintetében. A keresletet a doktori képzés átalakulása is fokozza. Egyfajta minden oldalról szított versenyhelyzet alakult ki, amely a lapokra is áttért, s Q-s folyóirattá válási nyomásként jelenik meg, amely a magyar nyelvű folyóiratok számára különösen nehéz feladatnak bizonyul. Ma az az elvárás, hogy a szerzők minél többet írjanak angolul, minden más nyelven írt munka csak reziduális tétel. Ma jelentős erőforrásokat szánnak a Q-s cikkekre, felmerülhet a kérdés, hogy 10-15 év múlva előállhat-e olyan helyzet, amelyben már az a szerző kap finanszírozást, aki magyarul publikál. A konferencia második része áttekintette a lapszerkesztési irányelveket, a korlátokat, a lektorálással, etikai kérdésekkel kapcsolatos felvetéseket, a folyóiratok indexelésével kapcsolatos problémákat. A harmadik panelben a finanszírozási lehetőségeket, nehézségeket foglalmazták meg az érintettek, valamint azt, hogy mit vár el egy átlagos kutató a lapoktól, a folyóiratok hogyan tudnak ennek megfelelni. A mesterséges intelligencia tudományos folyóiratokra gyakorolt hatásai szintén napirendre kerültek. A lapminősítés, valamint a további együttműködési lehetőségek a lapok között szintén a véleménycsere tárgyát képezték.

A konferencia aktualitását mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a konferenciafelhívás kiküldését követően maguk az érintettek is számos témajavaslatlal fordultak a szervezőkhöz. Felvetették többek között azt a kérdést, hogy mi tekinthető jogtudományi folyóiratnak, továbbá szóba került a belterjesség problematikája, a szélesebb társadalmi nyilvánosság felé történő nyitás lehetősége, a nyomtatott megjelenés jelentősége, az empirikus kutatások térnyerése a jogtudományban, az inter- és transzdiszciplináris megközelítések előretörése, valamint a jövő lapszerkesztő-generációinak kinevelése. Az elmúlt 188 évben sok átbeszéletlen téma gyűlt fel, erőteljes igény mutatkozik arra, hogy a következő jogi folyóirati seregszemlére néhány éven belül sor kerülhessen, és ennek a Károli Gáspár Református Egyetem Károlyi-Csekonics Palotában szívesen adna ismételten otthont – rögzítette Rixer Ádám.

2. Hogyan szerkesszünk lapot, és milyen nyelven?

A konferencia első panele, amelyet Prof. Dr. Jakab Éva DSc., a KRE ÁJK Doktori Iskolájának vezetője, és Prof. Dr. Boóc Ádám DSc., a KRE ÁJK nemzetközi és tudományos dékánhelyettese elnökölt, a lapszerkesztés,

indexelés, választott nyelv, lektorálás, szerkesztés és egyéb kapcsolódó, a folyóiratokat érintő kérdéseket tűzött napirendjére. Jakab Éva professzor az *Acta Juridica Hungarica*, jelenleg *Hungarian Journal of Legal Studies* főszerkesztője Cato római szenátusban elhangzott, a kalózoknak a Földközi-tenger keleti részén való garázdálkodásáról szóló beszédéből idézve rámutatott, hogy *'navigare necesse est'*, azaz hajózni muszáj, amely a jogi folyóiratok számára talán úgy írható le, hogy *'scribere necesse est'*, azaz muszáj írni. Hiszen a professzoroktól, a docenseken át a doktoranduszokig mindenki köteles írni. Ahogyan a kereskedők előtt akadályt formáltak a kalózhajók, úgy jelent kihívást a mai szerzők számára a teljesítményértékelések bonyolult rendszere. Míg régen elég volt arra koncentrálni, hogy egy jó folyóiratcikket írjon meg a kutató, addig ma már mérlegelnie kell azt is, hogy hol jelentesse meg azt. A konferenciakötet, ahogyan mondani szokás, temető a kéziratnak, és csak a neves folyóiratokban megjelent cikkek számítanak teljesítménynek a társadalomtudományok terén. Könyvet írni szinte nevetségessé vált, az angolul megírt folyóiratcikkek vették át a vezetést. Ezek súlyos problémákat vetnek ma fel, különösen a nyelvhasználat terén, így valóban égető szükség van egy olyan megbeszélésre, amely ezeket a problémákat áttekinti. Szintén fontos kérdés az MTA keretében a hazai folyóiratok osztályozása, amely a gyakorlatban inkább egyfajta *gentlemen's agreementen* alapszik, az első ilyen bizottságban szerzett személyes tapasztalat alapján elmondható, hogy nehéz megegyezésre jutni. Minden jogi karnak van ma 'A' kategóriás folyóirata Magyarországon. Mindeközben az olvasószerkesztés kiemelt fontossága ellenére kihalófélben van, pedig csak így lehet szavatolni valójában a magas nyelvi színvonalat.

Dr. Tóth Judit, az SZTE ÁJK Közjogi Intézetének egyetemi docense "A jogi folyóiratok olvasószerkesztői munkájáról. Az érthetőség és a szaknyelv közti egyensúlykeresés" címmel adott elő. Kiemelte, hogy a számos angol nyelvű megjelenés és az angol nyelv nyomása ellenére továbbra is morális kötelezettség és egyben szakmai feladat a szerzők számára az, hogy saját szakterületükön formálják, és következetesen alkalmazzák a terminológiát. A tükörfordítás és a mechanikus átvétel nem minden esetben célravezető. Különbség van a szaknyelvet ismerő szűk szakmai kör, valamint a nagyközönség és a vizionált olvasó tartalomhoz való hozzáállása között, amely különbség mindig is létezett. A jogi nyelv mindig is döntően az írásbeliségre koncentrált, de nagy a jelentősége a verbalitásnak is. Az írott jogi nyelv sajátosságokkal bír, vannak helyesírási kérdések, szófordulatok, amelyek

az átlagolvasó megértését nehezítik. Ezeket az előadó példákkal is szemléltette előadása során. Felvázolta, hogy sokszor hosszasan, bonyolultan kifejtett mondatok olvashatók jogi tudományos szövegekben, holott ezeket egyszerűbben, rövidebben is ki lehetne fejteni. Egyesek a megfelelő szerzői útmutatók elkészítésében látják a megoldást, mások abban reménykednek, hogy a mesterséges intelligencia segíthet megoldani a problémát, de valójában pont a nyelvhasználati kérdésekben nyújt legkevesébb segítséget. A legjobb megoldás az, ha van egy szerkesztőség, egy csapat, amely bizonyos elveket meg tud vitatni, bevonva nemcsak a szerkesztőt, bírálót, de az olvasószerkesztőt is. Mindhárom szerepkör szükséges a nyelvi minőség biztosításához, és a minőségi kritériumok megvalósításához. Az olvasószerkesztő igazi feladata a szaknyelv és köznyelv közötti szakadék áthidalása; egy vizionált olvasó számára próbálja átadni a szaknyelvi közegben megfogalmazott követelményeket. Erre azonban nem létezik matematikai művelet, és a lap profilja, valamint finanszírozása is hatással van ezekre a kérdésekre. Fontos, hogy a szövegek, ábrák egyértelműek legyenek, a tagolás, a szóhasználat következetessége, a helyesírás áttekinthető legyen. Gyakorlati problémaként jelentkezik, hogy az idő szorításában is fontos, hogy a kész szöveg olyan minőségű legyen, amellyel kapcsolatban minél kevesebb feladat merül fel. Az aktív szerkezet alkalmazásának ösztönzése szintén fontos, sokan használják a szenvedő szerkezetet. Sok lapnál hiányzik az olvasószerkesztő, holott az ilyen jellegű problémák miatt is meg kell becsülni őket. Olvasószerkesztőket külön sehol sem képeznek; ez egy sajátos hibrid szerepkör, amely egyszerre követel magabiztos tájékozottságot a szakmai terminológiában és az adott szakterület kontextusaiban. Az olvasószerkesztőnek emellett alaposan ismernie kell a közlés nyelvének szabályait és a köznyelvet, képesnek kell lennie a célközönség szemszögéből tekinteni a szövegre, valamint nagy munkabírással, megfelelő informatikai jártassággal és kellő határozottsággal kell rendelkeznie ahhoz, hogy szükség esetén módosításokat eszközöljön a szövegben. Manapság még 'A' kategóriás lapokban is lehet találni helyesírási hibát, passzív szerkezetet, hetvenszavas idézeteket, képzavarokat. A lapok minősítése tehát nem egyenesen arányos a nyelvi minőség magas színvonalával. Javasolta, hogy a szerkesztőségek törekedjenek arra, hogy a belső képzéssel tapasztalatot szerzett emberek folytonosságot jelentsenek a lap működésében, biztosított legyen a folytatás, és mindig legyen olvasószerkesztő az adott lapnál. Fontos azonban a jogász-nyelvészek és a terminológusok bevonása is. Az olvasószerkesztő léte akár számonkérhető objektív kritérium is lehetne.

Fontosak és hasznosak az olvasói visszajelzések is, amelyek biztosítása a digitalizált világban nem jelent kihívást.

„A közjogról magyarul – figyelemmel az MTA anyanyelvvédő törekvéseire” címmel Prof. Dr. Chronowski Nóra DSc., az ELTE TK JTI kutató-professzora, MTA IX. Osztály Állam- és Jogtudományi Bizottság alelnöke adott elő. Kifejtette, hogy munkássága során figyelemmel kísérte, hogy az osztály hogyan tudja támogatni a folyóiratokat. A *Közjogi Szemle* elérte a 18. évét. A folyóirat létrehozásakor, a 2000-es évek elején a szerkesztők abból indultak ki, hogy bár több általános profilú jogi periodika is működött – így a *Magyar Jog*, a *Jogtudományi Közöny* és az *Állam- és Jogtudomány* –, ezek vegyes tematikájú lapok voltak, ezért szükségesnek látták olyan szakfolyóiratok megjelenését, amelyek egy-egy jogterületre összpontosítanak. Az *Európai Jog* volt ilyen abban az időszakban, akkoriban a HVG-ORAC Kiadásában. Megkeresték az ötlettel Frank Ádámot, aki felkarolta a törekvést, és a folyóirat előfizetők gyűjtésével elindult. Azóta az MTA besorolása alapján 'A' kategóriás folyóirattá nőtte ki magát, a hivatkozottsága mérhető, az olvasók kedvelik, és a fiatalok körében is ismert. Személyes tapasztalatát megosztva kifejtette, hogy hallgatóként a pécsi *Expressis Verbis* folyóirat szerkesztője volt, amelyben tudományos ismeretterjesztő jelleggel írtak jogi kérdésekről. Gyakori tapasztalata volt akkoriban, hogy a hallgatói írásokat a tudományos folyóiratok sajnos nem fogadták be, kizárólag végzett jogászok írásait publikálták. Ekkor döntötte el, hogy támogatni fogja a fiatal kutatókat, és külön rovatot hoz létre a számukra, ha később folyóiratnak lesz felelőse. 2010 táján érkezett meg Magyarországra az említett '*scribere necesse est*', avagy '*publish or perish*' kényszere, miszerint angol nyelven kell minél többet publikálnia a kutatóknak. Kétszáz éves a Magyar Tudományos Akadémia küldetése, Széchenyi eredeti szándéka a magyar tudományosság művelése volt. Az MTA 2024-es anyanyelvvédelmi állásfoglalása kifejezetten megemlíti a magyar nyelvű folyóiratokkal kapcsolatos akadémiai gondoskodás fontosságát. Az MTA igyekszik előmozdítani a magyar nyelvű tudományos folyóiratok megjelenését. Valóban igaz, hogy a finanszírozás nehézségekbe ütközik. Az MTA Gazdasági és Jogtudományok Osztályának évente összesen nyolcmillió forint áll rendelkezésére a lapok támogatására. Az akadémia szívesen támogatná még inkább a magyar nyelvű akadémiai folyóiratokat, ha több forrás állna rendelkezésére. Hogyan lehet 18 éven keresztül egy jogtudományi folyóiratot szerkeszteni? Ez szolgálat a jogtudománynak, alázatosságot igényel, társadalmi felelősségvállalásként végzik munkájukat.

Munkamódszerük, hogy a lap olvasói amatőr olvasószerkesztőként készítik elő a művet a kiadónak, hogy az minél kevesebb korrekcióra szoruljon. Együttműködés szükséges az olvasószerkesztővel a modorosságok, nehézkes fordulatok azonosítása érdekében, hogy minél kevésbé terheljék meg ezek a szöveget. A szerzők sajátos viszonyban vannak saját cikkükkel, és egy ponton túl nem látják, hogy min szükséges változtatni a szövegükben.

Dr. Sasvári Péter, az NKE ÁNTK, illetve a ME GÉIK egyetemi docense a szerkesztési irányelvekről és etikai normákról adott elő a tudományos folyóiratok gyakorlatában. Munkája során tudományometriával foglalkozik, lapok mérésével. Az egyik fontos kérdés, hogy hogyan kezelik a folyóiratok szerkesztőségei a cikkeket. Általában van egy tartalmi felelős, főszerkesztő, aki kiválasztja a cikket, valamint van egy folyóiratkiadás, amely folyamatosan változik. Az internet kora óta a papíralapú megjelenés helyett az elektronikus megjelenés jellemző. Számos olyan szabály és gyakorlat létezik, amely a 'kinyílt' világból következik, és amelyet ezért a szélesebb nyilvánosság számára is hozzáférhetővé kell tenni. Például valószínűbb, hogy egy PDF-formátumú közleményt többen olvasnak el, mint egy nyomtatott kiadványt, így az előbbi szélesebb olvasóközönséghez jut el. Ezzel párhuzamosan a folyóiratok is átalakultak: az egyben megjelenő számok helyett egyre inkább cikkenként publikálnak, ami bizonyos párhuzamokat mutat a popzene világának egyenként megjelenő dalaival. Megjelentek a minősítők, mint a *Scopus*, *Web of Science*, valamint az úgynevezett norvég lista, utóbbi a kifogásolható gyakorlatú lapokról szól. Sok lapnál probléma, hogy 'belterjesek', valamint hosszú a megjelenési idejük. Előfordul, hogy egy adott intézmény kutatói 80%-át teszik ki a szerzőknek, és így a lap hiába a legjobb tudományos minőségű és tartalmú, nem felel meg a tudományos sokszínűség követelményének. A jogtudományi karok saját 'A' kategóriás lapjai esetén vizsgálni kell, hogy mennyien mennek át egy másik egyetem 'A' kategóriás lapjába. A bírálati szabályok fellazulása is megfigyelhető, problémás, ha a doktorandusz hallgatók nem lépik át az egyetem kapuját, és úgy szereznek tudományos fokozatot. A helyzet romlott az alapítványi fenntartású egyetemek esetén, miközben indikátor lett a publikációs szám. Egyes lapok az indikátorok miatt teljes mértékben arra koncentrálnak, hogy kifejezetten 'belterjesek' legyenek. Munkája során megvizsgált 360 lapot, lényegében az MTA IX. osztálya által osztályozott összes lapot, ezeknek egyharmada nem jelent meg az utolsó tíz évben. Felmerül a kérdés, hogy hogyan lehet az, hogy ez nem befolyásolja a minősítést? Az egész nemzetközi 'Q' besorolás idézettség alapján dől el. A DOI szám szintén sok

kérdést vet fel, a folyóiratoknak csak 1/3-a rendelkezik DOI számmal, míg a *Scopus* közlemények 99%-nak van DOI azonosítója. Olyan piacra termelnek, amelyen nemcsak nemzetközi, de hazai láthatóságot sem termelnek. Ha minősítésre kerül sor, kötelezővé kellene tenni a DOI azonosítást. A Q1-es folyóiratból Q4-esre sorolják át az olyan lapokat, amelyek nem jelennek meg, ugyanis nem termelnek elég hivatkozást. A *Springer* kiadó lapjainál a folyóirat oldalán elérhető, hogy hány nap után döntenek egy adott cikkről. Továbbá generációs problémát jelent, hogy új szabályok jelentek meg, és az óriási publikációs nyomás miatt rengeteg etikai probléma merül fel a közlemények miatt, valamint összeférhetlenségi kihívások kapcsán. Véleménye szerint kettős vakbírálatot kellene kötelezően előírni a lapok számára, amely során a tudományos előrehaladás terén elért fokozatot sem kellene, hogy lássa a bíráló. A főszerkesztő ne írhasson saját lapjába vakbírálat mellett sem. Az eredetiség vizsgálatára plágiumellenőrzést kell bevezetni, ehhez az is kell, hogy időben jelenjen meg az adott lap. A doktori képzésben részt vevők számára életbevágóan fontos lenne a kiszámíthatóság. A finanszírozási problémák nem adnak magyarázatot ezekre a kérdésekre. A természettudományok, például fizikusok területén jelent problémát az, hogy sokszor rengeteg szerzős (akár 2000 fős) publikációk jelennek meg, és nem látható, hogy ki milyen feladatot végzett. Nyilatkozni szükséges arról is, hogy volt-e összeférhetlenség a finanszírozás kapcsán. Létezik egyfajta fekete piaca a szerzői bekerüléseknek. Problémát jelent, hogy egyes lapszámokat, illetve konkrét tanulmányokat visszavontak MI használata miatt, de ezeket még mindig hivatkozzák. Minden négy századik közleményt visszahívtak a *Scopus* adatbázisából, ezekben magyar szerzők is érintettek, mégis az MTMT-ben az érintettek nem jelölték meg, hogy ezek visszavonásra kerültek. Összességében az előadó hangsúlyozta, hogy gondolatébresztésként kívánt kérdéseket feltenni a tudományos folyóiratok gyakorlati problémái, kérdései kapcsán.

Dr. Könczöl Miklós (PPKE JÁK, egyetemi docens, ELTE TK JTI, tudományos főmunkatárs) a *HUN-REN TK lapjaival kapcsolatos tapasztalatok – kéziratok lektoráltatása, szerkesztése, az OJS platform használata* című előadásának elején három lap kapcsán szerzett tapasztalatait (*Állam- és Jogtudomány, Hungarian Journal of Legal Studies, Intersections. East European Journal of Society and Politics*) mutatta be, azt, hogy milyen gyakorlati kérdésekkel szembesült ő is a vizsgált témában. Mindhárom laphoz folyamatosan érkezhetnek kéziratok, lényegében nincs lapzárt. Folyamatosan bizonyos fokú lemaradásban vannak, ha érkezik valami, akkor beteszik a következő

számba, kivéve, ha tematikus az adott szám. Egy gyakorlati kérdés szokott lenni, hogy van-e értelme tematikus számokat készíteni. Felvetette, hogy egyfajta kiszervezés-alapú megközelítéssel vendégszerkesztő alkalmazására is sor kerülhet, aki minőségi kéziratokat tud kezelni, bírálatokat kerít, rész vesz a szerkesztésben, de ez erősen bizalomalapú kérdés is egyben. Szembesültek olyan problémával, hogy elbírált számból kellett visszavonni cikket, amely nem ütötte meg a szükséges mércét. Ez a megközelítés egyfelől megspórol bizonyos munkákat, másfelől azonban többletráfordítást is jelent. A kéziratokkal kapcsolatban fontos kérdés a szerzői feladatok elvégzésének problémája, ugyanis amit a szerző maga nem végez el, azt valaki más kell, hogy elvégezze helyette. A kézirat anonimizálása három kattintás, mégis sokszor elmarad, a szerkesztők szokták elvégezni. A bíráltatást kétszeres anonim bírálattal, kéziratunként két bírálattal végzik. A költségoldalon ez azt jelenti, hogy 15-20% vállalja el, kevesen végzik is el ténylegesen. A szerzők valójában nem látják a számtalan mögöttes folyamatot, rengeteg munka, mire két bírálat elkészül. Ezt érdemes lenne figyelembe venniük, amikor felkérik őket bírálatra. A szerkesztőségi szűrések fontosak, bizonyos feladatokat a szerkesztők végeznek, sokszor a kézirat nem felel meg alapvető követelményeknek. Előfordul olyan is, hogy más lapot ajánlanak a kézirat szerzőjének. Az *Open Journal System* használatát javasolják, azonban elidegenítőleg hat sok szerzőre, szerkesztőre, mert nehéz használni. A szerzők nem olvassák el jellemzően az útmutatókat, oktatási anyagokat. Előnye azonban az, hogy a DOI kiosztását elvégzi, és a láthatóság szempontjából az adatszolgáltatást is hatékonyan el lehet végezni. A költséget van, ahol az Akadémia viseli, van, ahol Kutatóközpont; a háttérmunka, karbantartás, frissítés, nyílt rendszer is költséget jelent. Probléma, hogy sok olyan költség, erőforrás, ráfordítás van, ahol a szerzők helyett dolgoznak a szerkesztők és a folyóiratok munkatársai, ezt azonban nem lehet forintban kifejezni.

Dr. Tussay Ákos (PPKE JÁK, egyetemi adjunktus; NKE ÁNTK, tudományos munkatárs) a folyóiratok indexelésének kérdéseit a *Scopus* és a *Web of Science* (WoS) működésének gyakorlati vonatkozásain keresztül mutatta be. Az indexáció a szerkesztőségek jól felfogott érdeke, a láthatóságban is megmutatkozik, illetve a minőségben is, ugyanis jobb kéziratok fognak beérkezni, és egyszerűbb a bírálók felkérése. A megkeresések sikerességének aránya nagyjából 15-20%, a szerkesztőségek munkája könnyebbé válik. A *Scopus*ba való felvétel előtt érezhetően kevesebb volt a pozitív válaszok aránya, 40 felkérésre érkezett pozitív válasz. Az egyetemi kiadói érdek is

jelentős, a fenntartó irányába fennálló kötelezettségek szempontjából, valamint egy indexelt lap az egyetem minősítése szempontjából is számít. A *Scopus* metaadatokkal dolgozik, ez maga is egy indikátor. Az egyetem érdeke, hogy legyen *Scopus*-indexált lapja, a WoS ilyen szempontból kevésbé releváns, mert *Scopus*-adatokkal dolgoznak. A szerzői érdekek is fontosak, akadémiai előmenetel, tudományos pályázati vállalás szempontból is, nem kötelező vállalás, de opcionálisan meg kell jelölni a Q1, Q2 láthatóságra vonatkozóan, hogy mennyire látható a cikk. Van olyan cikk, amely közigazgatási tárgyú, és 4000 olvasót ért el egy éven belül. Ahhoz, hogy egy lap indexált legyen a *Scopus*-ban, valamint a WoS-ben, világos célok kelljenek, fenntartható működés, relevancia a tudományos terület számára, megjelölt tárgy és közlemények megjelentetése. Egy adott spektrum meghatározása nemzetközi folyóirat esetén a szerzők vonatkozásában is jelenjen meg. Ha 80%-ban magyar szerzők, 20%-ban kelet-közép-európai szerzők szerepelnek benne, az nem felel meg ezeknek a kritériumoknak. Ha kelet-közép-európai lapot készítünk, abba nem fogadhatunk amerikai, dél-kelet ázsiai és egyéb szerzőket, ezt komolyan vesszük. Az indexációs eljárásra való felkészülés átfogó megfelelőségi vizsgálatot igényel, amelynek során meg kell állapítani, hogy a folyóirat működése megfelel-e az előírt követelményeknek, valamint, hogy eleget tesz-e az archívumra vonatkozó elvárásoknak. Ezt követően olyan szerkesztőségi gyakorlatot kell kialakítani, amely biztosítja a feltételek teljesülését, és csak ennek megvalósulása után kezdődhet meg az indexációs folyamat. Többéves folyamatról van szó, a két-három év szerencsésnek tekinthető. Egy elhamarkodott indexáció embargós időszakot vonhat maga után, ritka esetben akár ki is zárhatják a folyóiratot az indexációból, általában a norvég listára felkerülő folyóiratokat szokta érinteni. A WoS és *Scopus* között indexációs szempontból különbség, hogy a WoS nem vizsgálja az 'impact' követelményt, a 'flagship' kollekciókba nem lehet bekerülni, kevésbé releváns a lap hivatkozottsága. Ez lehetőséget jelent a magyar folyóiratok számára, mert a WoS könnyebb feltételeket biztosít. A *Scopus* vizsgálja az adatokat, a 'citescore' és az 'SIR' fontosak, azonban az előbbi a hivatkozottságot írja le, az utóbbi egy minőségi követelményt tesz mellé. A magas hivatkozásszám önmagában nem elegendő; az alacsonyabb besorolású (Q4-es) forrásokra épülő hivatkozások kisebb súllyal esnek latba az értékelés során, ezért ezeket az indexációs eljárásban körültekintően mérlegelni kell. Fontos, hogy olyan közleményeket jelentessenek meg, amelyek potenciálisan hivatkozhatók. Ahhoz, hogy egy folyóirat elkerülje,

hogy az alsó kvartilisbe sorolják, már az indexáció előtt két évvel szükséges ügyelni arra, hogy olyan hivatkozottsági adatokkal bírjon, amely növekedési mozgásteret biztosít a számára. A kvartilis beosztását pedig folyamatosan újraértékelik.

3. A folyóiratok felhasználói nézőpontból, és amiről a felhasználók nem (mindig) tudnak: a hazai folyóiratok finanszírozása

A konferencia második szekcióját, a felhasználói és finanszírozási szempontú értékelésről szóló részt Prof. Dr. Udvary Sándor, a KRE ÁJK tanszékvezetője és dékánhelyettese elnökölte.

Az első előadást *A közigazgatási eljárási jogi közlemények finanszírozása, nehézségek és remények* címmel Prof. Dr. Boros Anita, a Közigazgatási Eljárási Jogi Egyesület elnöke tartotta. A *Közigazgatási Eljárási Jogi Közlemények* folyóirat főszerkesztője bemutatta, hogy 2018-ban döntött az egyesület közgyűlése a létrehozásról, valamint 2019-ben az arculati elemekről, tartalmi felépítésről. Ez egy elektronikus folyóirat, amely szélesebb értelemben az állam működésével foglalkozik, évente 1-2 lapszám jelenik meg a számos nehézség ellenére. A nehézségek egyben determinálják a minőségi folyamat kihívásait is. A folyóirat nem minősített lap, nem szerepel az MTMT listáján. Megállapította, hogy egy átlátható, objektív, elektronikus úton megismerhető feltételrendszer kialakítása és közzététele szükséges arról, hogy hogyan lehet egy kezdő szakfolyóiratból az MTA IX. osztálya által besorolt, minősített folyóirattá válni. A minősítésen túl kihívást jelent az alacsony publikációs aktivitás: egyesületi tagok, doktoranduszok, és konferenciák résztvevői publikálnak jellemzően a folyóiratba. A magas publikációs faktorokkal a minősített folyóiratokban és nemzetközi szakfolyóiratokban szeretnek inkább publikálni, amely még nagyobb nehézséget jelent a minősítés nélküli szakfolyóiratoknak, ugyanis nincs idejük a vezető kutatóknak, de még a PhD hallgatóknak sem arra, hogy publikáljanak, az ingyenes lehetőség ellenében sem. A finanszírozási korlátok miatt nem fizetnek díjazást sem a szerzőknek, sem pedig a szaklap előkészítésében részt vevőknek; a szerkesztőségi titkárok, szerkesztők *pro bono* végzik a tevékenységüket 2019 óta. 2022-ben elnyertek egy pályázatot, amelynek köszönhetően az elektronikus lektorálási felületet fejlesztették, de a szaklap modernizációs szükségleteit nem tudják egyesületi finanszírozásból megoldani. Olyan támogatásra lenne szükség, amellyel ezeket a problémákat ki tudják küszöbölni. A nemzetközi folyóiratok mögött megfelelő

szoftverek is állnak. A publikációs aktivitás hatalmas kihívást jelent, nem tudnak ellenszolgáltatást fizetni a publikációkért, ami Magyarországon elfogadott, azonban akkora nyomás van a magyarországi kutatókon az egyetemek által nehezen finanszírozott Q1 és Q2 folyóiratokban való publikálás szempontjából, hogy örül minden kutató, ha a teljesítményértékeléshez kellő feltételeket teljesíti.

Dr. Bodnár Kriszta, az ORAC Kiadó szerkesztője az ORAC finanszírozási modelljéről, kihívásairól és jövőbeni terveiről adott elő. Az általuk kiadott lapokon keresztül nyolc főszerkesztővel működik együtt, és megállapította, hogy részükről nagy elhivatottságot tapasztalt. Régen egyszerű modell működött, ami ma már elképzelhetetlennek tűnik. A lapok előfizetésekből jelentek meg, a kiadók ebből megjelentették a cikkeket, és még honoráriumot is fizettek. 2000-től fokozatosan megváltozott a helyzet, az előfizetők száma és az ebből befolyó bevételek 70%-kal csökkentek. A korábban 1000 előfizetős lapnak most 300 előfizetője van. A *Bírósági Határozatoknak* 7000-8000 közötti előfizetője volt, ma nem létezik offline formában. A teljes finanszírozási modelltől kiderült, hogy nem működik, így vagy megszűnnek a lapok, vagy megoldást kell erre találni, a kiadáshoz ugyanis pénz kell. A bevételekből nem csak a kiadást és a honoráriumot finanszírozták, hanem a lapok mögötti intézményeknek is visszaadtak valamennyi pénzt. A nagyobb részt a kiadó állja, míg egyes intézményeket valamilyen szervezet finanszíroz, mint az Alkotmánybíróság, Magyar Jogász Egylet, MTA stb. Az első időszakban a pénzügyi mentőövet a mögöttes intézmény jelentette, mindenféle együttműködésekön keresztül. Az előfizetői rendszer válságának számos oka volt, de az egyik nyilvánvaló ok az, hogy az évek során sok online lap keletkezett, a legtöbb egyetemnek, kutatóintézetnek, egyéb intézménynek van saját lapja. Az olvasók reakciója erre az volt, hogy felesleges előfizetni, ha ingyenesen is elérhető a tudományos szakirodalom. Elkerülhetetlenné vált, hogy az általuk kezelt lapok is elektronikusan jelenjenek meg. Egy elektronikus kiadás jobban használható, mint egy papíralapú kiadvány. Az adatbázisokba épített elektronikus kiadványok számos előnnyel bírnak, ezekben az általuk kiadott lapok is részt vesznek. A rendszerek jogi szolgáltatásokkal is össze vannak kapcsolva: minden folyóiratban a hivatkozott joganyag közvetlenül be van építve, így a felhasználó képeket, linkeket is elérhet, és az interaktív használat során a hivatkozott jogszabályok azonnal megjelennek a képernyőn. 2025-re a folyóiratkiadás modellje alapvetően átalakult. A hagyományos előfizetési rendszer már nem működik önálló finanszírozási formaként: bár előfizetés

továbbra is létezik, abból önmagában nem fedezhető a jogtudományi folyóiratok kiadása. Mára ez már keretfinanszírozással történik: a Jogkódexbe betagozódnak a folyóiratirodalmak, aki előfizet a Jogkódexre, az megkapja a szakcikkadatbázist is. Így ugyan nem nullszaldós a kiadás, de legalább a tendencia megfordult, és a kiadó számára nem teher a folyóiratkiadás. Harminchat folyóirat anyaga van a szakcikkadatbázisban, tizennégyet ők adnak ki. A vendégfolyóiratok ugyanazt a gondozást kapják, mint a saját lapok; a szakcikkadatbázis dinamikusan bővül, és hivatkozottság-keresésre is alkalmas. Az adatbázis megsokszorozza a folyóirat értékét, sokoldalúan használható, és a lapok nyomtatott változatban is megjelennek. Így válik a folyóirat teherből kincssé.

Prof. Dr. Tóth J. Zoltán, a KRE ÁJK dékánja és a DIEIP szerkesztője előadásában az egyesületi és a független folyóiratok nehézségeit és lehetőségeit, valamint az ezekkel összefüggő kihívásokat és az azokra adható válaszokat mutatta be a DIEIP, a Magyar Jog- és Államtudományi Társaság folyóiratának példáján keresztül. Dékán úr két független, illetve egykor független lap megküzdési stratégiáinak sorsán keresztül mutatta be a jogi folyóiratok jelenlegi helyzetét. A *Jogelméleti Szemle* a klasszikusan független online jogtudományi folyóiratok közé tartozott. A lapot Pokol Béla professzor és néhány kollégája alapította, úttörő kezdeményezésként. A kezdeti időszakban egy informatikus közreműködésével a tanulmányokat HTML-formátumban tették közzé egy online felületen. A folyóirat működésében később válsághelyzet alakult ki, és egy időben a megszüntetés lehetősége is felmerült. Végül Téglási András közreműködésével Prof. Dr. Tóth J. Zoltán vette át a lap működtetését, amely ezt követően megújult formában folytatta tevékenységét. A korábbi HTML-alapú megjelenést PDF-formátum váltotta fel, miközben érdemi szerkesztői munka vette kezdetét és a hagyományos tudományos folyóiratokra jellemző szerkesztési elvek is meghonosodtak. Az előadó 2020-ban lett a *Jogelméleti Szemle* főszerkesztője. Ezt követően a folyóirat az *Open Journal Systems* (OJS) rendszerébe is bekerült, majd egy ultimátumot követően az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) intézményi keretei közé került. Az előadó értékelése szerint ez egyfajta alkalmazkodási stratégia volt: a folyóirat feladta intézményi függetlenségét, ugyanakkor az ELTE vezetése teljes szakmai autonómiát biztosított számára. E támogatásért az előadó külön köszönetét fejezte ki. Az ELTE Egyetemi Könyvtára jelentős segítséget nyújt a folyóirat működtetésében, különösen az OJS-rendszer kezelésében és a DOI-azonosítók adminisztrációjában, ezzel jelentős terheket levéve a szerkesztőség válláról. A fejlesztések és a

professzionális működés eredményeként a Jogelméleti Szemle megfelelt a szigorú minősítési követelményeknek, és megszerezte a 'B' kategóriás tudományos folyóirati minősítést.

A másik folyóirat a *De Iurisprudencia et Iure Publico* (DIEIP), amely 'C' kategóriás minősítéssel rendelkezik, és működtetői igyekeznek fenntartani annak önálló működését. A Magyar Jog- és Államtudományi Társaság áll mögötte, így nem teljes mértékben független, ugyanakkor gyakorlatilag saját utat jár, intézményi támogatás nélkül. A folyóirat 2007-ben indult, majd 2016 és 2020 között mély válságba került, ezért ebben az időszakban nem jelent meg. Végül egy szerkesztőségi átalakulást és az új szerkesztői gárda felállítását követően 2020-tól ismét működni kezdett. A DIEIP helyzete nehezebb, mint a *Jogelméleti Szemléé*, mivel sem finanszírozási, sem adminisztratív szempontból nem rendelkezik ahhoz hasonló háttérrel. A szükséges időt ráfordítják a működtetésére, azonban a lap fenntartása gyakran ezen túlmutató erőforrásokat is megkövetel. Az egyesületi fenntartású folyóiratok jellemzően nem számíthatnak külső segítségre: míg egy kiadó, egyetem, kutatóintézet vagy állami szerv által fenntartott lap rendszerint pénzügyi, infrastrukturális és egyéb támogatásban részesül, addig az egyesületi folyóiratok többnyire nem kapnak ilyen támogatást, és a DIEIP esetében sincs ez másként. Ha a jelenlegi szerkesztőség nem folytatná a munkát, valószínűleg más sem tenné meg helyettük. Ha konkrét problémával szembesülnek, mint például az egyesület oldalának megújítása, akkor az akár az egyesület teljes megtakarítását felemésztő kiadásokkal járhat. A szerkesztőség úgy költ rá, mint egy hobbira, a tagok saját forrásait is belefektetik. Jól szemléltetik az egyesületi folyóirati lét nehézségeit azok a gyakorlati példák, amelyeket az előadó említett: a honlap dizájnját például csak bankkártyával lehetett kifizetni, ezért azt saját bankkártyájával és saját pénzből rendezte. Hasonlóképpen, a folyóirat levelezési címét magáncímre kellett bejelenteni, ami később komoly biztosítási vitákhoz vezetett. A folyóiratban elsősorban PhD-hallgatók, tanársegédek és adjunktusok publikálnak, tehát a lapnak jól körülhatárolható szerzői köre van. Ugyanakkor a folyóiratok számának növekedésével számukra is szűkül a piac. Míg 2007 és 2010 között jelentős számban érkeztek kéziratok doktoranduszoktól, addig 2020 után ebből a körből is jóval kevesebb írás érkezik, annak ellenére, hogy a publikációs kényszer továbbra is fennáll.

A Jogtudományi folyóiratok a felhasználók, a kutatási és egyéb projektek disszeminációja nézőpontjából címmel Dr. Somody Bernadette, az ELTE ÁJK

habilitált egyetemi docense adott elő. Előadásában nem tanulságokat, hanem felvetéseket kívánt bemutatni. Három kérdésre fűzte fel előadását. Az első a projektek keretezése, a tudományos publikációk keretezése és tervezése problémakört érintette. Nem tisztán a tudományos projektekről beszélt, hanem inkább a realitást jelentő projektekről, amelyek kutatásfejlesztéssel és innovációval párosulnak. Ezekben a tudományos projektekben kommunikációs és disszeminációs tevékenységnek hívják a publikációs tevékenységet. Ha európai uniós projektet tervez egy kutató, akkor valamennyi projekt kapcsán folyamatos beszámolási kötelezettség áll fenn. Ilyen keretezésben kell gondolkodni a tudományos publikációkról, nem kifejezetten és kizárólag tudományos célközönséget megcélózva, hanem társadalmi hatás elérésére is fókuszálva. A jogtudományi eredmények nem célt jelentenek, hanem eszközt ezekben a projektekben, a cél az interdiszciplinaritáson keresztül más tudományterületekkel, érintettekkel átfogó megközelítéssel valós társadalmi hatást elérni. Ez egyben előnyt jelent a Q1-es publikációk megvalósítása során is. Az új tudományos eredmények kimutatásához interdiszciplinaritás szükséges. Egy szemléletváltás szükséges, a mérce, az eredmény nem a tudományos *ranking* lesz, nem a tudományos elméleti értéke a publikációnak, hanem a láthatóság fenntartása. Az előadó által felvetett második praktikus megfontolás háromszög formában vázolható fel. A modell lényege, hogy a három elem közül egyszerre csak kettő valósítható meg maradéktalanul, ami szükségszerűen kompromisszumokra késztet. A háromszög három eleme a platform tudományos minősítése, a donor és a projekt szempontja és az eredmények hozzáférhetősége. Közpénzből finanszírozott projekt esetén az eredményeket hozzáférhetővé kell tenni, a projekt eredményeinek praktikusán *open access* formában kell megjelenüük. A harmadik szempont intézményi jellegű, a pályázó intézményi szempontja, hogy olcsó legyen a tevékenység. Ez elsősorban az új, *lump sum* típusú projektek keretében érvényesülhet, ahol nagyobb mozgástér áll rendelkezésre annak meghatározásában, hogy az egyes tevékenységekre mekkora összeget fordítanak. Sokszor elviheti a projekt költségét az *open access* publikálás. Így ebből kettőt lehet megvalósítani, vagy magas minőségű lapban, olcsón, nem *open access* publikációt közzétenni. A magas minőségű, *open access* publikáció pedig drága. A hozzáférhető, olcsó publikáció pedig nem jelenik meg magas minőségű platformon. Kompromisszum szükséges tehát a projekt tervezése és végrehajtása során. A harmadik szempont pedig a projekttervezés és implementáció során a tudományos publikáció ritmusa és a projekt-implementáció ritmusa közötti eltérés. A projektek

2-3 évig tartanak a kezdettől a zárásig egy Q1-es publikáció szintjén. Egy nevesebb nemzetközi kiadónál az absztrakt beküldésétől a megjelenésig egy kötet létrehozatala szintén ennyi időt ölel fel. Ha a projektpénzből szeretnénk megvalósítani a publikációt, akkor ezzel kell kezdeni a projektet, holott a tudományos publikáció kapcsán általában az új eredményeket célszerű kommunikálni. Arra ugyan van lehetőség, hogy egy publikáció során korábbi projektek eredményei is felhasználásra kerüljenek – például, ha egy magas színvonalú tanulmány több projekt eredményeit összegzi, vagy egy korábbi projekt eredményeire épül. Ez azonban csak akkor működik jól, ha a projektet mint rugalmas működési formát értelmezzük. A szigorú ütemezés viszont ezt a fajta átjárhatóságot gyakorlatilag ellehetetleníti.

4. Mesterséges intelligencia, lapminősítés és jövőbeni együttműködési lehetőségek

A harmadik szekciót Dr. Czékmann Zsolt, az ME ÁJK tanszékvezetője és egyetemi docense elnökölte. A mesterséges intelligencia tudományos folyóiratokra gyakorolt általános hatásai kapcsán Dr. Turcsányi-Szabó Márta, az ELTE IK habilitált egyetemi docense körbejárta az egyik legizgalmasabb témakör folyóiratokkal kapcsolatos kérdéseit. Már a tartalomírás és kérdésfelvetés fázisban is szerepet játszik a mesterséges intelligencia (MI). Az adatintenzív kutatásokban már viszonylag korán megjelent a *'Catalyst'* használata, még a nagy nyelvi modellek széles körű elterjedése előtt. Ez a megközelítés a kutatási életciklus egészét érintette. Azonban nemcsak technológiai kérdésről van szó: az emberi attitűd is meghatározó szerepet játszik. A fiatalabb kutatók gyakrabban alkalmaznak mesterséges intelligenciát, míg az idősebb generáció tagjai inkább óvatosabbak vagy elutasítóbbak vele szemben. A hibrid működési modell azonban kedvezően hathat a kutatások minőségére, különösen akkor, ha az intézményi környezet támogató, és nincsenek technikai korlátok. Ugyanakkor számos kritikus kérdést is mérlegelni kell, különösen a generatív mesterséges intelligencia használatával kapcsolatban. E rendszerek működése azon alapul, hogy nagy mennyiségű tudományos és nem tudományos szöveget dolgoznak fel, így az emberiség tudásának széles korpuszára építenek. Algoritmusaik valószínűségi modellek segítségével generálják a szöveget. A technológia gyors ütemben fejlődik: a fejlesztő cégek nagyjából háromhavonta új modelleket adnak ki, amelyek egyre magasabb minőségben és egyre nagyobb volumenben képesek szöveget előállítani.

De ilyen esetben ki a szerzője az anyagnak? Mi történik hallucináció esetén? Utóbbin lehet segíteni utólagos emberi munkával és megfelelő közoktatási felkészítéssel is. Elfogult lehet az MI? Szintén emberi utólagos munkát, utánajárást igényel ez is. Fontos kérdés, hogy mit tanít be neki a felhasználó: az MI tanítható ugyanis problémás, vitatott, hibás anyagokkal is. A szerzői jogokra külön figyelmet kell fordítani, hasonlóképpen az adatvédelemre is. Az egész MI etikai átlátása rendkívül fontos ahhoz, hogy az ember etikusan tudjon eljárni. Ehhez kristálytiszta, konzisztens szabályok kellenek, a dolgozókat megfelelően képezve az MI működéséről. Az MI-t a munka minden fázisában lehet használni.

Ki kell alakítani egy olyan kutatási kultúrát, amely az ember és a mesterséges intelligencia közötti egészséges együttműködést teszi lehetővé. Ehhez a számonkérési és értékelési rendszereket is hozzá kell igazítani, különösen az interdiszciplináris projektek esetében, ahol fontos az egységes hozzáférés és értelmezési keret. A kutatómódszertan szempontjából kulcskérdés az eszközhasználat szerepe és az alkalmazott eszközök típusa. Egyre inkább szükségessé válik annak követése és dokumentálása, hogy egy kutatási folyamat mely eszközökkel indult, illetve hogyan alakult. Ezeket az információkat úgy kell rögzíteni, hogy később bármikor visszakereshetők és hivatkozhatók legyenek. Elvárássá válik továbbá, hogy minden nem kizárólag saját szellemi teljesítményből származó elem feltüntetésre kerüljön. Különösen fontos, hogy a kutatói döntéshozatalban részt vevő eszközök is egyértelműen meg legyenek jelölve a főszövegben. Ennek során nemcsak magát az eszközt, hanem annak verzióját, valamint a kutatáshoz való hozzájárulásának módját és mértékét is dokumentálni kell. Az olyan esetek, amikor az eszköz csupán nyelvi vagy stilisztikai segítséget nyújtott, külön kategóriát képezhetnek, és kevésbé jelentős súllyal értékelendők. A lektorálási gyakorlatokban azonban továbbra is ellentmondás figyelhető meg: miközben több kiadó hivatalosan korlátozza a mesterséges intelligencia használatát, a gyakorlatban sok helyen mégis alkalmazzák azt a folyamatok gyorsítására. Ez felveti a kérdést, hogy a kiadók milyen módszerekkel tudják egyáltalán azonosítani az MI-használatot, és hogyan biztosítható a transzparencia. A publikációs folyamatok felgyorsulása – ahol egyes esetekben akár egy héten belüli bírálati ciklusok is előfordulnak – tovább erősíti ezt a dilemmát. Számos olyan tanulmány jelenik meg, amely az automatizált kutatásra épül, és amelynek egyes elemei nemzetközi szinten, sőt Magyarországon is algoritmizált folyamatokon alapulnak. A kiadók számára így egyre sürgetőbb kérdés, hogy miként alakul a kutatás jövője,

ha az MI a kutatási folyamat kezdetétől a publikációig végig jelen van. Ebben az új környezetben újra kell gondolni a kutatók, lektorok és kiadók szerepét, illetve azt, hogy hol húzódik a tudományos felelősség határa.

Dr. habil. Grad-Gyenge Anikó, a BME GTK Üzleti Jogi Tanszékének vezetője a mesterséges intelligencia jogi folyóiratokra gyakorolt hatásáról adott elő. Az egész társadalom problémája jelenleg az MI témaköre. A szerzői jognak fontos szerepe van a tudomány előrehaladásában, abban, hogy a tudomány megbízható információkon nyugaljon. A szerzői jogi szabályok betartása ehhez járul hozzá, bár egyes országokban nem specifikus az egyes tudományterületeken a szerzői jog, van, ahol kifejezetten speciális szabályok rendezik, de a legtöbbször a festményekre, zenére és egyéb területekre azonos szabályokat alkalmaznak, mint a tudományos kutatásokra. Nemcsak a szerzői jogi szabályokat kell tiszteletben tartani, hanem létezik egy etikai elvárási rendszer is, a szerzői jogi szabályoknak és ezeknek együttes alkalmazása a zsinórmérték. A szerzői jog a publikálást a kezdettől a folyamat végéig követi, az MI pedig ebbe a folyamatba tud beavatkozni. A magyar szerzői jog szerint a kreatív ember a szerzői jog jogosultja. A kutatók többsége nem otthon ír cikkeket, hanem a munkahelyén, egyetemi környezetben, kutatóintézetben. Ideális esetben ezeken a helyeken a munkaszerződés is tartalmaz ezekre vonatkozó szabályokat, a munkáltató akkor szerez jogokat az adott alkotás kapcsán, ha a munkavállaló a munkaköri feladatai részeként végezte a mű elkészítését. Minden egyetem munkaszerződést köt a kutatóval, ha utóbbi publikációt szeretne kiadni, akkor ehhez felhasználói engedély szükséges. Ez történhet az egyetem, vagy a szerző útján. Akár zárt előfizetési rendszerben, akár embargós időszak után, vagy *ab ovo open access* módon. Maguk a kiadók is építenek adatbázisokat új és régi cikkekből, a régi cikkek esetében gyakran előfordul, hogy nem bírnak a szerzői joggal, vagy nem tudják ki a szerző, a jogutódlás elveszett, ezért be lehet tenni az adatbázisba. Az MI becsatlakozik ebbe a folyamatba, az MI protokollt havonta egyszer módosítják a fejlődés miatt egyes kiadók. Az általános kép azt mutatja, hogy a fordításhoz, szerkesztéshez, ellenőrzéshez használt MI-t nem várják el, hogy feltüntessék, de ha elemzést készítenek vele, akkor azt hivatkozni kell. Írni szigorúan tilos vele. Azért, mert a szerző ember, a kutató ezt a pozícióját nem oszthatja meg az MI-vel. Ha nem szerző az MI, hogyan lehet feltüntetni? Minden forrást fel kell használni. A szerzői jognak vannak előírásai, hogy hogyan kell feltüntetni a forrásokat, amely az MI világában is alkalmazandó. Az más probléma, hogy sokszor lehetetlen a forrás feltüntetése, mert nem

lehet tudni a tanítóadatként használt mű forrását. Vannak olyan modellek, amelyek képesek azonban kimutatni, hogy milyen forrásból generálták az eredményt. Ha felismerhető marad a generálás után, de nem kerül feltüntetésre, az a felhasználó felelőssége lesz. Sok a bizonytalanság, a nemzetközi kiadók sem hisznek abban, hogy az MI alkalmazások megbízhatók. Azonban az előadó egyetemen engedik a hallgatóknak, kutatóknak az MI használatát, de az ellenőrzés csak emberi tevékenységgel folyhat. Mi várható az MI térnyerésétől a tudományos publikálásban? Egyes publikációk eltűnnek, aki sok szakirodalmat olvasott és csak összefoglalta azokat, arra 5-10 éven belül nem lesz szükség, mert az MI tudja ezt. Az ellenőrző eszközök sose fogják utolérni az író, előállító típusú MI-t. A tudományos elvek a megbízható és tiszta eredményeket követelik meg, ha valaki ezzel visszaél, akkor annak következményei vannak. Ha hamis eredményeket bocsát a tudományos közösség rendelkezésére, az visszaveti a tudományt és az MI korrekt alkalmazását is.

Prof. Dr. Rixer Ádám (KRE ÁJK) *A magyar jogi folyóiratok közötti (további) együttműködések lehetőségeiről* című előadásában az együttműködés lehetséges formáit, valamint kapcsolódó ötleteit és javaslatait tíz pontba rendezve foglalta össze:

1. Közös közlemények, kiáltványok kiadása. A folyóiratok képviselői fontos szakmai kérdésekben közösen szólalhatnak meg. Egy-egy állásfoglalást több lap is közölhetne, ami konkrét kötelezettségvállalás nélkül is kifejezhetné a szakmai közösség egységét. Amennyiben egy ilyen közlemény 30–40 folyóiratban jelenne meg, annak a közvetlen tartalmán túlmutató jelentősége is lenne.
2. További, a jogi folyóiratok szerkesztői közötti eszmecserék, alkalmas a *‘best practice’* megosztása céljából, vagy csak a főszerkesztők bevonásával, az aktualitások elemzésére és megosztására.
3. Folyóirattá válás kapcsán a tanulságok megosztása. Vannak sikeres kísérletek: legfrissebb fejleményként említendő, hogy az *Institutiones Administrationis – Journal of Administrative Sciences* (IAJAS) lapot felvette a *Web of Science* a listájára, a folyóirat Q2-es besorolásra számíthat. A jogtudomány, közigazgatástudomány területén is komoly igény mutatkozik ezen ismeretek átadására, átvételére, megszerzésére.
4. Folyóiratok által szervezett konferenciák. Igény van több, folyóirat által szervezett konferencia tartására. Ritka a folyóiratok által szervezett konferencia, pedig az alapító dokumentumok alapján minden esetben szellemi műhelyről van szó.

5. Több folyóirat közös konferenciáinak megszervezése. Érdemes lehet ilyesmiben is gondolkodni.
6. Célzott kutatások támogatása. A folyóiratok közösen hirdethetnének meg éves kutatási témákat, valamint támogathatnák és bemutathatnák a kiemelkedő kutatási eredményeket. Egy-egy kezdeményezés széles körű közzététele – akár 30–40 lap együttműködésével – jelentős hatást gyakorolhatna, amit egyetlen kiadó önmagában nehezen tudna elérni.
7. Közös pályázatok kiírása: szómagyarázó vagy más hasonló pályázatok meghirdetése közösen.
8. Érdekvédelmi együttműködés. A lapok képviselői, illetve a jogi karokhoz kötődő szereplők közösen léphetnének fel egyes szakmai vagy tudománypolitikai kérdésekben, és közös állásfoglalásokat fogalmazhatnának meg.
9. Együttműködés kutatásetikai kérdésekben. A mesterséges intelligencia térnyerése miatt a folyóiratoknak és intézményeknek egyre inkább szükségük van közös szabályokra és eljárásokra. Az intézményi szabályzatok mellett informális megállapodásokra (*'gentlemen's agreement'*) is szükség lehet, amelyek keretet adnak a közösen elfogadott normák betartásának. Ennek érdekében célszerű lehet olyan fórum létrehozása, amely formális vagy informális módon alakítja ki ezeket a szabályokat.
10. Egyesületi formában megvalósuló együttműködés. Az együttműködés egyik további, intézményesült formája lehet egy egyesület létrehozása. Bár a konferencia során elhangzott, hogy ez gyakran a forráshiány szinonimája, az ilyen szervezeti keretnek hosszabb távon mégis lehet létjogosultsága.

Prof. Dr. Horváth M. Tamás DSc., a DE ÁJK professzora a lapminősítés aktualitásairól adott egy áttekintést. Horváth Professzor Úr az MTA IX. osztálya, a Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya Közjogi Albizottságának elnöke volt. Akkoriban aktív szerepet játszott a IX. Osztályon belüli lapminősítésben, a többi albizottság passzivitására tekintettel is igyekeztek felvállalni azt a szerepet, hogy a közjogot tágabb értelemben véve képviseljék, egyfajta érdekkijáró, -egyeztető fórum funkciót töltöttek be. A minősítési kérdések ismét napirenden lesznek a következő évtől, ami érdekelletéteket hozhat a felszínre. A minősítés kapcsán az előadó megállapította, hogy változásokra lenne szükség, bizonyos hiányosságokat korrigálni kell: háromévente kellene a kategorizált folyóiratok listáját felülvizsgálni, a jelenlegi lista felülvizsgálata 2026-ban esedékes. Albizott-

sági szinten legutóbb a végleges javaslatot 2022 októberében adták le, az egyeztetési folyamat pedig 2021 őszén kezdődött. Jelenleg a következő minősítési ciklus előkészítése késésben van. A lista jelentőségét nagyban befolyásolja annak folyamatos karbantartása, ez azonban jelenleg nem megfelelően történik. A rendszert inkább a valós folyamatokhoz kellene igazítani. A lista ma inkább egy adott időpillanatot és egy kompromisszumos állapotot rögzít. Az előadó hasznosnak tartaná, ha a jogi karok között folyamatos egyeztetés és együttműködés alakulna ki ezen a téren. Kérdéses ugyan, hogy milyen fogadókészség mutatkozna a folyóiratok egységes fellépésére, ugyanakkor a bizottság tagjai között főszerkesztők is találhatók, így elképzelhető lenne, hogy valamelyikük a lapok közös álláspontját képviselje a bizottsági üléseken. A folyóiratok közös fellépése az adott képviselő súlyát is növelhetné. Az előző minősítési körben az Állam- és Jogtudományi Bizottság elsőként a szempontokról döntött, ami nehézkes folyamatnak bizonyult. Az indikátorok tekintetében átgondolt módosításokra lenne szükség, mivel a jelenlegi rendszerben több olyan szempont is található, amelyet sokan vitathatónak tartanak, emellett új paraméterek bevonása is indokolt lenne.

5. A konferencia során kialakult tudományos diskurzusról

A konferencia során több előadást tudományos vita követett, amelynek keretében érdekes kérdéseket vetett fel a hallgatóság, valamint jártak körbe az előadók. Felmerült a magyar nyelv művelése kapcsán, hogy a folyóiratok megjelentetése kapcsán anomáliák vannak, a plágiumellenőrzés kiemelten fontos, továbbá terítékre került az etikátlan másodközlések elkerülésének problémája is, ugyanis a nagy publikációs nyomás etikátlan viselkedést hozhat ki a szerzőkből. Felmerült annak a kérdése is, hogy kvázi-plágium-e az, amikor egy idegen nyelvű tanulmányból készít valaki magyar nyelvűt. Fontos a feltüntetése annak, hogy a cikk előzetesen megjelent más nyelven valahol máshol. Külön hangsúlyozták az olvasószerkesztés fontosságát, valamint azt, hogy a jogdogmatika, jogi szaknyelv fejlesztése kapcsán további párbeszéd szükséges a megoldások megtalálásához. Felvetették, hogy a Magyar Tudományos Akadémiának kellene még inkább támogatnia a tudományos magyar nyelv fejlődését. A minősítés kapcsán kérdésként merült fel, hogy tekintettel a *Scopus* általi minősítéshez képesti eltérésekre, szükséges-e valójában a külföldi folyóiratok MTA általi minősítése? Azonban a vita során válaszul azt fogalmazták meg, hogy a

tudománymetria szempontjából, különösen a doktoranduszok előrehaladását tekintve, ez a lépés elengedhetetlen. Áttekintették a megjelenési idő és a publikációs kötelezettségek, valamint a nemzetközi és magyar minősítések változásának nehézségeit a kutatókra tekintettel. Rámutattak, hogy a *Scopus* folyóiratoknál nagyon jó a felhasználói, azaz szerzői élmény, ugyanis gyorsan jelennek meg és előre megadott időtávban dolgoznak, általában 10 hónapos folyamatról van szó. Sokszor maga a megjelenésről szóló döntés az, ami sokáig húzódik. A doktori iskolának egyre nagyobb hangsúlyt kell fektetniük a módszertani oktatásra és ez sok olyan problémára ad választ, amely a fiatal kutatókat és a tudomány jövőjét érinti.

A második szekció kapcsán a bírálókat, vakbírálókat kérdése merült fel, a WoS szigorú szabályai, a könyvhivatkozások jelentősége a *Scopus*-minősítés keretében. Fontos a folyóiratok szakmai és menedzsmentfeladatainak szétválasztása. A finanszírozás növelése általában elengedhetetlen, több erőforrást kell szánni a jogi folyóiratok piacára. A Q1-es folyóiratok mögött általában egy komplett szerkesztőség van, sok erőforrással. A folyóiratok számára gyakran technikailag is nehéz az időbeli megjelenés. A szakmai, szerkesztési vonal fejlődése nélkül nehéz előrelépést elérni. Kiemelten fontos, hogy a *Scopus*ba bekerüljenek magyar lapok a hivatkozások értékelése miatt.

A harmadik szekció során felmerült annak a kérdése, hogy a *Scopus* a relevanciát is értékeli és a keresések során bizonyos folyóiratok előtérbe kerülnek ezáltal. Az MI jogalanyiságával kapcsolatos felvetések kapcsán az előadók arra jutottak, hogy ez valóban forradalmi változás lenne, de mivel nincs mögötte ember, így valójában nehezen értelmezhető. Az ember kell, hogy a középpontban álljon. Az európai uniós mesterséges intelligenciát érintő szabályozás kevésbé értelmezhető a jogi folyóiratok közegére. Az adatbázisvédelem kapcsán háromszintű védelem figyelhető meg, az egyes elemeket érintő, az adatbázist érintő, valamint az uniós *sui generis* védelem. Az MI tanításához nem adatbázisra van szükség, hanem adatra, az adat pedig nem mindig védett. A véletlenszerűen betáplált adat rossz minőségű lehet, és rossz eredményre vezethet. Pénzt szükséges fordítani arra, hogy a magyar jogi szaknyelv egy átlagos állampolgár által érthető szintre kerüljön vissza, valamint el kell kerülni a többszörösen összetett mondatokat. Az angol nyelvű publikálás másféle logikát követel meg, amelyet, ha nem érzékelünk megfelelően, elveszíthetjük az olvasóközönséget. A Jogi Informatikai Társaság is ezzel foglalkozik, a magyar nyelvi megfelelők hiánya és az angol terminológiák alkalmazása problémát jelent, meg kell teremteni a megfelelő magyar kifejezéseket. Egyes

főszerkesztők kritikával illették a minősítés folyamatát az átláthatóság és kiszámíthatóság hiányára, az informális információkból való tájékozódás kényszerére hivatkozva. Egyes folyóiratok MI detektornak is alávetik a beérkezett cikkeket. A hivatkozáskézelő szoftverekben (mint a Zotero) érdemes lenne egy egységes, az adott egyetemre jellemző hivatkozási stílus felvétele. Akár a hivatkozás terén is lehetne a folyóiratok között egyfajta egységesítés irányába lépéseket tenni. A szerkesztők több alkalommal is hangsúlyozták a folyóiratok közötti egyeztetések kiemelt fontosságát. Egyes észrevételek szerint a hazai lapminősítés átdolgozása numerikus alapon szükséges és megkerülhetetlen. A jogtörténeti folyóiratokat sokszor valamilyen történelemtudományhoz, és nem a jogtudományhoz sorolják.

6. Összegzés: hogyan alakul a jogi folyóiratok jövője?

A jogi folyóiratok főszerkesztőinek és tulajdonosainak első találkozója kiemelt sikert aratott, a szerkesztők és főszerkesztők nagy számban vettek részt a rendezvényen és a folyóiratok helyzetét, kihívásait, múltját és jövőjét érintő kérdések széles palettája jelent meg. A publikációs kényszertől, minősítéssel kapcsolatos problémáktól, a *Scopus* és *WoS* minősítéshez való viszonyokról, a mesterséges intelligencia általi kihívásokról, etikai kérdésekről és az azokhoz való adaptálódásról, a magyar nyelv használatával kapcsolatos problémákról, az időbeliségekkel kapcsolatos gondokról, a finanszírozási nehézségekről, a független folyóiratok helyzetéről és még sok más kiemelten fontos témáról esett szó a konferencia keretében. Az eseményen különösen hosszú viták alakultak ki a résztvevők között, az előadások között számos lehetőség adódott a diskurzus folytatására, amely a konferencia szüneteiben informális módon is folytatódott. A résztvevők egyértelműen állást foglaltak azzal kapcsolatban, hogy a jogtudományi folyóiratok közötti, ehhez hasonló konzultációk, egyeztetések, konferenciák, együttműködések kiemelten fontosak a folyóiratokat érő XXI. századi kihívások tükrében. Erre tekintettel az esemény nem egyszeri kezdeményezés volt, hanem annak folytatására sor kerül majd a közeli jövőben.

ROMÁK ÉS NEM ROMÁK: KÖZÖSSÉGEINK JÖVŐJE A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

A ROMA NEMZETISÉGI ÖNKORMÁNYZATOK EGYÜTTMŰKÖDÉSI NEHÉZSÉGEINEK TAPASZTALATAI

MOZAIKOK A NEMZETISÉGI OMBUDSMANHELYETTES GYAKORLATÁBÓL

KISS BALÁZS

egyetemi tanársegéd (ELTE ÁJK)

vezető-főtanácsos (AJBH NBHT)

Absztrakt

A tanulmány a települési roma nemzetiségi önkormányzatok és a települési önkormányzatok közötti együttműködés jogi kereteit, jellemző nehézségeit és azok kezelésének lehetőségeit vizsgálja a nemzetiségi ombudsmanhelyettes gyakorlatán keresztül. Konkrét ügyek elemzésével bemutatja, hogy a konfliktusok háttérében leggyakrabban hatásköri viták, jogismereti hiányosságok, személyes vagy politikai ellentétek, valamint intézményes diszkrimináció állnak. A tanulmány rámutat, hogy a törvényességi felügyelet, a jogtudatosság erősítése és a jóhiszemű együttműködés elengedhetetlen a nemzetiségi jogok hatékony érvényesítéséhez.

Kulcsszavak: roma nemzetiségi önkormányzat, települési önkormányzat, együttműködés, nemzetiségi ombudsmanhelyettes, törvényességi felügyelet

COOPERATION DIFFICULTIES OF ROMA NATIONAL MINORITY SELF-GOVERNMENTS

Insights from the Practice of the Deputy Commissioner for
Fundamental Rights Responsible for the Rights of National Minorities

Abstract

The study examines the legal framework, the main challenges, and possible solutions concerning cooperation between local Roma national minority self-governments and municipal governments, drawing on the practice of the Deputy Commissioner for Fundamental Rights responsible for the rights of national minorities. Through the analysis of selected cases, it

demonstrates that conflicts most commonly arise from disputes over competences, insufficient legal awareness, personal or political tensions, and institutional discrimination. The study concludes that effective legal supervision, enhanced legal awareness, and a culture of good-faith cooperation are essential for the effective protection and enforcement of minority rights.

Keywords: Roma national minority self-government, municipal government, cooperation, Deputy Commissioner for Fundamental Rights responsible for the rights of national minorities, legal supervision

1. Bevezetés

A roma nemzetiség Magyarország legnagyobb lélekszámú nemzetiségi közössége. A 2022. évi népszámlálás adatai szerint 209 909 fő vallotta magát roma nemzetiségűnek,¹ amely a teljes népesség 2,2%-a; a szakirodalmi becslések azonban a közösség tényleges létszámát 600-900 ezer fő közé teszik,² amely a teljes népesség 6-9%-a.

A roma közösség társadalmi súlyát lélekszáma mellett az is jól jelzi, hogy a 3 155 magyarországi település közül 1 108-ban, azaz valamivel több mint 35%-ában működik települési roma nemzetiségi önkormányzat.³ A települési roma nemzetiségi önkormányzatok és a települési önkormányzatok közötti együttműködés minőségének és a felmerülő együttműködési nehézségeknek a vizsgálata az államszervezet működése és a nemzetiségi jogok érvényesülése szempontjából kiemelt jelentőségű kérdés.

A tanulmány célja a települési roma nemzetiségi önkormányzatok és a települési önkormányzatok közötti együttműködési nehézségek feltárása és megoldási lehetőségeinek bemutatása, különös tekintettel a nemzetiségi ombudsmanhelyettes gyakorlatában megjelenő tapasztalatokra.

E cél érdekében a tanulmány elsőként röviden bemutatja a helyi önkormányzatok és a nemzetiségi önkormányzatok közötti együttműködés alkotmányos és törvényi kereteit. A tanulmány három, a nemzetiségi

1 nepszamlalas2022.ksh.hu/adatbazis/ (2026. 02. 15.)

2 PÉNZES János – PÁSZTOR István Zoltán – BALÁZS Dóra – KOVÁCS Dávid: Trendforduló vagy mérési dilemma? – A magyarországi roma népesség számának alakulása és területi sajátosságai. *Területi statisztika*, 2026, 66 (2), 274–296.

3 A települési roma nemzetiségi önkormányzatok száma 2025. január 1-jén. www.ksh.hu/stadat_files/fol/hu/fol0012.html (2026. 02. 15.)

ombudsmanhelyettes gyakorlatából vett konkrét ügy alapján szemlélteti a települési roma nemzetiségi önkormányzatok és a települési önkormányzatok közötti együttműködési nehézségek tipikus okait, majd áttekinti azok nemzetiségi ombudsmanhelyettesi eszközökkel való kezelésének lehetőségeit, valamint a nemzetiségi ombudsmanhelyettes fellépésének eredményeit.⁴

2. Az együttműködés alkotmányos és törvényi alapjai, keretei

Az Alaptörvény 31. cikk (1) bekezdése értelmében Magyarországon a helyi közügyek intézése és a helyi közhatalom gyakorlása érdekében helyi önkormányzatok működnek. A helyi önkormányzás leggyakrabban hivatkozott fogalma a Helyi Önkormányzatok Európai Chartájának fogalma,⁵ amely szerint „[a] helyi önkormányzás a helyi önkormányzatoknak azt a jogát és képességét jelenti, hogy – jogszabályi keretek között – a közügyek lényegi részét saját hatáskörükben szabályozzák és igazgassák a helyi lakosság érdekében.”⁶

Az Alkotmánybíróság értelmezése szerint az Alaptörvény 31. cikk (1) bekezdésében biztosított önkormányzati autonómia alkotmányos tartalmát az Alaptörvény 32. cikkében garantált alkotmányosan védett hatáskörök, hatáskörcsoportok töltik meg tartalommal.⁷

Megállapítható, hogy a helyi önkormányzatok az államszervezet részeként⁸ önálló feladat- és hatáskörökkel rendelkeznek, amelyek a Magyarország helyi önkormányzatiról szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény (a továbbiakban: Mötv.) 5. §-a alapján alkotmánybíróági és bírósági védelemben részesülnek.

Magyarországon a helyi önkormányzatok mellett 1994 óta működik a kulturális autonómia megvalósítását szolgáló személyi elven alapuló nemzetiségi önkormányzati rendszer. Az Alaptörvény XXIX. cikk (1) bekezdése szerint a Magyarországon élő nemzetiségek államalkotó tényezők. Minden, valamely nemzetiséghez tartozó magyar állampolgárnak joga van önazonossága szabad vállalásához és megőrzéséhez.

4 A tanulmány a Szalayné Sándor Erzsébet nemzetiségi ombudsmanhelyettes mandátuma idején (2013–2025) követett nemzetiségi ombudsmanhelyettesi gyakorlatot és az ebben az időszakban lezárt, anonimizált ügyeket mutat be. A bemutatott ügyek ügyintézője jelen tanulmány szerzője volt.

5 Kihirdetve: 1997. évi XV. törvény.

6 Helyi Önkormányzatok Európai Chartája 3. cikk 1. bekezdés.

7 8/2021. (III. 2.) AB határozat, Indokolás [162].

8 PÁLNÉ KOVÁCS Ilona: *Helyi önkormányzatok*. In: BODNÁR Eszter – JAKAB András (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, 2017, [42].

A nemzetiségek kiemelt jelentőségű alapjoga, hogy az Alaptörvény XXIX. cikk (2) bekezdése értelmében helyi és országos önkormányzatokat hozhatnak létre. A nemzetiségi önkormányzatok létrehozásához való jog tartalmával az Alkotmánybíróság több alkalommal is foglalkozott. Működésének kezdeti időszakában elvi érveléssel mondta ki, hogy a nemzetiségi önkormányzatok létrehozása szükséges előfeltétele annak, hogy a nemzetiségek államalkotó tényezői szerepüket betölthessék.⁹ Az Alaptörvény a nemzetiségi önkormányzatok létrehozásának lehetőségével kifejezésre juttatja, hogy ezek a képviseleti szervek egyes közjogi jogosultságok alanyai lehetnek.

A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény (a továbbiakban: Njtv.) 2. § 2. pontja értelmében a nemzetiségi önkormányzat törvényben meghatározott nemzetiségi közszolgáltatási feladatokat ellátó, testületi formában működő, jogi személyiséggel rendelkező, demokratikus választások útján az Njtv. alapján létrehozott szervezet, amely a nemzetiségi közösséget megillető jogosultságok érvényesítésére, a nemzetiségek érdekeinek védelmére és képviselésére, a feladat- és hatáskörébe tartozó nemzetiségi közügyek települési, területi vagy országos szinten történő önálló intézésére jön létre. Az Njtv. 10. § (1) bekezdése alapján a nemzetiségi önkormányzatok alapvető feladata a nemzetiségi érdekek védelme és képviselése a nemzetiségi önkormányzati feladat- és hatáskörének gyakorlásával.

Nemzetiségi közügy az Njtv. 2. § (1) bekezdés a)-b) pontjai alapján a) az Njtv.-ben biztosított egyéni és közösségi jogok érvényesülése, a nemzetiséghez tartozók érdekeinek kifejezésre juttatása – különösen az anyanyelv ápolása, őrzése és gyarapítása, továbbá a nemzetiségek kulturális autonómiájának a nemzetiségi önkormányzatok által történő megvalósítása és megőrzése – érdekében a nemzetiséghez tartozók meghatározott közszolgáltatásokkal való ellátásával, ezen ügyek önálló vitelével és az ehhez szükséges szervezeti, személyi és anyagi feltételek megteremtésével összefüggő ügy; b) a közhatalmat gyakorló állami és helyi önkormányzati szervekben, továbbá a nemzetiségi önkormányzati szervekben való nemzetiségi képviselethez és mindezek szervezeti, személyi és anyagi feltételeinek biztosításához kapcsolódó ügy.

Az Njtv. 10. § (2) bekezdése értelmében a nemzetiségi önkormányzatok által ellátott feladat- és hatáskörök jogszerű gyakorlása alkotmánybírósági és bírósági védelemben részesül. Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében

9 35/1992. (VI. 10.) AB határozat, ABH 1992. 205.

foglalt jogállamiság elvéből az Alkotmánybíróság gyakorlata értelmében – más követelmények mellett – következik „az [Alaptörvényben] szabályozott szerveknek az a kötelessége, hogy alkotmányos jelentőségű hatásköreiket jóhiszeműen, feladataik teljesítését kölcsönösen segítve, együttműködve gyakorolják.”¹⁰

A helyi önkormányzatokat és nemzetiségi önkormányzatokat mint alkotmányos szerveket terhelő együttműködési kötelezettség¹¹ az Alkotmánybíróság megítélése szerint egyértelműen magában foglalja, hogy azok többszöri egyeztetéssel, a különböző érdekek kölcsönös figyelembevételével egyetértésre jussanak.¹²

Megállapítható, hogy fontos alapelve a helyi önkormányzati és nemzetiségi önkormányzati működésnek és az e szervek közötti együttműködésnek a jogállamiság alapelvéből következő, és az Möt. 9. §-ában és az Njtv. 10. § (3) bekezdésében egyaránt rögzített jóhiszemű és kölcsönös együttműködés elve.

A helyi önkormányzatok és a nemzetiségi önkormányzatok viszonyrendszerének alapjaként az Njtv. 76. § (5) bekezdése rögzíti, hogy a helyi önkormányzatok és a nemzetiségi önkormányzatok között nincs alá- és fölérendeltségi viszony (mellérendeltség elve). Az Njtv. 78. § (2) bekezdése értelmében a nemzetiségi önkormányzatok a feladat- és hatáskörükbe tartozó nemzeti-ségi ügyekben – a törvény keretei között – önállóan vagy más szervekkel együttesen járhatnak el. A nemzetiségi öngazgatás szorosan kapcsolódik a helyi önkormányzati rendszerhez, a települési nemzetiségi önkormányzatok ugyanis sajátos helyzetben vannak, mert bár a nemzetiségi ügyeket érintő feladataikat az Njtv. meghatározza, és azok ellátásához állami támogatást is kapnak, önálló hivatal fenntartásához már nem rendelkeznek elegendő forrással. A települési nemzetiségi önkormányzat a települési önkormányzat segítségével és támogatásával léphet fel eredményesen a nemzetiségi jogok minél teljesebb körű érvényesítése érdekében.

Ennek elősegítésére az Njtv. 80. § (1) bekezdése kimondja, hogy a települési önkormányzat biztosítja a települési nemzetiségi önkormányzat részére az önkormányzati működés személyi és tárgyi feltételeit, szakmai segítséget nyújt, továbbá gondoskodik a működéssel kapcsolatos gazdálkodási és adminisztratív végrehajtási feladatok ellátásáról.

10 8/1992. (I. 30.) AB határozat ABH 1992, 51, 54.; 657/B/2004. AB határozat, ABH 2009. 1692, 1702.

11 657/B/2004. AB határozat, ABH 2009. 1692, 1702.

12 792/B/1998. AB határozat, ABH 2004. 1255, 1261.

Az önkormányzati működés feltételeit és az ezzel kapcsolatos végrehajtási feladatokat az Njtv. 80. § (1) bekezdés a)-g) pontjai tartalmazzák, ezek:

- a) a helyi nemzetiségi önkormányzat részére annak saját székhelyén havonta igény szerint, de legalább harminckét órában, az önkormányzati feladat ellátásához szükséges tárgyi, technikai eszközökkel felszerelt helyiség ingyenes használatának biztosítása, a helyiséghez, továbbá a helyiség infrastruktúrájához kapcsolódó rezsiköltségek és fenntartási költségek viselése;
- b) a helyi nemzetiségi önkormányzat működéséhez (a testületi, tisztségviselői, képviselői feladatok ellátásához) szükséges tárgyi és személyi feltételek biztosítása;
- c) a testületi ülések előkészítése, különösen a meghívók, az előterjesztések, valamint a testületi ülések jegyzőkönyvei esetében, továbbá a jegyzőkönyvek benyújtásában való közreműködés és valamennyi hivatalos levelezés előkészítése és postázása;
- d) a testületi döntések és a tisztségviselők döntéseinek előkészítése, a testületi és tisztségviselői döntéshozatalhoz kapcsolódó nyilvántartási, sokszorosítási, postázási feladatok ellátása;
- e) a helyi nemzetiségi önkormányzat működésével, gazdálkodásával kapcsolatos nyilvántartási, adatszolgáltatási, iratkezelési feladatok ellátása;
- f) a jelnyelv és a speciális kommunikációs rendszer használatának biztosítása, és
- g) az a)-f) pontban meghatározott feladatellátáshoz kapcsolódó költségek viselése (a helyi nemzetiségi önkormányzat tagja és tisztségviselője telefonhasználatra költségeinek kivételével).

Az Njtv. 80. § (2) bekezdése értelmében a települési önkormányzat a települési nemzetiségi önkormányzattal a helyiséghasználatra, a további feltételek biztosítására és a feladatok ellátására vonatkozóan közigazgatási szerződésben állapodik meg. A települési önkormányzat és a települési nemzetiségi önkormányzat szervezeti és működési szabályzatában rögzíti a megállapodás szerinti működési feltételeket.

Kiemelendő, hogy amennyiben az Njtv. 80. § (2) bekezdése szerinti megállapodás megkötésére határidőben nem kerül sor, az Njtv. 80. § (6) bekezdése értelmében a fővárosi és a vármegyei kormányhivatal eljárást folytat le, ennek keretében egyeztetést tart a felek között. Az egyeztetés eredménytelensége esetén a nemzetiségi jogok sérelmére hivatkozással a települési nemzetiségi önkormányzat közigazgatási pert indíthat.

Az Njtv. 10. § (6) bekezdés a) pontja azt is rögzíti, hogy a települési önkormányzat szervezeti és működési szabályzata részletesen szabályozza a települési önkormányzat képviselő-testületének feladatait a településen működő települési nemzetiségi önkormányzattal történő együttműködés során, ideértve a javaslatok, kezdeményezések kezelését, a véleményezési és egyetértési jog gyakorlásának részletes rendjét.

Az Njtv. alapján számos jog és kötelezettség elősegíti a települési nemzetiségi önkormányzatok más szervekkel, különösen a települési önkormányzatokkal való együttműködését. E jogosultságok közé tartoznak a települési nemzetiségi önkormányzatokat megillető felvilágosításkérési, tájékoztatáskérési, kezdeményezési, tanácskozási, véleményezési és egyetértési jogok.¹³ A felvilágosításkérési, tájékoztatáskérési, kezdeményezési, tanácskozási jogosultságok teszik lehetővé, hogy a települési nemzetiségi önkormányzat elnöke a települési önkormányzat képviselő-testületi és bizottsági ülésein a nemzetiségi közügyek intézése és a nemzetiségi jogok érvényesítése érdekében eredményesen felléphessen. A véleményezési és egyetértési jog célja, hogy a települési nemzetiségi önkormányzatok megkerülhetetlenek legyenek, és az álláspontjukat a döntéshozó szervek kötelesek legyenek figyelembe venni az összes olyan lényeges kérdésben, amelyek az általuk képviselt közösségeket érintik vagy érinthetik, de az azokról történő döntések más szervek hatáskörébe tartoznak.

3. Az együttműködési nehézségek jellemző okai

A települési roma nemzetiségi önkormányzatok és a települési önkormányzatok közötti együttműködési nehézségek változatos okokra vezethetők vissza.

Az együttműködési nehézségek hátterében gyakran állnak a települési roma nemzetiségi önkormányzatot vagy annak elnökét, illetve a települési önkormányzatot megillető feladat- és hatáskörök gyakorlását érintő (jog)viták, azaz kompetenciaharc. E jelenség sok esetben párosul a települési nemzetiségi önkormányzati feladat- és hatáskörökkel kapcsolatos jogismeret, jogtudatosság hiányával vagy elégtelenségével. Jellemző oka az együttműködési nehézségeknek a települési roma nemzetiségi önkormányzat elnöke és a település polgármestere, polgármesteri vagy közös önkormányzati hivatalának vezető beosztású alkalmazottja (jegyző, aljegyző) közötti személyes vagy politikai konfliktus, amely gyakran az előbbi okokra is visszavezethető. Számos esetben előfordul az is, hogy az

13 Lásd különösen Njtv. 27. §, 35. §, 81-82. §, 105. §, 118. §.

együttműködési nehézségek mögött a településen élő roma nemzetiségi közösséggel vagy annak választott képviselőivel szembeni előítéletesség, azaz intézményes diszkrimináció húzódik meg. Előfordul továbbá, hogy az együttműködési nehézségek okaként valamely vélt vagy valós jogsértéssel szembeni, a települési roma nemzetiségi önkormányzat vagy annak elnöke, tagja általi korábbi fellépés, valamely jogi eljárás megindítása miatti megtorlás azonosítható.

A nemzetiségi ombudsmanhelyettes gyakorlatából származó alábbi esetek jól szemléltetik ezeknek az együttműködési nehézségeknek a változatos okait. E joggyakorlatból származó esetek rámutatnak egyben arra is, hogy a nehézségek mögött komplex, gyakran párhuzamosan több okra is visszavezethető egyedi helyzetek állnak.

Az AJB-3728/2024. ügyben egy Somogy vármegyei város települési roma nemzetiségi önkormányzatának elnöke szerint az önkormányzatok közötti együttműködés hiánya különösen abban mutatkozott meg, hogy a település polgármestere nem tett előterjesztést arra vonatkozóan, hogy az önkormányzat képviselő-testülete a települési roma nemzetiségi önkormányzat elnökét a képviselő-testület Humán és Sport Bizottságának tagjává válassza. A beadvány alapján az együttműködési nehézség okai a kompetenciaharcra és a jogismeret, jogtudatosság hiányára vagy elégtelenségére vezethetőek vissza.

Az AJB-118/2025. és AJB-676/2025. ügyek alapja a Baranya vármegyei község roma nemzetiségi önkormányzatának elnökét az Njtv. 105. §-a alapján megillető tanácskozási jog és a települési roma nemzetiségi önkormányzatot az Njtv. 80. §-a szerint megillető helyiséghasználati jog gyakorlásával összefüggésben a települési roma nemzetiségi önkormányzat és a település polgármestere között kialakult és elhúzódó (jog)vita volt. Ennek oka, hogy a település roma nemzetiségi önkormányzatának elnöke és a polgármester a községben több alkalommal is egymás versenytársai voltak a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek általános és időközi választásai során. A beadványok alapján az együttműködési nehézségek szintúgy a kompetenciaharcra, a jogismeret, jogtudatosság hiányára vagy elégtelenségére, illetve személyes vagy politikai konfliktusra vezethetőek vissza.

Az AJB-721/2025. ügy alapja a Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei község települési roma nemzetiségi önkormányzata és a települési önkormányzata között, az Njtv. 80. §-a szerinti közigazgatási szerződés megkötésének elmaradása volt, amelytől a polgármester elzárkózott. A

polgármester szerint ugyanis egy, a településen folyó közfoglalkoztatási programot érintően a község roma nemzetiségi önkormányzatának elnöke felügyeleti eljárást kezdeményezett, amely végül szabálytalanság feltárása nélkül zárult le. A beadvány alapján az együttműködés terén tapasztalt problémák a jogismeret hiányából, személyes, illetve politikai konfliktusból, intézményes diszkrimináció alapján, illetve a vélt vagy valós jogsértéssel szembeni korábbi fellépés és valamely jogi eljárás megindítása miatti megtorlás okán jelentkeztek.

4. Az együttműködési nehézségek megoldásának nemzetiségi ombudsmanhelyettesi eszközei és azok hatásai

A Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó ombudsmanhelyettes feladat- és hatáskörét az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) szabályozza. Az Ajbt. 3. § (2) bekezdés d) pontja szerint a nemzetiségi ombudsmanhelyettes figyelemmel kíséri a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak érvényesülését, és közreműködik az alapvető jogok biztosának vizsgálatában.

A nemzetiségi ombudsmanhelyetteshez az Ajbt. 18. § (1) bekezdése alapján bárki fordulhat, ha megítélése szerint közigazgatási szerv, közszolgáltatást végző szerv tevékenysége vagy mulasztása a beadványt tevő személy alapvető jogát sérti, vagy annak közvetlen veszélyével jár (a továbbiakban együtt: visszaállítás), feltéve, hogy a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket – ide nem értve a közigazgatási pert – már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva.

Az Ajbt. 20. § (1) bekezdése értelmében a nemzetiségi ombudsmanhelyettes a hozzá benyújtott beadvány alapján vizsgálatot folytat, és az Ajbt.-ben meghatározott intézkedést alkalmazza. A vizsgálat keretében a nemzetiségi ombudsmanhelyettes az Ajbt. 21. § (1) bekezdés a)-b) pontjai alapján – elsődlegesen – a vizsgált hatóságtól kérhet adatokat és felvilágosítást az általa lefolytatott eljárással, illetve az eljárás elmulasztásával kapcsolatban, vagy vizsgálat lefolytatására kérheti fel a vizsgált hatóság vezetőjét, felügyeleti szervének vezetőjét, vagy az annak lefolytatására a jogszabály által egyébként feljogosított szerv vezetőjét.

A vizsgált hatóság vagy a vizsgált hatóság felügyeleti szerve vezetőjének megkeresését követően az ügy háromféleképpen zárulhat: a) nemzetiségi biztoshelyettes a beadványozó és a megkeresett szerv(ek) egyidejű tájékoztatása mellett lezárja az eljárását, amennyiben a beérkezett tájékoz-

tatás alapján a visszásság megoldódott, b) az alapvető jogok biztosa és a nemzetiségi ombudsmanhelyettes az Ajbt. 28. § (1) bekezdése alapján a lefolytatott vizsgálatról a feltárt tényeket és az ezeken alapuló megállapításokat és következtetéseket tartalmazó közös jelentést készítenek, vagy c) a nemzetiségi ombudsmanhelyettes az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 1/2023. (VI. 16.) AJB utasítás (a továbbiakban: AJB utasítás) 9. § (2) bekezdés a) pontja és 12. § p) pontja alapján elvi állásfoglalást ad ki.

A beadvány elemzése alapján a nemzetiségi ombudsmanhelyettes juthat arra a megállapításra is, hogy a beadvány nyilvánvalóan alaptalan vagy a beadványban szereplő visszásság csekély jelentőségű. Ebben az esetben – a fennálló gyakorlat alapján a beadványozó részletes tájékoztatása és a rendelkezésre álló jogorvoslati lehetőségek ismertetése mellett – a nemzetiségi biztoshelyettes a beadványt az Ajbt. 20. § (2) bekezdés b) pontja, illetve (3) bekezdés b) pontja alapján elutasítja, illetve elutasíthatja.

A települési roma nemzetiségi önkormányzatok és a települési önkormányzatok közötti együttműködési nehézségeket érintő ügyekben a nemzetiségi ombudsmanhelyettes elsődlegesen az érintett önkormányzatok törvényességi felügyeletét ellátó fővárosi vagy vármegyei kormányhivatalokat keresi meg, amelyek az Alaptörvény 34. § (4) bekezdése és az Njtv. 146. § (1) bekezdése alapján biztosítják a helyi önkormányzatok és a nemzetiségi önkormányzatok törvényességi felügyeletét. Figyelemmel erre, a fővárosi és vármegyei kormányhivatalok meghatározó szerepet játszanak a települési roma nemzetiségi önkormányzatok és a települési önkormányzatok jogszerű működésének biztosításában és hatékony egyműködésének előmozdításában. A nemzetiségi ombudsmanhelyettes főszabály szerint a fővárosi és vármegyei kormányhivatalok feladat- és hatásköréről részletesen tájékoztatja a beadványozókat.

Az Mötv. 132. § (2) bekezdése szerint a kormányhivatal törvényességi felügyeleti eljárásának célja a helyi önkormányzat képviselő-testülete, bizottsága, részönkormányzata, polgármestere, vármegyei közgyűlés elnöke, társulása, jegyzője működése jogszerűségének biztosítása. Az Mötv. 132. § (3) bekezdés rögzíti, hogy a törvényességi felügyeleti eljárás során a vizsgálat kiterjed a helyi önkormányzat szervezetének, működésének, döntéshozatali eljárásának jogszerűségére, a döntéseinek (rendelet, határozat) jogszerűségére, illetve a törvényen alapuló jogalkotási, továbbá jogszabályon alapuló döntési és feladat ellátási (közszolgáltatási) kötelezettségének teljesítésére. Az Mötv. 132. § (4) bekezdés c) pontja szerint a

vizsgálat nem terjed ki azokra a döntésekre, amelyeket a képviselő-testület mérlegelési jogkörében hozott. A mérlegelési jogkörben hozott döntések esetében a kormányhivatal kizárólag a döntéshozatali

eljárás jogszerűségét vizsgálhatja. Az Mötv. 132. § (1) bekezdése értelmében a kormányhivatal a helyi önkormányzatok törvényességi felügyelete körében az Alaptörvényben meghatározott feladat- és hatáskörökön túl többek között törvényességi felhívással élhet; az önkormányzati határozatot közigazgatási perben megtámadhatja; törvényességi felügyeleti bírságot szabhat ki a helyi önkormányzatra az Mötv.-ben meghatározott esetekben.

A helyi önkormányzatok törvényességi felügyeletének részletes szabályairól szóló 119/2012. (VI. 26.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Korm. rendelet) 1. § (1) bekezdése szerint a vizsgálati szakasz a fővárosi és vármegyei kormányhivatal hivatali hatáskörében tudomására jutott adatok alapján vagy bejelentésre indul meg. A Korm. rendelet 1. § (3) bekezdése rögzíti, amennyiben a lefolytatott vizsgálat során a fővárosi és vármegyei kormányhivatal jogszabálysértést nem észlel, a vizsgálati szakasz külön döntés meghozatala nélkül lezárul. A Korm. rendelet 2. § (1) bekezdése arról rendelkezik, amennyiben a fővárosi és vármegyei kormányhivatal egy önkormányzati intézkedéssel összefüggésben egy vagy több jogszabálysértést észlel, vagy az Mötv. 132. § (2) bekezdése szerinti érintett nem tesz eleget a fővárosi és vármegyei kormányhivatal információkérésre irányuló megkeresésének, haladéktalanul megkezdje a törvényességi felügyeleti eszközök alkalmazását.

A fentiek alapján a települési nemzetiségi önkormányzatok az Njtv.-ban vagy Mötv.-ben biztosított jogaik sérelmével összefüggésben bejelentést tehetnek az érintett települési önkormányzatok törvényességi felügyeletét ellátó fővárosi vagy vármegyei kormányhivataloknál.

A fővárosi és vármegyei kormányhivatalok fontos szerepet töltenek be a nemzetiségi önkormányzati feladat- és hatáskörökkel kapcsolatos jogismeret, jogtudatosság növelése szempontjából is. A törvényességi felügyeleti eljárás keretében az Mötv. 133. § (3) bekezdése alapján ugyanis a fővárosi és vármegyei kormányhivatalok szakmai segítséget nyújtanak az érintett szerv részére az általa alkalmazandó jogszabályok tartalmával összefüggésben a jogszerű működés elősegítése céljából. Ennek megfelelően mind a települési roma nemzetiségi önkormányzatok, mind a települési önkormányzatok állásfoglalást, az alkalmazandó jogszabályok tartalmával összefüggésben szakmai segítséget kérhetnek, illetve konzultációt kezdeményezhetnek törvényességi felügyeletét ellátó fővárosi vagy vármegyei kormányhivataloknál.

4.1. AJB-3728/2024. ügy

Az AJB-3728/2024. számú ügyben egy Somogy vármegyei város települési roma nemzetiségi önkormányzatának elnöke fordult beadvánnyal a nemzetiségi ombudsmanhelyetteshez. A beadvány szerint sérelmezte, hogy a település polgármestere nem tett előterjesztést annak érdekében, hogy az önkormányzat képviselő-testülete őt a Humán és Sport Bizottság tagjává válassza. A nemzetiségi ombudsmanhelyettes megállapította, hogy a beadvány nyilvánvalóan alaptalan. Ennek megfelelően nem indított érdemi vizsgálatot, hanem a települési roma nemzetiségi önkormányzat elnökének figyelmét az ügy szempontjából releváns jogszabályi rendelkezésekre hívta fel. Tájékoztatásában külön kitért a nemzetiségi önkormányzatok funkciójára, valamint az őket megillető részvételi jogosítványokra. A nemzetiségi ombudsmanhelyettes rámutatott, hogy a nemzetiségi önkormányzati jogok az Njtv. 76. § (1) bekezdése alapján a nemzetiséghez tartozó választópolgárok közösségét illetik meg, akik ezeket a jogukat törvényben meghatározott módon, választott képviselőik útján gyakorolják. A nemzetiségi önkormányzati feladat- és hatáskörök az Njtv. 76. § (3) bekezdése szerint a nemzetiségi önkormányzat testületét illetik meg, a nemzetiségi önkormányzatot az elnök képviseli.

Az Njtv. alapján számos jog és kötelezettség segíti elő a települési nemzetiségi önkormányzatok más szervekkel, különösen a települési önkormányzatokkal való együttműködését. A települési nemzetiségi önkormányzat elnöke az Njtv. 105. § (1) bekezdése alapján tanácskozási joggal részt vesz a települési önkormányzat képviselő-testületi és bizottsági ülésén. E jogosultsággal összefüggésben a nemzetiségi ombudsmanhelyettes rámutatott, hogy az nem köthető feltételhez, a bizottsági üléseken tanácskozási joggal való részvétel attól függetlenül gyakorolható, hogy a települési roma nemzetiségi önkormányzat elnökét a képviselő-testület az érintett bizottság tagjává választotta-e. Az Njtv. 105. § (3) bekezdése rögzíti, hogy települési nemzetiségi önkormányzat elnöke tanácskozási joga gyakorlása során javaslatot tehet a települési önkormányzat feladatkörébe tartozó, a nemzetiségi jogokat közvetlenül érintő ügy megtárgyalására. A települési önkormányzati képviselő-testület, bizottság soron következő ülésén köteles a javaslatot, kezdeményezést megtárgyalni, a tárgyban döntést hozni, és annak eredményéről a kezdeményezés, javaslat benyújtásától számított negyvenöt napon belül értesíteni a települési nemzetiségi önkormányzatot. Fontos, hogy amennyiben az Njtv. 105. § (3) bekezdésében meghatározott

ügy megtárgyalására nem kerül sor, a települési nemzetiségi önkormányzat – a mulasztásról való tudomásszerzéstől számított harminc napon belül – a fővárosi és megyei kormányhivatal törvényességi felügyeleti eljárását kezdeményezheti. A nemzetiségi jogok sérelmére hivatkozással a települési nemzetiségi önkormányzat közigazgatási pert indíthat.

A települési nemzetiségi önkormányzat elnöke az Njtv. 105. § (4) bekezdése értelmében a fentieken túl jogosult továbbá:

- a) felvilágosítást kérni a képviselő-testület szerveitől a nemzetiség helyzetét érintő, önkormányzati hatáskörbe tartozó ügyekben;
- b) feladata ellátásához szükséges tájékoztatást, ügyviteli közreműködést igényelni a képviselőtestület szerveitől;
- c) kezdeményezni, hogy a képviselő-testület saját hatáskörben tegye meg a szükséges intézkedéseket, hatáskör hiányában kezdeményezze a hatáskörrel rendelkező szerv intézkedését a nemzetiséget e minőségében érintő ügyekben.

Az Njtv. 105. § (5) bekezdése garanciális szabályként rögzíti, hogy a települési önkormányzat képviselő-testülete, vagy annak szerve a kötelezettségei teljesítése során

- a) a testületi döntést igénylő kezdeményezést a soron következő testületi ülésen érdemben megtárgyalja, a nemzetiségi önkormányzat elnökének hozzászólását az ülésről készített jegyzőkönyvben rögzíti, és a testületi döntéséről írásban értesíti;
- b) a felvilágosítás-kérés, kezdeményezés alapján – annak kézhezvételétől számított harminc napon belül – írásban, az ügy érdemében tájékoztatja a nemzetiségi önkormányzat elnökét a megtett intézkedésről.

A nemzetiségi ombudsmanhelyettes az ügyben adott tájékoztatásában hangsúlyozta, hogy e hivatkozott jogosultságok teszik lehetővé, hogy a települési roma nemzetiségi önkormányzat elnöke a képviselő-testületi és bizottsági üléseken a nemzetiségi közügyek intézése és a nemzetiségi jogok érvényesítése érdekében eredményesen fellépessen.

A tájékoztatásában a nemzetiségi ombudsmanhelyettes arra is rámutatott, hogy az Njtv. 10. § (9) bekezdése alapján a települési önkormányzat képviselő-testülete a települési roma nemzetiségi önkormányzat képviselő-testülete kezdeményezésére a nemzetiségek ügyeivel foglalkozó bizottságot hoz létre, vagy e feladattal megbízza valamely bizottságát, amelyben a települési roma nemzetiségi önkormányzat képviselő-testü-

letének kijelölt tagja tanácskozási jogú állandó meghívottként a napirendi pontokhoz hozzászólhat.

A beadványozó települési roma nemzetiségi önkormányzati elnököt a nemzetiségi ombudsmanhelyettes a települési önkormányzat képviselő-testülete mellett működő bizottságokra vonatkozó főbb szabályokról is tájékoztatta. Az Mötv. 57. § (1) bekezdése kimondja, hogy a képviselő-testület a szervezeti és működési szabályzatában határozza meg a bizottságait, a bizottságok tagjainak számát, a bizottságok feladat- és hatáskörét, működésük alapvető szabályait. Ennek alapján a képviselő-testület önállóan, saját döntése alapján alakíthatja ki bizottsági struktúráját, amelynek szervezete, feladata településenként eltérő lehet, a helyi igényekhez igazodóan.

Az Mötv. 57. § (2)-(3) bekezdései alapján a kétezernél több lakosú településen kötelező létrehozni pénzügyi bizottságot. Törvény más bizottság megalakítását is elrendelheti, amelynek feladat- és hatáskört állapíthat meg. Lehetőség van arra is, hogy a testület egyes önkormányzati feladatok ellátásának időtartamára ideiglenes bizottságot hozzon létre.

A személyi összetételt tekintve az Mötv. 57. § (1) bekezdése rögzíti, hogy a bizottság tagjává nem önkormányzati képviselő tag is választható, akinek jogai és kötelezettségei a bizottság ülésein megegyeznek az önkormányzati képviselő bizottsági tag jogaival és kötelezettségeivel. Az Mötv. 58. § (1) bekezdése szerint a bizottság elnökének és tagjainak megbízatása a képviselő-testület által történő megválasztással jön létre, a képviselő-testület megbízatásának időtartamára. A bizottság elnökét és – az elnökkel együtt számított – tagjainak több mint a felét az önkormányzati képviselők közül kell választani.

A beadvánnyal közvetlenül összefüggő rendelkezéseket az Mötv. 43. § (3) bekezdése és 58. § (2) bekezdése tartalmazzák, amelyek szerint a képviselő-testület az alakuló vagy az azt követő ülésen a polgármester előterjesztése alapján megválasztja a bizottság vagy bizottságok tagjait. A vonatkozó rendelkezések alapján a képviselő-testület a bizottság személyi összetételét, létszámát a polgármester előterjesztésére bármikor megváltoztathatja, a kötelezően létrehozandó bizottság kivételével a bizottságot megszüntetheti. Ennek megfelelően a képviselő-testület mellett működő bizottság összetételére a polgármester tesz javaslatot, annak összetétele, létszáma a képviselő-testület döntése alapján bármikor megváltoztatható, az adott esetben megszüntethető.

A konkrét ügyben a vonatkozó törvényi rendelkezések alapján a nemzetiségi ombudsmanhelyettes megállapította, hogy a települési nemzetiségi

önkormányzat elnökének vagy képviselőinek a települési önkormányzat bizottságaiban való kötelező részvételére vonatkozó szabályt sem az Njtv., sem a Mötv. nem tartalmaz, a települési önkormányzat képviselő-testülete így szabadon dönthet ebben a kérdésben. Rámutatott azonban arra is, hogy az Njtv. a települési roma nemzetiségi önkormányzatnak és az elnöknek számos tájékoztató, kezdeményezési, részvételi jogosultságot biztosít, amelyek gyakorlása lehetőséget teremthetnek a települési önkormányzat működésében való hatékony részvételre.

4.2. AJB-118/2025. és AJB-676/2025. ügy

Az AJB-118/2025. és AJB-676/2025. ügyekben a Baranya vármegyei község roma nemzetiségi önkormányzatának elnökét az Njtv. 105. §-a alapján megillető tanácskozási jog és a települési roma nemzetiségi önkormányzatot az Njtv. 80. §-a szerint megillető helyiséghasználati jog gyakorlásával összefüggésben a települési roma nemzetiségi önkormányzat és a település polgármestere között kialakult és elhúzódó (jog)vitát érintő beadványok alapján a nemzetiségi ombudsmanhelyettes megítélése szerint a nemzetiségi jogok érvényesülésével összefüggő visszásság gyanúja merült fel. Tekintettel erre, az Ajbt. 18. § (1) bekezdése, 20. § (1) bekezdése és 21. § (1) bekezdés b) pontja alapján – figyelemmel az Ajbt. 41. § (5) bekezdésére és az AJB utasítás 36. § (4) bekezdés b) pontjára is – az ügy hátterének minél teljesebb megismerése érdekében arra kérte a Baranya Vármegyei Kormányhivatal vezetőjét, hogy az Mötv. és az Njtv. alapján folytasson le az érintett önkormányzatok működésének, döntéshozatali eljárásának, valamint döntései jogszerűségére, továbbá jogszabályon alapuló döntési és feladatellátási kötelezettségeinek teljesítésére is kiterjedő – törvényességi felügyeleti eljárás keretében végzett – vizsgálatot. A vizsgálat keretében kérte, hogy a Baranya Vármegyei Kormányhivatal vezetője az érintettek között az Mötv. 133. § (1) bekezdése alapján lehetőség szerint kezdeményezzen konzultációt a felmerült együttműködési nehézségek megnyugtató rendezése érdekében.

A Baranya Vármegyei Kormányhivatal vezetője válaszlevelében arról tájékoztatta a nemzetiségi ombudsmanhelyettest, hogy a törvényességi felügyeleti eljárás keretében Baranya Vármegyei Kormányhivatal a települési roma nemzetiségi önkormányzat helyiséghasználatával, az elnök tanácskozási joga gyakorlásának kérdésével és az önkormányzatok közötti együttműködési megállapodás, valamint az önkormányzatok szervezeti és

működési szabályzatainak tartalmával összefüggésben számos csekélyebb jelentőségű, azonban az önkormányzatok közötti együttműködést nehezítő jogsértést állapított meg. Pozitívum azonban, hogy az önkormányzatoknak több korábban vitás kérdésben sikerült megállapodásra jutnia, illetve az község polgármestere és a községi roma nemzetiségi önkormányzat elnöke – a nemzetiségi ombudsmanhelyettes által kezdeményezett – a törvényességi felügyeleti eljárás keretében tartott személyes konzultáció, egyeztető megbeszélés során megfogalmazott szakmai javaslatokat elfogadták.

A Baranya Vármegyei Kormányhivatal vezetője arról is tájékoztatta a nemzetiségi ombudsmanhelyettest, hogy szakmai segítségnyújtás keretében egyeztetést folytatott a község aljegyzőjével. Az egyeztetésre azért került sor, mert szükségessé vált a települési önkormányzat szervezeti és működési szabályzatáról szóló rendelet, a települési roma nemzetiségi önkormányzat szervezeti és működési szabályzata, valamint az önkormányzatok közötti együttműködési megállapodás átfogó felülvizsgálata és módosítása.

4.3. AJB-721/2025. ügy

Az AJB-721/2025. számú ügyben egy Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei község települési roma nemzetiségi önkormányzata azt kifogásolta, hogy a települési önkormányzattal nem került sor az Njtv. 80. §-a szerinti közigazgatási szerződés megkötésére. A beadvány alapján a nemzetiségi ombudsmanhelyettes az Ajbt. 18. § (1) bekezdése, 20. § (1) bekezdése és 21. § (1) bekezdés b) pontja alapján – figyelemmel az Ajbt. 41. § (5) bekezdésére, valamint az AJB utasítás 36. § (4) bekezdés b) pontjára is – a Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Kormányhivatal vezetőjéhez fordult. Megkeresésében arra kérte a kormányhivatal vezetőjét, hogy törvényességi felügyeleti eljárás keretében vizsgálja meg az érintett önkormányzatok működését. A vizsgálat terjedjen ki a döntéshozatali eljárásokra, a meghozott döntések jogszerűségére, valamint arra is, hogy az önkormányzatok teljesítették-e a jogszabályon alapuló döntési és feladatellátási kötelezettségeiket az Mötv. és az Njtv. rendelkezéseinek megfelelően. A vizsgálat keretében kérte, hogy az érintettek között az Njtv. 80. § (6) bekezdése és az Mötv. 133. § (1) bekezdése alapján lehetőség szerint kezdeményezzen egyeztetést, konzultációt az Njtv. 80. § (2) bekezdése szerinti közigazgatási szerződés megkötése és a felmerült együttműködési nehézségek megnyugtató rendezése érdekében. A nemzetiségi ombudsmanhelyettes tájékoztatást

kért arról is, hogy a kormányhivatal a közigazgatási szerződés megkötése, valamint az érintett önkormányzatok közötti együttműködés helyreállítása érdekében milyen intézkedéseket tett, illetve tervezett megtenni.

A nemzetiségi ombudsmanhelyettes megkeresése alapján a Szabolcs-Szatmár Vármegyei Kormányhivatal vezetője a települési roma nemzetiségi önkormányzat elnöke és a polgármester együttműködésének és a közigazgatási szerződés megkötésének elősegítése érdekében az Njtv. 80. § (6) bekezdése alapján egyeztetést tartott. A Szabolcs-Szatmár Vármegyei Kormányhivatal az egyeztetést követően törvényességi felhívást bocsátott ki a települési önkormányzat képviselő-testülete részére.

Az ügygel összefüggésben pozitívként értékelhető, hogy az egyeztetés és a törvényességi felhívás eredményeként a települési önkormányzat képviselő-testülete visszavonta azt a korábbi határozatát, amelyben úgy foglalt állást, hogy a jövőben sem kíván közigazgatási szerződést kötni a települési roma nemzetiségi önkormányzattal.

Fontos eredménye a nemzetiségi ombudsmanhelyettesi fellépésnek, hogy a települési önkormányzat képviselő-testülete már nem zárkózik el egyértelműen a települési roma nemzetiségi önkormányzattal való együttműködéstől, amely törvényen alapuló kötelezettsége.

5. Konklúzió

A tanulmány rámutat arra, hogy a települési roma nemzetiségi önkormányzatok és a települési önkormányzatok közötti együttműködés alkotmányos és törvényi kötelezettség, amelynek minősége a nemzetiségi jogok gyakorlati érvényesülésének egyik kulcskérdése. A nemzetiségi ombudsmanhelyettes gyakorlatából bemutatott konkrét esetek azt igazolják, hogy a települési roma nemzetiségi önkormányzatok és a települési önkormányzatok közötti együttműködési nehézségek mögött rendszerint komplex, egymással összefonódó okok állnak. A vizsgált ügyek azt is szemléltetik, hogy a nemzetiségi ombudsmanhelyettesi fellépés elsősorban kezdeményező jellegű: a nemzetiségi ombudsmanhelyettes jellemzően a fővárosi és vármegyei kormányhivatalok törvényességi felügyeleti eljárását kezdeményezi. E nemzetiségi ombudsmanhelyettesi fellépés oka az, hogy a települési roma nemzetiségi önkormányzatok és a települési önkormányzatok közötti együttműködési nehézségek megoldása leghatékonyabban helyi szinten kezelhetőek. Tevékenysége során a nemzetiségi ombudsmanhelyettes emellett kiemelt figyelmet fordít a települési nemzetiségi önkormányzati

feladat- és hatáskörökkel kapcsolatos jogismeretének, jogtudatosságának növelésére.

A tanulmányban bemutatott konkrét esetek rámutatnak arra, hogy a törvényességi felügyelet hatékony működése kettős jelentőséggel bír: egyrészt biztosítja a törvényes működést, másrészt hozzájárul(hat) a felek közötti együttműködés helyreállításához és annak hosszabb távon való fennmaradásához. E szempontokra figyelemmel a nemzetiségi ombudsmanhelyettesi beavatkozás több alkalommal konkrét, mérhető eredményekhez vezetett, így különösen a vitás kérdések rendezéséhez, illetve az együttműködési megállapodás megkötésének, felülvizsgálatának előmozdításához. A nemzetiségi ombudsmanhelyettesi gyakorlat tapasztalatainak vizsgálata alapján az a következtetés vonható le, hogy a települési roma nemzetiségi önkormányzatok és a települési önkormányzatok közötti együttműködési nehézségek kezelése érdekében kulcsfontosságú a vonatkozó alkotmányos alapelvek és jogi keretek ismerete, illetve azok következetes érvényesítése, mindemellett a törvényességi felügyeleti mechanizmusok hatékony működése, valamint a jóhiszemű és kölcsönös együttműködés kultúrájának erősítése.

A NEMZETISÉGI STÁTUSZ KATEGORIZÁLÁSA, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A CIGÁNYSÁGRA¹

LAJOS EDINA

*PhD hallgató (KRE ÁJK), Független Szervezetek
Közjoga és Közigazgatása Kutatóműhely (NKE)*

CSERVÁK CSABA

*Tanszékvezető egyetemi tanár (KRE ÁJK), Független Szervezetek
Közjoga és Közigazgatása Kutatóműhely (NKE)*

Absztrakt

A jogban megnyilvánuló igazságosság legobjektívebb mércéje: a diszkrimináció tilalma. A kisebbségek egyes jogosultságai (így például a diszkrimináció tilalma) az emberi méltósághoz való joggal forrnak össze. A nemzeti kisebbségek részesedhetnek egyéni jogokban, kollektív jogokban és autonómiában. Magyarországon tizenhárom népcsoport kapta meg a nemzeti kisebbségi státuszt. A csoport bővíthető a legalább száz éve Magyarországon honos, legalább 1000 főből álló népcsoportok kezdeményezése esetén. Legújabbán a vietnamiak kérvényezték maguknak a nemzetiségi státuszt. A magyarországi cigányok három nagy és több kisebb csoportba sorolhatók. A nemzetiségek a jogszabály betűje szerint jelentős választójogi kedvezményt kaptak hazánkban. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának döntése szerint azonban a gyakorlatban a kedvezményt nagyon kevés nemzetiség tudja érdemben kihasználni. A kisebbségvédelem terén nem azt kell nézni, ami szétválaszt, hanem azt, ami összeköt.

Kulcsszavak: nemzeti kisebbségek, cigányok, romák, emberi jogok, választás, honos népcsoportok

1 A tanulmány a Károli Gáspár Református Egyetem Kooperatív Doktori Programja (KDP) keretében, a Kulturális és Innovációs Minisztérium támogatásával készült.

CATEGORIZATION OF NATIONAL MINORITY STATUS,
WITH SPECIAL REFERENCE TO THE ROMA

Abstract

The most objective measure of justice manifested in law is the prohibition of discrimination. Certain rights of minorities (such as the prohibition of discrimination) are intertwined with the right to human dignity. National minorities may enjoy individual rights, collective rights and autonomy. In Hungary, thirteen ethnic groups have been granted national minority status. This list may be expanded upon the initiative of any ethnic groups established in Hungary for at least a hundred years and comprising at least one thousand people. Most recently, the Vietnamese community applied for national minority status. The Roma in Hungary can be classified into three large and several smaller groups. According to the letter of the law, nationalities have been granted significant electoral preferences in our country. However, according to a ruling by the European Court of Human Rights, in practice, very few nationalities are able to effectively utilize these benefits. In the field of minority protection, we should focus not on what divides us, but on what unites us.

Keywords: ethnic minorities, Gypsies, Roma, human rights, election, indigenous peoples

1. Bevezetés: a nemzeti kisebbségek pozitív diszkriminációjáról

Egyes felfogások szerint a jogban manifesztálódó igazságosság mércéjének egyetlen igazán objektív pontja van: a diszkrimináció tilalma.² Ezen állítás vitatható, de az tény: a teljesen különböző alkotmánybíróági felfogások legkisebb közös többszöröse legalább az kell, hogy legyen, hogy hasonló (azonos) eseteket ne bíráljanak el merőben eltérő módon. Kissé retorikusnak tűnő, ám jogos megállapítás, hogy legalább a diszkrimináció tilalma ne legyen diszkriminatív. Minden kisebbség védelmét meg kell valósítania a jogrendszernek, de természetesen a nemzeti és etnikai kisebbségek védelme kiemelt jelentőségűnek tekinthető. A cigányság jogainak védelme – az alább is olvasható sajátosságok miatt – egyes területeken még

2 POKOL Béla: *Autentikus jogelmélet*. Budapest-Pécs, Dialóg Campus, 2010, 47.

fokozottabban indokolt, de az egész államszervezetet át kell hatnia.³ Már csak azért is, mert a legtöbb nemzeti kisebbségtől eltérően a romáknak nincs anyaországuk.

A diszkrimináció tilalma – vagy pozitívan megközelítve: az egyenlő bánásmód – nem nyilvánulhat meg csupán a hátrányos megkülönböztetést tartalmazó jogszabályalkotás megakadályozásában. Természetszerűleg a tilalomnak a jogalkalmazás tekintetében is érvényesülnie kell. A diszkrimináció tilalma egyesek szerint emberi jog, méghozzá az első generációs jogok közé sorolandó. (Az emberi méltósághoz való jog ‘testvérjogaként’.) Más elméletek alapján viszont még annál is több – inkább az egész jogrendszert átszövő vezérelv.⁴ A diszkrimináció elsődlegesen, de nem kizárólagosan jogi kérdés.⁵ Rögtön fel kell hívnunk a figyelmet, hogy a nemzetiségek jogai nem első, hanem harmadik generációs jogok, tipikusan a ‘közösségek jogai’, kollektív jogok.⁶ Azonban nagyon szoros összefüggés mutatható ki egyes első (esetleg második) generációs alapjogok és a nemzetiségek jogai között. Különösen a politikai alapjogok tekintetében áll fenn ezen összefüggés. A kisebbségek egyes jogosultságai (így rögtön a diszkrimináció tilalma) az emberi méltósághoz való joggal forrnak össze. Különösen az ún. egyéni jogokra igaz ez. A kulturális önigazgatásra vonatkozó jogok az ‘ecosoc-kategóriával’ (gazdasági, szociális és kulturális jogokkal) mutatnak rokon vonásokat. Kardinális jelentőségű a nemzetiségek véleménynyilvánítási lehetősége, illetőleg speciális választójoga. Továbbá a nemzeti kisebbségi mivolt kapcsolatban állhat a vallási kisebbségi státusszal.⁷

3 Rixer Ádám igen átfogó összefüggésrendszerben elemzi a témát. Felveti még az egyházak szerepét és a média felelősségét is. Lásd RIXER Ádám: Egy új társadalmi szerződés körvonalai a roma kérdés ürügyén. *De iurisprudentia et iure publico*, 2009, 3 (3-4), különösen 75–76.

4 Vö. RIXER Ádám: *A roma érdekek megjelenítése a jogalkotásban*. Budapest, KRE-ÁJK, 2013, 238.

5 TÉGLÁSI András: A hatékonyság kérdése a tulajdon kisajátítása kapcsán. *Iustum Aequum Salutare*, 2012/3–4, 177.

6 Az egyéni jogokról, kollektív jogokról, valamint az egyéni jogok kollektív gyakorlásáról ld. KARDOS Gábor: Egyéni vagy kollektív kisebbségi jogok? *Magyar Kisebbség*, 1996/3-4, különösen 1–2.

7 Ez nem csupán annyit jelenthet, hogy egyes nemzetiségeknek általában a többségi nemzettől különböző a vallása. Egyes államokban a választójogi kedvezményeket nem nemzetiségi, hanem vallási alapon lehet kiérdemelni. Például a pakisztáni parlament (alsó kamarájának) 342 képviselője közül 272 személyt egyéni választókerületekben relatív többségi rendszer alapján választanak, valamint még ezen felül 10 mandátumot nem muszlim jelöltek, azaz vallási kisebbségek jelöltjei között

Kiemelkedő jelentőségű a pozitív diszkrimináció érvényesítése. A 'de facto' hátrányosabb helyzetben lévők 'de iure' azonos módon való kezelése szükséges, de nem elégséges. Az ilyen esetek kapcsán többletvédelmet kell megvalósítani. Ez tipikusan irányadó a kisebbségvédelem kapcsán. Az, hogy mi várható el aktív állami cselekvésként ennek vonatkozásában, már sokszor az erkölcs kategóriájába tartozik.

Egy jogállamban teljesen elképzelhetetlen bárkit hátrányos megkülönböztetéssel sújtani egy népcsoporthoz való tartozása miatt. Ez evidencia. A kérdés azonban az, részesít-e egy állam pozitív diszkriminációban bizonyos származású közösségeket, mondjuk adott országgal való történelmi-kulturális kapcsolataik, illetőleg jelentős számarányuk miatt.⁸

Ez a speciális kedvezmény egyéni és kollektív jogok megadásában (és garantálásában) nyilvánulhat meg.⁹ Utóbbiak a:

- saját önkormányzatok alakításának joga: A közösség tagjai érdekeik képviselőjére autonómiával rendelkező testületeket választhatnak.¹⁰
- választójogi kedvezmény: az adott nemzetiség tagjai valamilyen – a többséghez képest – előnyösebb módon kerülhetnek a népképviselői szervekbe, amely számukra jelentősebb reprezentációt biztosít.

osztanak ki egy „országos listáról.” (További 60 képviselői helyet „listán” női jelöltek között osztanak ki.) Ld. FARKAS György Tamás: *A választási rendszer egy speciális ága – a kisebbségek parlamenti képviseletére vonatkozó választójogi szabályozás Magyarországon és külföldön*. Doktori értekezés, Budapest, KRE-ÁJK, 2021, 158.

8 A szakirodalom nemzetközi összevetésben a kisebbségek három kategóriáját különbözteti meg. Természetesen egyéni jogaik tekintetében semmiképp nem tehető különbség az egyes csoportok tagjai között. A kollektív jogok vonatkozásában azonban a lista sorrendisége szerint még inkább indokolt a fokozott védelem. A három kategória: 1) akik eredetileg más állam lakosságához tartoztak, de annexió, határváltozás miatt kényszerültek egy újabb ország fennhatósága alá; 2) akik már a szóban forgó állam megalapítása előtt az adott területen éltek, végül; 3) akik bevándorlás révén váltak a befogadó ország állampolgáraivá. SZABADFALVI József: *Nemzetállam és szuverenitás*. In: TAKÁCS Péter (szerk.): *Államelmélet*. Miskolc, Bíbor Kiadó, 1997, 137.

9 A nemzeti kisebbségeknek a szakirodalom besorolása szerint nemzetközi összevetésben lehetnek egyéni jogaik, kollektív jogaik, valamint legjelentősebb jogosultságként részesedhetnek autonómiában. Bár megjegyzendő, hogy volt olyan korszak, amikor a nemzetközi szinten teljesen háttérbe szorult a nemzetiségi jog kollektív vetülete. Ld.: FÁBIÁN Gyula – Ötvös Patrícia: *Kisebbségi jog (I. kötet)*. Kolozsvár, KOMP-PRESS Korunk Baráti Társaság, 2003, 35.

10 Ld.: DOMONKOS Endre: *Nemzetközi autonómia-modellek és kisebbségi kérdés, a katalán regionális autonómia és tapasztalatai*. PhD-értekezés, Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem, 2010, 24–25.

- ombudsmani jogvédelem: egy speciális jogvédő tisztségviselőnek kifejezetten az a feladata, hogy a kérdéses népcsoport tagjaival kapcsolatos alkotmányos visszasságokat vizsgálja.
- médiajelenlét lehetősége: a közösség létéről, eseményeiről tudósító műsorok a hagyományos hírérték szerint 'járónál' több műsoridőt, kedvezőbb időszavat kapnak a médiában. (Álláspontunk szerint, mint ahogy létezik közvetett negatív diszkrimináció, úgy e vonatkozásban létezhet közvetett pozitív diszkrimináció is. Eszerint egy nemzetiség tagjai nem kifejezetten a státuszukból fakadóan, hanem 'de facto', mondjuk egy tv-csatorna döntéséből eredően kapnak kedvező szereplési lehetőséget.)
- felzárkóztató, kulturális források: egyes állami támogatások célcsoportjai a nemzetiségek, prioritásai a nemzetiség értékei.

2. Kik a nemzetiségek?

Az új törvényi terminológia szerint a 'kisebbség'-szót a 'nemzetiség'-kifejezés váltotta fel. Ennek üzenete, hogy nem csupán az adott népcsoport magyarsághoz képest csekélyebb számbeli aránya a jogi védelem indoka, hanem az, hogy többlet-értéket tudnak hozzátenni a társadalomhoz.

A fentebb elemzett kedvezmények – különösen az önkormányzatok alakításának joga – függenek attól, hogy egy adott állam melyik népcsoportot nyilvánítja nemzetiséggé. (A diszkrimináció tilalma természetesen egy jogállamban minden népcsoportra kiterjed. A kérdés az, hogy a kifejezett kedvezmények elérését mely népcsoportok számára teszik lehetővé. Nemzetközi összevetésben az őshonos kisebbségek sajátos megítélés alá esnek.¹¹)

Ami a kritika tárgya lehetne, az az, hogy Magyarország Alaptörvényének megalkotásával nagyjából egy időben hatályba lépett nemzetiségi törvény semmit nem próbált megváltoztatni a korábbi kisebbségi törvényhez képest. A 2011. évi CLXXIX. törvény a nemzetiségek jogairól (a továbbiakban: Njtv.) a következőképpen rendelkezik: az 1. §-nak (1) bekezdése alapján a törvény értelmében *nemzetiség minden olyan* – Magyarország területén legalább egy évszázada *honos* – népcsoport, amely az állam lakossága körében számszerű kisebbségben van, a lakosság többi részétől saját nyelve, *kultúrája és hagyományai különböztetik meg*, egyben olyan összetartozástudatról tesz bizonyosságot, amely mindezek megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul.

11 SHAW, Malcolm N.: *International law (6th edition)*. Cambridge, Cambridge University Press, 2008, 298.

A (2) bekezdés kimondja, hogy a nemzetiségi jogok és kötelezettségek vonatkozásában az (1) bekezdés szerinti nemzetiséghez tartozik az a Magyarországon lakóhellyel rendelkező személy, aki magát valamely nemzetiséghez tartozónak tekinti és ezen nemzetiséghez tartozását az e törvényben meghatározott esetekben és módon kinyilvánítja. A (3) bekezdés alapján az (1) bekezdés szerinti nemzetiségeket az *1. melléklet* sorolja fel. Ezek ABC-sorrendben szerepelnek. Nemzetiség Magyarországon a bolgár, a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a roma, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán.

A felsorolt népek egyértelműen szerepet játszottak a magyar történelemben az elmúlt évszázadokban, és elérik vagy túlszárnyalják az esetleges 'új nemzetiségek' számára előírt 1000 fős lélekszámot. (Jóllehet számukra ezt a törvény nem írja kifejezetten elő.) Általában határosak voltak a történelmi Magyarországgal, illetőleg bizonyos időszakokban jelentős számú csoportjaik érkeztek hazánkba. Ebből az aspektusból tehát homogén összehasonlítási csoportot képeznek. De vajon nem sorolhatók ebbe a körbe egyéb nemzetiségek?

3. További (leendő) nemzetiségek

A lista persze erősen relatív, mindazonáltal teljeséggel indokolt, hogy a szerzett jogok védelmének elve jegyében ez a tizenhárom nemzetiség megőrizte a korábbi jogszabály szerinti jogait. Esetlegesen újabb csoportok kedvezményben való részesülése merülhetne fel. Így például közös történelmi hagyományaink (közös uralkodók, szabadságharcainkban való kölcsönös részvétel) alapján joggal vetődhet fel, hogy az olaszok mivel sorolhatók hátrább a tizenhármaknál. Szintén a fentiek alapján felmerülhet a törökök esetleges bevonása. Vannak magyar személyek ugyanis, akik – a 145 éves hódoltág miatt ez evidencia – számontartanak családfájukon török származást.

Rendkívül érdekes a német nemzetiség kérdése abból az aspektusból, hogy nincs külön osztrák nemzetiség, pedig velük éltünk közös államban az Osztrák-Magyar Monarchia keretein belül. Ennek a történelmi aspektusból támadhatónak is tekinthető megoldásnak az indoka talán az lehet, hogy a kérdéses közösséget elsősorban a nyelvük kötötte össze. Ráadásul a II. világháborút követő kitelepítések miatt eleve radikálisan csökkent a német nyelvű és identitású személyek száma. A külön osztrák identitás

eleve elég későn alakult ki.¹² Nagyon leegyszerűsítve sokan nevezik sváboknak a hazai németeket, pedig számos különböző területről kerültek Magyarországra.¹³ Kiemelten gondolhatunk ennek kapcsán történelmünk során a szászok szerepére.

Az a kérdés, hogy melyik népcsoport lehet törvény által elismert és védett nemzetiség, illetve hol húzhatjuk meg a határt, nagyon képlékeny. Ennek szemléltetésére álljon itt néhány költői kérdés! Mi lehet az elhatároló ismérv a nemzetiségi státuszt elnyert népek és az előbb említettek között? Vajon az, hogy hányan vallják magukat adott népcsoportához tartozónak? E tekintetben arra kell felhívunk a figyelmet, hogy jelentősen különbözhet az egyes nemzetiségiek identitása. (Mármint például, hogy fontos-e neki német volta, vagy csak a neve emlékezteti a német származásra.) Csak a már – elődeik révén – száz éve már itt élő személyek identitását vizsgáljuk, vagy mondjuk a történelmi idők óta nálunk élő lengyelek mellett számításba vesszük az elmúlt harminc évben bevándoroltakat? Lehet-e disztinkválni annak alapján, hogy a legalább száz éve honos olasz és török családok talán nincsenek ezren, de érkeztek azóta bőven honfitársaik, akik együttesen alkotnak egy közösséget?¹⁴ Néhányaknak a nevük (és talán valamilyen családi legenda) emlékeztet csak a régi származásra,¹⁵ de a 'tizenhármak' közé tartozók közül is sokaknak könnyen lehet, hogy a kisebbségi/nemzetiségi kedvezményes státusz adta lehetőség erősítette meg (természetesen eleve létező) identitását. Ezek a költői kérdések mind rávilágítanak a kategóriák relatív volta.

12 SAUER, Walter: A Habsburgok „gyarmatbirodalma” és az osztrák identitás. *Aetas*, 2023, 38 (1), 179–187., ill. GLATZ Ferenc: Az osztrákok képe a magyarság körében. *Európai Utas*, 1994/4, 16–19.

13 Vö. BINDORFFER Györgyi: A magyarországi németek hazaképe. *Barátság*, 2001/2, 3151–3153.

14 Lélekszám alapján még kevésbé lehet a török és olasz népet kizárni a kedvezményezettek közül. Az elmúlt években idetelepülteket is számításba véve a többi népcsoportnak sem mindegyike jelentkeztetett jelentősebb lélekszámmal a nemzetiségi törvény elfogadásának évében. Ld. http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_09_2011.pdf (2025. 11. 01.)

15 Olasz származást igazoló családnév, illetve az olaszokra utaló település nagyon sok van Magyarországon. Több csoportban jöttek be itáliai *hospesek*, emléküket idézi több 'olasz' nevű település. (Pl. Olaszliszka.) Néhány család őrzi a török gyökereket is a régi oszmán időkből. Csak egyetlen legendás családfa a sok közül a Csonka bégtől származó Czungenberg Ferenc huszárból lett altábornagyé. Ld. BARCY Zoltán – SOMOGYI Győző: *Magyar huszárok*. Budapest, Móra Ferenc Könyvkiadó, 1987, 26.

Folytatva a kérdések felvetését, vajon lehet-e elhatároló ismérv, hogy az adott nép anyaországa határos (volt) Magyarországgal? (Ezen felvetés tükrében különösen érdekes, hogy sajátos megítélés alá esik az anyaország nélküli kisebbség helyzete.)¹⁶ Lengyelország a hosszú történelmi múlt ellenére ma már nem szomszédos,¹⁷ de egykor határos volt Olaszország (Itália) is a Magyar Királyság tartományaival, emellett számos közös uralkodónk volt. Törökország nemhogy szomszédos volt hazánkkal, hanem I. Szulejmán szultán az Oszmán Birodalomhoz csatolta Buda várát és az ország harmadát. E helyütt merül fel, hogy tekinthetjük-e döntő tényezőnek a nemzetiség besorolása tekintetében azt, hogy a kérdéses nép szerepe pozitív volt történelmünkben? Lehet-e ez alapján disztíngválni? Ez is rendkívül relatív, annál is inkább, mert a mai külpolitikai viszonyok között lehetséges, hogy nagyon felértékelődhet egyik-másik ország jelentősége számunkra. Tegyük hozzá, hogy további szomszédos országok szerepe sem volt mindig pozitív hazánk történelmében, ennek alapján nem lehet disztíngválni.

A korábbi törvény is lehetővé tette a száz éve honos népcsoportoknak ezer fő kezdeményezése esetén a hivatalos kisebbséggé nyilvánítást.¹⁸ A gyakorlat azonban nehézségekbe ütközött; a törvény általi nemzetiséggé

16 Ennek kapcsán kell kiemelnünk, hogy az anyaországokkal való jól szervezett kapcsolattartás rendkívül erősítheti egy nemzetiség helyzetét adott államban. Vö. FEJES Zsuzsanna: *Határok nélkül? A határon átnyúló együttműködések jogi és közigazgatási környezete Európában és Magyarországon*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2013, 239., ill. FEJES Zsuzsanna: *Határtalan lehetőségek: az együttműködés jogi feltételei a magyar-román-szerb hármashatár mentén*. In: SOÓS Edit és FEJES Zsuzsanna (szerk.): *Régió a hármashatár mentén*. Szeged, SZTE-ÁJK, 2010, 103–118., valamint VÖRÖS Imre: *Csoportkép Laokoóonnal. A magyar jog és az alkotmánybíráskodás vívódása az európai joggal*. Budapest, HVG Orac, 2012, 98.

17 A történelmi Magyarországgal határos volt Lengyelország, sőt sokan elfelejtik, hogy abból néhány települést is kapott a trianoni, pontosabban a versailles-i békében. Vö. PÁTRÓVICS Péter: *A magyar történelem eseményei a lengyelországi történelemkönyvekben és a Lengyelország-történetekben. Könyv és Nevelés*, 2014/3, 91–104.

18 Kezdeményezték ezt például az olaszok, ékei örmények, az oroszok, de még hun kisebbség néven is benyújtottak ilyen kezdeményezést. Ld. 1993. évi LXXVII. törvény 148. § (3) bekezdését: „Ha az 1. mellékletben felsoroltakon kívül további nemzetiség kíván bizonyóságot tenni arról, hogy megfelel a feltételeknek, legalább ezer, magát e nemzetiséghez tartozónak valló, a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásán szavazati joggal rendelkező választópolgár kezdeményezheti a nemzetiség Magyarországon honos népcsoporttá nyilvánítását. Az eljárás során a népszavazás kezdeményezéséről, az európai polgári kezdeményezésről, valamint a népszavazási eljárásról szóló törvénynek az országos népszavazás kezdeményezésére vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni, a (4) és (5) bekezdésben foglalt eltéréssel.”

nyilvánítás kedvezményezettségével messze nem ér fel az újabb kezdeményezés jogának lehetősége.

Az Njtv. 148. § szakasza tartalmazza a nemzetiségi kör bővítésének lehetőségét. A (3) bekezdés kimondja, hogy ha a felsoroltakon kívül további nemzetiség kíván bizonytságot tenni arról, hogy megfelel a feltételeknek, legalább ezer, magát e nemzetiséghez tartozónak valló, a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásán *szavazati joggal rendelkező magyar állampolgár választópolgár kezdeményezheti* a nemzetiség Magyarországon honos népcsoporttá nyilvánítását. Az eljárás során a népszavazás kezdeményezéséről, az európai polgári kezdeményezésről, valamint a népszavazási eljárásról szóló törvénynek az országos népszavazás kezdeményezésére vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni, a (4) és (5) bekezdésben foglalt eltéréssel.¹⁹ A (4) bekezdés rögzíti, hogy a kezdeményezés szervezője az a magyar állampolgár választópolgár lehet, aki a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásán választható.²⁰ Az (5) bekezdés hangsúlyozza, hogy a Nemzeti Választási Bizottság az eljárása során köteles kikérni a Magyar Tudományos Akadémia elnökének állásfoglalását a törvényi feltételek fennállásáról. Érdekes, hogy a jogszabály kifejezetten az MTA elnökének, nem pedig testületeinek véleményét szabja feltételül. Abban az esetben, ha az elnök nem a vonatkozó területtel foglalkozó szakember, akkor nyilvánvalóan egyeztetet a téma akademikusaival. (Akár jogászokkal, történészekkel, szociológusokkal, nyelvészekkel stb.)²¹ A (6) bekezdés értelmében az Országgyűlés elutasító döntésének meghozatalától számított egy éven belül ismételt kérelem nem terjeszthető elő.²²

Álláspontunk szerint a jogszabály szövegezése nem teljesen pontos. A helyes megfogalmazás az lenne, hogy az adott népcsoport „kezdeményezheti a nemzetiségi státusz elnyerését”, nem pedig „kezdeményezheti a nemzetiség Magyarországon honos népcsoporttá nyilvánítását.” Méghozzá azért, mert egy nemzetiség egy államban vagy honos, vagy nem, nem lehet visszamenőlegesen azzá nyilvánítani. A „megfelel a feltételeknek” fordulat sem kristálytiszta definíció, de nyilvánvalóan a törvény 1. § szakaszában

19 Ld. 2011. évi CLXXIX. törvény a nemzetiségek jogairól, 148. § (3) bekezdés (2025. 11. 01.)

20 Ld. 2011. évi CLXXIX. törvény a nemzetiségek jogairól, 148. § (4) bekezdés (2025. 11. 01.)

21 Ld. 2011. évi CLXXIX. törvény a nemzetiségek jogairól, 148. § (5) bekezdés (2025. 11. 01.)

22 Ld. 2011. évi CLXXIX. törvény a nemzetiségek jogairól, 148. § (3) bekezdés (2025. 11. 01.)

foglalt feltételekre utal vissza a normaszöveg. Ennek tükrében különösen fontos lenne a törvényben definiálni a „honos” kifejezést. (Fogalmilag nonszensz honossá minősíteni azon népcsoportot, amely már száz éve honos volt az országban...) A gyakorlat során ugyanis kérdéses lehet: eleget tesz-e a honosság kritériumának, hogy egyetlen személy, aki adott népcsoporthoz tartozik, már száz éve él az országban.

Rendkívül érdekes a Magyarországon élő kínai közösség kérdése. Hazánkban a létszámuk akár a húszszet is megközelítheti, viszont nagy részük nem rendelkezik magyar állampolgársággal. Létszámuk egyébként a rendszerváltozás után még jelentősebb volt, ugyanis az Európába költözni szándékozó kínaiak célországa lettünk, mert a vízumkényszert átmenetileg megszüntették, majd később visszaállították.²³ Az állampolgárság megszerzése azért sem célja a kínaiaknak, mert mobilitásukat meg akarják őrizni, illetőleg Kína tiltja a kettős állampolgárságot.²⁴

Érdekességként megjegyezhető az Osztrák-Magyar Monarchia által 1901-ben az ún. boxerlázadás leverését követően Tientsin városban szerzett koncessziós jog, ami folytán egy kb. százhektáros ’kvázi gyarmat’ jött létre, amely területén nagyságrendileg 25 ezer kínai élt. A gyarmat hivatalos neve „Tientsini Osztrák–Magyar Telepítvény” volt. (Ne felejtjük el, hogy a Monarchia ekkor duális szerkezetű reálunió volt! Tehát kvázi egy közös állam.) A kínai törvények nem is voltak ebben az időben hatályban a gyarmaton, kizárólag a Monarchia jogrendje. A lakók az osztrák–magyar állampolgárságot is elnyerték.²⁵

Legújabban a vietnamiak kérvényezték maguknak a nemzetiségi státuszt. A 16/2025. országgyűlési határozat szól a vietnámi népcsoport Magyarországon honos népcsoporttá nyilvánítására irányuló kezdeményezésről. A határozat lakonikus szövege a következőképpen rendelkezik. Az Országgyűlés a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény és a népszavazás kezdeményezéséről, az európai polgári kezdeményezésről, valamint a népszavazási eljárásról szóló 2013. évi CCXXXVIII. törvény vonatkozó rendelkezései alapján megtárgyalta a vietnámi népcsoport Magyarországon honos népcsoporttá nyilvánítására irányuló – a Nemzeti Választási Bizottság

23 KASZNÁR Attila: A magyarországi kínai bevándorlás és annak nemzetiségi jogi aspektusai. *Belügyi Szemle*, 2017/10, 5–16.

24 GUO, Xiaojing: *Kínaiak és a magyar állampolgárság*. In: KOVÁTS András (szerk.): *Magyarrá válni*. Budapest, MTA Kisebbségkutató Intézet, 2011, 182–183.

25 Tehát kijelenthetjük, hogy a magyar állam és kínai származású személyek között nagyon sajátos közjogi viszony állt fenn az 1900-as években. Vö. HOPKA Zoltán: *Az Osztrák–Magyar Monarchia gyarmatosító törekvései. Világtörténet*, 2025/1, 35.

428/2024. számú határozatával hitelesített – kezdeményezést, és arról az alábbiak szerint döntött: Az Országgyűlés a vietnámi népcsoportot nem nyilvánítja Magyarországon honos népcsoporttá.

A határozat nem mondja ki, de – annak parlamenti vitája alapján is – egyértelműen az MTA elnökének véleményén alapul, amely szerint a vietnamiak nem honosak száz éve Magyarországon. Ennek tényét egyébként maga a kezdeményező közösség is elismerte, már az NVB ülésén is, tehát a döntés kétséget sem hagy maga után. Ez egy konjunktív feltétel az ezerfős létszám mellett, nem lehet tőle eltekinteni. (Felmerült a Nemzeti Választási Bizottság ülésén, miszerint az sem volt valószínűsíthető, hogy egyetlen vietnami is lett volna hazánk területén száz évvel ezelőtt.²⁶)

Tegyük hozzá, Magyarország Alaptörvényének 28. cikke szerint azt kell vélelmezni, hogy a jogszabályok erkölcsös, tisztességes célt szolgálnak.²⁷ *Ennek jegyében kijelenthetjük, nem lenne elfogadható az a jogértelmezés, miszerint a formális jogszabályi lehetőség ellenére a jelenlegiek mellett más népcsoport – belátható időn belül – ne volna alkalmas a honos nemzetiségi státuszra.*

4. A romák alkategóriái

Mivel a hátrányos megkülönböztetés tilalma az alap, ezért számunkra különösen az a releváns, hogy a pozitív diszkrimináció szerint az állam milyen többlettintézkedéseket tehet a nemzetiségek, így különösen a cigányok megsegítésére. (Tehát alapjogi aspektusból itt már a konkrét állami beavatkozás, nem csupán a ‘be nem avatkozás’ a releváns.) A pozitív diszkrimináció viszont a másik szemszögből vizsgálva a nem védett csoport negatív diszkriminációját jelenti, így annak határa az emberi méltóság tiszteletben tartása. Ez teljességgel belefér erkölcsi megközelítésünkbe, miszerint nem azt kell nézni, ami szétválaszt, hanem azt, ami összeköt. Ez a cigányság és magyarság tekintetében a magyarnóta cigányzenével. Ennek támogatására jött létre a ‘Muzsikáló Magyarország’ program, amely

²⁶ Ld. 16/2025. (III. 19.) OGY határozat.

²⁷ Magyarország Alaptörvényének 28. cikke a következőképpen rendelkezik. A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. A jogszabályok céljának megállapítása során elsősorban a jogszabály preambulumát, illetve a jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslat indokolását kell figyelembe venni. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.

számtalan cigányzenész családnak nyújt megélhetést, amellet, hogy a hungarikumok védelmének is letéteményese.²⁸

Melyik elnevezés a tiszteletteljes, melyik a sértő, melyik tartja jobban tiszteletben az emberi méltóságot? A cigány vagy a roma? Emeljük ki, hogy az új törvény a roma szót használja a cigány helyett, amely a nép saját nyelvéből származik, mert nagyjából 'embereket' jelent (rom: egyes számban ember, férfi.) Álláspontunk szerint viszont (a többségi társadalom nyelvhasználatában) a roma a távolságtartó, és a cigány a szeretetteljesen befogadó.²⁹ Gondoljunk csak bele, hogy a németeket sem a 'deutsch'-szóval nevezzük meg!

A hazánkban élő cigányságot főszabály szerint három csoportra osztjuk: magyar cigányok (romungrók), oláh cigányok és a beások.³⁰ A romungrók anyanyelve leginkább magyar, az oláh cigányoké pedig valamelyik roma nyelvjárás, főképp a lovári. Félrevezető lehet, hogy nem az oláh cigányok, hanem a beások által beszélt nyelv a románnak egy archaikus változata.³¹

Fel kell hívnunk azonban a figyelmet, hogy léteznek egyéb cigány csoportok is. Például a kárpáti cigányok, akik a romungrókkal esnek hasonló tekintet alá, velük mutatnak rokon vonásokat. A szintók pedig az ún. német cigányok, akik leginkább Nyugat-Európában élnek,³² (ebbe a csoportba tartozik Snétberger Ferenc Kossuth-díjas gitárművész is.) Közülük az egyik legismertebb Tscha Limberger vak hegedűművész, aki Belgiumból azért költözött hazánkba, és tanulta meg a magyar nyelvet, mert a cigányzene annyira közel áll a szívéhez, és szerinte az csak a magyarnótával együtt tud teljességében hatást gyakorolni.

Ez a konkrét eset egyben bizonyíték arra, hogy a különböző roma csoportok, kategóriák között van rokonság. Ezt egyébként DNS-vizsgálat is megerősítette.³³

28 <https://muzsikalomagyarorszag.hu/muzsikalo-magyarorszag/> (2025. 10. 31.)

29 Vö. KEMÉNY István: A magyarországi roma (cigány) népességről. *Magyar Tudomány*, 1997/6, 644-655.; ill. SZABÓNÉ KÁRMÁN Judit: *A magyarországi roma/cigány értelmiség historiográfiája, helyzete, mentális állapota*. Doktori értekezés, PTE-BTK, Pécs, 2012, különösen 6.

30 Vö. SZABÓNÉ KÁRMÁN Judit: *A magyarországi cigányság (I. Cigányok és romák)*. Budapest, Semmelweis Kiadó, 2016, különösen 13–20.

31 A beásokról ld. SZALAI Andrea: A beások. Az etnikai identitás határai a nyelvhasználat tükrében. *Kritika*, 1997/12, 7–9.

32 A szintókról ld. BALÓ András Márton – ROSENBERG Mátyás: A szintó cigányok társadalmi és nyelvi azonosítása írott forrásokban és a közösségek gyakorlatában. *FÓRUM Társadalomtudományi szemle*, 2021/3, 151–162.

33 Vö. BÁNFAI Zsolt: *A migráció hatásai a romák genetikai felépítésére*. Doktori értekezés, Pécs, PTE, 2021.

Egyes kutatások szerint a Magyarországon élő cigányok közül elkülöníthetünk még (hangsúlyozzuk, hogy az oláh cigányon kívül) román cigányokat, illetve Erdélyből származó, rendszerint magyarul (is) beszélő gábor cigányokat.³⁴

5. A nemzetiségek választójogi kedvezménye

A magyar választási rendszerben első látásra kimagaslóan megvalósul a kedvezményes nemzetiségi mandátum intézménye. Nézzük meg röviden a magyar választási modell logikáját, hogy el tudjuk ebben a kontextusban helyezni a nemzetiségi kedvezményeket! A korábbi és az új modell is a vegyes rendszerek kategóriájába tartozik, ami a közép-európai rendszerváltások után jellemző kompromisszumkeresés eredménye.³⁵ A választópolgárok százhat (relatív többségi) körzetben egyéni képviselőre, illetőleg országos listára szavaznak. A listán kiosztható mandátumok száma kilencvenhárom. Az új választási törvény szerint az országos listáról megszerezhető mandátumokat a következő eljárás szerint kell kiosztani:³⁶

- a) a párt listás szavazatainak számához hozzá kell adni az adott párt töredékszavazatait (a továbbiakban: pártlistára jutó szavazatok száma),
- b) a pártlistákra jutó szavazatok számát össze kell adni,
- c) az összes pártlistás szavazatot és a nemzetiségi listákra leadott szavazatokat össze kell adni (a továbbiakban: összes országos listás szavazat),
- d) az összes országos listás szavazatot el kell osztani kilencvenhárommal, és az eredményt tovább kell osztani négygyel; az így kapott hányados egész része a kedvezményes kvóta,
- e) ha egy adott nemzetiségi listára jutó szavazatok száma megegyező vagy nagyobb a kedvezményes kvótánál, az adott nemzetiségi lista kap egy kedvezményes mandátumot; egy nemzetiségi lista egy kedvezményes mandátumot kaphat; az országos listán megszerezhető mandátumok számát csökkenteni kell a kiosztott kedvezményes mandátumok számával.³⁷

34 A cigányság által beszélt nyelvekről ld. SZALAI Andrea: Egységesség? Változatosság? A cigány kisebbség és a nyelvi sokféleség. *Nyelvtudományi Közlemények*, 2006/103, 163–204.

35 Vö. SIMON János: Electoral System and Regime Change in Central and Eastern Europe. *Representation*, 1998/2–3, 122–136.

36 CSERVÁK Csaba: A végrehajtó hatalom és a parlament választása. Debrecen, *Licium-Art*, 2016, 66.

37 Az eddigiek után megmaradt mandátumokat a következő eljárás szerint osztják ki: 1.

Már előzetesen is sok vitát váltott ki a nemzetiségek kedvezményes mandátumhoz juttatása. Az EJEB alább elemzett döntésének ismeretében is fenntartjuk, hogy mind a tizenhárom nemzetiség kedvezményes mandátumban részesítése – főleg a 199 fős parlamenthez képest – aránytalan súlyt képzett volna a kormány/ellenzék bináris kódja szerint működő pártalapú rendszerben.³⁸ Végül egy igen sajátos – a felmerült problémák közepette bölcs kompromisszumot jelentő – megoldás mellett döntöttek a törvényhozók, ahol a közvetlen választással összefüggésben különös módon az országos nemzetiségi önkormányzat állíthat nemzetiségi listát.³⁹ Ezen listákra nem vonatkozik az 5%-os küszöb, hanem az egyébként (többi lajstromra) irányadó kvóta egynegyedét kell csak elérniük, hogy egy kedvezményes mandátumot szerezzenek.

Hangsúlyoznunk kell tehát, hogy nem a küszöb, hanem az egy mandátumot *‘érő’* (az összes listás szavazat elosztva a kilencvenhárom listás hellyel) kvóta egynegyedét kell elérniük a nemzetiségi listáknak. Ez pedig jóval alacsonyabb a küszöbnél. Ez papíron rendkívül nagyfokú kedvezményt jelent a nemzetiségeknek. Ha egy listának akár a hagyományos elosztás

össze kell állítani egy táblázatot, amelynek első sorát a pártlistákra jutó szavazatok száma, illetve a nemzetiségi listákra leadott – a kedvezményes kvótával csökkentett – szavazatok száma (a továbbiakban: szavazatok) képezik; minden pártlista, illetve nemzetiségi lista szavazatai alatt képezünk egy számoszlopot, amelynek első száma az adott lista szavazatainak a fele, a következő szám a harmada, a negyede stb.; 2. a táblázat segítségével történik a mandátumok kiosztása: meg kell keresni a táblázatban előforduló legnagyobb számot; amelyik lista számoszlopában találjuk meg azt, az a lista kap egy mandátumot; ezt követően meg kell keresni a következő legnagyobb számot; amelyik lista oszlopában találjuk meg azt, az a lista kap egy mandátumot; ezt az eljárást folytatjuk, míg az összes mandátum kiosztásra nem kerül (amilyen sorrendben az egy, így keletkező hányadok az egyes pártokhoz tartoznak, aszerint osztják ki a mandátumokat).; 3. Ha a táblázatban több lista alatt egyenlő számok vannak, és ezzel a szavazatszámmal mandátumhoz jutnának, de a megszerezhető mandátumok száma kevesebb, mint az azonos szavazatot elért listák száma, akkor a lista sorszáma szerinti sorrendben kell kiosztani a mandátumokat. Ez lényegében a D’Hondt-módszer szerinti elosztást teremti meg, hasonlóan a korábbi választási rendszer országos kompenzációs mandátumelosztásához. Ld. uo.

38 A nemzetiségek parlamenti képviseletéről ld. FARKAS György Tamás: *A nemzetiségek parlamenti képviselete Hazánkban és a környező országokban*. In: STENPIEN, Erik – MISKOLCZI-BODNÁR, Péter (szerk.): *Jog és Állam. X. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója*. Budapest, KRE-ÁJK, 2015/20, 17–22.

39 A nemzetiségi lista állításához a névjegyzékben nemzetiségi választópolgárként szereplő választópolgárok legalább egy százalékának ajánlása, de legfeljebb ezer-ötszáz ajánlás szükséges. A nemzetiségi listán a névjegyzékben az adott nemzetiség választópolgáraként szereplő választópolgár lehet jelölt.

szerint (az egynegyedes kedvezmény nélkül) járna is egy mandátum, semmi esélye nem lenne parlamenti helyet szereznie, mert valószínűleg jóval az 5%-os küszöb alatt maradna. Már önmagában ezen korlát eltörlése számottevő kedvezmény volna. A konklúzió tehát: választási matematikai szempontból rendkívül megéri nemzetiségi listát állítani. E helyütt sokkal többet ér egy választói szavazat, mint a hagyományos listák tekintetében. Azonban részint az elmúlt néhány választás tapasztalata, részint az EJEB döntése kritikára és továbbgondolásra ösztönöznek bennünket.

A kiindulópont a következő. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának döntése folytán át kell alakítani a nemzetiségek parlamenti képviseletének rendszerét. A kritikák fő iránya: jelenleg a választópolgároknak nincs valódi döntési helyzetük, mert csak egy listára szavazhatnak. Ezért a nemzetiségi szavazók tekintetében a titkosság is sérül. (Tudni lehet ugyanis, hogy ha voksoltak, akkor a bizonyos listára voksoltak.) Továbbá – az eredmények ismeretében – kevés nemzetiségnek van reális esélye a mandátumszerzésre.

A magyarországi nemzetiségi választási rendszer emberi jogi problémái abból a sajátos jogi konstrukcióból fakadnak, amely a nemzetiségek kedvezményét formálisan biztosítja, *de facto* azonban aggályos. A rendszer az EJEB szerint korlátozza a nemzeti kisebbséghez tartozó választópolgárok tényleges lehetőségét, hogy közösségként növeljék politikai reprezentációjukat, és veszélyezteti a kisebbségek sokszínűségét és részvételét a politikai döntéshozatalban.⁴⁰

A rendszer egyik alapvető problémája az egyenlő választójog sérelme. Hozzátehetjük, nem evidencia egy jogállamban a nemzetiségeknek a népképviselési szervben részvételt biztosítani, de ha a kedvezményes mandátum lehetőségét megteremtik, a megvalósított modell nem lehet diszkriminatív.⁴¹ A magyar szabályozás értelmében az a választópolgár, aki nemzetiségi választóként regisztrál, kvázi lemond az országos pártlistára való szavazás jogáról, és kizárólag a nemzetiségi listára adhat le voksot. Ez azt eredményezi, hogy a nemzetiségi választópolgár véleménynyilvánítási

40 Case of Bakirdzi and E.C. V. Hungary (Applications nos. 49636/14 and 65678/14).

41 A képviselet megvalósulhat az alábbi módokon: 1. a második kamarákban, azaz a parlament funkcionálisan elkülönült szervezetén keresztül; 2. az egykamarás rendszeren belül képviselői megjelenítés útján; 2. valamint a jogalkotási és politikai döntéshozatal specializált, különleges megoldásai révén. Ld. PAP András László: *Észrevételek a nemzetiségek parlamenti képviseletének szabályozásához az Alaptörvényben, a választójogi törvényben és a nemzetiségek jogairól szóló törvényben*. In: MÜLLNER András (szerk.): *Megreformált beszéd, elfojtott hang*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2017, 241.

lehetősége voltaképp csökkentett, ugyanis míg a többségi választó két szavazattal rendelkezik (egy egyéni jelöltre és egy országos pártlistára), addig a nemzetiségi választó a pártlistás döntéshozatalból teljes mértékben kizorul. Amennyiben pedig kevés kisebbségi regisztrálja magát előzetesen, akkor eleve kizárt a listás mandátumszerzés. A rendszer így nem pusztán eltérő, hanem alacsonyabb súlyú politikai részvételt biztosít a nemzetiségi választóknak, ami ellentétes a választójog egyenlőségének elvével.⁴²

A nemzetiségi listákra vonatkozó mandátumszerzési küszöb az EJE szerint olyan módon került meghatározásra, hogy a Magyarországon élő nemzetiségek túlnyomó többsége számára valós létszámukat tekintve nem reális egy teljes jogú országgyűlési mandátum megszerzése. A rendszer formálisan lehetőséget biztosít a képviselőre, de ténylegesen csak egy-két nemzetiség számára teremt reális esélyt, míg a többiek esetében a 'szószólói' státusz marad, amely nem jár szavazati joggal a parlamentben. (A kézirat lezárásáig a romák még nem szereztek parlamenti mandátumot a nemzetiségi kedvezménnyel, jóllehet hazai lélekszámuk alapján erre abszolút lett volna esélyük. Mindazonáltal a kormány/ellenzék értékuálra épülő pártrendszerbe integrálódtak be eddig, az egyes hagyományos pártokkal szövetségben indulva a választásokon.)⁴³ Ez a megoldás az Emberi Jogok Európai Egyezményének értelmezése szerint nem felel meg a „nép akaratának szabad kifejezésére” vonatkozó követelménynek, mivel a választás előre láthatóan nem vezet valódi parlamenti részvételhez.

Az EJE álláspontja alapján emberi jogi aggályokat vet fel a választás titkosságának kérdése is. A nemzetiségi választói regisztráció, valamint a nemzetiségi listák rendkívül szűk köre miatt a szavazás ténye és tartalma sok esetben közvetetten azonosíthatóvá válik, különösen kis létszámú közösségekben. Ez sértheti a szavazás titkosságának alapelvét, amely egyben a szabad politikai véleménynyilvánítás egyik alapfeltétele is közvetetten.

A rendszer további elvi problémája, hogy a nemzetiségi listák állításának privilégiuma az országos nemzetiségi önkormányzatok kezében van. Ez kizárja a politikai pluralizmust a nemzetiségi közösségeken belül, és

42 A választási rendszer, melyben a nemzetiségi kisebbségi választópolgárok pusztán a saját nemzetiségük kötött listájára adhatják le szavazatukat, nem teszi lehetővé, hogy választói akaratukat teljességében, érdemben kifejezzék. Vö. Kiss Balázs: Gondolatok a nemzetiségek országgyűlési képviselőtéről az EJE Bakirdzi és E. C. Magyarország elleni ügye apropóján. *Fundamentum*, 2023/2-3, különösen 65–66.

43 Így volt a többször kétharmaddal győztes Fidesz-KDNP társszervezete a választásokon a Lungo Drom. Vö. DOBOS Balázs: Roma politikai pártok a roma sajtó tükrében. *Romológia*, 2014/4-5, 102–105.

megakadályozza azt, hogy alternatív politikai programok jelenjenek meg a választási versenyben. A nemzetiségi választópolgár így nem valós politikai választás előtt áll, hanem egyetlen, intézményileg privilegizált szervezet listájára szavazhat, ami sérti a szabad választások lényegi tartalmát.

Saját álláspontunk szerint a jelenlegi rendszerben a nemzetiségek kedvezménye a jogszabály betűje szerint jelentős arányú. A nemzetiségek ennél jelentősebb pozitív diszkriminációja már a többi választópolgár negatív diszkriminációját valósítaná meg. Tehát a fenti aggályok elfogadása, megoldása egyedül a rendszer megváltoztatása árán történhet meg. (Például ilyen megváltoztatás lehet a parlament létszáma, a garantált mandátum megléte vagy a szavazati struktúra.) A sorjáztatott problémákra válaszul az alábbi csapásirányokban tartjuk elképzelhetőnek a reformokat.

Minden párt megjelölhetne a listáján nemzetiségi jelölteket, akiknek a választópolgárok bónuszzavazatokat adhatnának. Ha a jelölt elérne egy előre meghatározott méltányos hányadot, akkor a lista előre meghatározott rangsorát megelőzve mandátumot szerezne.⁴⁴ Ez a megoldás azért szerencsés, mert a nemzetiségi választópolgároknak nem kellene kizárólag kisebbségi identitásuk szerint szavazni, hanem pártszimpátiájukat is kifejezhetnék.

Az előbbi rendszert fejleszthetnénk abba az irányba, hogy a pártlistákon megjelölt, egyazon nemzetiséghez tartozó jelöltek is alkotnának egy virtuális listát. (Például az összes cigány nemzetiségi jelölt, eltekintve attól, hogy mondjuk a Fidesz, a TISZA Párt, a Mi Hazánk vagy a DK listáján található.) Ha egy adott nemzetiség összes jelöltje elérne egy meghatározott eredményt, akkor ez a virtuális lista bejuttatna egy plusz személyt a parlamentbe. Ezáltal egy többletmandátum keletkezne. (A többletmandátumok rendszerét, bár nem pont így, de a német választójog alkalmazta.)⁴⁵ *Egy adott nemzetiség virtuális listájáról az lenne a bejutó, aki a saját pártlistáján a legtöbb preferenciavoksot kapta. Ha egy adott nemzetiség virtuális listája nem érné el a többletmandátumhoz szükséges kvótát, akkor a jelenlegi rendszer szerinti szószólói státuszt nyerné el a legtöbb szavazatot kapott személy.*

44 CSERVÁK Csaba: *The Process of The Indirect Exercise of Democratic Power*. Szeged, Iurisperitus Kiadó, 2019, 14–15.

45 A többletmandátumok német (régi) rendszeréről ld. KAASE, Max: *Megszemélyesített arányos képviselet: A nyugatnémet választási rendszer „modellje”*. In: FÁBIÁN György – KOVÁCS László Imre (szerk.): *Választási rendszerek*. Budapest, Osiris-Láthatatlan Kollégium, 1997, 163–165., annak reformjáról vö. HELLMANN, Daniel: *Was taugt das neue Wahlgesetz? Blickpunkt–IParl*, 2024/13, 1.

E rendszer számos részletszabállyal fejleszthető tovább, melyek későbbi kutatások során további átgondolást igényelnek. Például meg kellene fontolni, hogy ha egy adott nemzetiség szerezne egy többletmandátumot, akkor a rájuk leadott preferenciavoksok duplán hasznosuljanak-e. Vagyis, ha mondjuk a romák bejuttatnak egy plusz képviselőt, akkor a különböző pártlistákon leadott, romákra vonatkozó preferenciavoksok beleszámítsanak-e az adott pártokra leadott szavazatokba. Amennyiben igen a válasz, akkor az még jelentősebb kedvezmény a nemzetiségek számára. Ez nyilván nagyon pozitív üzenet, de szigorú megközelítés szerint a pozitív diszkrimináció révén a 'nem kisebbségi' választópolgárok negatív diszkriminációját érjük el. (Álláspontom szerint ezt az EJEB aligha kifogásolná.)

6. Összegezés

Felvetődhet a hazai cigány csoportok külön-külön nemzetiségként való kategorizálása. Emellett szólna, hogy a romungrók, oláh cigányok és a beások is akár külön parlamenti képviselőhöz juthatnának. (Például saját kutatási irányunkra rámutatva: még zenében is eltérő stílusú a 'magyarnóta cigányzenével' a 'romazenétől', noha a kettő között is képezhető híd a különböző stíluselemek ötvözésével.) Ez akkor lenne reális, ha a tizenhárom hazai nemzetiség létszámát bővítenék. Attól eltekintve, hogy a bővítés indokolt lehet, mégis – mint említettük – azt kell néznünk, ami összeköt, nem azt, ami szétválaszt.⁴⁶ A 'kisebbség kisebbségének' képviselője nem hatékony. Azonban, ha húsz körüli nemzetiség volna Magyarországon, akkor mindenképpen szükségszerűen merülne fel valamilyen kategorizálás, némileg az egyházak, vallási szervezetek analógiájára.⁴⁷ És ebben az esetben átgondolandó a választójogi kedvezmény rendszere is. Az, hogy mely nemzetiségek kerülnének a 'legtámogatottabb' (bevett) körbe, vitatható.⁴⁸ Azonban az kétségtelen, hogy a cigányoknak ezen csoportba

46 A cigányság csoportjai, illetőleg a kisebbség és többség viszonyrendszere tekintetében vö. KOVAI Cecília: *A cigány-magyar különbségtétel és a rokonság*. Doktori disszertáció, Pécs, PTE-BTK, 2015.

47 A szabályozás igen strukturált, a magyar vallási közösségek lényegében négy nagy kategóriába sorolhatók, Ld. KÖBEL Szilvia: A vallási közösségek működésének strukturált szabályozása az egyházügyi törvényben. *Magyar Jog*, 2021/4, 247–255.

48 Meg kell jegyeznünk, hogy nemzetközi kötelezettségvállalásunk alapján megkülönböztethetünk ún. chartás kisebbségeket. Ezek a horvátok, németek, románok, szerbek, szlovákok, szlovének, valamint a beás és romani anyanyelvű cigányok. Az Európa Tanács Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartájának 1995-ös

kell tartozniuk! Hazai szerepük, létszámuk, kulturális jelentőségük mellett ezt indokolja az a védelmet igénylő probléma is, hogy anyaországgal nem rendelkeznek. Így a többi nemzetiségtől eltérően nincs olyan állam, amelynek támogatására, segítségére ezen személyek számíthatnának Magyarországon kívül.

Konklúzióként kijelenthető, hogy a nemzetiségek védelmének magyarországi rendszere dicséretes, rendkívül sok pozitív elemmel rendelkezik. Ugyanakkor magában rejt a bővítés lehetőségét is. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának döntése folytán a kedvezményes nemzetiségi mandátum jelenlegi modellje – erényei mellett – kritikával is illethető. Emellett felvetődhet a közeljövőben néhány új népcsoport nemzetiséggé nyilvánítása is, illetőleg a jelenlegi csoportok alcsoportokra bontása. Ez maga után vonhatja a kisebbségvédelem jelenlegi rendszerének átfogó átgondolását.

ratifikálásakor ezen kisebbségi nyelvek védelme tekintetében vállalt hazánk kötelezettséget. (A román és beás nyelvek vonatkozásában a 2008-ban sorra került kiterjesztéskor. Vö.: SZALAYNÉ SÁNDOR Erzsébet: *A kisebbségvédelem nemzetközi jogi intézményrendszere a 20. században*. Budapest, Gondolat Kiadói Kör – MTA Kisebbségkutató Intézet, 2003.

A NEMZETI KISEBBSÉGEK VÉDELMEÉRŐL SZÓLÓ KERETEGYEZMÉNY ÉRVÉNYESÜLÉSE KÖZÉP-EURÓPA ORSZÁGAIBAN A ROMA KISEBBSÉG SZEMSZÖGÉBŐL¹

FARKAS GYÖRGY TAMÁS
adjunktus (KRE ÁJK)

Absztrakt

A tanulmány a Nemzeti Kisebbségek Védelméről Szóló Keretegyezmény szerkezetét és monitoring eljárását mutatja be, ezeken keresztül pedig a roma kisebbség alapvető jogainak érvényesülését kívánja vizsgálni, elsődlegesen a Keretegyezmény Tanácsadó Bizottságának véleményein keresztül. A Nemzeti Kisebbségek Védelméről Szóló Keretegyezményt Európa legtöbb állama magára nézve kötelezőnek ismerte el, emellett pedig ciklikusan ismétlődő monitoring mechanizmussal rendelkezik, így a Keretegyezmény álláspontunk szerint alkalmas arra, hogy objektív alapot adjon az alapvető jogok érvényesülésének összevetéséhez egyes államokban. Emellett lényeges megjegyezni azt is, hogy a Nemzeti Kisebbségek Védelméről Szóló Keretegyezményének monitoring eljárásában készített vélemények jelentős hangsúlyt helyeznek a roma kisebbség helyzetére, így a roma kisebbséggel kapcsolatos összehasonlító jogi kutatásra meglátásunk szerint kifejezetten jó alapot adnak a Keretegyezmény Tanácsadó Bizottságának véleményei.

Kulcsszavak: alkotmányjog, alapvető jogok, kisebbségi jog, roma kisebbség

THE IMPLEMENTATION OF THE FRAMEWORK CONVENTION FOR
THE PROTECTION OF NATIONAL MINORITIES IN CENTRAL EUROPE FROM
THE PERSPECTIVE OF THE ROMA MINORITY

Abstract

The study presents the structure and monitoring procedure of the Framework Convention for the Protection of National Minorities and,

1 A tanulmány a Károli Gáspár Református Egyetem Kooperatív Doktori Programja (KDP) keretében, a Kulturális és Innovációs Minisztérium támogatásával készült.

through these mechanisms, seeks to examine the realization of the fundamental rights of the Roma minority, primarily on the basis of the reports of the Advisory Committee to the Framework Convention. The Framework Convention for the Protection of National Minorities has been recognized as legally binding by the majority of European states and is accompanied by a periodically recurring monitoring mechanism. Consequently, in our view, the Framework Convention provides an appropriate and objective basis for comparing the realization of fundamental rights across different states. Furthermore, it is important to note that the reports produced within the monitoring procedure of the Framework Convention place considerable emphasis on the situation of the Roma minority. For this reason, we consider the reports of the Advisory Committee to the Framework Convention to provide a particularly suitable foundation for comparative legal research concerning the Roma minority.

Keywords: constitutional law, fundamental rights, minority law, Roma minority

1. Bevezetés

A tanulmány a Nemzeti Kisebbségek Védelméről Szóló Keretegyezmény (a továbbiakban: Keretegyezmény) szerkezetét és monitoring eljárását mutatja be, ezeken keresztül pedig a roma kisebbség alapvető jogainak érvényesülését kívánja vizsgálni,² elsődlegesen a Keretegyezmény Tanácsadó Bizottságának véleményein keresztül.

A Keretegyezményt Európa legtöbb állama magára nézve kötelezőnek ismerte el, emellett pedig ciklikusan ismétlődő monitoring mechanizmussal rendelkezik, így a Keretegyezmény álláspontunk szerint alkalmas arra, hogy objektív alapot adjon az alapvető jogok érvényesülésének összevetésére egyes államokban. Emellett lényeges megjegyezni azt is, hogy a Keretegyezmény monitoring eljárásában készített vélemények jelentős hangsúlyt fektetnek a roma kisebbség helyzetére, így a romák hazai jogérvényesítési

2 A kisebbségek alapvető joginak érvényesülésében lényeges szerepet játszanak a nemzetközi jog forrásai, különösen a nemzetközi szerződések. A kisebbségek jogainak védelme vonatkozásában az Európa Tanács keretében létrejött Keretegyezmény kontinensünkön az egyik legjelentősebb nemzetközi jogi jogforrás a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája mellett, mely utóbbi szintén az Európa Tanács keretében jött létre. Vö.: CSERVÁK Csaba: A nemzeti kisebbségek védelmének átfogó alkotmányos eszköztára. *Glossa Iuridica*, 2024/1-2, 79–99.

lehetőségeinek³ megismerése mellett, a roma kisebbséggel kapcsolatos összehasonlító jogi kutatására meglátásunk szerint megfelelő alapot adnak a monitoring eljárást lefolytató Keretegyezmény Tanácsadó Bizottságának (angol nyelvű dokumentumokban: *Advisory Committee*, rövidítve: ACFC; a továbbiakban: Tanácsadó Bizottság vagy ACFC) véleményei.

A kutatást időben a Tanácsadó Bizottságnak a kézirat leadását megelőző legfrissebb nyilvánosságra hozott tanácsadó bizottsági jelentéseire korlátoztuk, mely a legtöbb vizsgált államnál az úgynevezett ötödik, illetve a hatodik ellenőrzési ciklusban készített véleményt jelenti, ami államonként változóan, 2019 és 2025 között készült el.

Szükséges volt továbbá a kutatás területi lehatárolása is, melyet Közép-Európára korlátoztunk. A közép-európai országok pontos köre eltérő attól függően, hogy a földrajzi, a kulturális, vagy a történelmi szempontokat vesszük figyelembe. Jelen kutatást illetően a földrajzi, a kulturális és a történelmi szempontokat is szem előtt tartva, Magyarországot, Szlovákiát, Csehországot, Lengyelországot, azaz az úgynevezett 'visegrádi országokat' vontuk vizsgálatunk körébe mint közép-európai államokat.

A lehatárolásokat illetően szükséges megjegyeznünk, hogy a Tanácsadó Bizottság véleményeinek vizsgálata mind területi, mind pedig időbeli síkon jelentős potenciált hordoz magában további komplex, összehasonlító jogi kutatások folytatásához.

2. A Keretegyezmény létrejötte, célja és betartásának ellenőrzése

A Keretegyezmény végleges szövegét az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 1994. november 10-én fogadta el, 1995. február 1-jén nyílt meg aláírásra az Európa Tanács tagállamai számára, és 1998. február 1-jén lépett hatályba. Jelenleg 38 európai állam írta alá,⁴ Magyarországon a 1999. évi XXXIV. törvény hirdette ki.⁵

A Keretegyezmény az első jogilag kötelező multilaterális okmány, mely általánosságban a nemzeti kisebbségek védelmét szolgálja.⁶ A Keretegyezmény a Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája mellett az egyik

3 Vö.: RIXER Ádám: *A roma érdekek megjelenítése a jogalkotásban*. Budapest, Patrocinium Kiadó, 2013, 129–130.

4 Ld.: <https://www.coe.int/en/web/minorities/etats-partie> (2026. 02. 10)

5 Ld.: 1999. évi XXXIV. törvény.

6 Ld.: Magyarázó megjegyzések a Nemzeti Kisebbségek Védelméről Szóló Keretegyezményhez 10. pont.

fő pillérét képezi az európai regionális nemzetközi jogi kisebbségvédelemnek.⁷ A Keretegyezmény célja a nemzeti kisebbségek védelmét biztosító azon jogi elvek meghatározása, amelyeknek tiszteletben tartására az aláíró államok kötelezettséget vállalnak.

A helyzetek különbözőségére és a megoldandó problémák jelentős számára tekintettel bizonyos célokat meghatározó, programjellegű rendelkezéseket dolgoztak ki, ez adja a Keretegyezmény keret jellegét.⁸ Ezek a közvetlenül nem alkalmazható rendelkezések az érintett államok számára mérlegelési szabadságot hagynak az általuk elérendőként meghatározott célok megvalósításában. Ezzel a Keretegyezmény mozgásteret hagy az egyes államoknak, hogy a Keretegyezmény érvényesülését, az ahhoz szükséges konkrét intézkedéseket saját társadalmi és alkotmányos kereteikhez igazítsák.

Mindezek mellett ugyanakkor lényeges megjegyezni azt is, hogy habár a Keretegyezmény csupán programpont jellegű rendelkezéseket tartalmaz, ezen rendelkezések Európa majdnem összes országára kiterjedően azonos jogi háttérrel képeznek, így ezek érvényesülésének vizsgálata egyfajta objektív összehasonlítási alapot képezhet az egyes államok között.

A Keretegyezmény öt fejezetből áll. Az I. fejezet általános alapelveket deklarál (1-3 cikk); a II. fejezet pedig különös alapelveket (4-19 cikk); a III. fejezet az értelmezésre és alkalmazásra vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza (20-23 cikk); a IV. fejezet a Keretegyezmény alkalmazásának ellenőrzésére vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza (24-26 cikk); míg az V. fejezetben pedig a záró rendelkezések találhatók (27-32 cikk).

A Keretegyezmény betartását az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága ellenőrzi, a tizennyolc független szakértőből álló Keretegyezmény Tanácsadó Bizottsággal együtt. A Keretegyezmény Tanácsadó Bizottsága a monitoring eljárása keretében ötévente látogat meg minden államot, hogy figyelemmel kísérje a Keretegyezmény végrehajtását.

A Keretegyezmény monitoring mechanizmusának legfontosabb szerve tehát a Tanácsadó Bizottság, ugyanis a Keretegyezmény érvényesülését vizsgáló monitoring eljárást lényegében ez a szerv folytatja le. A monitoring eljárás mechanizmusát maga a Keretegyezmény nem tartalmazza, azt a Res (97)10 számú határozatával a Miniszteri Bizottság alkotta meg

7 Vö.: MÓRÉ Sándor: *Nemzetiségek a mai Magyarországon – politikai képviseletük, érdekképviseletük és jogvédelmük*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2020, 65–70.; 174–198.; 269–280.

8 Ld.: Magyarázó megjegyzések a Nemzeti Kisebbségek Védelméről Szóló Keretegyezményhez 11. pont.

a Keretegyezmény 24–26. cikkei alapján, melyet tovább pontosított a Tanácsadó Bizottság 1998-ban megalkotott saját eljárási rendje. Az azóta eltelt időben ez a monitoring mechanizmus egy elismert, jól működő és stabil eljárássá vált, mely ötéves ciklusokban ellenőrzi a Keretegyezmény végrehajtását, és ad a részes államok vonatkozásában véleményt, melyben javaslatait is publikálja. A mechanizmus presztízsét mutatja az is, hogy az ACFC véleményeit az Emberi Jogok Európai Bírósága is több alkalommal felhasználta már döntései indokolásában.⁹

A monitoring eljárás során a Tanácsadó Bizottság a Keretegyezmény cikkeit egyenként (is) vizsgálja, azaz, hogy az adott állam milyen intézkedéseket tett, avagy mulasztott el a kisebbségek védelme vonatkozásában, illetve milyen problémák merültek fel, vagy adott esetben pozitív események történtek a kisebbségek védelme vonatkozásában. Figyelemmel arra, hogy a Keretegyezmény rendelkezései egységesek, ezek a vélemények általánosságban képet adhatnak a kisebbségek helyzetéről, és így mind időben, mind pedig térben lehetőséget kínál széles spektrumon az összehasonlító alapjogi kutatásra. A roma jogvédelmet illetően kiemelendő, hogy a Tanácsadó Bizottság véleményei kifejezetten a romák helyzetével is sokat foglalkoznak.

Mindezek alapján a Keretegyezmény monitoring eljárása keretében született, egyes országokról megalkotott vélemények témánk szempontjából is megkerülhetetlen kútfőt képeznek,¹⁰ ugyanis az adott országok konkrét jogi szabályozásait a Keretegyezmény azonos rendelkezéseivel összefüggésben veszik górcső alá.

3. A Keretegyezmény érvényesülése Magyarországon a roma közösség szempontjából

Magyarország vonatkozásában a hatodik ellenőrzési ciklusban készült ACFC/OP/VI(2025)4 számú tanácsadó bizottsági véleményt vizsgáltuk, melyet 2025. októberében készített a Tanácsadó Bizottság.

9 SZALAYNÉ Sándor Erzsébet: Kisebbségvédelmi keretegyezmény húsz év után – tapasztalatok a negyedik monitoring ciklus végén. *Kisebbségi Szemle*, 2017/3, 49–52.

10 A Tanácsadó Bizottság monitoring eljárása során született vélemények a kisebbségi jog számos területét illetően képeznek lényeges forrást, pl. a kisebbségre vonatkozó speciális választójogi szabályozás kapcsán is ld. erről FARKAS György Tamás: *Kisebbségek és a választójog*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2024, 57.; illetve vö.: CSERVÁK Csaba – FARKAS György Tamás: Development of the Nationality Law in Hungary. *Journal on European History of Law*, 2020, 11 (1), 145–151.

A Tanácsadó Bizottság véleménye szerint Magyarországon a roma közösség továbbra is jelentős strukturális kihívásokkal néz szembe. Ezek közül kiemelendő a diszkrimináció mind a köz-, mind a magánszférában, valamint a munkalehetőségekhez, a megfelelő lakhatáshoz és az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés problémája. A Tanácsadó Bizottság külön kiemelte a roma tanulók és hallgatók oktatásban való szegregációjának problémáját, aminek felszámolása továbbra is rendszerszintű kihívást jelent, és amelyet a Tanácsadó Bizottság kiemelt fontosságú kérdésként kezel.¹¹

A Keretegyezmény 4. cikkével, azaz a Keretegyezmény hátrányos megkülönböztetés tilalmát és a törvény előtti egyenlőség követelményét előíró cikkével összefüggésben a Tanácsadó Bizottság megjegyezte, hogy a magyar hatóságok továbbra is jelentős erőfeszítéseket tettek a romák tényleges egyenlőségének és befogadásának javítása érdekében a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiák révén. A társadalmi befogadást a magyar politikai döntéshozatal széles körben úgy határozza meg, mint a szegénység csökkentésére irányuló és nem romaszpecifikus program. A Tanácsadó Bizottság ezzel összefüggésben felhívta a figyelmet, hogy a Központi Statisztikai Hivatal által közzétett adatok szerint 2023-ban a szegénység vagy társadalmi kirekesztés kockázatának kitett emberek aránya a roma lakosság körében 58,3% volt, szemben a nem roma lakosság 19,1%-ával. 2021-ben ez az arány 66,6% volt, szemben a 17,1%-kal.¹²

A Tanácsadó Bizottság a véleményében felszólította a magyar hatóságokat, hogy biztosítsák a 2030-as Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia hatékony végrehajtását minden szinten, és erősítsék meg a romákkal kapcsolatos politikákat a szegénység csökkentésén túl is az összes érintett szereplővel való szoros együttműködés és a fokozott koordináció révén, különösen helyi szinten.¹³ A Tanácsadó Bizottság a véleményében határozottan ösztönözte a magyar hatóságokat, hogy gyűjtsenek adatokat a roma kisebbséghez tartozó személyekkel kapcsolatban, különösen az oktatás, a lakhatás, a foglalkoztatás és az egészségügy területén, az adatvédelemre vonatkozó nemzetközi szabványokkal összhangban a 2030-as Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia végrehajtásának országos, regionális és helyi szintű nyomon követése céljából.¹⁴

11 Ld.: ACFC/OP/VI(2025)4 számú tanácsadó bizottsági vélemény 3. pont.

12 Ld.: ACFC/OP/VI(2025)4 számú tanácsadó bizottsági vélemény 48. pont.

13 Ld.: ACFC/OP/VI(2025)4 számú tanácsadó bizottsági vélemény 56. pont.

14 Ld.: ACFC/OP/VI(2025)4 számú tanácsadó bizottsági vélemény 57. pont.

A Keretegyezmény 12. cikkével, azaz a Keretegyezmény kisebbségi oktatási jogokra vonatkozó cikkével összefüggésben a Tanácsadó Bizottság felhívta a figyelmet véleményében arra, hogy a megtett intézkedések ellenére továbbra is jelentős oktatási szakadék tátong a roma és a nem roma népesség között. A roma népesség vonatkozásában korai gyermekkorai nevelésbe (a hároméves gyermekektől a hatéves korban kötelező iskolakezdésig) a beiratkozási arány 2021-re 59%-ra csökkent a 2016-os 71%-ról, míg a nem roma népességben ez az arány 93% volt. Bár a kötelező oktatást be nem fejező tanulók száma országszerte csökkent, a romák körében továbbra is aránytalanul magas: 60,8%, szemben a nem roma lakosság körében mért 9,3%-kal.¹⁵

A roma tanulókra nézve negatív hatásúként értékelte a Tanácsadó Bizottság a tankötelezettség 18 évről 16 évre történő leszállítását, ugyanis sok roma fiataalt ennek okán a további tanulás helyett a közmunkaprogram részeként kínált alacsony képzettséget igénylő állásokba irányították, ami nem segíti elő ezen fiatalok szegénységből történő kitörését.¹⁶

A Tanácsadó Bizottság megállapította, hogy az iskolai szegregáció, mely főleg a roma diákokat érinti, továbbra is komoly és rendszerszintű probléma Magyarországon. A Tanácsadó Bizottság véleményében felhívta arra is a figyelmet, hogy a roma gyermekek iskolai szegregációját, aránytalan elhelyezésüket a sajátos nevelési igényű tanulók intézményeiben és az ezzel kapcsolatos egyéb kihívásokat szorosan figyelemmel kísérte korábbi véleményeiben is.¹⁷ Ezeket a problémákat az Emberi Jogok Európai Bírósága is kiemelte két, Magyarországot elmarasztaló ítéletében, amelyek végrehajtása még függőben van.¹⁸

Véleményében a Tanácsadó Bizottság sürgette a magyar hatóságokat, hogy hozzanak intézkedéseket az iskolai szegregáció megszüntetésére. Emellett a Tanácsadó Bizottság álláspontja szerint a roma tanulókkal és diákokkal foglalkozó pedagógusokat képezni és támogatni kell az oktatási eredmények javítása, valamint a lemorzsolódás megelőzése érdekében.¹⁹ A Tanácsadó Bizottság a véleményében felszólította továbbá a magyar hatóságokat, hogy vizsgálják a romák minőségi oktatáshoz való hozzáfé-

15 Ld.: ACFC/OP/VI(2025)4 számú tanácsadó bizottsági vélemény 121. pont.

16 Ld.: ACFC/OP/VI(2025)4 számú tanácsadó bizottsági vélemény 122. pont.

17 Ld.: ACFC/OP/VI(2025)4 számú tanácsadó bizottsági vélemény 124. pont.

18 Ld.: Horváth és Kiss v. Magyarország (no. 11146/11); Szolcsán v. Magyarország (no. 24408/16)

19 Ld.: ACFC/OP/VI(2025)4 számú tanácsadó bizottsági vélemény 133. pont.

résének jelenlegi helyzetét, és hajtsanak végre hosszú távú fenntartható intézkedéseket az oktatáshoz való hozzáférésük javítása érdekében.²⁰

A Keretegyezmény 15. cikkével, azaz a Keretegyezmény közéletben történő részvétel jogára vonatkozó cikkével összefüggésben a Tanácsadó Bizottság arra hívta fel a figyelmet, hogy foglalkoztatási ráták javulásában megfigyelhető előrelépések ellenére komoly aggodalomra ad okot a romák általános foglalkoztatási helyzete, különösen a közmunkaprogramoktól való nagyfokú függőségük. A Tanácsadó Bizottság álláspontja szerint innovatívabb intézkedésekre van szükség a munkaerőpiaci befogadás előmozdítása érdekében.²¹ A romák megfelelő lakhatáshoz való hozzáférését illetően annak ellenére, hogy némi előrelépést tapasztalható, összességében a fennálló helyzet továbbra is jelentős kihívást jelent. A romák továbbra is túlnyomórészt általuk lakott településeken vagy szegregált városi területeken élnek, ami erősíti a térbeli és társadalmi szegregációt.²² A Tanácsadó Bizottság a véleményében aggodalmát fejezte ki a romák általános egészségügyi hozzáférését illetően is, különös tekintettel a reprodukzív egészségügyi szolgáltatásokra.²³

4. A Keretegyezmény érvényesülése Lengyelországban a roma közösség szempontjából

Lengyelország vonatkozásában a negyedik ellenőrzési ciklusban készült ACFC/OP/IV(2019)003 számú tanácsadó bizottsági véleményt vizsgáltuk, melyet 2019. novemberében készített a Tanácsadó Bizottság.

A Tanácsadó Bizottság véleménye szerint a 2014–2020 közötti lengyelországi roma közösség integrációs programja kézzelfogható javulást eredményezett, ami elsősorban az oktatás területét érinti, ugyanis csökkent a korai iskolaelhagyók és a speciális oktatásban részt vevő roma gyermekek aránya, ugyanakkor továbbra is problémák vannak az óvodai nevelésbe és a középfokú oktatásba történő becsatlakozással. A Tanácsadó Bizottság álláspontja szerint a romákkal szembeni diszkrimináció a munkaerőpiacon és a lakhatási szektorban továbbra is széles körben elterjedt, és többet kell tenni a társadalmi cigányellenesség elleni küzdelem érdekében. A Tanácsadó Bizottság megállapította, hogy a hatóságok tesznek erőfeszítéseket a

20 Ld.: ACFC/OP/VI(2025)4 számú tanácsadó bizottsági vélemény 134. pont.

21 Ld.: ACFC/OP/VI(2025)4 számú tanácsadó bizottsági vélemény 159. pont.

22 Ld.: ACFC/OP/VI(2025)4 számú tanácsadó bizottsági vélemény 162. pont.

23 Ld.: ACFC/OP/VI(2025)4 számú tanácsadó bizottsági vélemény 175. pont.

tolerancia előmozdítására, ugyanakkor a rasszizmus és az idegengyűlölet tartós, ha nem is súlyosbodó jelenségét érzékeli, ami gyakran érinti a roma kisebbséget.²⁴

A Tanácsadó Bizottság mindezek alapján arra hívta fel Lengyelországot, hogy fogadjon el, és a roma közösség bevonásával hajtson végre egy 2020-tól kezdődő Roma Integrációs Programot, amely magában foglalja a többségi lakosságot célzó intézkedéseket a cigányellenesség leküzdésére, helyi szintű konzultációs mechanizmusok kidolgozását és szükség esetén többéves pénzügyi támogatást. Tanácsadó Bizottság álláspontja szerint ezen programban indokolt lenne a roma iskolai asszisztensek létszámának növelése, valamint a roma gyermekek részvételének elősegítése különösen az óvodai és középfokú oktatásban. A Tanácsadó Bizottság felhívta arra is Lengyelországot, biztosítsa, hogy a romák lakhatási körülményeinek javítására szánt összes forrást valóban erre a célra költse el.²⁵

A Keretegyezmény 4. cikkével, azaz a Keretegyezmény hátrányos megkülönböztetés tilalmát és a törvény előtti egyenlőség követelményét előíró cikkével összefüggésben a Tanácsadó Bizottság felhívta Lengyelországot, hogy tegyen erőfeszítéseket a diszkrimináció áldozatai számára rendelkezésre álló jogszabályok és jogorvoslati lehetőségek megismertetése érdekében, különösen a diszkriminációnak legjobban kitett roma közösség vonatkozásában,²⁶ illetve tegyen a többségi lakosságot célzó, a cigányellenesség elleni küzdelmet célzó intézkedéseket, valamint dolgozzon ki helyi szintű konzultációs mechanizmusokat.²⁷

A Keretegyezmény 6. cikkével, azaz a Keretegyezmény tolerancia követelményére, a gyűlölet-bűncselekmények visszaszorításának követelményére vonatkozó cikkével összefüggésben a Tanácsadó Bizottság arra hívta fel a figyelmet, hogy a gyűlölet-bűncselekmények áldozataiként a zsidó közösség után a roma kisebbséghez – és az ukrán kisebbséghez – tartozók a második legérzékenyebbek. A bejelentett bűncselekmények száma meredeken emelkedett a 2015-ös 36 esetről 2018-ra 169 esetre.²⁸ A Tanácsadó Bizottság sürgette a lengyel hatóságokat, hogy hatékonyabban azonosítsák, és vizsgálják ki a feltételezett gyűlölet-bűncselekmények eseteit, valamint

24 Ld.: ACFC/OP/IV(2019)003 számú tanácsadó bizottsági vélemény összefoglaló megállapítások és javaslatok, 1-2.

25 Uo.

26 Ld.: ACFC/OP/IV(2019)003 számú tanácsadó bizottsági vélemény 55. pont.

27 Ld.: ACFC/OP/IV(2019)003 számú tanácsadó bizottsági vélemény 60. pont.

28 Ld.: ACFC/OP/IV(2019)003 számú tanácsadó bizottsági vélemény 88. pont.

indítsanak büntetőeljárást és szankcionálják a felelősöket.²⁹ Emellett pedig a felhívta a jogalkotót is, hogy módosítsa a büntető anyagi jogszabályokat, és tegye a rasszista, etnikai és vallási indíttatást minősített esetté.³⁰

A Keretegyezmény 12. cikkével, azaz a Keretegyezmény kisebbségi oktatási jogokra vonatkozó cikkével összefüggésben a Tanácsadó Bizottság megállapította, hogy általánosságban a roma kisebbséghez tartozók oktatási helyzete fokozatos javulást mutat, nagyrészt a Roma Integrációs Program keretében hozott intézkedéseknek köszönhetően. A megtett intézkedésekre példaként említhető az óvodai finanszírozás, a gyermekek iskolai felszereléseinek, didaktikai segédeszközeinek és személyes higiéniai termékeinek biztosítása, valamint – bár kisebb mértékben – az utazási és iskolai étkezési költségek fedezése is.³¹

Mindezek mellett a Tanácsadó Bizottság megállapítása szerint továbbra is nagyon magas a romák körében az iskolát elhagyók aránya az általános iskolai oktatást követően, és csökkent a középfokú oktatásban részvevő romák aránya is.³²

A Tanácsadó Bizottság korábbi véleményeiben aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy a roma gyerekek aránya túlságosan magas az ún. kisegítő iskolákban. A Tanácsadó Bizottság ezzel összefüggésben is előrelépést tapasztalt, ugyanakkor még mindig magasabb a romák aránya ezen iskolákban, mint a nem romáké.³³

A Tanácsadó Bizottság az oktatási jogokkal összefüggésben arra hívja fel a lengyel hatóságokat, hogy biztosítsanak szélesebb és tényleges hozzáférést a romák számára az óvodai neveléshez, bővítsék a roma iskolai asszisztens programot, illetve tegyenek lépéseket a romák hatékonyabb bevonására a középfokú oktatásba.³⁴

A Keretegyezmény 15. cikkével, azaz a Keretegyezmény közéletben történő részvétel jogára vonatkozó cikkével összefüggésben a Tanácsadó Bizottság arra hívta fel a figyelmet, hogy bár a romák lakhatási körülményei általánosságban javulnak, ugyanakkor vannak aggodalomra okot adó kivételek ezen általános javulás alól, mint például a Maszkowice településen tapasztalható romákat sújtó lakhatási helyzet.³⁵ A munkához való hozzáférés vonatkozásában

29 Ld.: ACFC/OP/IV(2019)003 számú tanácsadó bizottsági vélemény 96. pont.

30 Ld.: ACFC/OP/IV(2019)003 számú tanácsadó bizottsági vélemény 97. pont.

31 Ld.: ACFC/OP/IV(2019)003 számú tanácsadó bizottsági vélemény 129. pont.

32 Ld.: ACFC/OP/IV(2019)003 számú tanácsadó bizottsági vélemény 136-138 pontok.

33 Ld.: ACFC/OP/IV(2019)003 számú tanácsadó bizottsági vélemény 139. pont.

34 Ld.: ACFC/OP/IV(2019)003 számú tanácsadó bizottsági vélemény 140-142 pontok.

35 Ld.: ACFC/OP/IV(2019)003 számú tanácsadó bizottsági vélemény 170-171 pontok.

a roma kisebbséghez tartozók munkanélküliségi aránya magasabb, mint a társadalom nem roma tagjaié. A vélemény a munkához való hozzáféréssel összefüggésben a romákat sújtó diszkriminációról is beszámol.³⁶

5. A Keretegyezmény érvényesülése Csehországban a roma közösség szempontjából

Csehország vonatkozásában a hatodik ellenőrzési ciklusban készült ACFC/OP/VI(2024)2 számú tanácsadó bizottsági véleményt vizsgáltuk, melyet 2025. júliusában készített a Tanácsadó Bizottság.

A Tanácsadó Bizottság általánosságban megállapította, hogy a hatodik monitoring ciklusban a cseh hatóságok jelét adták, hogy fontosnak tartják a kisebbségi jogok védelmét, ugyanakkor számos probléma, jogsérelem továbbra is megoldásra vár. Ilyen probléma a roma nők reprodukív jogainak súlyos megsértésével kapcsolatos számos kérdés, ami továbbra sem megoldott az egészségügyi hatóságok mulasztása miatt. Mindezek mellett a roma családok szociális-gazdasági jogait továbbra is veszélyezteti az alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférés hiánya.³⁷

A Keretegyezmény 4. cikkével, azaz a Keretegyezmény hátrányos megkülönböztetés tilalmát és a törvény előtti egyenlőség követelményét előíró cikkével összefüggésben a Tanácsadó Bizottság üdvözölte a Roma Kisebbségi Ügyek Kormánybiztosi intézményének létrehozását, ami a Tanácsadó Bizottság álláspontja szerint a Roma Kisebbségi Ügyek Kormánytanácsával együttműködve szilárd intézményi és személyzeti alapot biztosít a roma kisebbséghez tartozó személyek jogait védő intézkedések megtervezéséhez, elfogadásához és végrehajtásához.³⁸

A Keretegyezmény 6. cikkével, azaz a Keretegyezmény tolerancia követelményére, a gyűlölet-bűncselekmények visszaszorításának követelményére vonatkozó cikkével összefüggésben a Tanácsadó Bizottság megállapította, hogy számos intézkedést hoztak a cseh hatóságok kifejezetten a romákkal szembeni intolerancia megnyilvánulásának kezelésére. A 2021–2030-as Roma Integrációs Stratégia és a 2022–2027-es Bűnmegelőzési Stratégia végrehajtási terve is tartalmaz rendelkezéseket a romákkal szembeni bűncselekményeket illetően. A hivatalos statisztikák szerint a 2021-től 2024 közepéig terjedő időszakban a legtöbb 'intolerancia bűncselekményt'

36 Ld.: ACFC/OP/IV(2019)003 számú tanácsadó bizottsági vélemény 175. pont.

37 Ld.: ACFC/OP/VI(2024)2 számú tanácsadó bizottsági vélemény 1-2 pontok.

38 Ld.: ACFC/OP/VI(2024)2 számú tanácsadó bizottsági vélemény 52. pont.

ukránok, majd ezt követően a második legtöbb ilyen bűncselekményt romák sérelmére követték el, szám szerint 51-et.³⁹ A Tanácsadó Bizottság megállapítása szerint a romákkal szembeni intolerancia megnyilvánulásai tehát továbbra is fennállnak.⁴⁰

A Keretegyezmény 12. cikkével, azaz a Keretegyezmény kisebbségi oktatási jogokra vonatkozó cikkével összefüggésben a Tanácsadó Bizottság megállapította, hogy a hatodik monitoring ciklusban javult a roma gyermekek bevonása az iskolai oktatásba, nevelésbe, ugyanakkor a Tanácsadó Bizottság felhívta a figyelmet, hogy 2024-ben az Európai Bizottság felszólította Csehországot, hogy foglalkozzon a roma gyermekek iskolai szegregációjának problémájával, és kérte a hatóságokat, hogy kezeljék a feltárt hiányosságokat, problémákat, különös tekintettel arra, hogy a roma gyermekek továbbra is túlreprezentáltak a kisegítő iskolákban.⁴¹

Összefoglalóan az oktatási jogokkal összefüggésben, a roma kisebbség vonatkozásában a Tanácsadó Bizottság az alábbi lényegi megállapításokat tette. Az óvodába járó roma gyermekek száma továbbra is növekszik, bár lassú ütemben. Az általános iskolai oktatásban szinte az összes roma tanuló a rendes tanterv szerint tanul. A többségi iskolákba/osztályokba járó roma tanulók aránya ugyanakkor kissé csökkent, a roma tanulók folyamatos szegregációja továbbra is fennáll. A hatóságok által a roma gyermekek befogadó, minőségi oktatáshoz való hatékony hozzáféréseinek előmozdítására tett intézkedések a Tanácsadó Bizottság meglátása szerint nem voltak elegendők.⁴²

A Keretegyezmény 15. cikkével, azaz a Keretegyezmény közeletben történő részvétel jogára vonatkozó cikkével összefüggésben a Tanácsadó Bizottság megállapította, hogy a romákat továbbra is aránytalanul sújtják a rossz életkörülmények és a túlszűfolt lakások. Több ezer roma él kollégiumi jellegű szállásokon.⁴³ A Tanácsadó Bizottság a véleményében hangsúlyozta azt is, hogy a romák tömbösített lakóegységekben való elhelyezése növeli elszigeteltségüket és hozzájárul e kisebbség megbélyegzéséhez, ugyanakkor a Tanácsadó Bizottság üdvözölte, hogy a Lakhatási Támogatásokról Szóló Törvénytervezet számos olyan strukturális akadályt kezel, amelyekkel a romák a lakhatási ágazatban szembesültek.⁴⁴ A Tanácsadó Bizottság a vé-

39 Ld.: ACFC/OP/VI(2024)2 számú tanácsadó bizottsági vélemény 96-97 pontok.

40 Ld.: ACFC/OP/VI(2024)2 számú tanácsadó bizottsági vélemény 11. pont.

41 Ld.: ACFC/OP/VI(2024)2 számú tanácsadó bizottsági vélemény 147. pont.

42 Ld.: ACFC/OP/VI(2024)2 számú tanácsadó bizottsági vélemény 17. pont.

43 Ld.: ACFC/OP/VI(2024)2 számú tanácsadó bizottsági vélemény 180. pont.

44 Ld.: ACFC/OP/VI(2024)2 számú tanácsadó bizottsági vélemény 182-183 pontok.

leményében sürgette a cseh hatóságokat, hogy fokozzák erőfeszítéseiket a romák életkörülményeinek javítása érdekében, hogy megelőzzék és leküzdjék a társadalmi-gazdasági jogokhoz, különösen a lakhatáshoz való hozzáférésüket érintő egyenlőtlenségek minden formáját.⁴⁵

6. A Keretegyezmény érvényesülése Szlovákiában a roma közösség szempontjából

Szlovákia vonatkozásában a negyedik ellenőrzési ciklusban készült ACFC/OP/V(2022)8 számú tanácsadó bizottsági véleményt vizsgáltuk, melyet 2022. februárjában készített a Tanácsadó Bizottság.

A Keretegyezmény 4. cikkével, azaz a Keretegyezmény hátrányos megkülönböztetés tilalmát és a törvény előtti egyenlőség követelményét előíró cikkével összefüggésben a Tanácsadó Bizottság véleménye megállapította, hogy a roma kisebbséghez tartozó személyek továbbra is széles körű diszkriminációval szembesülnek az élet minden területén, különösen az oktatás, a foglalkoztatás, a lakhatás és az egészségügy területén. A Tanácsadó Bizottság felhívta a figyelmet, hogy roma nők különösen ki vannak téve a nemi és faji megkülönböztetés többszörös és egymást keresztező formáinak. E körben különösen széles körben elterjedt diszkriminációval szembesülnek a roma nők a reprodukív és anyai egészségügyi ellátás területén, beleértve a szülészeti osztályokon a szegregáció gyakorlatát, a faji zaklatást és megaláztatást, az elhanyagolást, a fizikai korlátozást és bántalmazást a szülés során.⁴⁶

A Keretegyezmény 6. cikkével, azaz a Keretegyezmény tolerancia követelményére, a gyűlölet-bűncselekmények visszaszorításának követelményére vonatkozó cikkével összefüggésben a Tanácsadó Bizottság álláspontja szerint nem tapasztalható különösebb eszkaláció a gyűlöletbeszéd vonatkozásában a nyilvános diskurzusban, de egyes politikai szereplők részéről továbbra is fennáll a rendszerszintű gyűlöletbeszéd, különösen a választási kampányok során. Az interneten és a közösségi médiában ugyanakkor sűrűsödtek az intolerancia megnyilvánulásai, különösen a zsidó, a magyar és a roma nemzeti kisebbségekkel szemben.⁴⁷

A Tanácsadó Bizottság véleményében felszólította a szlovák hatóságokat, hogy vizsgálják felül a romákra, illetve az általuk lakott helyekre vonatkozó szakpolitikai dokumentumokban, jogszabályokban és a nyilvános diskur-

45 Ld.: ACFC/OP/VI(2024)2 számú tanácsadó bizottsági vélemény 186. pont.

46 Ld.: ACFC/OP/V(2022)8 számú tanácsadó bizottsági vélemény 66. pont.

47 Ld.: ACFC/OP/V(2022)8 számú tanácsadó bizottsági vélemény 136. pont.

zusban használt terminológiát annak biztosítása érdekében, hogy az ne járuljon hozzá a roma kisebbséghez tartozó személyek további megbélyegzéséhez, valamint arra is felszólította a szlovák hatóságokat, hogy ítélik el és szankcionálják a becsmérlő terminológia szándékos használatát a közmédiában és a politikai diskurzusban.⁴⁸

A Keretegyezmény 12. cikkével, azaz a Keretegyezmény kisebbségi oktatási jogokra vonatkozó cikkével összefüggésben a Tanácsadó Bizottság véleményében felhívta a figyelmet arra, hogy a roma gyermekek oktatási szegregációja továbbra is széles körben elterjedt probléma. Szlovákiában túl sok roma gyermek tanul szegregált iskolákban és/vagy osztályokban, és sokakat közülük kisegítő iskolába íratnak be.⁴⁹

A Keretegyezmény 15. cikkével, azaz a Keretegyezmény közéletben történő részvétel jogára vonatkozó cikkével összefüggésben a Tanácsadó Bizottság véleményében üdvözölte a legkiszolgáltatottabb csoportokhoz tartozó személyek, köztük a romák foglalkoztatásának és foglalkoztathatóságának előmozdítását célzó különféle projektek és intézkedések elfogadását, amelyek pozitív hatást fejtettek ki,⁵⁰ ugyanakkor a romák foglalkoztatáshoz való hozzáférése vonatkozásában intézkedések szükségesek a foglalkoztatási lehetőségek növelése és a foglalkoztathatóság előmozdítása érdekében, a nőket és a fiatalokat is megcélozva.⁵¹ Az egészségügyhöz történő hozzáférés vonatkozásában a Tanácsadó Bizottság véleményében megállapította, hogy a szlovák hatóságok tettek erőfeszítéseket regionális egészségügyi politikák kidolgozására a szegregált településeken élő romák helyzetének javítása érdekében,⁵² ugyanakkor a romák egészségügyhöz történő hozzáféréseivel összefüggésben súlyos problémát jelent a roma nők kényszersterilizálása. A Tanácsadó Bizottság sürgeti a hatóságokat, hogy vizsgálják ki a roma nők kényszersterilizálásának eseteit, és haladéktalanul kártalanítsák a kényszersterilizáláson átesett nőket.⁵³ A Tanácsadó Bizottság a romák lakhatáshoz való hozzáférése kapcsán is állapított meg hiányosságokat. A romákat általánosságban sújtó rossz lakhatási körülmények összességében negatív hatással vannak a társadalmi-gazdasági részvételükre. A

48 Ld.: ACFC/OP/V(2022)8 számú tanácsadó bizottsági vélemény 157. pont.

49 Ld.: ACFC/OP/V(2022)8 számú tanácsadó bizottsági vélemény 205. pont.

50 Ld.: ACFC/OP/V(2022)8 számú tanácsadó bizottsági vélemény 262. pont.

51 Ld.: ACFC/OP/V(2022)8 számú tanácsadó bizottsági vélemény 267. pont.

52 Ld.: ACFC/OP/V(2022)8 számú tanácsadó bizottsági vélemény 271. pont.

53 Ld.: ACFC/OP/V(2022)8 számú tanácsadó bizottsági vélemény 284. pont.

romák fő lakóövezeteken kívüli lakóegységekben való elhelyezése fokozza a romák elszigeteltségét, és hozzájárul e kisebbség megbélyegzéséhez.⁵⁴

7. Konklúzió

Vizsgálatunk alapján megállapíthatjuk, hogy viszonylag jól körülhatárolhatóak a Keretegyezmény azon rendelkezései, melyek a roma kisebbséget a vizsgált közép-európai térségben leginkább érintik, illetve melyeknek sérelme a roma közösség vonatkozásában jellemzően felmerül.

A roma kisebbséget jelentősen érinti a Keretegyezmény 4. cikkének, azaz a Keretegyezmény hátrányos megkülönböztetés tilalmára, törvény előtti egyenlőségre vonatkozó rendelkezésének sérelme. A Keretegyezmény 4. cikke értelmében a szerződő államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy minden, valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személy számára biztosítják a törvény előtti egyenlőséget és a törvény általi egyenlő védelem jogát. Ebben a vonatkozásban minden, valamely nemzeti kisebbséghez tartozáson alapuló hátrányos megkülönböztetés tilos.⁵⁵ A szerződő államok a Keretegyezmény 4. cikke alapján kötelezik továbbá magukat annak elfogadására, hogy – amennyiben szükséges – megfelelő intézkedéseket hoznak a gazdasági, a társadalmi, a politikai és a kulturális élet minden területén a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek és a többséghez tartozók közötti teljes és hatékony egyenlőség előmozdítása érdekében. E tekintetben kellő figyelmet fordítanak a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek sajátos körülményeire.⁵⁶

A roma kisebbséget jelentősen érinti továbbá a Keretegyezmény 6. cikkének, azaz a tolerancia követelményére, a gyűlölet bűncselekmények visszaszorításának követelményére vonatkozó rendelkezés sérelme. A Keretegyezmény 6. cikke értelmében a szerződő államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy bátorítják a tolerancia és kultúrák közötti párbeszéd szándékát, valamint hatékony intézkedéseket hoznak, hogy előmozdítsák minden területükön élő személy között kölcsönös tiszteletet, megértést és együttműködést, kiváltképpen az oktatás, a kultúra és a tömegkommunikációs eszközök területén, tekintet nélkül e személyek etnikai, kulturális, nyelvi vagy vallási identitására.⁵⁷ A szerződő államok a Keretegyezmény 6. cikke

54 Ld.: ACFC/OP/V(2022)8 számú tanácsadó bizottsági vélemény 294. pont.

55 Ld.: Keretegyezmény 4. cikk 1. pont.

56 Ld.: Keretegyezmény 4. cikk 2. pont.

57 Ld.: Keretegyezmény 6. cikk 1. pont.

alapján kötelezik továbbá magukat arra, hogy megfelelő intézkedéseket hoznak olyan személyek védelmében, akik hátrányosan megkülönböztető, ellenséges vagy erőszakos fenyegetések és cselekedetek áldozatai lehetnek, etnikai, kulturális, nyelvi vagy vallási identitásuk miatt.⁵⁸

A roma kisebbséget ugyancsak jelentősen érinti a Keretegyezmény 12. cikkének, azaz a Keretegyezmény kisebbségi oktatási jogokra vonatkozó rendelkezésének sérelme. A Keretegyezmény 12. cikke értelmében a szerződő államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy ha szükséges, az oktatás és a kutatás területén intézkednek úgy a nemzeti kisebbségeik, mint a többség kultúrájának, történelmének, nyelvének és vallásának megismerése előmozdítására.⁵⁹ Ezzel kapcsolatban a szerződő államok kötelezettséget vállalnak arra is, hogy megfelelő lehetőségeket fognak teremteni a tanítóképzésre és a tankönyvekhez való hozzájutásra, és megkönnyítik a különböző közösségek tanítói és diákjai közötti kapcsolatokat.⁶⁰ A szerződő államok a Keretegyezmény 12. cikke alapján kötelezettséget vállalnak továbbá, hogy előmozdítják a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára az oktatáshoz minden szinten a hozzájutás esélyegyelőségét.

Az említettek mellett a roma kisebbséget a vizsgált államok többségében érinti a Keretegyezmény 15. cikkének, azaz a Keretegyezmény közéletben történő részvétel jogára vonatkozó rendelkezésének sérelme is. A Keretegyezmény 15. cikk alapján a szerződő államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy megteremtik a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára azokat a feltételeket, amelyek a kulturális, a társadalmi és a gazdasági életben, valamint a közügyekben – különösképpen az őket érintőkben – való részvételhez szükségesek.⁶¹ E helyütt lényeges felhívunk a figyelmet arra, hogy jellemzően a társadalmi-gazdasági életben történő részvétel jelentkezik problémaként, a vélemények jellemzően az egészségügy, lakhatás, foglalkoztatás területein tárnak fel hiányosságokat a roma közösség vonatkozásában.

Az alábbi táblázatban összefoglaló jelleggel bemutatjuk, hogy a vizsgált államok vonatkozásában a Keretegyezmény mely rendelkezésének sérelme merült fel a roma közösség vonatkozásában az adott államról a Tanácsadó Bizottság által készített legfrissebb vélemény alapján:

58 Ld.: Keretegyezmény 6. cikk 2. pont.

59 Ld.: Keretegyezmény 12. cikk 1. pont.

60 Ld.: Keretegyezmény 12. cikk 2. pont.

61 Ld.: Keretegyezmény 15. cikk.

	Magyarország	Szlovákia	Csehország	Lengyelország
4. cikk	x	x		x
6. cikk		x	x	x
12. cikk	x	x	x	x
15. cikk	x	x	x	x

1. sz. táblázat. A szerző összeállítása

A vizsgált államokról készült vélemények elemzése alapján a Keretegyezmény rendelkezései által biztosított objektív jogi alapon megállapíthatjuk tehát, hogy a roma közösség vonatkozásában Közép-Európában a hátrányos megkülönböztetés, a törvény előtti egyenlőség sérelme, a tolerancia követelményének sérelme, a kisebbségi oktatási jogok sérelme és a társadalmi-gazdasági életben történő részvétel (lakhatás, egészség, foglalkoztatás) jogának sérelme merül fel jellemzően.

A Tanácsadó Bizottság jelentéseit vizsgálva mindegyik államban történt előrelépés a romák jogvédelmét illetően, ugyanakkor számos probléma továbbra is fennáll. Magyarországnak a Tanácsadó Bizottság álláspontja szerint több területen kell jelentős előrelépést tennie a roma közösség jogainak védelme érdekében, ugyanakkor a térség más államaiban, így Szlovákiában, Lengyelországban is a Keretegyezménynek több rendelkezése sérül a roma közösség vonatkozásában, mint Magyarországon.

„ROMA GYERMEKEK HANGJA EURÓPA-SZERTE”: RÉSZVÉTELI TAPASZTALATOK ÉS SZAKPOLITIKAI KIHÍVÁSOK AZ EURÓPAI UNIÓS GYERMEKJOGI KERETRENDSZERBEN¹

SVÁB-REPPONI FELÍCIA LAURA
PhD hallgató (KRE ÁJK)

Absztrakt

Az európai roma népesség létszáma becslések szerint 10–12 millió fő közé tehető, és jelentős részük – egyes felmérések alapján e *népesség akár 80%-a* – szegénységnek vagy társadalmi kirekesztettségnek kitett. A gyermekek különösen sérülékenyek e strukturális egyenlőtlenségek közegében: a szegregált lakhatási körülmények, az oktatási elkülönítés, a korai iskolaelhagyás, valamint az egészségügyi és szociális szolgáltatásokhoz való korlátozott hozzáférés generációkon átívelő hátrányokat eredményez. Az Európai Unió az elmúlt évtizedben kiemelt figyelmet fordított a gyermekjogok érvényesítésére. Az uniós intézmények – különösen az Európai Bizottság – stratégiai dokumentumok és ajánlások révén törekedtek a gyermekek védelmének, részvételének és társadalmi befogadásának megerősítésére. Az *EU Gyermejjogi Stratégiái*,² az *Európai Gyermeckgarancia*,³ valamint az *EU Roma Stratégiai Keretrendszer (2020–2030)* egyaránt hangsúlyozzák, hogy a legkiszolgáltatottabb gyermekcsoportok – köztük a roma gyermekek – fokozott védelmet és célzott szakpolitikai beavatkozásokat igényelnek. A tanulmány az európai roma gyermekek helyzetét vizsgálja az uniós gyermekjogi és szo-

1 A tanulmány alapja a Károli Gáspár Református Egyetem Lőrincz Lajos Kutatóműhelye által 2025. november 21. napján megrendezett Romák és nem romák: közösségeink jövője a Kárpát-medencében II. konferencián elhangzott „Roma gyermekek hangja Európa-szerre” – az Eurochild 2024-es jelentésének tanulságai és a civil partnerségek szerepe c. előadás. A tanulmány a Károli Gáspár Református Egyetem Kooperatív Doktori Programja (KDP) keretében, a Kulturális és Innovációs Minisztérium támogatásával készült.

2 Az EU gyermekjogi stratégiáiról lásd bővebben: <https://eur-lex.europa.eu/HU/legal-content/summary/eu-strategy-on-the-rights-of-the-child-and-the-european-child-guarantee.html> (2026. 02. 01.)

3 <https://www.consilium.europa.eu/hu/infographics/european-child-guarantee/> (2026. 05. 22.)

ciálpolitikai keretrendszer összefüggésében, különös tekintettel az *Eurochild* által koordinált, *Roma gyermekek hangja Európa-szerte című, 2024-ben publikált jelentésre*. A jelentés az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye 12. cikkében deklarált véleménynyilvánítási jogra építve nem csupán statisztikai adatokat közöl, hanem részvételi módszertannal gyűjtött gyermekbeszámolókon keresztül mutatja be a roma gyermekek mindennapi tapasztalatait. A tanulmány intézményi és szakpolitikai szinten is elemzi a kapcsolódó uniós kereteket, kiemelt figyelmet fordítva a civil partnerségek és a részvételi mechanizmusok szerepére. A kutatás célja annak bemutatása, hogy a roma gyermekek tapasztalatai és részvételi gyakorlatai miként járulhatnak hozzá egy hatékonyabb és inkluzívabb gyermekpolitika kialakításához.

Kulcsszavak: roma gyermekek jogai, Európai Gyermekgarancia, Eurochild, részvételi jog, civil partnerségek

„VOICES OF ROMA CHILDREN ACROSS EUROPE”:
PARTICIPATION EXPERIENCES AND POLICY CHALLENGES
IN THE EUROPEAN UNION CHILD RIGHTS FRAMEWORK

Abstract

The Roma population in Europe is estimated at between 10 and 12 million people, a significant proportion of whom—according to certain surveys up to 80%—are exposed to poverty or social exclusion. Children are particularly vulnerable within this context of structural inequalities: segregated housing conditions, educational segregation, early school leaving, and limited access to healthcare and social services generate disadvantages that persist across generations. Over the past decade, the European Union has devoted increased attention to the enforcement and promotion of children’s rights. EU institutions—most notably the European Commission—have sought to strengthen the protection, participation, and social inclusion of children through a series of strategic documents and recommendations. The EU Strategy on the Rights of the Child,⁴ the European Child Guarantee, and the EU Roma Strategic Framework (2020–2030) all emphasize that the most vulnerable groups of children—including Roma children—require enhanced protection and targeted policy interventions. This study examines the situation of Roma

4 Lásd bővebben: <https://eur-lex.europa.eu/HU/legal-content/summary/eu-strategy-on-the-rights-of-the-child-and-the-european-child-guarantee.html> (2026. 02. 01.)

children in Europe within the broader framework of EU child rights and social policy. Particular attention is paid to the 2024 report *Roma Children's Voices Across Europe*, coordinated by Eurochild. Building upon Article 12 of the UN Convention on the Rights of the Child, which enshrines the child's right to be heard, the report goes beyond statistical data and presents the everyday experiences of Roma children through participatory methodologies and first-hand accounts. At both institutional and policy levels, the study also analyses related EU framework, placing special emphasis on the role of civil partnerships and participatory mechanisms. The research aims to demonstrate how the experiences and participatory practices of Roma children may contribute to the development of a more effective, inclusive, and rights-based child policy framework within the European Union.

Keywords: rights of Roma children, European Child Guarantee, Eurochild, right to participation, civil society partnerships

1. A soft law szerepe a nemzetközi gyermekjogi keretrendszerben

A *soft law* a nemzetközi jog azon normáinak gyűjtőfogalma, amelyek bár formálisan nem minősülnek kötelező jogforrásnak, azonban normatív orientáló funkcióval bírnak.⁵ Ide tartoznak különösen az ENSZ közgyűlés határozatai, a különböző ENSZ bizottságok által kibocsátott általános kommentárok, iránymutatások és standard minimumszabályok, regionális (mint például az EU által megalkotott) ajánlások és szakmai standardok.

A gyermekjogok fejlődése nemzetközi viszonylatban közvetlenül kapcsolódik a *soft law* normák térnyeréséhez. *A gyermekek védelme és jogai – különösen a kiszolgáltatott helyzetben lévő, gyermekvédelmi szempontból hátrányos helyzetű csoportok, így a roma gyermekek esetében is – olyan dinamikusan fejlődő és változó területet képeznek, ahol a klasszikus, kötelező jellegű nemzetközi normák (mint például az ENSZ Gyermekjogi Egyezmény) önmagukban nem elegendőek a jogok érvényesülésének biztosításához, hanem a jogok gyakorlati tartalmát a soft law eszközök a normák konkretizálásán, értelmezésén és implementációs támogatásán keresztül a gyermekjog 'élő jogként' való működését támogatják (mint például a Gyermekjogi Egyezményhez fűzött általános kommentárok).*⁶

5 CHINKIN, Christine: The Challenge of Soft Law. *The International and Comparative Law Quarterly*, 1989, 38 (4), 850–866.

6 ABBOTT, Kenneth W. – SNIDAL, Duncan: Hard and Soft Law in International Gover-

A *soft law* funkciói a gyermeki jogok területén különösen négy dimenzióban ragadhatók meg:

1. *Értelmezési funkció* – azaz a kötelező normák konkretizálása;
2. Standardképző funkció – azaz a szakmai minimumkövetelmények meghatározása;
3. Implementációs funkció – azaz az állami szakpolitikák orientálása;
4. Szokásjog-formáló funkció – azaz a hosszútávú normatív beépülés lehetősége.⁷

A gyermekjogban e funkciók kiemelt jelentőséggel bírnak, mivel a gyermek legfőbb érdekének elve, a részvételhez való jog vagy az egyenlő bánásmód követelménye olyan absztrakt jogelvek, amelyek tartalmait a *soft law* dokumentumokban konkretizálódnak.⁸

A roma gyermekek esetében a strukturális diszkrimináció, a lakhatási és oktatási szegregáció, a gyermekvédelmi eljárásokon keresztül tapasztalható aránytalan mértékű hatósági beavatkozások száma, valamint a szegénység és társadalmi kirekesztettség generációkon átívelő újratermelődése olyan összetett problémarendszert alkot, amelynek kezelése nem kizárólag kötelező jogforrásokon keresztül történik, hanem jelentős mértékben *soft law* normák által meghatározott szakpolitikai standardok mentén.⁹

1.1. Az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye és az értelmező *soft law*

A nemzetközi gyermekjogok alapidokumentuma a 1989-ben ENSZ által New Yorkban kihirdetett Egyezmény a Gyermekek jogairól (a továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény vagy Egyezmény), mely a gyermekjogok teljeskörű katalógusának létrehozására törekedett.¹⁰

A roma gyermekek jogai szempontjából kiemelt jelentőséggel bír az Egyezmény 2. cikke az egyenlő bánásmód követelményéről és a diszkri-

nance. *International Organization*, 2000, 54 (3), 421–456.

7 KLABBERS, Jan: The Redundancy of Soft Law. *Nordic Journal of International Law*, 1996/65, 167–182.

8 TOBIN, John: *Introduction: The Foundation for Children's Rights*. In: TOBIN, John (ed.): *The UN Convention on the Rights of the Child: A Commentary*. Oxford, Oxford University Press, 2019, 1–20.

9 SCHLAGER, Erika: *A Hard Look at Soft Law: The Case of the OSCE*. In: SHELTON, Dina (ed.): *Commitment and Compliance: The Role of Non-Binding Norms in the International Legal System*. Oxford, Oxford University Press, 2000, 346–362.

10 Magyarország kihirdette az 1991. évi LXIV. törvényt.

mináció tilalmáról, a 3. cikk, amely a gyermek legfőbb érdekének elvét rögzíti, a 12. cikk, amely a meghallgatáshoz való jogot deklarálja, továbbá a 19. cikk a gyermekek (állami-társadalmi) védelemhez való jogáról, mivel a strukturális hátrányok figyelembevételét a Bizottság kifejezetten előírja az egyenlőség elvének tényleges érvényesüléséhez.¹¹

Az Egyezmény végrehajtásának ellenőrzését az ENSZ által 1991-ben felállított Gyermekjogi Bizottság¹² látja el, amely többek közt az Általános Kommentárok (*General Comments*)¹³ útján fejt ki az Egyezményben foglalt gyermekjogok tartalmát, és az ezek érvényesüléséhez szükséges állami kötelezettségvállalás lépéseit, a jó gyakorlatokat.¹⁴

A jelen kutatás szempontjából az alábbi kommentárok meghatározóak:

- az Egyezmény 12. cikkéhez fűzött 12. sz. Általános Kommentár¹⁵ a gyermek meghallgatáshoz fűződő jogáról (2009);¹⁶
- az Egyezmény 19. cikkéhez fűzött 13. sz. Általános Kommentár¹⁷ a gyermekek védelméről az erőszak minden formájával szemben (2011);

11 Európai Bizottság COM(2024) 422. sz. jelentése az Európa Parlamentnek, az Európai Unió Tanácsának, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának nemzeti roma stratégiai keretek végrehajtásáról az EU ROMA stratégiai keret (egyenlőség, befogadás és részvétel) és a Tanács roma egyenlőségről, befogadásról és részvételről szóló ajánlásának fényében – Report from the Commission to the European Parliament, the Council of the European Union, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the implementation of the national Roma strategic frameworks in light of the EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation and the Council Recommendation on Roma equality, inclusion and participation COM(2024) 422. https://commission.europa.eu/document/download/45a7ad5c-4fc3-4881-a681-407e47d70d7b_en?filename=-Report%20Roma.pdf (2026. 02. 04.)

12 Committee on the Rights of the Child, rövidítve: CRC - <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/crc> (2026. 02. 04.)

13 Jelenleg 26 Általános Kommentárt fogadtak el, és a 27. kommentár előkészítési szakaszban van, a kommentárok itt érhetőek el: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/crc/general-comments> (2026. 02. 04.)

14 FORTIN, Jane: *Children's Rights and the Developing Law*. Cambridge, Cambridge University Press, 2009.

15 General Comment No. 12 (2009) on the right of the child to be heard (a kommentárok a felsorolásokban saját, szabad fordításban szerepelnek.)

16 A Kommentár átfogó jelentőségéről lásd bővebben: LUNDY, Laura – PARKES, Ailing – TOBIN, John: *Article 12: The Right to Respect for the Views of the Child*. In: Tobin, John (ed.): *The United Nations Convention on the Rights of the Child: A Commentary*. Oxford, Oxford University Press, 2019, 397–434.

17 General Comment No. 13 (2011) on the right of the child to freedom from all forms of violence.

- az Egyezmény 3. cikkéhez fűzött 14. sz. Általános Kommentár¹⁸ a gyermekek legfőbb érékéről, és ennek elsődleges figyelembevételéről (2013); és
- az Egyezmény átfogó értelmezésének előmozdítására megalkotott 24. sz. Általános Kommentár¹⁹ a gyermekek jogairól a gyermekeket érintő igazságszolgáltatási rendszerben (2019).

E dokumentumok, bár formálisan nem kötelező érvényűek az Egyezményben részes tagállamok számára, azonban az államok helyzetének és önjelentéseinek értékelésekor referenciapontként működnek, miután az Egyezmény kötelező értelmezését adják, továbbá számos bírósági és ombudsmani döntésben hivatkozási alapot képeznek, és a gyermekekkel kapcsolatos eljárásokban kötelezően alkalmazandóak.²⁰

1.2. A soft law jelentősége az európai gyermekjogi és roma gyermekekkel kapcsolatos dokumentumokban és az ehhez kapcsolódó fontosabb intézmények

Az Európai Unió gyermekjogi és roma-politikai eszköztárának jelentős része *soft law* jellegű normákból áll. Ide tartoznak a bizottsági közlemények, tanácsi ajánlások, parlamenti állásfoglalások és az ún. stratégiai keretrendszerek (*strategic frameworks*). Ezen normák az ENSZ Általános Kommentárokhoz hasonlóan formálisan nem kötelező erejűek a tagállamok számára, ugyanakkor erős normatív és politikai hatással bírnak.²¹

A roma gyermekekkel kapcsolatos strukturális problémák az oktatási szegregáció és a gyermekvédelmi kiemelések területén az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában is megjelentek (pl. D.H. és társai kont-

18 General Comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration.

19 General Comment No. 24 (2019) on children's rights in the child justice system.

20 KILKELLY, Ursula – LIEFAARD, Ton (eds.): *International Human Rights of Children*. Singapore, Springer, 2019.

21 KILKELLY, Ursula: Children's Rights: a European Prospective. *Judicial Studies Institute Journal*, 2004/4, 68–95.

ra Cseh Köztársaság ügy²², Horváth és társai kontra Magyarország).²³ *Bár ezen (kikényszeríthető) döntések elsősorban hard law alapúak, a bírósági érvelésben rendszeresen visszaköszönnek soft law standardok is.*²⁴

Az Európa Tanácsnak kiemelt szerepe van a gyermekjogi és kisebbségvédelmi normák megalkotásában. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról (2010)²⁵ részletes követelményeket állapít meg a gyermekek jogainak Gyermekjogi Egyezményrel összhangban álló érvényesüléséhez a gyermekekkel kapcsolatos eljárásokban. A roma gyermekek szempontjából különösen az alábbi standardok emelhetők ki:

- diszkriminációmentesség az eljárásokban,
- kulturális érzékenység,

22 D.H. and others vs the Czech Republic No. 57325/00 (2007) <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-2439> (2026. 02. 08.) Ez az ügy volt az első, etnikai származás alapú oktatási szegregációval kapcsolatos ügy, amely az EJEB elé került, így a jogvédő szervezetek stratégiai döntésként tartják számon (lásd: DANIEL, S.: *The Legacy of D.H. and Others: Four Years After*. In: DEZIDERIU Gergely (szerk.): *Roma Rights 2011: Funding Roma Rights: Challenges and Prospects*. Budapest, Európai Roma Jogok Központja, 2011. Az ügy alapja, hogy Ostravában tizennyolc roma gyermeket olyan speciális iskolába utaltak pusztán származási alapon, ahol egyébként szellemi fogyatékossgal élő gyermekeket oktatnak. A Bíróság döntése precedensértékű, arra mutatva rá, hogy a roma gyermekek megfelelő oktatási módja kapcsán több tagállam is nehézségekbe ütközik. Az esetben is a hatóság szándéka az volt, hogy a speciális szükségletű gyermekek igényeire megoldást találjon, ugyanakkor ezzel a kifejezett szándék hiányában is hátrányos megkülönböztetést alkalmaztak, emellett az oktatási szegregáció minden esetben diszkriminációt valósít meg.

23 Horváth and Kiss v. Hungary, No. 11146/11. (2013) <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-116124%22%5D%7D> (2026. 02. 08.) Az ügy Magyarországon túlmutatóan rávilágít arra, hogy általánosságban a roma (vagy más etnikai kisebbséghez tartozó) és/vagy hátrányos helyzetű gyermekeket gyakran megalapozatlanul minősítik valamilyen tanulási nehézséggel vagy fogyatékossgal, emiatt felülreprezentáltak az etnikai kisebbséghez tartozók a speciális iskolákban. Az EJEB ítélete szerint az államnak pozitív kötelezettségei vannak a speciális iskolákban tapasztalt faji szegregáció felszámolására, emellett a múltbeli diszkrimináció orvoslására is, továbbá az ún. semleges tesztekkel álcázott diszkriminatív gyakorlatok fennmaradásának elkerülésére.

24 BREMS, Eva – DESMET, Ellen – VANDENHOLE, Wouter: *Children's rights law and human rights law: analysing present and possible future interactions*. In: BREMS, Eva – DESMET, Ellen – VANDENHOLE, Wouter (eds.): *Children's rights law in the global human rights landscape: isolation, inspiration, integration?* Abingdon, Routledge Research in Human Rights Law, 2017, 1–17.

25 Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice, Council of Europe Publishing, 2011: <https://rm.coe.int/16804b2cf3> (2026. 02. 05.)

- pszichológiai támogatás, illetve a
- szakértői vizsgálatok megfelelősége.

Az Európai Unió Gyermejkogi Stratégiái a stratégiákban meghatározott időszak gyermekjogi prioritásait jelölik ki. A 2021-es Gyermejkogi Stratégia kiemelten kezeli a legkiszolgáltatottabb gyermekcsoportokat, így az etnikai kisebbségek, köztük a roma gyermekek helyzetét is. A stratégia hangsúlyozza az inkluzív oktatás, a digitális részvétel és a gyermekbarát igazságszolgáltatás fontosságát.²⁶

1.2.1. Az Európai Gyermekgarancia

Az Európai Gyermekgaranciát (*European Child Guarantee*)²⁷ Ursula von der Leyen hívta életre 2019-ben, a *gyermekszegénység leküzdését célozva egy háromfázisú programban, melyet az Európai Unió Tanácsának 2021/1004 számú ajánlása (2021. június 14.) erősített meg*.²⁸ A Gyermekgarancia célja a gyermekszegénység strukturális csökkentése és a rászoruló gyermekek alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek biztosítása, mely céloknál a roma gyermekek helyzete és az antiszegregáció kiemelt és külön nevesített szerepet kap. A dokumentum öt fókuszterületet határoz meg, ahol tagállami beavatkozás szükséges: a korai nevelés, az oktatás, az egészségügy, a megfelelő táplálkozás (melynek része legalább napi egy ingyenes intézményi étkezés) és a lakhatás. A tagállamok nemzeti akcióterveket kötelesek készíteni a végrehajtás érdekében, melyről két évente a tagállamok önjelentéseket készítenek. A Gyermekgarancia az Európai Szociális Alap Plusz (ESZA Plusz)²⁹ forrásaihoz kapcsolódik, mely kapcsolat

26 https://commission.europa.eu/document/download/86b296ab-95ee-4139-aad3-d7016e096195_en?filename=EU%20Strategy%20on%20the%20Rights%20of%20the%20Child%20-%20Illustrated%20version (2026. 02. 10.)

27 https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-activities/social-protection-social-inclusion/addressing-poverty-and-supporting-social-inclusion/investing-children/european-child-guarantee_en (2026. 02. 01.)

28 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:32021H1004> (2026. 02. 01.)

29 *European Social Fund Plus (ESF+)*: „Az Európai Szociális Alap Plusz (ESZA+) a humántőke-befektetések és a szociális jogok európai pillére végrehajtásának fő eszköze az Európai Unióban. A 2021 és 2027 közötti időszakban 142,7 milliárd euróból gazdálkodó ESZA+ az elődjéhez hasonlóan jelentős mértékben hozzájárul az EU foglalkoztatási, szociális, oktatási és készségfejlesztési politikájához, és ösztönzi a strukturális reformokat ezeken a területeken.” <https://european-social-fund-plus>.

a *soft law* kvázi-kikényszeríthetőségét erősíti, miután a forráselosztás erős koordinációs mechanizmust jelent, ugyanakkor a végrehajtás tagállamonként eltérő színvonalú. A roma gyermekek esetében különösen jelentős a lakhatási és oktatási dimenzió, emellett a dokumentum a gyermekrészvétel elvének is kiemelt szerepet tulajdonít a tagállami stratégiák tervezése során. Összességében elmondható, hogy a roma gyermekek helyzete a Gyermekgarancia hatékonyságának egyik legfontosabb mércéje.

1.2.2. Az EURoma Hálózat

Az EURoma Hálózat³⁰ 2007-ben jött létre spanyol kezdeményezésre az Európai Bizottság partnereként. A hálózat célja a szakpolitikai tudásmegosztás és emellett az európai strukturális alapok romainklúziót szolgáló felhasználásának koordinációja és a strukturális diszkrimináció gyakorlati csökkentése. A *hálózat munkájában* 15 tagállam roma integrációs politikáért felelős közintézményei vesznek részt. Az EURoma kiemelt célja az esélyegyenlőség és a társadalmi befogadás előmozdítása, így a hálózat támogatja az antiszegregációs programok finanszírozását, mely által fontos szerepet játszik az ESZA Plusz források célzott felhasználásában. A roma gyermekek szempontjából különösen jelentős az oktatási programok és ezek forrásainak koordinációja, tehát az EURoma a végrehajtási koordináció egyik intézményi eszköze: bár nem rendelkezik közvetlen jogalkotási hatáskörrel, de befolyásolja a forráselosztást, ezáltal az uniós politikai célkitűzéseket konkrét programokká alakítja. A roma gyermekek társadalmi mobilitását célzó programok is gyakran ezen hálózaton keresztül valósulnak meg, tehát az EURoma az EU roma gyermekekkel kapcsolatos *soft law* rendszer egyik implementációs pillérének tekinthető.

1.2.3. Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA)

Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (*European Agency for Fundamental Rights, FRA*)³¹ az Európa Tanács kezdeményezésére 2007-ben jött létre. Az ügynökség empirikus adatgyűjtéssel támogatja a szakpolitikai döntéshozatalt, fő feladata, hogy megbízható, objektív és összehasonlítható adatokat gyűjtson az alapvető jogok helyzetéről az EU-ban, és ezek alapján szakmai ta-

ec.europa.eu/hu/mi-az-esza (2026. 02. 01.)

30 EURoma Network: <https://www.euromanet.eu/> (2026. 02. 02.)

31 <https://fra.europa.eu/en> (2026. 02. 02.)

nácsokat adjon az uniós intézményeknek és tagállamoknak. Az Ügynökség munkája főleg az alábbi tematikus területekre terjed ki: diszkrimináció és egyenlő bánásmód, igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés, adatvédelem és magánélet, roma integráció, gyermekjogok, migráció és menekültügy, gyűlölet-bűncselekmények és áldozatvédelem. A FRA rendszeres felméréseket készít a roma közösségek helyzetéről, például az EU-MIDIS³² és Roma Survey 2024³³ keretében. Ezek az adatok objektív képet adnak a roma gyermekek életkörülményeiről. A FRA kimutatásai szerint a roma népesség jelentős része súlyos anyagi deprivációban él, továbbá az ügynökség dokumentálja az oktatási szegregáció és a lakhatási elkülönítés jelenségét is, az adatok alátámasztják a strukturális diszkrimináció magas mértékét. A FRA jelentései gyakran hivatkozási alapként szolgálnak az Európai Parlament és a Bizottság számára is, így tevékenysége hozzájárul az alapjogi monitoring megerősítéséhez. Az ügynökség bár nem rendelkezik szankcionálási jogkörrel, ugyanakkor jelentései reputációs nyomást gyakorolnak a tagállamokra, így szerepe kulcsfontosságú a *soft law* normák megalapozásában.

1.2.4. Az EU Roma Stratégiai Keretrendszer (2020-2030)

Az Európai Bizottság által elfogadott EU Roma Stratégiai Keretrendszer (2020-2030)³⁴ a korábbi integrációs keretrendszer továbbfejlesztése. A dokumentum három fő pillére az egyenlőség, befogadás és részvétel. A stratégia kifejezetten elismeri a romákat érintő rasszizmus strukturális jellegét, azt tematizálva, ezáltal az alapjogi és szociális dimenziót ötvözi. A programban a roma gyermekek horizontális prioritásként jelennek meg, célozva az oktatási szegregáció csökkentését és a lakhatási integráció elősegítését. A dokumentum mérhető indikátorokat határoz meg, amely alapján a tagállamok nemzeti stratégiákat kötelesek kidolgozni. A stratégia bár *soft law* jellegű, ugyanakkor szoros kapcsolatban áll az uniós finanszírozási eszközökkel.

32 European Union Minorities and Discrimination Survey, azaz az Európai Unió kisebbségeiről és a diszkriminációról szóló kutatás: <https://fra.europa.eu/en/video/2017/eu-minorities-and-discrimination-survey> (2026. 02. 04.)

33 <https://fra.europa.eu/en/project/2024/roma-survey-2024> (2026. 02. 04.)

34 EU Roma Strategic Framework for Equality, Inclusion and Participation (2020–2030) – EU Roma Stratégiai Keretrendszer az egyenlőségért, befogadásért és a részvételért (2020-2030), https://commission.europa.eu/publications/new-eu-roma-strategic-framework-equality-inclusion-and-participation-full-package_en (2020. 02. 05.)

1.2.5. Az Eurochild

Az Eurochild³⁵ az ENSZ Gyermekjogi Egyezmény európai megvalósításáért és a gyermekjogok Európán belüli érvényesítése céljából jött létre, 190 európai szervezetet és szakembert tömörítve 35 országból.³⁶ Az Eurochild fő tevékenységei közé tartozik a szakmai segédanyagok, felmérések és iránymutatások készítése, a tagszervezetek támogatása és a gyermekek jogainak fontosságának képviselése. Az Eurochild évente jelentéseket készít a gyermekjogok érvényesüléséről és a prioritási területek alakulásáról.

Az Eurochild Gyermekvédelmi Irányelveiben³⁷ kiemelt terület a gyermekek részvételének erősítése, továbbá a bántalmazással szembeni védelem, a gyermekszegénység felszámolása érdekében tett lépések, és e körben különösen a roma gyermekek helyzete és a családban történő nevelkedés elősegítése.³⁸

Az Eurochild egyfelől a gyermekjogi prioritásokat és ezek érvényesülésének irányait jelöli ki, másfelől a tagállamok jó gyakorlatait is összefogja, ezáltal az EU-s *soft law* értelmezésében és érvényesülésében is kiemelt szereppel bír.

1.3. Az EU-s *soft law* jelentősége a roma gyermekek rendszerszintű védelmében

Ahogy a fentiekből látható, az EU-s *soft law* elsősorban normatív mechanizmusokkal bír, melyek az alábbiak szerint csoportosíthatóak:

1. Politikai kötelezettségvállalás: a tagállamok a Tanácsban elfogadott ajánlások révén politikai kötelezettséget vállalnak. Bár ezek nem szankcionálhatók klasszikus értelemben, a rendszeres monitoring és jelentéstételi kötelezettség reputációs nyomást gyakorol.
2. Finanszírozási feltételrendszer: az uniós strukturális alapok – különösen az ESZA Plusz – forrásainak felhasználása gyakran összekapcsolódik a roma inklúziós-integrációs célokkal – az EURoma Network kifejezetten az ilyen forrásfelhasználás koordinációját segíti. A forrásallokáció így

35 www.eurochild.org (2026. 02. 06.)

36 Az Eurochild magyar tagjai: az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, a Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület, a Terre des Hommes Foundation Lausanne magyarországi képvisellete, valamint a Hintalovon Alapítvány.

37 https://eurochild.org/uploads/2020/11/Eurochild_Child_Protection_Policy.pdf (2026. 02. 06.)

38 <https://eurochild.org/annual-report-2023/> (2026. 02. 06.)

kvázi-kikényszerítő mechanizmusként működik.

3. Bírósági és ombudsmani hivatkozási alap: bár a *soft law* nem közvetlenül kötelező, az EJEB és a nemzeti bíróságok gyakran hivatkoznak rá értelmezési segédanyagként. Ugyanez igaz az ombudsmani gyakorlatra és az alapjogi vizsgálatokra is.

A roma gyermekek esetében a *soft law* három kiemelt funkcióval bír:

1. Strukturális diszkrimináció felismerése: a formális egyenlőség biztosításán túlmutató stratégiák létrehozásának szükségessége;
2. Arányossági és *ultima ratio* elv konkretizálása a roma gyermekeket érintő gyermekvédelmi fókuszú eljárásokban (pl. a családból való kiemelések esetén);
3. Részvételi jog megerősítése – a roma gyermekek széleskörű bevonása saját ügyeikbe.

A *soft law* normák lehetőséget teremtenek arra, hogy az állami szervek ne csupán jogszabályi minimumokat alkalmazzanak, hanem jogvédelmi standardokat is figyelembe vegyenek. A roma gyermekek védelme területén különösen nagy számban megjelenik a *soft law* normák hivatkozása az EU-s tagállamok gyakorlatában az ombudsmani eljárásokban, az alkotmánybírósági érvelésben, a szakértői standardok meghatározásakor, továbbá a gyermekvédelmi hatósági gyakorlat értékelésekor.

A *soft law* alkalmazása ugyanakkor felveti a demokratikus legitimáció kérdését is, miután az értelmezési gyakorlata egyes szerzők szerint túllépheti a *hard law* normák szövegét.³⁹ Ugyanakkor a gyermekjogok területének dinamikus fejlődése és a roma gyermekek rendszerszintű sérülékenysége indokoltá teszi az élő, gyakorlati értelmezést.

A roma gyermekek helyzete jól mutatja a *soft law* eszközök strukturális korlátait, miután az oktatás és a szociálpolitika alapvetően tagállami hatáskör, az EU fellépése koordinatív jellegű, és a végrehajtás mértéke politikai akarat függvénye, tehát még az ösztönző mechanizmusok, források mellett is a *soft law* normák által meghatározott célok önmagukban nem kikényszeríthetők.

A gyermekjogok uniós szintű megerősítése ('kikényszeríthetősége') több irányban képzelhető el:⁴⁰

- erősebb feltételelességi mechanizmusok az uniós forrásoknál,

39 KLABBERS (1996) i. m.

40 KILKELLY (2004) i. m.

- kötelező indikátorrendszer a Gyermekgarancia végrehajtására,
- független monitorozó testületek felállítása,
- gyermekrészvételi mechanizmusok formalizálása.⁴¹

A roma gyermekek esetében a részvétel intézményesítése lehet az egyik legerősebb eszköz a végrehajtási deficit csökkentésére.

2. A Roma gyermekek hangja Európa-szerre jelentés

A Roma gyermekek hangja Európa-szerre 2024/2025-ben készült jelentés⁴² az Eurochild 2024-es Gyermekek valósága Európában: fejlődés és hiányosságok⁴³ című program átfogó jelentéséhez kapcsolódó aljelentés, mely 57 ország 31 jelentése alapján készült el, magában foglalva az Európai gyermekgarancia kétéves időtartamra szóló jelentéseinek eredményeit és az EURoma javaslatait is.

A jelentés szerint az európai 10-12 millió fős roma népesség 80%-a szegénységnek, társadalmi kirekesztettségnek kitett (míg az összeurópai népességben ez az arány 21%), és a romák nagy része ún. 'harmadik világbeli' körülmények között él, a korai iskolaelhagyás aránya pedig 90%-os. Magyarországon pedig 400.000 gyermek él mélyszegénységben, közülük 80-90% roma származású, többségük szegregátumban él, a munkanélküliség a roma népesség körében 60%-os.

Az Eurochild jelentése közvetlen gyermekrészvételen alapuló kutatás: roma gyermekek saját tapasztalatait és megélését rögzíti több európai országban. Ez módszertanilag eltér a háztartási, intézményi vagy statisztikai

41 Erre tesz javaslatot az ENSZ Egyezményhez fűzött harmadik Fakultatív Jegyzőkönyv a gyermekek számára kidolgozott panasztételi eljárásról, amely 2024. április 14. napjától hatályos, és egy önálló panaszeljárásrendet hoz létre a gyermekjogok megsértése esetére, melynek különlegessége, hogy a gyermek közvetlenül is fordulhat az ENSZ Gyermekjogi Bizottsághoz. A jegyzőkönyv a gyermekeket érintő panaszeljárások strukturális átalakítását kívánja meg, emiatt sok tagállam nem – így Magyarország sem – csatlakozott a jegyzőkönyvhöz. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/optional-protocol-convention-rights-child-communications> (2026. 02. 08.)

42 Voices of Roma Children Across Europe 2024/25: <https://eurochild.org/uploads/2025/04/Eurochild-2024-Flagship-Sub-report-on-Roma-Children-across-Europe.pdf> (2026. 02. 10.)

43 „Children Realities in Europe: Progress and Gaps”, a kutatáshoz kapcsolódó teljes dokumentáció itt érhető el: <https://eurochild.org/resource/childrens-realities-in-europe-progress-gaps/> (2026. 02. 10.)

alapú adatfelvételektől, ezért különösen fontos a gyermekjogi keretben történő értelmezése. *A következőkben a jelentés főbb megállapításainak áttekintése következik.*

2.1. Oktatási jogok és diszkrimináció

A jelentésben sok gyermek számolt be iskolai szegregációról (külön osztályok, külön épületek, elkülönített ülésrend), gyakori a pedagógusok irányából alacsony elvárás a roma diákokkal szemben, és többen tapasztaltak nyílt vagy burkolt diszkriminációt tanárok és nem roma diákok részéről. Nagy számban előfordul, hogy roma gyerekeket indokolatlanul sajátos nevelési igényűnek minősítenek, az iskolai kortárs bántalmazás (*bullying*) etnikai alapon gyakori élmény. Ezeket erősíti, hogy kifejezetten pozitív tapasztalatként jelenik meg, amikor a pedagógusok támogatók és tiszteletteljesek.

A gyermekek rendszeresen érzékelnek előítéletet a társadalomban, például sokan beszámoltak arról, hogy nevük, bőrszínük vagy lakóhelyük miatt éri őket hátrány, továbbá gyakori tapasztalat a közterületi vagy bolti bizalmatlanság is, emellett több gyermek úgy érzi, hogy „másként kezelik”, még akkor is, ha jól teljesít az iskolában.

A strukturális és intézményesített hátrányok a közvetett diszkrimináció kategóriájába eshetnek. A jelentés különösen hangsúlyozza, hogy a gyermekek nem elszigetelt incidensekről, hanem rendszerszintű mintázatokról számolnak be. Ez a Gyermekjogi Egyezmény 2. cikkének (diszkrimináció tilalma) sérelmét nem pusztán egyedi jogsértések, hanem strukturális egyenlőtlenségek formájában veti fel. A minőségi, diszkriminációmentes oktatás követelménye sérülhet, ha az intézményi gyakorlat a roma gyermekek számára strukturálisan alacsonyabb színvonalat eredményez.

2.2. Lakhatás és jólét

A felmérésekkel összhangban számos gyermek él szegregált településrészen vagy telepen, a lakókörnyezetben gyakran hiányos az infrastruktúra (víz, csatorna, közlekedés). *A zsúfoltság és a tanulásra alkalmas tér hiánya nehezíti az iskolai előrehaladást, a lakóhely miatti stigmatizáció erős élmény a gyermekekben.*

Egyes gyermekek beszámoltak az egészségügyi ellátáshoz való korlátozott hozzáférésről és olyan tényezőkről, amik erősítik, hogy a szegénység közvetlenül befolyásolja a megfelelő étkezést és életminőséget, továbbá,

hogy a mentális jóllétet negatívan érinti a folyamatos kirekesztettség érzése. A lakhatási szegregáció és a gyermekek oktatási eredményessége közötti kapcsolat tehát közvetlenül érinti a Gyermekegyezmény 27. cikkének érvényesülését (megfelelő életszínvonalhoz való jog).

2.3. Résztvételi jogok, identitás és jövőkép

A jelentésben több gyermek számolt be a hatóságokkal szembeni általános bizalmatlanságról, a rendőrséggel kapcsolatos élmények egy része negatív, különösen a telepeken élő gyermekek körében. A gyermekek nagy számban úgy érzik, hogy nincs valódi beleszólásuk az őket érintő döntésekbe.

Sok gyermek bár büszke roma identitására, de ezt nem mindig meri nyíltan vállalni, ebben a pozitív roma példaképek hiánya erős probléma. A kulturális hagyományok megőrzése fontos számukra.

A gyermekek hangsúlyozzák, hogy szeretnék, ha meghallgatnák őket, fontos számukra, hogy ne csak „róluk beszéljenek”, hanem velük együtt alakítsanak programokat. *Többen jelezték, hogy ritkán kérdezik meg a véleményüket az iskolában vagy a helyi közösségben.*

A legtöbb roma gyermeknek vannak ambíciói (tanulás, szakma, jobb élet), ugyanakkor sokan érzik úgy, hogy a társadalmi akadályok miatt sokkal kevesebb eséllyel indulnak, a támogatás és az elfogadás kulcstényezőként jelenik meg a jövőjük alakulásában.

A Gyermekegyezmény 12. cikke a gyermekek meghallgatásáról nem pusztán formális meghallgatást ír elő, hanem érdemi figyelembevételt. A jelentésből azonban az derül ki, hogy a roma gyermekek résztvételi joga sok esetben formális marad.

2.4. A civil partnerségek szerepe és a szakpolitikai javaslatok

Míg szakpolitikai dokumentumok gyakran a foglalkoztatási integrációt, a lakhatási programokat és az oktatási reformokat helyezik előtérbe, a gyermekek saját prioritásai között inkább az elfogadás és egyenlőség iránti igény szerepel központi elemként (tisztelet, elfogadás, zaklatás megszüntetése, valódi meghallgatás). Ez normatív különbséget jelez a kapcsolódó szakpolitikai diskurzus és a gyermekperspektíva között, mely a gyermekek résztvételi jogának megteremtését teszik indokolttá.

A jelentés alapján a roma gyermekek nem kapnak elég hangsúlyt a jelentésekben – legtöbbször hátrányos helyzetű gyermekekként kezelik

őket, amely célzott, átfogó intézkedésekkel lenne orvosolható, komplex kérdésként kezelve a gyermekek helyzetét az etnikai-szociális helyzeten túlmutatóan. Ehhez kapcsolódik a hatékony evaulációs *módszerek hiánya, amelyet* etnikailag érzékeny és jogilag biztonságos, európai szinten egy- séges adatgyűjtés oldhatna fel. A felzárkóztatásra kapott források felhasználásában korlátozott az átláthatóság, mely transzparens, elkülönített finanszírozást tesz szükségessé. A jelentés arra is rámutat, hogy alacsony az intézményi koordináció, az EU által tagállamoknak biztosított szakmai támogatási lehetőségekkel a tagállamok sokszor nincsenek tisztában, illetve az Európai Gyermekegarancia-jelentéseket sok tagállam elmulasztja, ennek hatékonyabb működéséhez a tagállami transznacionális együttműködések és civil szervezetek intenzívebb bevonása vezethet.

A jelentés egyik fő megállapítása, hogy nincsenek hatékony megoldások a szegregált körülmények közt élő gyermekek és a szegregált települések felzárkóztatására, mely a közösségi, helyi alapú, helyi beavatkozások fontosságára mutat rá, melyben a civil szektor szintén kiemelt jelentőségű lehet.

A jelentés hangsúlyozza, hogy a civil szervezetek közvetítő szerepe kulcsfontosságú. Az Eurochild modellje, valamint az EURoma Network transznacionális együttműködése azt bizonyítja, hogy a civil szektor képes leghatékonyabban bizalmi hidat képezni a roma közösségek és az állami intézmények között, helyi adatokat szolgáltatni a terepmunka tapasztalataiból, továbbá innovatív részvételi mechanizmusokat kialakítani, miután helyi igényekre dinamikusan reagálnak. A civil partnerségek azonban csak akkor lehetnek fenntarthatóak, ha stabil finanszírozás és intézményi elismerés társul hozzájuk, és ténylegesen megvalósul, hogy a döntéshozatalba és hatásmérésekbe bevonódjanak.

3. Összegzés

Ahogy láthattuk, a nemzetközi és Európai Unió gyermekjogok és a roma gyermekek jogai és érdekvédelme területén a *soft law* normák elsődlegessége mutatkozik meg, mely bár a gyermek jogok dinamizmusához hatékonyan alkalmazkodik, az érvényesíthetőség-kikényszeríthetőség nehézségei közvetlenül hatnak a (roma) gyermekek helyzetére.

A jelen tanulmányban vizsgált *Roma gyermekek hangja Európa-szerte részvételi alapú* Eurochild jelentés rámutat arra, hogy a normák deklaratív szintje és a gyermekek mindennapi tapasztalatai között jelentős szakadék húzódik. A roma gyermekek tapasztalatai nem elszigetelt jogsértések

sorozataként értelmezhetők, hanem olyan strukturális mintázatként, amely a gyermekjogok rendszerszintű, részben formális, részben hiányos érvényesülésére utal. A roma gyermekek helyzetéről szóló szakirodalom jelentős része kvantitatív, statisztikai alapú felmérésekre épül. Ezek a kutatások rendszerint az iskolai végzettségi arányokra, a korai iskolaelhagyás mértékére, a foglalkoztatottsági mutatókra vagy a lakhatási körülmények objektív indikátoraira koncentrálnak. Az Eurochild jelentés sajátossága azonban az, hogy közvetlenül a roma gyermekek tapasztalatait helyezi a vizsgálat középpontjába, amely perspektívaváltás több ponton eltérő hangsúlyokat eredményez.

A roma gyermekek által leírt tapasztalatok – az oktatási szegregáció, az alacsony elvárások, a lakhatási elkülönülés és a részvételi deficit – nem különálló problémák, hanem egymást erősítő rendszerelemek. E jelenségek együttesen strukturális gyermekjogi deficitet alkotnak, amely azt jelenti, hogy a gyermekjogok sérelme nem kizárólag egyedi jogalkalmazási hibákból fakadnak, hanem a közpolitikai döntések, intézményi kultúrák és erőforrás-elosztási mintázatok összhatásából. A roma gyermekek helyzete ezért nem kezelhető pusztán antidiszkriminációs eszközökkel; átfogó, horizontális gyermekjogi megközelítés szükséges – tehát a roma gyermekek helyzete strukturális gyermekjogi kérdésként jelenik meg.

A vizsgálat rámutatott arra is, hogy a jogszabályi szinten deklarált egyenlő bánásmód önmagában nem garantálja a gyermekjogok érdemi érvényesülését. A roma gyermekek tapasztalatai szerint az intézményi gyakorlatok és társadalmi attitűdök gyakran fenntartják a hátrányos helyzetet. A tényleges esélyegyenlőség megvalósítása pozitív állami intézkedéseket, célzott programokat és az erőforrások differenciált elosztását igényli. A gyermekjogi megközelítés normatív követelménye tehát a formális semlegességen túlmutató, aktív beavatkozás, tehát az államoknak a formális egyenlőség megteremtésén túlmutató, célzott intézkedéseket lenne szükséges bevezetniük.

A roma gyermekek beszámolóí alapján a részvételhez való jog gyakran formális marad. A döntések róluk születnek, de nem velük együtt. Ez a részvételi deficit nem csupán eljárásjogi hiányosság, hanem a gyermekjogi paradigma lényegét érinti. A gyermek autonóm jogalanyként való elismerése akkor valósul meg teljeskörűen, ha a gyermekek véleménye ténylegesen befolyásolja az őket érintő döntéseket.⁴⁴ A részvétel intéz-

44 LUNDY, Laura: Voice is not enough: conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *British Educational Research Journal*, 2007/6,

ményesített, strukturált és visszacsatolással kísért formáinak kialakítása ezért a gyermekjogi rendszer hitelességének, legitimációjának feltétele.

A roma gyermekek tapasztalatai azt mutatják, hogy a lakhatási szegregáció és az oktatási elkülönítés egymással szoros kölcsönhatásban állnak, azaz összefüggő alapjogi dimenziót alkotnak a nemzetközi ajánlásokkal összhangban. A megfelelő életszínvonalhoz való jog és az oktatáshoz való jog nem választható el egymástól; a kettő együttesen határozza meg a gyermek társadalmi mobilitási esélyeit. Ez a felismerés a jogalkotás és jogalkalmazás számára integrált megközelítést tesz szükségessé, azaz horizontális, több területet átfogó stratégiákra lenne szükség.

A Roma gyermekek hangja Európa-szerte jelentés egyik alapállítása, hogy a gyermekek tapasztalatai nem pusztán illusztratív jellegűek, hanem normatív jelentőséggel is bírnak. *A gyermekperspektíva beemelése a jogértelmezésbe gazdagítja és pontosítja a jogszabályi normák gyakorlati alkalmazását, tehát normatív forrásként értelmezhető. A roma gyermekek beszámolóí rávilágítanak arra, hogy a jog érvényesülése nem mérhető kizárólag intézményi mutatók alapján, hanem a szubjektív tapasztalat a jog hatásosságának indikátora.*

A fentiek alapján az alábbi szakpolitikai irányok jelölhetők ki a jelentés és a kapcsolódó *soft law* normák alapján:

1. Az oktatási szegregáció megelőzését szolgáló hatékonyabb ellenőrzési és jogorvoslati mechanizmusok kialakítása;
2. A gyermekrésztétel intézményes formáinak megerősítése helyi és országos szinten, a helyi szükségletekre reagáló mechanizmusok kialakításával;
3. Integrált lakhatási és oktatási stratégiák kidolgozása, amelyek célzottan kezelik a strukturális reprodukciót;
4. A pedagógusképzés és intézményi kultúra fejlesztése a diszkriminációmentes, befogadó szemlélet erősítése érdekében;
5. A civil szervezetek aktív kormányzati védelme és a veszélyeztetett gyermekek civil jogvédelmének erősítése, továbbá a civil szervezetek valós bevonása a döntéshozatali és hatásmérési folyamatokba;
6. A roma gyermekekkel kapcsolatos gyermekjogi célok elérése érdekében hosszútávú támogatási keret kialakítása.

Álláspontom szerint a roma gyermekek jogainak érvényesülése a gyermekjogi rendszer hatékonyságának egyik mércéje, hiszen amennyiben a leginkább

sérülékeny helyzetű gyermekcsoport jogai nem érvényesülnek teljeskörűen, az a teljes gyermekjogi struktúra hatékonyságát kérdőjelezi meg. Így a roma gyermekek autonóm jogalanyként történő elismerése, a strukturális akadályok lebontása és a részvétel érdemi biztosítása nem csupán szakpolitikai célt kellene jelentsen, hanem egy olyan alkotmányos és nemzetközi jogi kötelezettséget, melyhez összetett intézményrendszer társul.

AZ ANTIGYPSYISM VIZSGÁLATA A NEMZETKÖZI ÉS EURÓPAI NORMARENDszerben

DÉNES ZOLTÁN
PhD hallgató (KRE ÁJK)

Absztrakt

A tanulmány célja, hogy a romákkal szembeni hátrányos megkülönböztetés kérdéseit jogi szemszögből vizsgálja, különös figyelmet fordítva arra, hogy a nemzetközi és európai emberi jogi normarendszer – így elsősorban az ENSZ, az Európa Tanács és az Európai Unió intézményi keretei – miképpen képesek értelmezni, jogilag megragadni és szankcionálni a roma közösségek ellen irányuló strukturális diszkriminációt. A vizsgálat során kulcskérdés, hogy az *antigypsyism* terminológia milyen mértékben integrálódott a releváns jogforrásokba, továbbá, hogy a bírói fórumok milyen értelmezési gyakorlatot alakítottak ki a diszkriminációs forma felismerésére és orvoslására. Felmerül a kérdés, hogy jogilag leírható-e az *antigypsyism* mint önálló diszkriminációs kategória, vagy kizárólag a meglévő általános antidiszkriminációs normák keretében értelmezhető. A tanulmány arra keresi a választ, hogy milyen mértékben jelentkezik az *antigypsyism* a nemzetközi emberi jogi dokumentumokban, bírósági döntésekben, illetve intézményi fellépésekben mint strukturális, állami felelősséggel terhelt jogsértés. A tanulmány igyekszik feltérképezni, hogy milyen jogalkotási, jogalkalmazási és intézményi javaslatok fogalmazhatók meg annak érdekében, hogy a romaellenesség ne csupán morális, hanem jogilag szankcionálható, rendszerszintű jogsértésként jelenjen meg a nemzetközi jogrendben. A kutatás módszertana normatív és dogmatikai megközelítésű. A tanulmány a releváns nemzetközi szerződéseket, bírósági döntéseket, valamint a különböző nemzetközi szervezetek (ENSZ, Európa Tanács, Európai Unió) ajánlásait elemzi, és e dokumentumok alapján kíván jogi következtetéseket levonni az *antigypsyism* jogi megragadhatóságáról, valamint a diszkriminációs jog fejlődési irányairól. A tanulmány zárásként *de lege ferenda* javaslatokat is megfogalmaz a kodifikáció, a jogalkalmazás és az intézményi válaszok területén.

Kulcsszavak: antigypsyism, strukturális diszkrimináció, roma közösségek, emberi jogok, nemzetközi jog, Európa Tanács, Európai Unió, diszkrimináció tilalma, bírói gyakorlat

EXAMINING ANTIGYPSYISM IN THE INTERNATIONAL
AND EUROPEAN LEGAL FRAMEWORK

Abstract

The aim of this study is to examine the issue of discrimination against Roma communities from a legal perspective, with particular attention to how international and European human rights frameworks—primarily those of the United Nations, the Council of Europe, and the European Union—are capable of interpreting, legally defining, and sanctioning structural discrimination targeting Roma populations. A key focus of the analysis is the extent to which the terminology of antigypsyism has been integrated into relevant legal sources, and how judicial bodies have developed interpretative practices to identify and remedy this specific form of discrimination. The study raises the question of whether antigypsyism can be described in legal terms as an autonomous category of discrimination, or whether it remains subsumable solely within existing general anti-discrimination norms. The paper seeks to determine the degree to which antigypsyism appears in international human rights instruments, court rulings, and institutional actions as a structural violation implicating state responsibility. It further aims to explore the legal, institutional, and jurisprudential mechanisms through which antigypsyism might be addressed not only as a moral concern but as a legally actionable, systemic human rights violation within the international legal order. The methodology employed is normative and dogmatic in nature. The study analyses relevant international treaties, jurisprudence, and recommendations issued by various international organisations (UN, Council of Europe, European Union), and draws legal conclusions regarding the justiciability of antigypsyism and the developmental trajectory of anti-discrimination law. Finally, the study formulates *de lege ferenda* proposals concerning legislative codification, judicial practice, and institutional responses.

Keywords: antigypsyism, structural discrimination, Roma communities, human rights, international law, Council of Europe, European Union, prohibition of discrimination, case law

1. Az antigypsyism fogalma és dogmatikai elhelyezése a diszkriminációs jogban

Az *antigypsyism* sajátos, történelmileg rögzült, intézményes és társadalmilag elfogadott rasszizmus, amely a roma emberek sztereotip megítélésén, stigmatizálásán, kriminalizálásán és dehumanizálásán alapul, és amely rendszerszinten érvényesül a jogalkotásban, jogalkalmazásban és a közpolitikai döntésekben.¹ Európa-szerte 10–12 millió roma él, akiket jelentős mértékben fosztanak meg alapvető emberi jogaiktól,² továbbá széles körű diszkrimináció, rasszista támadások és gyűlöletbeszéd éri őket.³ A romákkal szembeni strukturális és intézményi rasszizmus, az *antigypsyism*⁴ a társadalmi kirekesztésük egyik alapvető oka. A strukturális rasszizmus felszámolása és az előítéletek eloszlátása elengedhetetlen ahhoz, hogy a romák egyenlő állampolgárai lehessenek az európai társadalmaknak.

Jóllehet a hátrányos megkülönböztetés tilalma – a formalizált jogi egyenlőség követelményén keresztül – évtizedek óta része a kontinentális és nemzetközi jogrendszereknek, az *antigypsyism* jelensége túlmutat a klasszikus diszkriminációs jog keretein. Ez indokolja annak dogmatikai újragondolását mint a strukturális diszkrimináció egy *sui generis* típusát, amely rendszerszinten torzítja az állami intézményrendszerek működését, és ezzel a tényleges (materiális) egyenlőség megvalósulását lehetetleníti el. A romák elleni hátrányos megkülönböztetés Európa-szerte évtizedek óta tartó, mélyen strukturált társadalmi és intézményi jelenség, amely a jogrendszerek számára mindmáig jelentős kihívást jelent. Bár a hátrányos

1 <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.13> (2025. 11. 30.)

2 <https://www.coe.int/en/web/roma-and-travellers/facts-and-figures> (2025. 11. 30.)

3 <https://europeanlawinstitute.eu/membership/institutional-members/fra/> (2025. 11. 30.)

4 „Recalling that antigypsyism is a specific form of racism, an ideology founded on racial superiority, a form of dehumanisation and institutional racism nurtured by historical discrimination, which is expressed, among others, by violence, hate speech, exploitation, stigmatisation and the most blatant kind of discrimination.” ECRI, General Policy Recommendation No. 13 on combating anti-Gypsyism and discrimination against Roma, 3. o. 2017. <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.13> (2025. 12. 17.)

megkülönböztetés tilalma,⁵ valamint az egyenlő bánásmód elve⁶ régóta rögzített normatív követelmény mind a nemzetközi,⁷ mind az uniós,⁸ mind pedig az alkotmányos jogi rendszerekben,⁹ a romák ellen irányuló diszkrimináció nem pusztán formális jogsértések összességéként, hanem egyedi történelmi, társadalmi és intézményesített előítéletek komplex rendszerének eredményeként értelmezhető. A strukturális diszkriminációs forma – amelyet egyre gyakrabban *antigypsyism* kifejezéssel azonosítanak – önálló vizsgálatot igényel a diszkriminációs jog elméleti és gyakorlati keretein belül.

Az *antigypsyism* fogalma – noha egyre gyakrabban jelenik meg európai *soft law* dokumentumokban és intézményi jelentésekben – jogi értelemben továbbra sem bír kodifikált, kötelező erejű definícióval, sem a nemzetközi szerződéses normák, sem a legfontosabb nemzetközi bíróságok joggyakorlata nem emeli azt önálló, nevesített jogsértési kategóriává. Ez különösen problémás annak fényében, hogy számos bírói döntés¹⁰ – min-

- 5 Az Európai Unió Alapjogi Chartája, 21. cikk - A megkülönböztetés tilalma.: „(1) Tilos minden megkülönböztetés, így különösen a nem, faj, szín, etnikai vagy társadalmi származás, genetikai tulajdonság, nyelv, vallás vagy meggyőződés, politikai vagy más vélemény, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés, fogyatékoság, kor vagy szexuális irányultság alapján történő megkülönböztetés. (2) A Szerződések alkalmazási körében és az azokban foglalt különös rendelkezések sérelme nélkül, tilos az állampolgárság alapján történő minden megkülönböztetés.” <https://fra.europa.eu/hu/eu-charter/article/21-megkulonboztetes-tilalma> (2025. 12. 16.)
- 6 Az Európai Közösségek Bizottsága, a személyek közötti, vallásra vagy meggyőződésre, fogyatékoságra, életkorra vagy szexuális irányultságra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A52008PC0426> (2025. 12. 16.)
- 7 lásd például: Egyesült Nemzetek Alapokmánya (1945), Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948), Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1966), Európai Emberi Jogi Egyezmény (EJEE, 1950), Európai Szociális Charta (1961, módosítva 1996).
- 8 lásd például: Az Európai Unió Alapjogi Chartája (20., 21., 23. cikk, 2010-ben vált kötelező erejűvé), Európai Unió Működéséről szóló Szerződés (EUMSZ, 10. cikk), 2000/43/EK irányelv – a faji vagy etnikai származáson alapuló megkülönböztetés elleni küzdelemről („Faji Egyenlőségi Irányelv”), 2000/78/EK irányelv – a foglalkoztatás és a munkavégzés területén történő általános diszkrimináció-ellenes irányelv, 2006/54/EK irányelv – a férfiak és nők közötti esélyegyenlőségről és egyenlő bánásmódról a foglalkoztatás és munkavégzés terén.
- 9 Lásd például: Magyarország Alaptörvénye, XV. cikk, 2011. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról (Ebkvt.)
- 10 Példálózó felsorolás: D.H. és mások kontra Cseh Köztársaság ügy, Horváth és Kiss kontra Magyarország (2013) ügy, Stoica kontra Románia ügy, Lavida és mások kontra Görögország.

denekelőtt az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) joggyakorlata – olyan ismétlődő állami és intézményi gyakorlatokat tárt fel, amelyek etnikai alapú kirekesztést, jogfosztást és méltóságcsorbitást eredményeztek a roma közösségekkel szemben. E gyakorlatok nem tekinthetők elszigetelt egyedi eseményeknek, hanem kollektív tapasztalatként jelennek meg, amely az emberi jogi jogérvényesítés hatékonyságát is megkérdőjelezi. A fogalom kodifikált hiánya nem csupán elméleti problémát jelent, hanem a jogérvényesítés szintjén is jelentős deficitet okoz: az *antigypsyism* jelenléte ugyanis – mivel nem nevesített jogsértés – rejtve marad a diszkriminációs eljárások standard bizonyítási és jogorvoslati keretei között, így gyakran nem válik szankcionálhatóvá sem a hatósági, sem a bírósági fórumokon. Mindezek alapján az *antigypsyism* nem egyszerűen a diszkrimináció egy szociálisan eltérő tárgyú esete, hanem egy olyan dogmatikailag külön nevesítendő diszkriminációs alakzat, amely a roma közösségekkel szembeni jogsértések mögött álló rendszerszintű hatalmi és intézményi torzulásokat teszi láthatóvá – amelynek jogi megközelítése újragondolásra szorul mind a normatív szabályozás, mind a jogérvényesítés gyakorlata szempontjából, mely – éppen e rendszerszintű sajátosságai miatt – az egyenlő bánásmód követelményét nem pusztán jogviszonyok síkján, hanem az állami működés intézményi logikájában és normatív struktúráiban is torzítja.

2. Az antigypsyism megjelenése a nemzetközi bírói gyakorlatban

Az *antigypsyism* elleni fellépés hatékonyságának vizsgálatához elengedhetetlen a releváns nemzetközi emberi jogi normák feltérképezése. A fejezet célja annak bemutatása, hogy a globális, regionális és szupraállami jogalkotási és jogérvényesítési keretek miképpen képesek – vagy éppen képtelenek – reagálni a roma közösségeket érintő rendszerszintű diszkriminációra, különös tekintettel arra, hogy az *antigypsyism* mint sajátos diszkriminációs típus miképpen jelenik meg ezekben az eszközrendszerekben.

2.1. Egyesült Nemzetek Szervezete

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének (a továbbiakban: ENSZ) emberi jogi normarendszere kétségkívül a legáltalánosabb és legátfogóbb jogi védelmi hálót nyújtja a diszkrimináció minden formája ellen. Az 1965-ben elfogadott, a faji megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről szóló nemzetközi egyezmény (ICERD) explicit módon tiltja a faji, etnikai és

nemzetiségi alapú diszkriminációt. Ugyanakkor az Egyezmény szövegében a romák *expressis verbis* nem kerülnek megnevezésre, ami a nemzeti jelentések és ajánlások értelmezésében különös fontossággal ruházza fel a Szerződő Államok periodikus jelentéseire reagáló bizottsági gyakorlatot.

A CERD Bizottság (*Committee on the Elimination of Racial Discrimination*), valamint az Emberi Jogi Bizottság (*Human Rights Committee*) által kibocsátott Általános Kommentárok (*General Comments*) és egyedi ajánlások (*Concluding Observations*) több alkalommal utalnak a romák sérülékeny helyzetére, bár az *'antigypsyism'* kifejezés többnyire csupán implicit módon, a rasszizmus intézményesített formájaként jelenik meg. A CERD több országjelentésre adott válaszában nevesíti a romák hátrányos helyzetét az oktatás, lakhatás, foglalkoztatás és rendészeti bánásmód területén, ugyanakkor ezek a megállapítások gyakran nem emelkednek elvont normatív szintre, hanem egyedi gyakorlatként kerülnek bírálatra.

A „különösen védendő csoportok” doktrínája – amely több ENSZ-testület értelmezésében is megjelenik – lehetőséget biztosít a nemzeti kisebbségek, így a romák védelmére, de ennek dogmatikai alapjai nem egyértelműen kodifikáltak. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának (a továbbiakban: Egyezségokmány) 27. cikke, amely a nemzeti, etnikai, vallási vagy nyelvi kisebbségek jogainak védelmét szolgálja, elviekben a roma közösségek számára is biztosíthat jogi védelmet; ugyanakkor a Bizottság értelmezési gyakorlata e rendelkezés alkalmazása során ritkán tárja fel és vizsgálja a kollektív diszkrimináció strukturális jellegét. Az Egyezségokmány 27. cikke alapján: „Olyan államokban, ahol nemzeti, vallási vagy nyelvi kisebbségek élnek, az ilyen kisebbséghez tartozó személyektől nem lehet megtagadni azt a jogot, hogy csoportjuk más tagjaival együttesen saját kultúrájuk legyen, hogy saját vallásukat vallják és gyakorolják, vagy hogy saját nyelvüket használják.”¹¹

A cikk a nemzetiség alatt olyan különálló, stabil és történelmileg kialakult csoportokat ért, amelynek tagjai erős összetartozás-tudattal rendelkeznek.¹² Fontos hangsúlyozni, hogy az Egyezségokmány 27. cikke csupán a kisebbségi jogok minimális szintjét rögzíti, s nem tartalmaz részletes szabályozást például a nyelvhasználatához kapcsolódó speciális jogosultságokról, illetve nem terjed ki azokra a társadalmi csoportokra sem, amelyeket ugyan számbeli többségük ellenére is kisebbségi helyzetben lévőként kezelnek – ilyen például

11 Egyezségokmány 27. cikk.

12 MAJTÉNYI Balázs – VÍZI Balázs: *Európa kisebbsége - A roma kisebbség a nemzetközi dokumentumokban*. Budapest, Gondolat Kiadó Kör, 2005, 9–15.

a dél-afrikai fekete lakosság esete a szegregációs múlt következtében.¹³ Az Egyezségokmány végrehajtásáért felelős Emberi Jogi Bizottság (*Human Rights Committee*) a 27. cikkely értelmezésére vonatkozó 23-as számú általános megjegyzésében¹⁴ hangsúlyozta, hogy a cikkely tartalma nem azonosítható a népek önrendelkezési jogával foglalkozó 1. cikkellyel. Az előzőekhez kapcsolódóan lényeges rámutatni arra is, hogy az Egyezségokmányhoz kapcsolódó első fakultatív jegyzőkönyv alapján az érintettek nem terjeszthetnek elő egyéni panaszt a Bizottság elé olyan esetekben, amikor például a többségi helyzetben lévő, de kisebbségként kezelt csoportok – mint a dél-afrikai fekete lakosság – jogai sérelmet szenvednek. A Bizottság álláspontja szerint a 27. cikkben deklarált kisebbségi jogok gyakorlása nem vezethet a részes államok szuverenitásának vagy területi integritásának megsértéséhez. Ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül, hogy egyes jogok – különösen a kulturális jogok – gyakorlása szorosan összefonódhat konkrét földrajzi területekkel, valamint azok természeti és gazdasági erőforrásaival.

Az Egyezségokmány 27. cikkéhez fűzött általános megjegyzés értelmében e rendelkezés nem csupán az adott állam állampolgáira terjed ki, és alkalmazhatósága nem függ az állam diszkrecionális döntésétől, hanem objektív kritériumokon – például az egyén etnikai, nyelvi vagy vallási identitásán – alapul. Mindezekon túlmenően az állam kötelezettségei nem merülnek ki a jogok passzív biztosításában, hanem proaktív, tevőleges kötelezettségek is terhelik: többek között köteles előmozdítani, hogy a kisebbségi közösségek érdemben részt vehessenek az őket közvetlenül érintő közpolitikai és közigazgatási döntéshozatali eljárásokban.¹⁵ Sok államban a romák kulturális és nyelvi jogait csupán elvi szinten ismerik el, míg a tényleges megvalósulás komoly akadályokba ütközik. Ennek egyik fő oka, hogy egyes országok nem tekintik a romákat hivatalos nemzeti kisebbségnek, ami jelentősen korlátozza az Egyezségokmány 27. cikkének alkalmazhatóságát.¹⁶ A romák jogainak védelme kapcsán az ENSZ

13 SZALAYNÉ SÁNDOR Erzsébet: A kisebbségvédelem nemzetközi jogi intézményrendszere a 20. században. Budapest, MTA Kisebbségkutató Intézet – Gondolat Kiadó Kör, 2003, 145–155.

14 CCPR General Comment No. 23: Article 27 (Rights of Minorities) No. 23: Article 27 (Rights of Minorities) <https://www.refworld.org/> (2025. 12. 30.)

15 SZALAYNÉ i. m. 132–135.

16 FITZPATRICK, Joan: *Human Rights and Minority Rights in Crisis. The International System for Protecting Rights During States of Emergency, Volume 19. Procedural Aspects of International Law Series*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 2003, 151–155.

Emberi Jogi Bizottsága több esetben is kifejezetten rámutatott arra, hogy a roma közösségeket érintő rendszerszintű, strukturális diszkrimináció nem csupán sérti az Egyezségokmány egyes konkrét rendelkezéseit – így különösen a hátrányos megkülönböztetés tilalmát és a kisebbségi jogok biztosítását rögzítő normákat –, hanem egyúttal súlyosan akadályozza a kisebbségek jogainak tényleges és hatékony érvényesülését. A Bizottság számos állam esetében – ideértve több kelet-európai és nyugat-balkáni országot is – világosan jelezte, hogy a romák jogainak érdemi védelme, valamint azok gyakorlati megvalósulása nem biztosítható csupán deklaratív normák révén, hanem elengedhetlenné teszi olyan célzott jogalkotási és intézményi intézkedések bevezetését, amelyek a romák társadalmi integrációját, jogtudatosságát és közéleti részvételét is előmozdítják, továbbá érdemi garanciákat nyújtanak a diszkriminációval szembeni fellépéshez.¹⁷ A romák jogainak nem megfelelő védelme és a diszkriminációra vonatkozó nemzetközi megállapítások alátámasztják azt a tényt, hogy az Egyezségokmány rendelkezései gyakran nem kerülnek megfelelő alkalmazásra a tagállamokban. Ezen problémák megoldása érdekében nemcsak jogi reformokra van szükség, hanem a nemzeti és nemzetközi szintű politikai akaratra is, amely biztosítja a kisebbségek valódi jogérvényesítését.¹⁸ A konzultáció a jogállami működés szerves és nélkülözhetetlen eleme, amely intézményesített formában biztosítja az érintettek érdemi részvételét a normaképzés folyamatában, ezáltal nem pusztán a jogalkotás szakmai megalapozottságát és koherenciáját erősíti, hanem hozzájárul a szabályozás társadalmi legitimációjához is, s ennek révén a demokratikus döntéshozatal tartalmi elmélyítését, tehát a formális képviseleti kereteken túlmutató, többletdemokratikus működést tesz lehetővé.¹⁹

2.2. Az Európa Tanács rendszere

Az Európa Tanács keretében működő Rasszizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottság²⁰ (a továbbiakban: ECRI) tekinthető az első olyan nem-

17 FITZPATRICK i. m. 165.

18 FITZPATRICK i. m. 166–167.

19 Rixer Ádám: Consultation and central public administration in Hungary. *International Journal of Public Law and Policy*, 2024, 10 (3), 335.

20 Az Európai Rasszizmus és Intolerancia-ellenes Bizottságot (ECRI) 1994-ben hozták létre az Európa Tanács tagállamai állam- és kormányfői első csúcstalálkozásának ösztönzésére, azzal a céllal, hogy szálljon szembe az Európában az emberi jogokat és demokratikus értékeket fenyegető rasszizmus, idegengyűlölet, antiszemitizmus

zetközi testületnek, amely explicit módon megkísérelte az *antigypsyism* jogi fogalmának meghatározását. E körülmény önmagában is figyelemre méltó, hiszen az *antigypsyism* sokáig csupán politikai, szociológiai vagy aktivista szóhasználatban jelent meg, miközben a jogi diskurzusba való beemelése elmaradt, vagy csupán közvetett utalások szintjén történt meg. Az ECRI már a 2000-es évek elejétől kezdve fokozott figyelmet szentelt a romák elleni diszkrimináció sajátos természetének, felismerve azt, hogy a romákat érő megkülönböztetés nem pusztán egyéni esetekben megjelenő jogsérelem, hanem történelmileg rögzült, intézményesült és gyakran állami struktúrák által is közvetve fenntartott jelenség. Az ECRI 2011-ben fogadta el *General Policy Recommendation No. 13 on combating anti-Gypsyism and discrimination against Roma* című dokumentumát,²¹ amely mérföldkőnek tekinthető a romaellenesség elleni küzdelem szempontjából. Ebben a dokumentumban az ECRI az *antigypsyism* fogalmát úgy határozta meg, mint „a romák ellen irányuló specifikus rasszizmus, ideértve a történelmi hátrányos megkülönböztetést, a sztereotípiákat, a gyűlöletbeszédet, az erőszakos cselekményeket, valamint az állami intézmények részéről megnyilvánuló előítéletes vagy diszkriminatív bánásmódot is”.²²

A 2020-ban kibocsátott új ECRI-irányelvek²³ továbblépnek a fogalmi

és intolerancia erősödő problémájával. Az ECRI tagjait a rasszizmus és intolerancia kérdéseivel kapcsolatban szerzett elismert szakértelmük alapján válogatták össze. Az ECRI-nek az alábbi feladatokat szabták: tekintse át a tagállamok törvénykezését, az alkalmazott módszereket és az egyéb, rasszizmus, idegengyűlölet, antiszemitizmus és intolerancia elleni lépéseket és mérje fel ezek hatásosságát; javasoljon további lépéseket helyi, országos és európai szinten; fogalmazzon meg általános megközelítésbeli ajánlásokat a tagállamok számára; és tanulmányozza az alkalmazható nemzetközi jogi dokumentumokat abból a szempontból, hogy hol kell ezeket megerősíteni, ha szükséges. European Commission against Racism and Intolerance, Strasbourg, 1997. <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance> (2025. 12. 12.)

21 Lásd részletesebben: *General Policy Recommendation No. 13 on combating anti-Gypsyism and discrimination against Roma*. <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.13> (2026. 01. 12.)

22 Eredeti szöveg: „*Recalling that antigypsyism is a specific form of racism, an ideology founded on racial superiority, a form of dehumanisation and institutional racism nurtured by historical discrimination, which is expressed, among others, by violence, hate speech, exploitation, stigmatisation and the most blatant kind of discrimination (...)*”

23 Lásd részletesebben: Európa Tanács keretében működő Rasszizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottság, 2020. <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/statements> (2026. 01. 12.)

keretből, és az államok számára gyakorlati intézkedéseket javasolnak az *antigypsyism* elleni fellépéshez, többek között a jogalkotás, adatgyűjtés, oktatás és jogérvényesítés területén. Bár az ECRI-ajánlások *soft law* eszközök, azaz nem kötelező erejűek, a strasbourgi bíróság (ECHR) gyakorlata többször is hivatkozik rájuk mint értelmezési segédletre. Ezzel az ajánlások *de facto* szten-derdként jelennek meg a nemzeti jogalkalmazás és a nemzetközi felelősségre vonás kontextusában, különösen akkor, ha az érintett állam tagja az Európa Tanácsnak, és kötelezettséget vállalt az ECRI működésének támogatására.

2.3. Az Európai Unió jogrendje

Az Európai Unió primer és szekunder jogforrásai között is több olyan norma található, amely – közvetlenül vagy közvetve – alkalmazható a roma közösségekkel szembeni diszkrimináció elleni fellépés során. Az Alapjogi Charta 21. cikkének első bekezdése alapján: „Tilos minden megkülönböztetés, így különösen a nem, faj, szín, etnikai vagy társadalmi származás, genetikai tulajdonság, nyelv, vallás vagy meggyőződés, politikai vagy más vélemény, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés, fogyatékoság, kor vagy szexuális irányultság alapján történő megkülönböztetés.” A Charta második bekezdése alapján: „A Szerződések alkalmazási körében és az azokban foglalt különös rendelkezések sérelme nélkül, tilos az állampolgárság alapján történő minden megkülönböztetés.”²⁴ Jól látható, hogy az Alapjogi Charta tilt mindenfajta hátrányos megkülönböztetést – többek között faji vagy etnikai származás alapján. A romák nevesítése itt is elmarad, a cikk alkalmazhatósága a roma közösségek védelmére egyértelmű az Európai Unió Bíróságának eseti joggyakorlata, valamint a Charta magyarázó megjegyzései alapján. A 2000/43/EK irányelv, azaz a faji egyenlőségi irányelv kifejezetten a faji vagy etnikai alapú megkülönböztetés minden formáját tiltja a foglalkoztatás, oktatás, lakhatás és szociális biztonság terén. Ez az irányelv lehetőséget ad az indirekt diszkrimináció jogi eszközzel való feltárására és szankcionálására, amely különösen releváns a roma közösségekkel szembeni intézményes gyakorlatok esetében. A jogérvényesítés azonban tagállamonként erősen differenciált, az irányelv hatékonysága pedig nagymértékben függ a nemzeti esélyegyenlőségi hatóságok és bíróságok aktivitásától.²⁵ A 2020–2030 közötti időszakra

24 Az Európai Unió Alapjogi Chartája, (2016/C 202/02) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A12016P%2FTXT> (2026. 01. 14.)

25 A Tanács 2000/43/EK Irányelve (2000. 06. 29.) a személyek közötti, faji- vagy etnikai

szóló EU Roma Stratégia új szintre kívánja emelni a romák társadalmi befogadásának kérdését, azonban jogi megítélése vitatott. A stratégia nem kötelező erejű jogforrás, hanem politikai dokumentum, amely az EU-s intézmények és a tagállamok közötti együttműködés irányvonalát rögzíti. Ebből következően a dokumentumban foglalt vállalások végrehajtásának elmulasztása nem keletkeztet közvetlen jogi felelősséget, ugyanakkor a stratégia követése, illetve annak figyelmen kívül hagyása politikai és diplomáciai következményekkel járhat, sőt, alapul szolgálhat a Bizottság monitorozási és finanszírozási döntéseihez.²⁶

3. Joggyakorlat: az EJEB és az *antigypsyism* implicit elismerése

Habár az EJEB nem használja az *antigypsyism* kifejezést ítéleteiben, számos ügyben ténylegesen ilyen struktúrákat tárt fel. Jelen tanulmány nem törekszik a nemzetközi emberi jogi mechanizmusok részletes, rendszerszintű elemzésére, és nem vállalkozik az egyes egyezményi testületek által kialakított joggyakorlat mélyreható dogmatikai vizsgálatára sem. Célja ehelyett az, hogy esettanulmányokon és konkrét példákon keresztül rámutasson arra, miként jelenik meg – ha nem is mindig ezen a néven, de tartalmilag és gyakorlatilag azonosítható módon – az *antigypsyism*, vagyis a romákkal szembeni rendszerszintű, intézményesült diszkrimináció a nemzetközi emberi jogi testületek értelmezési gyakorlatában.

3.1. A D.H. és mások kontra Cseh Köztársaság (EJEB, 2007. november 13., Nagykamara – 57325/00)

A D.H. és mások kontra Cseh Köztársaság ügy²⁷ a roma közösségeket sújtó, oktatási szegregációval összefüggésben megnyilvánuló strukturális diszkrimináció egyik legjelentősebb és leggyakrabban hivatkozott esete

származásra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról.

26 Lásd részletesebben: Bizottság közleménye az európai parlamentnek, a tanácsnak, az európai gazdasági és szociális bizottságnak és a régiók bizottságának – a nemzeti romaintegrációs stratégiák uniós keretrendszere 2020-ig – a bizottság közleménye az európai parlamentnek és a tanácsnak – egyenlőségközpontú unió: a romák egyenlőségének, társadalmi befogadásának és részvételének előmozdítását célzó uniós stratégiai keretrendszer, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/hu/ALL/?uri=CELEX:52011DC0173> (2026. 01. 14.)

27 D.H. és mások kontra Cseh Köztársaság, (a továbbiakban: D.H.) <https://kuria-birosag.hu/hu/ejeb/d-h-es-masok-kontra-cseh-koztarsasag> (2026. 01. 16.)

az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatában. Az ügy tényállása szerint a kérelmezők – roma származású gyermekek – aránytalanul nagy számban kerültek ún. ’speciális iskolákba’, amelyek eredetileg enyhe értelmi fogyatékossgal élő gyermekek számára voltak fenntartva. A beiskolázás alapját képező pszichológiai tesztek alkalmazása – azok nyelvi és kulturális torzítása folytán – a roma gyermekekkel szemben rendszerszintű hátrányos megkülönböztetést eredményezett, amely az oktatási szegregáció intézményes gyakorlatában öltött testet. A Nagykamara ítélete²⁸ kimondta az Egyezmény 14. cikkének (a diszkrimináció tilalma) megsértését az 1. kiegészítő jegyzőkönyv 2. cikkével (az oktatáshoz való jog) összefüggésben. A Bíróság precedensértékű megállapítása szerint az eljárás során nem volt szükséges bizonyítani az állam szándékát a diszkriminációra, elegendő volt az aránytalan hatás kimutatása. Ezzel a döntéssel a Bíróság áttörte a klasszikus diszkriminációs jog értelmezési határait, és elismerte az indirekt – strukturális és intézményi – diszkrimináció valóságát, különösen akkor, ha az érintett csoport történelmi hátrányokkal, mélyen gyökerező társadalmi előítéletekkel és kirekesztéssel szembesül.

Az ítélet különös jelentőséggel bír az *antigypsyism* jogi megközelítése szempontjából, mivel – bár a döntés terminológiailag nem használja ezt a fogalmat – implicit módon mégis e fogalom tartalmi elemeit ismeri el: az oktatási rendszerbe kódolt, generációkon átívelő intézményi torzulásokat, az állam részéről történő közvetett, de rendszerszintű kizárást, valamint a roma gyermekek méltóságának és esélyegyenlőségének sérelmét. A D.H. ügy tehát nem csupán egyedi jogsértés megállapítására alkalmas precedens, hanem egy

28 A Kamara ítélete elleni fellebbezés során a Nagykamara tizenhárom szavazattal négy szavazat ellenében megállapította, hogy megsértették Csehországban az Egyezmény 14. cikkét (megkülönböztetés tilalma) és az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 2. cikkét (oktatáshoz való jog), mivel a Bíróság nem látja megalapozottnak, hogy a megkülönböztetés a roma és nem roma gyermekek közötti bánásmódban objektíven és ésszerűen igazolható, valamint azt sem, hogy az elérendő cél és a cél eléréshez kapcsolódó eszközök között ésszerű arányosság állt fenn, bár a Bíróság elismeri a cseh hatóságok annak érdekében tett erőfeszítéseit, hogy biztosítsa a roma gyermekek iskoláztatását. A Bíróság megjegyzi, hogy egy új törvény megszüntette a speciális iskolákat, és a különleges oktatási igényekkel rendelkező gyermekek – beleértve a szociálisan hátrányos helyzetben lévő gyermekeket – oktatását az általános iskolában írja elő. Mivel megállapítást nyert, hogy a vonatkozó joggyakorlat az ügy idején aránytalanul hátrányos hatással volt a roma közösségre, a felperesek e közösség tagjaiként szükségszerűen ugyanazt a diszkriminációs bánásmódot szenvedték el. Ezért nem kell az egyedi ügyeket vizsgálni. <https://kuria-birosag.hu/hu/ejeb/d-h-es-masok-kontra-cseh-koztarsasag> (2026. 01. 14.)

olyan dogmatikai sarokkő is, amely előkészítette a terepet az *antigypsyism* mint önálló diszkriminációs típus későbbi, jogilag is artikulált felismeréséhez.²⁹

3.2. A tatárszentgyörgyi gyilkosság büntetőügye

A magyarországi roma közösséget 2008–2009 folyamán ért erőszakhullám egyik legsúlyosabb, nemzetközi visszhangot kiváltó epizódja a tatárszentgyörgyi gyilkosság volt, amelyben egy szélsőjobboldali csoport tagjai előre kitervelten, rasszista indítékkal gyújtóbombás és löfegyveres támadást hajtottak végre egy roma család otthona ellen. A támadás következtében a család férfi tagja és ötéves kislánya életét veszítette. A nyomozás kezdeti szakaszában a rendőri szervek nemcsak elmulasztották figyelembe venni a lehetséges rasszista motivációt, hanem kifejezetten az áldozatot hibáztatták, ezzel súlyosan megsértve az objektív és pártatlan nyomozáshoz fűződő elvárásokat. A bűncselekmények elkövetőit végül – hosszadalmas eljárást követően – életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélte a Kiskunhalasi Városi Bíróság, elismerve a gyűlölet-bűncselekmény rasszista indítékát.³⁰ A Tatárszentgyörgyi-ügy nemcsak a magyar büntető igazságszolgáltatás mulasztásaira világít rá, hanem – amint azt Maria Subert³¹ elemzése is hangsúlyozza – az *antigypsyism* mélyen beágyazott társadalmi és állami természetére: arra a kollektív emlékezetben és intézményi gyakorlatban gyökerező ideológiai struktúrára, amely a romákat nem csupán marginalizált csoportként, hanem inherens veszélyként ábrázolja. Ez a percepció nemcsak a tettesek szélsőjobboldali narratíváiban jelenik meg, hanem áttételesen a hatósági reakciókban is, amelyek a rasszista motívum kezdeti negligálásával és az áldozat hibáztatásával akaratlanul is legitimizálják a társadalmi kirekesztést. Az ügy tehát paradigmátikus példája annak, hogy az állami intézmények – ha nem tudatosan reflektálnak saját előítéletes működésükre – könnyen a diszkriminatív rend fenntartóivá válhatnak, még akkor is, ha formálisan a jogállami normák talaján állnak.

29 Lásd részletesebben: ORSÓS Zoltán: *A nemzetközi kisebbségvédelem kihívásai: A romákat érintő nemzetközi jogeset tanulságai*. In: BÁNDI Gyula – POGÁCSÁS Anett (szerk.): *Jog a fenntartható fejlődési célok szolgálatában*. Válogatott doktorandusz tanulmányok – 'Law in the Service of the Sustainable Development Goals'. Selected doctoral studies. Budapest, Pázmány Press, 2025, 193–213.

30 SUBERT, Maria: Motives and legacies behind 2008-2009 Hungarian Roma murders and apologies. *Contemporary Justice Review*, 2019, 22 (1), 3-22. DOI: 10.1080/10282580.2019.1576127

31 Uo. 15.

Az ügy jelentősége túlmutat a konkrét büntetőítéleten, mivel rendkívül élesen rávilágít arra a jogállami paradoxonra, amely az *antigypsyism* egyik legárukodóbb megnyilvánulási formája: a hatóságok formális semlegessége mögött húzódó, strukturális előítéletesség és intézményi közöny, amely súlyosan veszélyezteti a roma állampolgárok jogvédelmét, különösen, ha ők nemcsak jogalanyként, hanem áldozatként jelennek meg az igazságszolgáltatás rendszerében. Az eset tehát nem pusztán a rasszista indítékú erőszak egy brutális példája, hanem egyúttal annak illusztrációja is, hogy a büntető igazságszolgáltatás, illetve a rendvédelmi szervek reakciója miként válhat maga is a kirekesztő társadalmi struktúrák részévé, ha elmulasztja a hatékony és előítélet-mentes állami fellépést.³²

Bár az eljárás végül nem került Strasbourg elé, a romák jogvédelmével foglalkozó nemzetközi és hazai szervezetek – köztük a Társaság a Szabadságjogokért (TASZ) – panaszt nyújtottak be az Emberi Jogok Európai Bíróságához az állam pozitív kötelezettségeinek elmulasztása miatt. Ennek jogfejlesztő következményei az EJEB későbbi, Magyarországgal szemben hozott ítéleteiben (így különösen a R.B. kontra Magyarország, 2016³³, valamint a Balázs kontra Magyarország, 2015³⁴ ügyekben) mutatkoztak meg, amelyekben a Bíróság egyértelművé tette: az államnak nemcsak a magánszemélyek közötti rasszista motivációjú erőszak megelőzése és szankcionálása, hanem azok kivizsgálása és az indíték súlyának megfelelő értékelése kapcsán is aktív, tevőleges kötelezettsége áll fenn. Ez a kötelezettség az *antigypsyism* visszaszorítása szempontjából kulcsfontosságú, mivel elismeri, hogy a hatóságok előítéletes hozzáállása maga is a diszkrimináció strukturális formájává válhat.

4. Az *antigypsyism* kihívásai a jogérvényesítés és jogvédelem szempontjából

Noha a nemzetközi és európai diszkriminációellenes jogrendszerek deklarátívan biztosítják az egyenlő bánásmódhoz való jogot, az *antigypsyism*

32 SUBERT i. m. 16-20.

33 Lásd részletesebben: R.B. kontra Magyarország ügy (64602/12. sz. kérelem) ítélet Strasbourg 2016. április 12. végleges 2016. 09. 12. Ez az ítélet az Egyezmény 44. cikkének 2. bekezdésében foglalt körülmények beálltával vált véglegessé. Szerkesztői változtatás alá eshet.

34 Lásd részletesebben: Emberi Jogok Európai Bírósága második szekció, Balázs kontra Magyarország ügy (15529/12. sz. kérelem) ítélet Strasbourg 2015. október 20. Ezen határozat az Egyezmény 44. cikkének 2. bekezdésében foglalt körülmények beálltával válik véglegessé. Szerkesztői változtatás alá eshet.

strukturális jellege olyan összetett kihívásokat generál, amelyek az egyedi jogsértésekre reagáló modell hatékonyságát alapjaiban kérdőjelezi meg. A jog eszközszerrendszere, amely eredendően individuális jogsérelmek reparációjára irányul, nehezen képes megragadni azt a rendszerszintű, intézményesült előítélet- és kirekesztéshalmazt, amely a roma közösségeket éri – nemcsak konkrét jogsérelmek révén, hanem azokon túlnyúló társadalmi viszonyrendszerek mentén.³⁵ A jogérvényesítés elsődleges nehézsége abban áll, hogy a romaellenesség nem kizárólag, sőt nem elsősorban formálisan deklarált szabályokban, hanem gyakorlati működésmódokban és hatósági attitűdökben jelenik meg. Ezáltal az eljárási és bizonyítási keretek már a belépési ponton torzulnak: azok, akik strukturálisan hátrányos helyzetben vannak, kevésbé képesek artikulálni, dokumentálni és – ami a legfontosabb – jogilag kvalifikálható formában prezentálni sérelmeiket.³⁶

Az Európai Bíróság és az Emberi Jogok Európai Bíróságának diszkriminációs ügyekben kialakult gyakorlata – bár biztosítja az áttételes bizonyítás (pl. statisztikai adatok) lehetőségét, valamint megfordítja a bizonyítási terhet – kevésbé alkalmas a mélyen gyökerező sztereotípiák és az intézményi elfogultság szisztematikus feltárására. A D.H. ügy³⁷ példája jól illusztrálja, hogy még a rendelkezésre álló adatok és mintázatok esetén is rendkívül magas a bizonyítási küszöb, különösen, ha a tagállamok hatóságai tagadják a diszkriminatív szándék meglétét. Ezzel összefüggésben külön figyelmet érdemel az *antigypsyism* kollektív jellege, amely a jelenlegi emberi jogi rendszer individualizált eljárásfókuszával feszültségben áll. A roma közösségeket érő hátrányok jelentős része nem egyéni sérelmekként, hanem közösségi tapasztalatként jelentkezik, amelyre a jelenlegi jogérvényesítési eszköztár nem kínál megfelelő válaszokat. Ebből következően a jogalkalmazás során láthatatlanná válik az a társadalmi minta, amelyből az egyes jogsértések kinőnek.³⁸ Tovább nehezíti a helyzetet, hogy a tagállami hatóságok gyakran elmulasztják az etnikai motiváció vizsgálatát, illetve nem alkalmazzák megfelelő érzékenységgel az egyenlő bánásmódhoz kapcsolódó kötelezettségeket.

35 Lásd részletesebben: HAMMARBERG, Thomas: *Human Rights of Roma and Travellers in Europe*. Strasbourg, Council of Europe Publishing, 2012.

36 CAHN, CLAUDE: Roma and the Right to Equal Treatment: Judicial Developments in Europe. *European Anti-Discrimination Law Review*, 2009/9, 11–21.

37 European Roma Rights Centre (ERRC): Roma Rights Quarterly (több évfolyam, pl. "Challenging Racism and Discrimination", 2015/2)

38 CLARKE, KRISTEN – LHAMON, CATHERINE E. – FORD, RICHARD T. (eds.): *Systemic Racism and Legal Remedies: Comparative Perspectives*. Oxford, Oxford University Press, 2021.

Ez különösen aggasztó a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos ügyekben, ahol az állam nemcsak a magánszemélyek által okozott jogsértések szankcionálására köteles, hanem – a strasbourgi esetjog alapján – pozitív kötelezettsége terheli a faji indíték felderítésére és nyomozásra is. Az *antigypsyism* azonban éppen abban különbözik más diszkriminációs mintázatoktól, hogy normalizálódott jelenléte következtében a hatósági apparátus sok esetben nem észleli, vagy nem kívánja észlelni a jogsértést.³⁹ A fentiek alapján kijelenthető, hogy az *antigypsyism* elleni jogi fellépés sikertelensége nem csupán egyedi eljárási hibák vagy joghézagok eredménye, hanem egy mélyebb rendszerhibáé, amely az emberi jogi rendszer jelenlegi – jogilag artikulálható, individuális sérelmekre épülő – struktúrájából fakad.⁴⁰ Amíg e rendszer nem képes megragadni az intézményi elfogultság és a kollektív hátrány összefüggéseit, addig az *antigypsyism* jogi kezelése alapvetően deklaratív és reaktív természetű marad – kevésbé hatékony az érdemi társadalmi változások előmozdítására.⁴¹

5. Következtetések és de lege ferenda javaslatok az *antigypsyism* jogi kezelésére

Az előző fejezetekben bemutatottak alapján nyilvánvalóvá válik, hogy a romaellenes diszkrimináció – az *antigypsyism* – elleni hatékony jogvédelem nem érhető el pusztán a meglévő jogi eszköztár egyszerű alkalmazásával. A strukturális és kollektív jellegű sérelmek kezelése új megközelítéseket, jogi innovációkat és a jogalkalmazás tudatos átalakítását követeli meg. Az első és talán legfontosabb lépés az *antigypsyism* fogalmának kodifikált jogi definícióként történő beemelése a nemzetközi és uniós jogba. Ez lehetővé tenné, hogy a diszkrimináció ezen sajátos formáját ne csupán a meglévő, általános faji vagy etnikai alapú megkülönböztetés keretein belül értelmezzék, hanem önálló, speciális súlyú és kezelésű jogsérelmi kategóriaként legyen nyilvántartva. Ez a lépés nem csak normatív, de gyakorlati előnyökkel is járna, hiszen a jogalkalmazók és az igazságszolgáltatás számára egyértelműbbé válna a sérelmek speciális természete,

39 DE SCHUTTER, OLIVIER: *International Human Rights Law (2nd edition)*. Cambridge, Cambridge University Press, 2019, lásd különösen: a 8. és 13. fejezet.

40 TASZ – *Hungarian Civil Liberties Union: Gyűlölet-bűncselekmények Magyarországon – a joggyakorlat és annak kritikája*, 2021. <https://tasz.hu/cikkek/jogalkalmazasi-problema-a-gyulolet-buncselekmenyekkel-kapcsolatos-eljarasokban/> (2026. 05. 15.)

41 ROSTAS, Iulius: *A Task for Sisyphus: Why Europe's Roma Policies Fail*. Budapest, Central European University Press, 2019.

ezzel javítva a bizonyítási és jogérvényesítési mechanizmusokat. A második, egymással szorosan összefüggő javaslat a kollektív jogsérelmek nemzetközi jogi elismerése. Az *antigypsyism* – mint strukturális és intézményesült diszkrimináció – esetében az egyéni panaszok mellett indokolt lenne a kollektív jogvédelmi eszközök fejlesztése és erősítése. Ez magában foglalhatja a kollektív keresetek, illetve közösségi jogvédelmi mechanizmusok bevezetését vagy kiterjesztését mind nemzetközi, mind tagállami szinten, valamint a közösségek részvételének erősítését a jogalkotási és jogalkalmazási folyamatokban. A Roma Koordinációs Tanács esetében a vonatkozó kormányhatározat módosítása a komplexitás irányába mutatott, lehetővé téve szakosított szekciók létrehozását, ami intézményi szinten is azt igazolja, hogy a strukturális problémák kezelése csak differenciált, tematikus és szakmailag tagolt fórumrendszer útján lehet eredményes.⁴² Ugyanakkor a konzultáció tényleges hatékonyságához elengedhetetlen lenne az érintett testületek számára biztosított független költségvetés és önálló titkárság létrehozása, mivel csak ilyen garanciális feltételek mellett biztosítható az intézményi autonómia, a szakmai kontinuitás és a politikai befolyástól mentes működés.⁴³ A hátrányos megkülönböztetés – különösen a rejtett vagy intézményesült formák esetében – bizonyítása továbbra is az egyik legfőbb akadálya a hatékony jogérvényesítésnek. Különösen igaz ez az *antigypsyism*-alapú sérelmek esetén, ahol a közvetett diszkrimináció vagy a történeti és szociokulturális előítéleteken alapuló döntéshozatal gyakran nem kézzelfogható módon jelenik meg. Ezért a meglévő normák által deklarált, de a gyakorlatban gyakran formálisan vagy visszafogottan érvényesülő fordított bizonyítási teher tényleges és következetes alkalmazása elengedhetetlen. Ennek érdekében a bíróságok és hatóságok részére jogalkalmazási iránymutatások és precedensjellegű döntések szükségese-
sek, amelyek megerősítik, hogy a felperesnek elegendő a diszkrimináció valószínűségét felvetni, nem pedig azt teljes körűen bizonyítani. További jogfejlesztési irányt jelenthet a büntető anyagi jog körében, hogy a gyűlölet-bűncselekmények minősítésénél – akár súlyosító körülményként, akár külön tényállásként – kifejezetten nevesítésre kerüljön az *antigypsyism* alapú motiváció. Bár számos európai jogrendszer már elismeri az etnikai alapon elkövetett bűncselekmények fokozott társadalomra veszélyességét, ezek nem minden esetben térnek ki a roma közösség sérelmére történő erőszak vagy fenyegetés súlyosabb szankcionálására. Ez a fajta kodifikációs

42 RIXER i. m. 349.

43 RIXER i. m. 335–349.

különbségtétel egyúttal szimbolikus üzenetet is hordozna a társadalom felé a romaellenes indítékok különös elítélendőségéről. Az *antigypsyism* elleni fellépés erősítéséhez hozzájárulhat az is, ha az európai intézmények által elfogadott *soft law* eszközök – például az ECRI ajánlásai, az Európai Parlament határozatai vagy az ENSZ Emberi Jogi Tanácsának megállapításai – jogértelmezési segédanyagként beépülnek a bírósági érvelésbe. Ez a *normative pull* a jogfejlesztés egyre gyakrabban alkalmazott módszere, amely révén a kötelező erő nélküli nemzetközi normák mégis alakítják a joggyakorlatot, különösen a diszkrimináció nehezen bizonyítható, strukturális formái esetében. A nemzeti bíróságok és alkotmánybíróságok szerepe kulcsfontosságú e konvergencia elősegítésében.

6. Zárógondolatok

Az *antigypsyism* nem csupán a romákkal szembeni diszkrimináció egyik fajtája, hanem annak legmarkánsabb, legsúlyosabb, és legnehezebben felszámolható formája, amely mély történelmi gyökerekkel, intézményesült előítélet-rendszerrel és társadalmi közönnyel egyaránt terhelt. E sajátos, gyakran rejtett, strukturális természetű jogsérelem felismerése és jogi megragadása a 21. századi diszkrimináció-ellenes jog legkomolyabb kihívásai közé tartozik. A jelen tanulmány arra tett kísérletet, hogy e jelenséget ne csupán morális vagy politikai kategóriaként, hanem normatív-jogi problémaként értelmezze, amely a nemzetközi emberi jogi rendszer, az uniós jog és a nemzeti jogrendszerek közös felelősségi területére tartozik.

A fogalom beemelése a jogi diskurzusba nem pusztán terminológiai kérdés, hanem annak elismerése is, hogy a roma közösségek sérelmei nem egyedi visszaélésekből, hanem rendszerszintű kizárási mintázatokból táplálkoznak. Ezért az *antigypsyism* explicit elismerése – akár a bírósági gyakorlatban, akár jogalkotási szinten – a jogrendszerek valósághoz való közelítésének, valamint az egyenlőség tartalmi érvényesülésének alapvető feltétele. E folyamat nem csupán normatív újragondolást, hanem aktív jogértelmezési bátorságot, jogalkalmazói érzékenységet és összehangolt nemzetközi fellépést is megkíván. Csak így biztosítható, hogy az emberi jogi védelem nem marad deklaratív elvárás, hanem valódi garancia legyen az egyik legkiszolgáltatottabb európai kisebbség számára.

AZ ELKERÜLHETŐ ÉS AZ ELKERÜLHETETLEN, AVAGY AZ EGZISZTENCIÁLIS VÁLASZTÁS ANTROPOLÓGIÁJÁRÓL¹

SZABÓ HENRIETT
egyetemi adjunktus (DE BTK)

Absztrakt

A tanulmány egy roma származású nő életútjának elemzésén keresztül vizsgálja a társadalmi determináció kérdését Magyarországon. A cél annak feltárása, miként működnek a roma közösségekkel kapcsolatos sztereotípiák, és hogyan válhatnak önbeteljesítő elvárássá. Az elemzés alapját egy antropológiai dokumentumfilm narratívájának elemzése, valamint ismétlődő terepmunkák során gyűjtött tapasztalatok képezik. Elméleti keretként John W. Berry akkulturációs modellje és Gabriele Rosenthal narratív életút-értelmezése szolgál. A tanulmány rámutat arra, hogy a determináció nem objektív szükségszerűség, hanem kölcsönösen fenntartott társadalmi konstrukció. A bemutatott életút azt példázza, hogy az adaptív integráció lehetséges stratégia a hátrányos helyzet ellenére is. A következtetések hozzájárulhatnak a roma-nem roma együttélés és a társadalmi mobilitás értelmezéséhez.

Kulcsszavak: determináció, társadalmi integráció, akkulturáció, életút-narratíva, antropológiai terepmunka

THE AVOIDABLE AND THE INEVITABLE:
TOWARD AN ANTHROPOLOGY OF EXISTENTIAL CHOICE

Abstract

This paper analyses the issue of social determination through the life path of a woman of Roma origin in Hungary. Its principal aim is to demonstrate how stereotypes like social determination concerning Roma minority communities can become a self-fulfilling reality. The analysis is based on a narrative drawn from an anthropological documentary, complemented by additional findings from systematically repeated fieldwork. The

1 A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

interpretation is framed by John W. Berry's concept of acculturation and Gabriele Rosenthal's narrative life-course analysis. The paper argues that social determination should not be understood as an objective necessity but rather as a mutually reinforced stereotype. The life path examined in this study demonstrates that adaptive integration, even among disadvantaged individuals, can be a successful strategy. The conclusions presented here may contribute positively to Roma–non-Roma coexistence and to the broader understanding of mechanisms of social mobility.

Keywords: social determination, integration, acculturation lifepath narratives, anthropological fieldwork

1. Bevezetés

Lassan három éve annak, hogy először találkoztam Zsuzsával, aki akkoriban nyert felvételt a Lippai Balázs Roma Szakkollégiumba, ahol annak alapítása óta munkatársként dolgozom. A többi egyetemistánál idősebb, gyermekét egyedül nevelő középkorú roma asszony szinte berobbant a közösség életébe. Vidámsága és elsőprő lendülete okán rövidesen a szakkollégisták egyik hangadó személyiségévé vált. Aztán a beszélgetések során fokozatosan kiderültek az élettörténete részletei, hogy valójában mit leplez a felszín, és ezáltal egyre erőteljesebbé vált a készítés az életút módszeres vizsgálatára. A feladat jól illeszkedett a roma lokális kisebbségi közösségekben közel egy évtizede végzett kutatásaimhoz. Ezeknek fő témái az együttélés, az etnikai közösségfolyamatok vizsgálata és az értelmiségi pályára lépő roma szakkollégisták életútjainak értelmezéséhez kapcsolódva közösségeikben betöltött társadalmi szerepük tanulmányozása. Az utolsóként említett téma vezetett el a roma származású személyek társadalmi érvényesülése előtt álló legnagyobb akadály értelmezésének kérdéséhez.

Vajon a sikeres életutakra képes egyének miként tudnak megküzdeni a boldogulásukat akadályozó egymást erősítő hátráltató tényezőkkel? Miként magyarázható, hogy esetükben a társadalmi-környezeti adottságok, a származás, a nehéz családi körülmények ellenére, mintegy az ebből feltételezett módon automatikusan következő determinációra rácsfolva mégis a társadalmi mobilitás útjára lépnek? Jelen írásban egy általam készített dokumentumfilmben ábrázolt életút narratívájának elemzésén keresztül igyekszem felvázolni a többség részéről előfeltevésszerű determinatív kényszerítő körülmények hatását a roma származású egyének társadalmi

beilleszkedésére.² A vizsgált életút és a kapcsolódó következtetések a kortárs roma és nem roma együttélés folyamatainak értelmezése szempontjából jelentősek lehetnek.

Az elemzésben tárgyalt kérdés, hogy a kortárs roma-képben kódolt sztereotípiák miként járulnak hozzá a kisebbségi sorshoz egyfajta természetességgel hozzárendelt determinációs logikához: leegyszerűsítve, aki ma Magyarországon romának születik, azok esetében miért véli a többség és a kisebbség, hogy a sorsuk megpecsételt. A tanulmány második felében a hivatkozott dokumentumfilm főhőisének életút-narratíváján keresztül vizsgálom, hogy a determináció a roma származású egyének esetében a többség és a kisebbség részéről kölcsönösen fenntartott rossz beidegződés, és gyakran önbeteljesítő várakozás. A megfogalmazott következtetések alapjául szolgáló ismereteket ismétlődő antropológiai terepmunkák keretében gyűjtöttem.³

2. A determináció és antropológiai szemléletű életútvizsgálat: elméleti keretek

A kortárs antropológiában az egyén társadalmi integrációs folyamatainak tanulmányozása elterjedt téma. Az elsősorban esettanulmányokon keresztül feltárt folyamatok sokszor teszik elemzés tárgyává azt, hogy az etnikai kisebbségi csoportokból származó személyek a többségi befogadó környezetbe történő integrációjuk során milyen nehézségekkel kell, hogy megbirkózzanak. A jelenség értelmezésének egyik legnépszerűbb elméleti kerete John Berry amerikai antropológus 1997-ben írt, ma már klasszikusnak számító tanulmányában került megfogalmazásra.⁴ A szerző a bevándorlók társadalmi integrációjának általános jellemzőit az ameri-

2 Biczó Gábor – Szabó Henriett: *Én és Imola. Zsuzsa filmje*. Kik vagyunk, ...és miért? antropológiai dokumentumfilm sorozat. 4. széria 10. epizód, AntRom Filmműhely – Hajdúböszörmény, Lippai Balázs Roma Szakkollégium, 2024.

3 A terepkutatások színterei a dokumentumfilm forgatási helyszínei, elsősorban Tiszadob és Hajdúböszörmény voltak 2024 szeptemberétől 2025. januárig. Emellett számtalan kötetlen beszélgetés keretében állt módom a példaértékű életút részleteinek feltérképezésére, valamint az ezekhez kapcsolódó értelmezések ellenőrzésére. A kortárs kritikai szemléletű antropológia módszertanát követve a kutatói jelenlét a kutatásra gyakorolt hatását elemzésemben beépített tartalmi kérdésként kezelem. Vö. CLIFFORD, James: *Introduction: Partial Truths*. In: *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography*. Berkeley, University of California Press, 1986, 1–26.

4 BERRY, John: Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 1997, 46 (1), 5–34.

kai antropológiában hosszú évtizedek óta az asszimiláció és akkulturáció fogalmi keretei között zajló vitához kapcsolódva igyekezett újragondolni. Elsősorban Milton Gordon klasszikus elméletének kritikájából indult ki, és az egymást követő asszimilációs fázisok egyenesvonalú megközelítése helyett a befogadó társadalom és az integrációban érintett személy vagy csoport közötti kapcsolatot opcionális stratégiák közötti választási lehetőségként fogta fel.⁵ Berry megközelítésében az a kérdés, hogy az integrációs folyamat miként változtatja meg a saját kulturális örökséghez való viszonyulást, és ez milyen összefüggésben áll a befogadó társadalom életében történő részvétellel.

Az elmélet négy kategóriához rendelve értelmezi a kulturális örökség és a társadalmi részvétel minősége közötti összefüggéseket. Ezek szerint az integráció az az esemény, amikor az egyén úgy illeszkedik be, és válik aktív részesévé a befogadó társadalomnak, hogy saját kulturális örökségét megőrzi. Az asszimiláció ezzel szemben azt a változatot jelöli, amikor az egyén a hatékony beilleszkedés érdekében vagy előfeltételeként feladja kulturális sajátosságait, például nyelvet és normákat vált. Berry harmadik elemzési kategóriája a szeparáció, amikor az egyén a kulturális örökségét oly módon őrzi meg, hogy ennek következményeként nem válik a befogadó társadalom működésében résztvevő aktorrá. Végül, marginalizációról akkor beszélünk, ha a kulturális örökség úgy kerül feladásra, hogy ennek nem velejárója a társadalmi részvétel a befogadó környezetben.

A Berry által vázolt variációk lényegében a személy döntési kompetenciáinak függvényében alakulnak, és tényleges választások. Az, hogy egy meghatározott egyén társadalmi beilleszkedése milyen, a személyes életút történetében bekövetkező eseményeken keresztül valósul meg, mindenkor az adott eset körülményeinek elemzéséből hámozható ki. Az elmélet antropológiai jelentőségét az adja, hogy ebbe az értelmezésbe egyszerre kell több körülményt bevonni: az érintett egyén a személyes kontextusnak, a hatalmi viszonyoknak, a mikrokörnyezet intézményi és szociokulturális jellemzőinek, továbbá a diszkriminációnak való kitettségét. Az ezekhez való alkalmazkodás képességét pedig az egyén iskolázottsága, mentális tulajdonságai és a társadalmi szerepvállalás iránti személyes nyitottsága határozza meg. Összefoglalva, Berry komplex elmélete az integrációt egy bonyolult, és az esetek szintjén tartalmát tekintve különböző változók

5 Lásd GORDON, Milton: *Assimilation in American Life*. New York, Oxford University Press, 1964.; BICZÓ Gábor: *Hasonló a hasonlónak ...* Budapest-Pozsony, Kalligram, 2009.

átfogó értelmezéséből levezethető adaptációs folyamatként írja le.⁶

Az adaptív akkulturáció megfelelő elméleti keretet kínál a magyarországi kisebbségi roma közösségekből származó hátrányos helyzetű személyek társadalmi integrációs folyamatainak elemzéséhez és az ezzel kapcsolatban általánosan elterjedt determinációs megközelítés felülvizsgálatához. Az *Én és Imola* című antropológiai dokumentumfilm főhősenek narratívájából,⁷ azaz az életút részleteiből kiderül, hogy a Berry féle elmélet nézőpontjából az általános determinációs várokozás csupán egy a cigánysággal kapcsolatban elterjedt többségi sztereotípiák közül.

A téma kibontásának másik elméleti kontextusa a narratív életútvizsgálatok módszertani tulajdonságaiból levezethető kihívásokkal hozható összefüggésbe. Ahogy jelen esetben is látni fogjuk, az elemzésre kerülő narratíva az asszociatív emlékezet munkájának eredménye, amikor az egyén a jelen pozíciójából rekonstruált biográfiáján keresztül egyfajta értelmezését kínálja személyének. Az így keletkezett szöveg egyszerre kíván a biográfiai objektivitás igényének megfelelni, valamint az elbeszélő önértelmezésének bizonyítékként szolgálni. A téma kortárs kutatásának szerteágazó és eltérő elméleti megalapozottságú irányzataiból jelen elemzésben csupán egy kiemelkedő jelentőségű szempontot igyekszünk felhasználni.

Gabriele Rosenthal az interpretatív társadalmelemzés átfogó leírásakor külön kitért az életút értelmezésével kapcsolatban felmerülő kérdésekre. Megközelítésében az életút-elbeszélés szövegkonstrukció keletkezését három tényező határozza meg. A megélt élettapasztalat, az erre irányuló emlékezet munkája és az elbeszélés pillanatában a narratíva szerzőjének kontextusa, amibe a személyes helyzetére irányuló reflexiótól a szövegének a rögzítését meghatározó körülményekig (interjúszituáció) számos elem beletartozik.⁸ Rosenthal megközelítésének jelentősége, hogy az elméleti pozíciót összekapcsolta a konkrét kutatómódszertani helyzet jellemzőivel. A narratíva minőségét meghatározó sajátosságként tett különbséget a 'megélt élettörténet' és az 'elbeszélte élettörténet' között. A megélt tapasztalatok objektív és kronológiai struktúrába szervezett valósága áll itt szemben a konstrukció, az értelmezés és az emlékezés 'valóságtorzító' hatásával.

6 Gyakran találkozhatunk Berry elméletének gyakorlati alkalmazásával antropológiai esettanulmányokban. Vö. pl. BERRY, John et.al: *Immigrant Youth in Cultural Transition: Acculturation, Identity, and Adaptation Across National Contexts*. New York, Psychology Press/Taylor and Francis, 2006.

7 Vö. BICZÓ–SZABÓ i. m.

8 ROSENTHAL, Gabriele: *Interpretive Social Research*. Göttingen, Göttingen University Press, 2018, 55–91.

Antropológiai megközelítésének ajánlása, hogy az életút narratívák holisztikus struktúrával rendelkeznek, amelyek alkotóegységei önmagukban is komplex szövegelemek. Álláspontja szerint az életút-értelmezésekben arra kell törekedni, hogy ne elszigetelten lássuk a szerző (életút alanya) egyes korszakokra vonatkozó önértelmezéseit, melyek között annak ellenére is adódnak ellentmondások, hogy az elbeszélő szándéka éppen ezek megszüntetése. Az életút-narratívában feltárolt világkép holisztikus, amit csak holisztikusan érthetünk meg.

3. A determináció kérdése egy életútnarratívában

Zsuzsa 46 éves volt, amikor az életútját több lépésben és egy róla készült dokumentumfilm forgatásának részeként rögzítettük 2024-ben. Az elbeszélés helyszíne az interjúalany tiszadobi lakása volt, ahol akkor már közel tíz éve lakott. A Tisza egyik morotvájához közeli szolgálati lakásban 18 éves lányával élt együtt, akit egyedül nevelt. Akkor a helyi gyermekvédelmi intézményben dolgozott, és veszélyeztetett lányok társadalmi beilleszkedésének előmozdítása volt a szakterülete.

Az életút-narratíva rögzítésének meghatározó körülménye volt, hogy az első kronológiai rendben elbeszélő szövegváltozat felvételét követően több kiegészítő interjúra került sor. Ennek célja a narratíva pontosítása volt, mivel az első szöveg logikai töréspontjai tisztázásra szorultak. A kiegészítő felvételek átírását követően, majd az életút leiratának elkészülte után, a dokumentumfilm szerzőiként az összeállítási terv véglegesítése szempontjából fontos dilemmával kellett szembesülnünk. Megismerve az életút részleteinek drámai tartalmát, lehetséges megoldásként kínálkozott, hogy a film felépítésekor szakítsunk az életútábrázolások hagyományos megoldásával, a kronológiai rendben felépített szerkezettel. Sőt, éppen ellenkezőleg, a témáról gondolkodva egy ponton úgy tűnt, hogy az életút inverz struktúrában történő bemutatása nemcsak azért jó dramaturgiai megoldás, mert az elbeszélés drámájának fokozatos kibontásával leköti a néző figyelmét. Az inverz narratíva – az elbeszélő jelentől a legkorábbi múlt irányába tartó fordított időrendi szerkezet – az életút csomópontjait hangsúlyosabbá teszi, kiemeli és a nézőt értelmezői nézőpontjából állandóan újabb kérdések megválaszolásával szembesíti. Zsuzsa esetében ez konkrétan azt jelenti, hogy roma származású és hátrányos helyzetű személyként az életútján keresztül mutatja fel azt a kivételes teljesítményt, ami a kiinduló helyzetéből következő determinatív várakozások teljes

cáfolata. Esetében ugyanis arra láthatunk példát, hogy valaki miként képes elkerülni az elkerülhetetlent.

A dokumentumfilm felépítését követve az alábbiakban az életút narratív csomópontjain keresztül mutatjuk be azt, hogy a determináció olyan többségi sztereotípia, amit önbeteljesítő hatásként csak kevesen képesek elkerülni. A kérdés az, hogy kik azok és miért, akik a kényszerítő körülmények ellenére mégis a társadalmi érvényesülés útjára tudnak lépni.

Zsuzsa életút narratívájának első megszólalása a nézőt a jelen körülményeinek megismerésébe vezeti be.

„Negyvenhat éves vagyok, majdnem negyvenötöt mondtam, mindig lefele kerekítek, de negyvenhat éves vagyok. Van egy kislányom, aki már most tizenkilenc éves lesz. Imolának hívják. Több szakmám is van, az egyik az a cipőfelsőrész-készítő, házvezetőnő képző, utána leérettségiztem, és van egy gyógypedasszisztensi képzésem. *Abban dolgoztam tizenhét évig, tizennyolc évig abban dolgoztam, mint gyermekvédelmi asszisztens. És most pedig Hajdúböszörményben a Gyermeknevelési és Gyógypedagógiai Karán vagyok nemzetiségi óvodapedagógus levelezős hallgató.*”

A néző a megszólalás alatt a hétköznapi életből ellesett vidám pillanatokot lát, a reggeli kávéfőzést, a felállított karácsonyfát, fotómontázst a főhős életéről. Az átlagos mindennapokat tükröző képekből kirajzolódó benyomás semmi különöst nem mutat. A lánya és anya között kiegyensúlyozott kapcsolatot láttat, ahogy azt a szereplők egyébként megélik. A jelen pillanatfelvételéből kiinduló felszín vizuális ábrázolása összhangban van a főhős narratívájával.

„A legkisebb dologba is megtudom találni a boldogságot. Én nagyon pozitív vagyok, mindenkivel szemben és mindennel szemben. Én boldog vagyok attól is, hogy ha otthon, az otthoni dolgaim úgy működnek, ahogy én szeretném. Márpedig úgy működik, ahogy én szeretném, és ahogy a gyermekem szeretné, ahogy kettőnknek jó legyen. Inkább ezt mondom, hogy kettőnknek jó legyen, és ettől én már boldog vagyok.”

A nyitójeleneteket követő életútnarratíva még mindig a jelen mindennapi körülményeinek ábrázolásával foglalkozik. Itt azonban a néző a kezdeti gondtalansághoz képest már a felszín mögött ráláthat azokra az egzisztenciális nehézségekre, amelyek egy küzdelmes élet kereteit rajzolják ki. A félkomfortos lakás körülményei, a fatüzelés és a favágás jelene nem a kényelemről vagy a passzióról, de sokkal inkább a kényszerről szólnak. Aztán Zsuzsa lányának, Imolának a megszólalása a nézőt közelebb viszi a kétszemélyes életvilág rögválóságához.

„Ugye jöttek anyának nehézségei, kirúgták a munkahelyéről, és pont abban a pillanatban kaptam egy lehetőséget arra, hogy el tudjak menni dolgozni. Úgy voltam vele, hogy akkor elmegyek dolgozni, párommal együtt, majdnem minden éjjel mentünk dolgozni sulis után. Suliból, pedig onnan jöttünk suliba. Vagyis na, munkából egyből jöttünk onnan suliba. Reggel hatkor végeztünk. Igen, este tíz órára kellett menni. Reggel hatkor végeztünk. Hét órára ott voltunk a sulis előtt, akkor megvettük magunknak az ételt a mai napra és elmentünk órákra. Az este hét *órás* busszal én elindultam, leszálltam Tiszalökön, mert Tiszalökön pedig már céges busz vitt este fél kilenckor. És ugye az meg végigvisz. Úgyhogy nehéz volt. De sose panaszkodtam, hogy fáradt vagyok, vagy nem érzem jól magam. Jó, jó, ha van hova nézni. Például úgy, mint pénzügyileg. Elmegyek dolgozni, akkor, utána hazajövök, következő hónapban megkapom a fizetésem, nem úgy fogok elmenni például egy boltba, hogy na most nézzem meg, hogy az ösztöndíjból mennyi maradt nekem, abból vásároljak, hanem rendes fizetést kapok, és tudok még, anyának is tudok akkor venni. Bár nyilván így is tudtam az ösztöndíjból venni, mert szinte *általába* az ösztöndíj nyolcvan, vagy hetven százalékát mindig anyának vettem csupa meglepetésekkel.”

Az anyagi nehézségekkel szemben Zsuzsa életfilozófiájának központi értékeként fogalmazza meg azt a szándékot, hogy mindazt meg akarja adni gyermekének, amit ő nem kapott meg. Az inverz szerkezetű narratívának ezen a pontján a néző számára világossá válik, hogy a gyermekét szerény körülmények között egyedül nevelő roma származású nő életútja számos nehézséggel terhelt történet.

Az életútnarratívában a mindennapok vázolásához kapcsolt nyitójelene-tek után az első dramaturgiai tetőpont a főhős félelmeinek megfogalmazása, hogy vajon mennyiben lesz, vagy lehet képes megfelelni az önmagával és a gyermeke jövőjével kapcsolatban megfogalmazott kihívásoknak. A néző az inverz szerkezet következő időszakaszaként Zsuzsa betegségeinek a történetével ismerkedhet meg.

„Itt négyéves volt Imola és nekem voltak ilyen... mindig fáj a hasam, mindig fáj a petefészkem, mindig volt valami probléma. És az első probléma az volt, az első nagyon durva dolog az az volt, hogy hirtelen lefehéredtem és nagyon sokat fogytam. És nem tudtam mire vélni. És emlékszem ez egy nyár volt, amikor mentek a gyerekek a Balatonra, és nálam voltak a zseb-pénzeik. És egyszer hajnal négykor felkeltem, hogy oltárira begörcsöltem. Nagyon-nagyon fáj a hasam, és nem tudtam mire vélni. Alig vártam, hogy a szomszédom, *Mária felkeljen, neki van kocsija, vigyen el az orvoshoz,*

mert ilyenkor mindig kaptam Nospa injekció gyógyszert. Nospa és Algopyrint, és akkor ezáltal én jobban lettem. Mondtam, hogy vigyen be, adjon nekem gyógyszert, injekciót az orvos és vigyen be a munkahelyemre, mert a gyerekeknek kell a pénz. Ez nyolc óra körül volt már. Szóval négy órája én már szenvedtem. És akkor az Aranka meglátott és mondta, hogy mi van veled? Mondtam, hogy oltárira fáj a hasam, nagyon durván. De már úgy, hogy alig bírtam menni. És akkor bevitt az irodába, lefektetett a kanapéra, felhúztam a hasamnál, és akkor látszott itt egy nagy kék folt, kék-fekete folt. És mondták, hogy Attila hasba rúgott? Mondtam, hogy nem, semmi, nem bántott. És akkor már Aranka tudta, hogy valami komolyabb bajom van. Belső vérzésem volt. A ciszta, meg az ödéma, meg a daganat szétrobbasztotta a petefészkemet, ez volt az első ilyen csúnya dolog. És én körülbelül hat órát voltam még fent vele. Szóval életveszélyes... ilyen életveszélyes állapotba kerültem.”

Az első megküzdéstörténet narratíváját követően az életút csomópontjaként egy második daganatos betegség elbeszélését ismeri meg a néző. A főhős beszédhangjának tónusa, a mimikája, a gesztusai felerősítik az elhangzottakat. A reménytelennek tetsző helyzettel, a sors kihívásával szembenezés az egyébként apró termetű és törékeny asszonyt új megvilágításba helyezi. A determinatív hatások következményei, tehát az ezekkel történő küzdelem tapasztalatai a személyiség mélyrétegeibe beépülve mutatják, hogy a boldogulás iránt vágy miként tart ellent a látszólag elkerülhetetlen hatásoknak.

„Imola nagyon-nagyon sokat segített, rengeteget. Amikor látja azt, hogy én beteg vagyok, vagy nem tudom csinálni a dolgokat, akkor nagyon-nagyon megijed. Először megijed, utána félt, és utána segít. És minden percben, anya mit csináljak, hogy csináljam, hogyan csináljam? Megijedt, nem akart... megijedt attól, hogy egyedül marad, kire marad. Bennem is volt egy ilyen, amikor a pajzsmirigyemet vizsgálták, bennem is volt egy ilyen. És akkor beszéltem a Téssel, a keresztanyjával, vagy az Arankával, hogy ha velem bármi történik. Mert erre is számíhattam volna. És mindent, mindent úgy akartam csinálni, hogy jó legyen. Hogy neki jó legyen, Imolának. Úgyhogy megbeszéltük az Arival, az Arankával, vagy a Téssel, hogyha velem történik valami, akkor tinálatok legyen Imola. Szóval kemény volt, nagyon nehéz volt, nagyon nehéz időszak volt, de túléltem és megoldottam. Mert én akkora, amúgy egy akkora túlélő vagyok, hogy eszméletlen! Engem nem lehet csak úgy kilőni! Bizony!”

A fordított kronológiai rendben elbeszélte életútnarratíva következő tetőpontja a házasság története. A néző ebből megtudja, hogy Zsuzsa férje lányuk születése után nem sokkal alkoholista lett, ami aztán rengeteg bántalmazást vont maga után. A mindennapok elviselhetetlenségének eseményei és a sorolt példák megrázó részletei erős szövegrészek.

„Volt olyan, hogy apósom rohant, hogy gyere, mert Attila részeg és éppen a hajánál fogvást *húzza végig az udvaron a gyerekedet. És azt se tudom, hogy hogy rohantan, otthagytam csapot-papot és mentem a gyerekemért. Vagy amikor tört zúzott otthon. És a menedéket, azt úgy találta meg Imola, hogy mindig, nagyon sokat dolgoztam*, voltam a konyhában, amikor nem dolgoztam nyilván. És akkor főztem és a gyerekek is ott volt velem a konyhában, de az asztal alatt. És ő ott talált menedéket, ő ott játszott nagyon sokáig, körülbelül három-négy-öt, öt hónapig, öt hónapig ott játszott. És én nem azt csináltam vele, hogy gyere ki cicám, csaltam ki, nem. Amikor éppen főtt a kaja és tudtam, hogy idő kell neki míg fő, levettem egy kicsit a lángot, akkor bebújtam én is az asztal alá és közösen játszottunk. Mert tudtam, hogy neki, neki erre van szüksége.”

Az élettörténet az egyre távolabbi múltba tartó eseményeinek részleteivel ismerkedve a néző egy következő lépésben a válás körülményeivel, majd az egyedüllét nehézségeiből következő helyzettel ismerkedhet meg. Zsuzsa akkor óvodáskorú kislányát munkabeosztása miatt csak mások segítségével tudta gondozni. Szövegeiből az erőfeszítést követelő megoldáskeresés roppant nehézségeire láthatunk rá, aminek fontos részét képezte Imola önállóságra nevelése. A narratíva egy-egy sztorijának keserű hangulata a nézőből együttérzést vált ki, és annak a kérdésnek a megfogalmazására késztet, hogy vajon miként volt lehetséges mindezt elviselni?

A történet következő dramaturgiai fordulópontja, amikor megtudjuk, hogy Zsuzsa állami gondozásban nőtt fel, és kamaszkorát Tiszadobon a gyermekvárosban töltötte.

„[...] rossz híre volt Tiszadobnak más intézetek felől. És amikor mondták, hogy én is ide kerülök, nyilván én is nagyon féltem és megijedtem. De szerintem egy napig se tartott ez a félelem. Igen, kilencvennégybe kerültem Tiszadobra, és tíz évig voltam itt. Először mikor idehoztak Tiszadobra bennünket, először bevittek minket egy társalgóba, ott voltunk huszonöt vagy harmincan. És Ő beszélt, még nem tudom hány nevelő ült még mellette, és ő engem irritált, mert folyamatosan engem nézett. És irritált, és fel akartam állni, és bokán akartam rúgni, hogy engem ne nézzél, mert irritálsz. Ennyire. Szóval, de ezt csak gondolatban játszottam

el, nem mertem én senkihez se oda menni. Ez az ember volt az, aki észre vette bennem, amikor idejöttem, ilyen hosszú, négy-öt számmal nagyobb kapucnis melegítő felsőt viseltem mindig, általában sötét színűeket és melegítő alsót. És a kapucni mindig a fejemen volt. És én így mászkáltam. El akartam rejtőzni, el akartam bújtam, nem akartam, hogy senki, nem akartam, hogy lássanak. És így, így tudtam elrejtőzni.”

A gyermekotthonban töltött évekre Zsuzsa jó emlékekkel tekint vissza. A korosztályi csoportban szerzett életre szóló barátságok, a sorsközösség, a nevelők részéről kapott támogatás különleges időszak volt az életében. Nem csak azért, mert majdani munkahelyének színterével volt azonos, hanem azért is, mert előrevetíti a néző számára a kérdést: ha Tiszadob ennyire pozitív környezetként kerül értelmezésre az életútnarratívában, akkor vajon milyen volt az a hely, ahonnan ideérkezett? Mindenesetre az elbeszélő ehhez a korszakhoz köti roma identitásának tudatosodását, amit szintén nem tud elválasztani az intézményben dolgozók nevelőmunkájától.

„Én, amikor állami gondozott voltam, nagyon durva, én, én nem mondtam azt magamról, hogy én cigány származású vagyok. És rengetegen voltunk így. Mi a cigányokat, ahogyan hallottuk, sztereotípiá, elítéltük mi is. Mi nem vagyunk cigányok, mi állami gondozottak vagyunk. De amikor kiléptünk valahova, Nyíregyre, vagy bárhova, akkor éreztük valami rosszat, valami negatívot. Amikor elmentünk kirándulni is, nagyon-nagyon lehetett érezni, és folyamatosan a nevelő seggébe voltunk kamaszként, tinédzserként. És mondta, hogy menjetek már valahova, menjetek nézzetek szét, menjetek. Nem, nem mentünk, mert féltünk. Aranka néni, az Illésné Áncsán Aranka csinált egy ilyen kutatást az intézeten belül, hogy a lényege az az volt, hogy ki mennyire vállalja fel a cigányságot. És mondta, hogy borzalmas adat jött ki. És akkor egy nagyon jó ötlete támadt, hogy csinál cigányklubokat. Arról rengeteg napló van meg fényképek. És a cigányklubon keresztül ismertette meg velünk a cigányságot. Hogy ne csak azt a részét lássuk, ahol cigányok lopnak, csálnak, hazudnak, és minden rosszat elcsinálnak, hanem, hanem a jó részét is. Ez volt az egyik oldala. A másik oldala pedig, hogy ismertesse fel bennünk, hogy mi is roma származásúak vagyunk.”

A tudatosan vállalt roma identitás kérdése kulcsjelentőségű eleme az életútnak. Ahogy az az idézett szövegből is világosan érthető, a gyermekotthoni környezetben a nevelők igyekeztek a gyerekeket felkészíteni az intoleráns társadalmi környezetből érkező előítéletességre. A cél tehát az egyébként is nehéz sorsú, család nélküli gyerekek felvértezése azokra a hatásokra, amelyek rájuk várnak az intézményi környezetből történő kikerülést követően.

„Letettem az érettségít, utána pedig az Aranka mondta, hogy a Tésasz-szony, hogy jó, akkor próbáljunk ki. Tiszalökön volt egy gyógypedagógiai intézet, és ott egy évig dolgoztam. És jó volt, megálltam a helyemet, jó volt, de igazából, amikor kikerültem az intézetből óriási pofáncsapás volt. Rettenetesen. Tehát az, hogy elmentem albérletet keresni, vagy munkahelyet. Míg felvettem a, beszéltem telefonon, meg minden, addig azt mondták, hogy persze, természetesen van hely. Minden van. Minden is van. De, amikor megláttak, akkor azt mondták, hogy hát már betelt. Köszönjük, már betelt. És nagyon sokszor ezt kaptam, ez volt az első. Felkészített, az életre, de mégsem. Ezt hogy lehet megfogalmazni másképpen? Felkészített, de mégsem. Szóval, szóval a nagy pofáncsapások akkor értek, mert addig mindig a kezembe adtak mindent, a tenyerembe adtak mindent, ha problémád volt, elmondtad, nem voltak sztereotípiák, nem voltak előítéletek, szóval minden. Egy burkot alkotott ez a gyermekváros. Tényleg nagyon szerettem itt lenni. Itt lettem gyerek, itt lettem tinédzser és itt is nőttem fel. Ez a hat és fél, hat-hét év ez nagyon-nagyon pozitív nyomot hagyott az életemben.”

Az emlékezetből kiválogatott narratív szövegelemek tartalmát az elbeszélő állítja össze. Döntésének függvénye, hogy hallgatósága miről és milyen mélységben szerezhet tudomást. Nyilván nagyon fontos tényező az interjúkészítő személye, aki annál mélyebb és komplexebb szöveg előállításában történő közreműködésre képes rávenni alanyát, minél jobb személyes és bizalmi kapcsolatban áll a beszélővel. Zsuzsa életútnarratívájának esetében ez a feltétel adott volt. A roma szakkollégium munkatársaként rendszeres és intenzív kapcsolati helyzetekben adódott lehetőség folyamatos antropológiai tereptapasztalatokat szerezni, ami hozzájárult ahhoz, hogy a korai múlt részleteibe is beavatást nyerhessünk. Az elbeszélés drámai tetőpontjai a visszaemlékezés távlatában csak fokozódnak.

„Ezerkilencszáznolcvanöt nyarán kerültem, rengetegen mentünk akkor Nyírbátorba a picik, öt-hat évesek. És sorba állítottak bennünket, és nem értettem a miértjét. És akkor mondták, hogy te balra, te balra, jobbra. Nyilván a balra az a barna bőrűeknek szólt, a jobbra pedig fehér bőrűeknek. És meg is kérdeztem, hogy ők miért mennek jobbra, miért kell oda menniük, nekünk meg miért kell másik irányba állnunk, másik oldalra állnunk? Nem kaptam rá választ, csak annyi volt, hogy mert csak. És akkor kerültem igazából Nyírbátorba. Ott kezdődött el minden, ami megtört először. Nagyon sokat megtört. A gyermekkorom körülbelül kilencven százaléka ilyen bántalmazásból él. Nem csak engem, hanem a

sorstársaimat, a 'testvéreimet' is ugyanolyan bántalmazások érték, mint engem. És szörnyű volt ezt megélni, átélni és látni, hogy a mondjuk a sorstársaimat is ugyanúgy bántják. Mindenféle bántalmazás előfordult ott, bármire, ha gondol az ember. A bántalmazást nagyon sokan akár az igazgatóhelyettes, akár a nevelő, a gyermekfelügyelő, ha nem volt jó neki valami, akkor már bántott."

Számtalan kérdést vet fel, hogy egy középkorú felnőtt asszony esetében, aki visszaemlékezve gyermekkorára gyakorlatilag csak a bántalmazás különböző minősített formáiról számol be életút-elbeszélésében, vajon milyen esélye van a traumák feldolgozásának? Többek között alapvető kérdés, hogy lehetséges-e ez egyáltalán?

„Volt olyan gyerek, akit, akit a felismerhetet, felismerhetetlenségig vertek. Nem tudtak rájönni, hogy ki ő, hogy néz ki az arca, abban a pillanatban. Rengeteg verést kaptunk. És csak úgy. Ha volt valami fájdalmunk, vagy betegek voltunk, akkor nem mertünk szólni, mert akkor is bántottak bennünket. Például volt olyan, hogy elestem az udvaron és az ujjam, a kisujjam az kiment a helyéről, én akkor úgy hittem, hogy kiment a helyéről. A barátnőmmel bekötöttük az ujjamat papírzsebkendővel, és megkérdezték, hogy mi ez? Mondom semmi, semmi. És akkor egy másik gyerek mondta, hogy Zsu, el van törve Zsuzsának az uja. És nézték, megnézte, azt mondta, reccsent egyet, azt mondja, most már el van törve. És nem sírhattam. Nem, nem, mert nem mertünk sírni, mert ha sírtunk, akkor még többet kaptunk. Nagyon sokáig nem tudtunk sírni. És a bántás az már olyan erős volt, hogy a zsibbadástól, amit (hahah) érdekes, hogy annyit bántottak, hogy úgy bántottak bennünket, hogy egy idő után már nem éreztük. Mert, hogy annyira elzsibbadt a testünk. Annyira nem éreztük már a fájdalmat, csak voltunk. És azt vártuk, hogy mikor fárad el az az ember, hogy mikor tudja azt mondani, hogy most már elég. Mert addig, míg nem fáradt el, nagyon sokszor ütöttek bennünket. És soha nem jutottunk el az orvoshoz és a kórházba. Elvettek tő..., elvettek tőlünk minden jót, amit csak lehetett."

Az elbeszélő stratégiájának az életútban tudatosan alkalmazott traumakezelési önterápiája a felejtés volt. Több összefüggésben is visszatért arra, hogy a tudatos felejtés formájában gyakorolt elfojtás eszközével volt módja arra, hogy a maga számára elviselhetővé tegye ezt, ami egyébként elviselhetetlen. Nyírbátort, az ott megélteket később emlékezetében egyszerűen csak mini Auschwitznak nevezte el.

„Nekem Nyírbátor nem azt mondom, hogy semmit nem mond, meg, meg mondják, hogy nagyon sokan, hogy ne, ne gyere a múlttal, vagy ne,

ne nézd a múltat, tekints a jövő felé! Szép és jó ez a mondat, de a múlt az enyém. A múlt az bennem van és én éltem át. Azt nem fogom tudni csak úgy letenni, bennem marad. Eltettem jó mélyre, vagy megpróbálom elhelyezni jól és inkább pozitív ember vagyok. Megtanultam pozitív ember lenni és pozitívan gondolkodni. Megpróbálom szebbé, jobbá tenni a kis életemet, a kis világomat és azokat az embereket, akik, akik negatívumként voltak jelen az életemben, azt minden tekintetben el, elhanyagolom őket. Közömbösek lesznek számomra. Mert az, hogy haragszom, vagy utálok, én, én nem haragszom, nem utálok senkit. Közömbös. És anyám is, akkor, amikor két-három hét múlva ráébredtem, hogy hoppá mi van, megtanultam közömbös lenni számom, számára, vagyis az én számomra az én anyukám közömbös lett. És ez a jó. Ettől tudok jól működni. Nem, nem tudom elfelejteni, de, ő egy ember. Megkérdezte valaki tőlem mostanába *például, hogy megkérdezte tőlem, nem, nem fájt anyukád, meg minden, hogy például a születésnapod, vagy karácsonykor, vagy hogy egyáltalán anya. És akkor ilyen csípőből ráválaszoltam azt, hogy érdekes volt ez a válasz tőlem, hogy ami nincs, az nem fáj.*"

A néző az eddig elhangzott életútnarratíva tükrében okkal gondolhatná, hogy a film elérte tetőpontját, az inverz logika elérte hatását, egy sorsdráma részletei kellő mértékben feltárva foglalják össze azt, hogy miként képes egy efféle múlt 'gazdája' olyan vidámsággal és életszeretettel a jövőbe tekinteni, ahogy ezt a történet elején láttuk? A helyzet azonban az, hogy ezzel az elbeszélés még nem ért véget. Két további emlékesemény részleteinek felelevenítése szükséges még a teljes képhez. Zsuzsa legelső emlékei igen beszédesek.

„Az első élményem az Kislétán, egy ilyen speciális intézetben volt, ahol olyan gyerekek voltak, öt-hat éves korig, akiknek, akikről már lemondott a rendszer is. Mert vagy, vagy gyógyíthatatlan betegségben szenvedtek, vagy olyan betegségben, amit igazából már nem tudtak korrigálni, nem tudtak fejleszteni. Kislétán az első emlékem az az volt, hogy volt egy barátnőm, úgy csak úgy neveztem, hogy Moncsicsi. És nem emlékszem a nevére, csak annyi, hogy Moncsicsi. Egy helységbe körülbelül olyan huszonnyolc-harmincan, nem tudom körülbelül. Nem tudom mennyien, de nagyon sokan feküdtünk, rácsos ágyakba. És odamentem hozzá, hogy mintha éreztem volna, hogy valami baja van, és odamentem hozzá és mondtam, hogy mi a baj? Mondta, hogy hányt. Fél és hányt. És én mellé feküdtem. Nem tudom hány órákor volt, de sötét volt. És reggel úgy vettek ki az ápolónők az ágyból, és vittek egy másik helységbe át. Ezt a kislányt meg már vitték

el, később tudatosult bennem, hogy ez a kislány mellettem halt meg.”

Az inverz életútnarratíva utolsó megszólalása a születés körülményeit tárja fel. A film készítése során folyt egyik beszélgetés alkalmával mesélte el, hogy igyekezett utánajárni édesanyjának, többek között születésének is. Ehhez irattári anyagokat is felkutatott, és ebből rajzolódott ki az a kép, amellyel elbeszélte történetében aztán azonosulni tud.

„Mikor anyukám terhes volt velem, akkor ő börtönbe került, már és börtönbe hordta ki a terhessége nagy részét is. És ott is, ott is születtem meg. De amikor, a megszületésemnél már halva születtem. Úgyhogy újraélesztés volt. És egyfajta oxigénhiány is keletkezett nálam. Ez kihatott a mozgásomra, és a nyelés, illetve a később a beszédre is. És utána visszakerültünk, a börtönnek volt egy olyan részlege, ahol anyukák a saját kisbabájukkal bent lehettek. És akkor anyukám csinált olyan dolgot velem, ami, amitől még jobban sérültem. Nyilván vissza akart kerülni a kórházba. Leejtett. Úgyhogy a szó szoros értelemben fejre ejtett. És akkor is olyan kárt okozott bennem, hogy az agytörzsnek arra a részére, amiért a szemhéjnak a, az idegrendszere, az ideg, idegei felelősek, az sérült.”

4. Az elkerülhetetlen mégis elkerülhető?

A fentiekben kiragadott szövegrészek segítségével megidézett életútnarratíva drámai fordulatokban gazdag történet. Ha rövid tartalmi kivonatát szeretnénk összefoglalni, akkor azt mondhatnánk, hogy Zsuzsa, egy a magyar gyermekvédelemben felnevelkedett, halmozottan hátrányos helyzetű, születésétől kezdve folyamatos bántalmazásoknak kitett, súlyos betegségeket túlélő, agresszív és alkoholista férjétől elvált, gyermekét egy félkomfortos szolgálati lakásban felnevelő életörömtől kicsattanó középkorú, egyetemista roma származású asszony. A felsorolásszerű jellemzés első szakaszában sorolt jelzők a közgondolkodás megítélésében egyenként is olyan determináló tényezők, amelyek kizárják a jellemzés második felében leírt állításokat. Miért volt lehetséges, hogy Zsuzsa nemcsak, hogy nem roppant össze a traumák és a megoldhatatlannak tetsző feladatok súlya alatt, hanem láthatóan megedződött és bizakodással tekint a jövőbe? A személyiség egyéni képességeinek szintjén megválaszolható felvetésből egy elemzésünk számára további fontos kérdés is levezethető. Mi tette lehetővé Zsuzsa determináló körülményei ellenére sikeres társadalmi integrációját?

Rosenthal fentiekben röviden bemutatott elmélete szerint az élettörténet eseményei és elbeszélése között szükséges különbséget tennünk. Amennyiben holisztikus igénnyel tesszük Zsuzsa életút-elbeszélésének önértelmezésként feltároló részleteit elemzés tárgyává, akkor kiderül, hogy az egyenként tényszerű események nem külön-külön nyerik el az értelmüket, hanem a narratíva egészét figyelembe véve. A tárgyyszerűen megidézett életesemények a jelenből elbeszélve nemcsak azt mutatják meg, hogy az elbeszélő milyen halmozottan volt kitéve embert próbáló nehézségeknek, hanem a szöveg teljes kontextusában az is kiderül, hogy miként tanulta meg ezeket saját tapasztalata okán kezelni. Az, hogy társadalmi integrációjának személyes programját sikerre vitte, elválaszthatatlan attól, hogy élettörténetének különböző korszakaiban milyen stratégiával igyekezett túlélni megpróbáltatásait. Ha kellett a tudatos felejtés, a rejtőzködés vagy a kevés segítő személyben lelt támogatás esélyének megragadása a folyamatos döntésképeség bizonyítékai.

Mindezek az adaptáció magasszintű gyakorlatát mutató megoldások összhangban álltak a személyes identitás tudatos felépítésével. Céljai, például a tanulás útjának választása a külső, esetében az intézményi-nevelői környezetből érkező normatív elvárásokhoz történő alkalmazkodás (asszimiláció), amely feltételezi a saját csoport – gyermekvédelemben felnőtt fiatalok – szubkulturális tulajdonságainak és értékeinek korlátozását (akkulturációját), illetve az erre irányuló tudatos törekvést. Ahogy azt Berry adaptációs elmélete láttatja, az alkalmazkodás formája az egyén szintjén teszi értelmezhetővé, hogy miként és miért valósulhat meg az integráció. Zsuzsa példája megmutatja, hogy ennek megértése, ahogy maga az integrációs esemény sem sémák szerint, hanem az egyén szintjén és szituatív módon működik.

Összefoglalva, tehát nem azt mondjuk, hogy a körülmények a társadalmi beilleszkedés minőségére és valószínűségére nem gyakorolnak hatást. A hátrányos helyzet és minden velejáró tényező, ahogy ezt Zsuzsa történetében és általában a roma származású, perifériális és deprivált környezetből származó egyének élettörténetében láthatjuk, interszekcionális természetű. Az életutak gyakran halmozott és nehezen megoldható nehézségekkel terhelt kilátástalannak tetsző, elkerülhetetlen helyzetek. Mindemellett, esetünkben azt is láttuk, hogy az egyéni életút nem kódolja a kudarcot, látszólag lehetetlen körülményeket is képes leküzdeni. A kérdés mindig ugyanaz marad: hogyan ez megtörténik, akkor miként és miért?

FELZÁRKÓZÓ TELEPÜLÉSEK PROGRAM A MAGYAR REFORMÁTUS SZERETETSZOLGÁLAT MEGVALÓSÍTÁSÁBAN

BÖRÖCZ LÍVIA
szolgálatvezető (MRSZ)

Absztrakt

A tanulmány a Károli Gáspár Református Egyetemen elhangzott előadás szerkesztett leírata, amely a Magyar Református Szeretetszolgálat (MRSZ) szerepvállalását mutatja be a „Felzárkózó Települések” programban. Az írás ismerteti a program ’fogantatástól a foglalkoztatásig’ tartó alapelvét, valamint a diagnózis alapú „Jelenlét” módszertan gyakorlati alkalmazását. Az elemzés részletezi a rászoruló településeken végzett szociális munkát, a jelenlétpontok kialakításának szempontjait és a terepi munkatársak sokrétű feladatait. A szerző hangsúlyozza a helyi református gyülekezetekkel és intézményekkel való szoros együttműködés jelentőségét, amely hitbeli meggyőződésből fakadóan segíti elő a hátrányos helyzetű közösségek fenntartható felzárkózását és a generációs szegénység megtörését.

Kulcsszavak: Magyar Református Szeretetszolgálat, Felzárkózó Települések program, „Fogantatástól a foglalkoztatásig”, Jelenlét módszertan, jelenlétpont, szociális diagnózis, hátrányos helyzetű közösségek, társadalmi felzárkózás, szociális munka, közösség- és vidékfejlesztés, krízishelyzet

EMERGING SETTLEMENTS PROGRAM IMPLEMENTED
BY THE HUNGARIAN REFORMED CHURCH AID

Abstract

This paper is a revised transcript of a presentation delivered at Károli Gáspár University of the Reformed Church, detailing the role of the Hungarian Reformed Church Aid (MRSZ) in the „Emerging Settlements” program. The study describes the program’s core principle, „from conception to employment,” and the practical implementation of the diagnosis-based „Presence” (Jelenlét) methodology. The analysis explores social work interventions in disadvantaged settlements, criteria for establishing „presence

points,” and the multifaceted responsibilities of field workers. The author emphasizes the significance of close cooperation with local Reformed congregations and institutions, which, rooted in faith-based conviction, promotes sustainable social integration for marginalized communities and aims to break the cycle of intergenerational poverty.

Keywords: Hungarian Reformed Church Aid, Emerging Settlements Program, „from conception to employment”, Presence (Jelenlét) methodology, presence point, social diagnosis, marginalized communities, disadvantaged groups, social integration, field workers, social work, community and rural development, crisis situatio

1. Témafelvetés

Jelen tanulmány a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara által szervezett „Romák és nem romák: közösségeink jelene és jövője a Kárpát-medencében II.” című szakmai konferencián elhangzott előadás szerkesztett leirata. A felkérésnek eleget téve, az alábbi írás összefoglalja a Magyar Református Szeretetszolgálat (MRSZ) által koordinált „Felzárkózó Települések” program módszertani alapjait, a megvalósítás során szerzett gyakorlati tapasztalatokat.

2. A Magyar Református Szeretetszolgálatról

A Magyar Református Szeretetszolgálat¹ (MRSZ) egy református háttérű, keresztyén alapértékekre épülő közhasznú, karitatív szervezet, mely 2006 óta működik. Nemre, vallásra, politikai hovatartozásra való tekintet nélkül, a rászorultság elve mentén nyújt segítséget, elsősorban a Kárpát-medencében élő nélkülöző emberek számára, de számos külföldi missziót is szervezett az elmúlt években, hogy a természeti és humanitárius katasztrófák által sújtott térségekben segítsen. Közhasznú alaptevékenysége egyik legfontosabb alappillére a rászoruló családok, idősek és elesett emberek segítése. Az alapítvány rendszeresen szervez adománygyűjtéseket, hogy a beérkező adományokból gyors segítséget nyújthasson a mindennapokban.

A Szeretetszolgálat legismertebb programjai: „Szeretetdoboz” tartósélelmiszer-gyűjtés, a minden évben tízezreket megmozgató „Szeretethíd”

1 [www.jobbadni.hu: https://jobbadni.hu/rolunk/kuldetesunk-es-tortenetunk/](https://jobbadni.hu/rolunk/kuldetesunk-es-tortenetunk/) (2026. 01. 31.)

Kárpát-medencei Református Önkéntes Napok, amely a beteg gyermekek számára nyújt vigaszt, továbbá a megváltozott munkaképességűek számára esélyt adó Mentő Maci Program, valamint a rászoruló gyermekek karácsonyi álmait valóra váltó Karácsonyi Álom, és a tehetséges fiatalokat támogató Nyilas Misi Ösztöndíjprogram.

A felzárkózás tekintetében két fontos, a Szeretetszolgálat által indított programot tekintünk előzménynek: az ózdi „Válaszút” programot és a Cigándi járásban megvalósult „Végtelen lehetőség” programot.

3. A Felzárkózó Települések program (Fete)

Az előzményprojektek esetében – akárcsak a Felzárkózó Települések programban – a cél valamely kedvezőtlen társadalmi-gazdasági mutatókkal rendelkező helyszínen hátrányos helyzetű csoportok felzárkózásának segítése, a leszakadás lassítása, megállítása a hiányzó szolgáltatások egyenlő esélyű hozzáféréseinek a biztosításával, a helyi közösségek fejlesztésével, a munkaerőpiaci helyzetük javításával. Az összegyűjtött tapasztalatok, módszertanok megfelelő alapot biztosítottak a Szeretetszolgálat számára a Felzárkózó Települések programban való részvételre, a hosszútávú komplex fejlesztési program megvalósítására.

A Felzárkózó Települések program 2019-ben indult a Magyar Kormány kezdeményezésére, a legszegényebb települések felzárkózásának elősegítésére. A KSH adatai alapján kiválasztott 300 település az ország leghátrányosabb helyzetű települése, ahol hiányos az egészségügyi, oktatási, szociális és egyéb szolgáltatásokkal való ellátottság, továbbá szűkösök a kereskedelmi és kulturális fogyasztás lehetőségei is. Nehéz a munkaerőpiacon való elhelyezkedés, mind a hiányzó munkahelyek, mind a közlekedési adottságok miatt. A lakosság nagy része alacsony iskolai végzettséggel rendelkezik, jellemzően segélyekből, családi pótlékból és közmunkából származó alacsony jövedelemből élnek. Sokan romos, komfort nélküli házakban laknak, sokszor több család, generáció is egy ingatlanban. Magas az eladósodottság, kiemelkedően magas a drogfogyasztás, a bűnözés az itt élő lakosság körében.

A program – amelynek jelmondata a 'fogantatástól a foglalkoztatásig' – 2019-ben 31 településen 7 szervezet bevonásával indult el. 2023-ra már 178 helyszínen, 29 szervezet tevékenykedett, a 300 település bevonása 2025-ben fejeződik be.

A bevont településeken történő munkához a Magyar Máltai Szeretetszolgálat által kidolgozott ún. Jelenlét módszertan az iránymutató. A

módszer lényege, hogy a településen dolgozó szakemberek jelen vannak a település, a családok, a lakosság életében, mindennapjaiban, segítséget nyújtanak a napi problémák megoldásában, miközben a közösséget is fejlesztik. A program mégsem 'egyenprogram', amiben minden település ugyanazt a fejlesztést kapja, mivel a települések és az ott élők problémái is másak, ezért a megoldások is eltérnek egymástól. A helyi problémák feltérképezésére területenként szociális diagnózis készül.

A Jelenlét program célja a települések közösségi életének újjászervezése, útmutatás a kilátástalanságból, a reménytelenségből a problémák beazonosításával és az eddig elérhetetlennek tűnő lehetőségek realizálásával. A lakosság szociális-gazdasági-közösségi helyzetének javítását szolgáló fejlesztési munkához szükséges szakmai tudás, támogatások és szolgáltatások biztosítása, mindezek kapcsolódása a helyi települési, járási és térségi szintű közigazgatási rendszerbe és közösségi folyamatokba, s ezen belül egyes tevékenységei a nehéz helyzetben lévő, elszigetelt településeken található közösségek kiegyensúlyozott működésének kialakítására irányulnak.

3.1. *Mi az első lépés, amikor megérkezünk egy településre?*

A módszer alapja, hogy az adott településen a felzárkózási program elindulásakor jelenlétpontot nyitunk. Ez az első kézzelfogható jele annak, hogy elkezdődik egy hosszútávú munka, ahol a helyi lakosság és problémáik vannak a középpontban. A településeken a munkatársak felvételét követően megkezdődik a települési szociális diagnózis készítése, amely a település egészét veszi górcső alá: a település lakossága általános helyzetének felmérése, valamint korcsoportonkénti vizsgálata, a település infrastrukturális intézményi ellátottsága, társadalmi, ellátási, foglalkoztatási problémák és lehetőségek feltérképezése a feladat.

A módszertan infrastrukturális alapját az ún. jelenlétpontok adják, amelynek kiválasztása szintén az első félév feladata (egyházi vagy önkormányzati bérleményben vagy saját tulajdonban, esetleg haszonkölcsön szerződéssel). Az első év után a jelenlétpont kiválasztásának szempontjait összegezzük, ami aztán segítséget nyújt a további években az új települések munkatársai számára is.

3.1.1. Milyen szempontokat vettünk figyelembe a jelenlétpont kiválasztásánál?

Az elsődleges szempont, hogy a jelenlétpontot minél közelebb vigyük a rászoruló családok életteréhez. A jelenlétpont elhelyezését tekintve két csoportra oszthatjuk azokat a településeket, ahol megkezdjük a munkánkat. A települések egyik csoportja rendelkezik szegregátummal vagy szegregátumszerű utcákkal, a másik csoportja nem rendelkezik kifejezetten ilyen területtel, vegyesen helyezkednek el a hátrányos helyzetű családok a település egészében.

Vegyes esetben az a tapasztalatunk, hogy a jelenlétpont központi elhelyezkedése különösen azért fontos, mivel nagy területen helyezkedik el a község, konkrétan szegregált terület nincs, azonban a leghátrányosabb helyzetben élő helyi lakosok a nap túlnyomó részét a település központi részén töltik, hiszen reggelente óvodába, iskolába viszik gyermekeiket, egészségügyi intézménybe mennek, bevásárolnak, illetve a polgármesteri hivatalba érkeznek, majd a nap második felében ismét bejárájk ugyanett a településrészt, hiszen újra mennek gyermekeikért az oktatási, nevelési intézményekbe.

Egy vagy több szegregátummal rendelkező település esetén mindet megvizsgálva, a szolgáltatások elérése szempontjából a legkevésbé ellátott hely közelében nyitottuk meg a jelenlétpontot.

Elmondhatjuk, hogy minél több a munkatárs és a tervezett szolgáltatás, annál nagyobb épületre van szükség, még akkor is, ha a helyiségeket multifunkcionálisan használjuk. A kiválasztási szempontok között szerepel, hogy rendelkezzen az ingatlan zárt udvarral, hiszen számos gyermekfoglalkozást, szabadtéri eseményt, nyári napközis tábort szervezünk, amelyekhez egy biztonságos udvar elengedhetetlen, illetve kisebb játszótér kialakítása is cél, főként azokon a településeken, ahol köztéri játszótér nem áll rendelkezésre. Az eszközök, alapanyagok, felszerelések, adományok tárolásához szükséges a melléképületek megléte. A jelenlétpontjaink jelentős részén található saját kiskert, amely szintén sokoldalúan hasznosítható: a kiskertprogram modelljeként, vagy közösségi kertként is működhet az év során.

A fenti szempontok figyelembevételével sokszor nehéz ideális jelenlétpontot találni, hiszen a települések jelentős részén kevés az olyan közösségi szolgáltatások ellátására alkalmas ingatlan, amely ne igényelne jelentős felújítást, vagy minden szempontnak megfelelné. Az első jelenlétpontjaink már nem működő régi iskolaépületek voltak, amelyek szinte minden

feltételnek megfeleltek, de találhatunk a jelenlétpontok között régi parókiaépületet, elhagyott vendéglátóegységeket, nagyobb lakóépületeket is. A kiválasztásnál az is fontos, hogy a korábban jelentős szerepet betöltött közösségi ingatlanok új funkciókat kapjanak, a terek új élettel teljenek meg.

3.2. Terepi munkatársak – az új polihisztorok?

Magyarország településeinek 90%-a ötezer fő alatti, harmada ötszáz fő alatti lakossal rendelkezik. A vidéki térségek kapcsán kiemelendő, hogy minél kisebb településre megyünk, annál jellemzőbb a szolgáltatások hiánya, a közösségi közlekedés nehézsége, az elvándorlás, az elöregedés. A települési munkánk legfontosabb tartóoszlopai a helyi munkatársaink, akiknek a kiválasztása a hátrányos helyzetű térségekben, településeken nagy kihívást jelent – ahogyan ez a Végtelen lehetőség program megvalósítási nehézségeként is megjelent –, hiszen a diagnózisokban sorra láthattuk, hogy a Fete települések szakemberhiányosak. Bár a program sokat tapasztalt, 'fekete öves' szociális munkásokra lett tervezve, de rövid idő alatt láthatóvá vált, hogy ha céljaink között szerepel a munkahelyteremtés, akkor kompromisszumokat kell kötnünk a kiválasztás folyamán. A mi esetünkben ez azt jelenti, hogy csupán a jelenlétpont munkatársak egyharmada rendelkezik felsőfokú végzettséggel, és ennek a töredéke szociális szakmai. A program indulásakor érzékeltek ezt a nehézséget, így a kiválasztás során a végzettség mellett fontos szempont volt, hogy a jelentkező szeretne-e nehéz helyzetben lévő családokkal dolgozni, segítő munkát végezni. A terepi munkavégzés előtt a munkatársaknak a Máltai Szeretetszolgálat által biztosított rövid képzés áll rendelkezésére a program keretein belül, illetve az *onboarding* folyamat során tapasztaltabb mentorkollégák segítik az elindulást.

A kiválasztott munkatársak közreműködésével indul el a települési munka, amelynek beavatkozási területei az emberi életutat fogják át a 'fogantatástól a foglalkozásig': a kora gyermekkori (0-3 éves kori) fejlesztés, a fejlődés nyomon követése, a gyermekek oktatásának (bölcsőde, óvoda, általános iskola, középiskola) figyelemmel kísérése, fiatal felnőttkorban a szakképzés, felnőttképzés, pályaválasztás segítése egyaránt részei a programnak. A nagykorú, felnőtt lakosság közösségének fejlesztése programok szervezésével valósul meg, mint például a foglalkoztatás segítése munkaerőpiaci tanácsadással, munkaszocializációval, mely tevékenység jelenleg a kiskert programban valósul meg. Kortól független támogatást

az egészségügyi ellátások területén a szűrővizsgálatok szervezésével, a higiénés állapotok javítását különféle programok szervezésével – tisztálkodási lehetőség és mosodai szolgáltatás a jelenlétponton, szelektív szemetgyűjtés, rágcslóírtás – biztosítjuk. Az érintett településeken fontos a közlekedés és a közlekedésbiztonság megismerése, mivel a legtöbb szolgáltatás csak tömegközlekedéssel érhető el. A jelenlétpontok alapvetően hétköznapiak tartanak nyitva, de a téli krízisidőszakban, valamint egyes ünnepekhez kötődően hétvégén is várjuk a helyi lakosokat. Fontos a jelenlét a településeken, ezért a jelenlétponton dolgozó munkatársak folyamatos támogatást, segítséget nyújtanak a lakosságnak, velük napi kapcsolatban vannak. A leggyakoribb segítségkérés az ügyintézés, kérelmek kitöltése, megírása, időpontok foglalása, krízishelyzetekben pedig azonnali élelmiszer-csomagot, télen lehetőségeink szerint kályhát és tüzelőt biztosítunk. A diagnózisokban azonosított települési problémák megoldására programok szervezése történik. A résztvevő településeken kiemelten fontos a közösség erősítése, fejlesztése, melynek érdekében programokat, klubokat, foglalkozásokat szervezünk, ilyenek például a barkács férfiklub és női főzőklub, sportfoglalkozások (kirándulások, foci), zeneoktatás, zeneklub. Fontos a családok jövedelmi viszonyainak javítása, mely leginkább a munkaerőpiaci támogatással, a térségi- és közösségi gazdaságfejlesztő projektek (helyi termék, kézműves műhelyek, turisztika) fejlesztésével érhető el. A nyílt munkaerőpiac elérése érdekében fontos a tömegközlekedés, ezért azokon a településeken, ahol ez nem igazán megoldott, közösségi buszszolgáltatást nyújtunk. Mivel a gyermekek vannak a program fókuszában, ezért részükre folyamatosan biztosítunk tanoda jellegű és Biztos Kezdet Gyermekeház (BKH) típusú szolgáltatásokat. A településen élők mindennapjait többféle szolgáltatás segíti – mint például mosási, tisztálkodási szolgáltatás, életvezetési- és adósságkezelő tanácsadás, eszköz kölcsönzés –, illetve rendszeres vagy alkalmi programok egészítik ki, ilyenek a nyári táborok, kézműves foglalkozások, gyermeknap rendezvények, baba-mama klub, sütő-főző klub, zongoraoktatás, barkács-műhely, varróklub, ifjúsági „csacsogó délután”, közösségi nap. A felsorolt beavatkozási területek, valamint az azokhoz kapcsolódó programok széles skálája világossá tesz számunkra, hogy miért is gondolunk úgy a helyi munkatársakra, mint ’új típusú polihisztorokra’. A kora gyermekkortól az időséig, a krízishelyzetektől munkaerőpiaci tanácsadáson át a kulturális értékek feltárásiáig és programszervezésig, igen széles körben végeznek feladatokat a jelenlétpont munkatársak. A megvalósított tevékenységek

sokszínűségéből adódik, hogy az alkalmazott módszerek is több területet ölelnek fel, így a szociális munka, a vidék-és közösségfejlesztés, diakóniai szolgálat eszközeit mind megtalálhatjuk a helyi munka során.

3.3. Hol vagyunk jelen?

A Szeretetszolgálat 2019-ben Göncruszkán, Ricsén, Dámócon, Zemplénagárdon és Tiszakarádön kezdte meg a munkát. A második évben 2020-ban Átány, Bagamér, Mezőladány és Vilmány települések; a harmadik évben, 2021-ben további 12 település csatlakozott a programhoz: Beregdaróc, Szatmárcseke, Porcsalma, Nagyecsed, Tiszaeszlár, Tuzsér, Hodász, Szin, Bódvalenke, Geszt, Hajdúszovát, Méhtelek. A Felzárkózó Települések program 2023-ban ismét bővült, a meglévő 21 település mellett a negyedik ütemben 13 új helyen kezdődött meg a szolgálat: Büssü, Fábianháza, Farkaslyuk, Kántorjánosi, Kazsok, Kokad, Konyár, Körösszakál, Lácacséke, Nagyszekeres, Rozsály, Tiszabecs, Viss. Hodász település 2023 májustól átkerült a Máltai Szeretetszolgálat hatáskörébe, és Drávafok pedig a Magyar Református Szeretetszolgálathoz csatlakozott. 2024-ben a legnagyobb számú új településen kezdtük meg a munkát, 17 helyszínen: Egyházasharaszti, Old, Lábod, Tornanádaska, Tornaszentjakab, Aranyosapáti, Berekböszörmény, Magosliget, Uszka, Tiszaderzs, Tiszaigar, Tunyogmatolcs, Újkenéz, Újléta, Nemesbikk, Györgyarló, Járdánháza településeken. A 300 település bevonásának utolsó etapja 2025 őszén történt meg, ahol az MRSZ újabb 15 helyszínen kezdte meg a szolgálatát: Kömörő, Milota, Semjén, Tiszacsermely, Tiszabездé, Tiszamogyorós, Szamoskér, Eperjeske, Kékcse, Kelemér, Rétközberencs, Tengőd, Tizakanyár, Túristvándi, Ökörítőfülpös településeken. Emellett más megvalósítóhoz kerültek Tiszaeszlár, Lábod, Tornanádaska és Tornaszentjakab települések, illetve 2026 januárjától Hangács települést vette át a Szeretetszolgálat. Jelenleg 63 településen végzünk szolgálatot a program keretein belül.

4. Együttműködés és komplexitás

A program megvalósítása során elengedhetetlennek tartjuk az együttműködéseket helyi és mikrotér-ségi szinten egyaránt, hiszen a települések fejlesztéséhez rendelkezésre álló infrastrukturális-, és humánkapacitások hiányosak, a pénzügyi lehetőségek korlátozottak, így a felzárkózási célok megvalósítása érdekében fontos, hogy elkerüljük a párhuzamos működé-

seket. Szeretetszolgálatunk kiemelten fontosnak tartja a helyi református gyülekezetekkel, közösségekkel történő partneri kapcsolat kialakítását, hiszen különös támogatást jelent a helyben aktív református lelkipásztor és az általa vezetett gyülekezet. Mindemellett partnereink a helyi döntéshozók (polgármester, képviselőtestület, nemzetiségi önkormányzatok), szociális ellátás, oktatás, közművelődés intézményei, szakmai civil szervezetek. A fejlesztés komplex lépéseinek tervezhetőségéért – mind a szociális területen (életvezetési ismeretek, szociális készségek, kompetencia alapú tudás), mind a térség gazdasági fejlesztésének érdekében – további fontos szereplőket kell bevonni. A helyi legfontosabb döntéshozók (lelkipásztor, gyülekezet, polgármester, jegyző), valamint a szakterületi partnerek (helyi szociális alapellátás, oktatási intézmények) mellett, helyenként a vidéki térségek területi fejlesztésének kiterjesztéséhez közösség-és vidékfejlesztő (NMI, LEADER) szervezetekkel és szakemberekkel működünk együtt. A meglévő református intézményekkel való együttműködés is kiemelten fontos, a program megvalósulását támogatja, beágyazottságát erősíti, a településen való jelenléttel – amely településen van református óvoda vagy iskola, tanoda – vagy az intézményekben szerzett tapasztalatok átadásával (református oktatási intézmények, felzárkózási szolgáltatások tanodák, Biztos Kezdet Gyerekházak szakemberei, HEKS tanodák, inkluzív iskolai programok). A református egyetemekkel, kutatóműhelyekkel, tananyagfejlesztőkkel, roma szakkollégiumokkal már megkezdődött az együttműködés, de ezek a területek is számos kiaknázásra váró további lehetőséget tartogatnak. A Magyar Református Szeretetszolgálat hisz abban, hogy hosszú távon akkor tud valódi és fenntartható segítséget nyújtani a rászorulóknak számára, ha „hálót ad, és nem halat” – vagyis nem pusztán az azonnali szükségletekre reagál, hanem lehetőséget teremt a társadalmi felzárkózásra és az önálló életvitel megerősítésére. Ez magában foglalja a gyermekeket érintő fejlesztő programokat, a települési és járási szinten jelentkező közösségi hiányosságokra adott komplex válaszokat, valamint – lehetőség szerint – a helyi gazdaság élénkítését és munkahelyteremtést is. A program komplexitása éppen abban rejlik, hogy integrálja az adott térségben meglévő tudást, a humán kapcsolatokat, valamint a felzárkózás különböző területein szolgáló szakembereket és együttműködő partnereket, és ezzel mintát ad a felelős, közösségi ’emberhalász’ szemléletre. A hátrányok újratermelődésének megtörése ugyanis nem valósulhat meg egyetlen szervezet vagy szereplő munkájával: valódi változás csak összefogással, egymás erőforrásait és tapasztalatait kiegészítve érhető el.

Az együttműködés nem csupán az anyagi és emberi erőforrások szűkössége miatt szükséges, hanem hitbeli meggyőződésből is fakad. Hisszük, hogy szolgálatunk során nem egyedül munkálkodunk, hanem Isten országának munkatársaiként veszünk részt a ránk bízott közösségek felemelésében. Ez a reménység és közös felelősségvállalás ad erőt ahhoz, hogy a legnehezebb sorsú településeken is kitartó, rendszerszintű és jövőt formáló munkát végezzünk.

HITÉLETI KEZDEMÉNYEZÉSEK A TÁRSADALMI FELZÁRKÓZÁSÉRT

PATKÁS RITA

oktató (Baptista Teológiai Akadémia)

Absztrakt

A tanulmány a mélyszegénységben élő hazai roma lakosság társadalmi integrációjának lehetőségeit vizsgálja a hitéleti kezdeményezések, különösen a Magyarországi Baptista Egyház tevékenységének tükrében. A hitéleti tevékenységek integrációs hatását egy szociológiai kutatás is alátámasztja, melynek célja a vallási alapú missziók integrációs hatásmechanizmusainak és eredményeinek bemutatása a történelmi kényszerintézkedések kudarcával szemben. A módszertani háttér a 2012-es, 168 gyülekezetet érintő átfogó szociológiai vizsgálat adja, amely a vallási konverzió életmódbeli hatásait elemezte. Az eredmények igazolják, hogy a hitéleti tevékenység radikális gondolkodásmód-váltást, a függőségektől való szabadulást és egy új, pozitív identitást eredményez. A tanulmány konklúziója szerint a hitéleti gyülekezeti közösségek olyan belső motivációt és holisztikus támaszrendszert biztosítanak, amely képes áttörni a kirekesztettség falait és elősegíti a tartós társadalmi inklúziót.

Kulcsszavak: cigánymisszió, társadalmi integráció, baptista egyház, romológia, identitásváltás, megtérés, holisztikus megközelítés.

RELIGIOUS INITIATIVES FOR SOCIAL INCLUSION

Abstract

This study explores the possibilities for the social integration of the Hungarian Roma population living in deep poverty, focusing on faith-based initiatives and the activities of the Baptist Union of Hungary. The integration effect of religious activities is also supported by sociological research. Its aim is to present the integration mechanisms and results of religious-based missions in contrast to the failure of historical coercive measures. The methodological background is provided by a 2012 comprehensive sociological survey

involving 168 congregations, which analyzed the lifestyle impacts of religious conversion. Results confirm that faith-based activities lead to radical changes in mindset, liberation from addictions, and the formation of a new, positive identity. The study concludes that spiritual church communities provide internal motivation and a holistic support system capable of breaking through the walls of exclusion and facilitating lasting social inclusion.

Keywords: Roma mission, social integration, Baptist Church, Romology, identity change, conversion, holistic approach.

1. Bevezetés

Égető társadalmi kérdés évszázadok óta a leszakadó társadalmi rétegek, köztük a mélyszegénységben élő és súlyosan hátrányos helyzettel küzdő roma lakosság társadalmi integrációja, inklúziója, valamint az etnikai alapú társadalmi feszültségek tompítása. Az Indiából Európába a XVII. században érkező, vándorló életmódot folytató cigányságot az országok szinte kivétel nélkül kényszerítő intézkedésekkel kívánták letelepíteni, saját elvárásaikhoz, értékrendjükhöz való igazodást követelve. A kényszerintézkedések révén anyanyelvüktől, szokásaiktól, kulturális identitásuktól való megfosztásukkal törekedtek 'alkalmas' állampolgárrá nevelni őket. Letelepedésük pedig a települések szélén, rendszerint mostoha, kiszolgáltatott körülmények között volt lehetséges. Az erős életösztonnel rendelkező kisebbségi népcsoport hagyományos mesterségeit sem kívánták idővel igénybe venni a többségi társadalom tagjai. Elutasítottságuk, nehéz életkörülményeik növelték a megélhetési gondjaikat, a közösségi bezártság erősödött. A többségi társadalom részéről érzékelt eltaszítás és az értékrendjeik között érzékelt különbségek egyre távolabb taszították egymástól a cigányságot és a többségi társadalmat, amely az évszázadok alatt egyre nehezebben kezelhető feszültséget és problémákat okozott. Számos társadalmi integrációs kezdeményezés között jelennek meg a civil, egyházi hitéleti törekvések, amelyek pozitív eredményekről számolnak be.

Jelen rövid tanulmány az ugyanezen címen megtartott előadás átirata. A társadalmi probléma súlyához és a téma fontosságához képest a következő sorokban – bár pusztán érintőlegesen – rövid ízelítő adható az elvetettségben élő hazai cigányságot célzó hitéleti kezdeményezések háttéréről és azok integrációs hatásáról, továbbá figyelemre méltó megállapításokkal is megismerkedhetünk.

2. Segítő, integrációs törekvések

Évszázadok óta cél tehát a romák 'megnevelése', integrálása, a gyakorlatban inkább asszimilációja. Ha romológiai, történeti, néprajzi ismereteinkre gondolunk, tudjuk, hogy az évszázadok vándorlásai folyamán egész Európában kényszerítő intézkedésekkel igyekeztek betörni a cigányságot a járomba, bárhova is érkeztek. Ezek az integrációnak vélt asszimilációs lépések kedveztek ugyan a nem titkolt szándékoknak, de messze nem hozták a remélt kiegyensúlyozottságot. Az etnikai feszítés egyre erősödő feszültségforrássá vált. Az egyházak azonban felismerték felelősségüket az elvetettek felé való szolgálatban. Ezen hazai egyházak között van a Magyarországi Baptista Egyház is.

A baptisták cigányokkal való hitbéli kapcsolódásáról az 1895. október 24-i Protestáns Egyházi és Iskolai Lapot idézve Landauer Attila „A Kárpát-medencei cigányság és a keresztyén egyházak kapcsolatának forrásai (1567-1953)” című forrásgyűjteményéből a magyarországi protestáns egyházak cigánymisszióinak negyedévente megjelenő lapja szemezgetett: „Éjjeli összejöveteleik miatt a közerkölcsiség és közbiztonság elleni merénnyel vádoltak be a v. pércsi főszolgabírónál két baptista apostolt, kiknek egy vályogvető cigány magyarázta a bibliát.”¹

Bár 1890-es években is voltak lelkes egyéni kezdeményezések az egyházi cigányok felé végzett szolgálatot illetően, de a roma közösségek célirányos lelki gondozása, a cigánypasztoráció a huszadik század derekán kezdődött. A romák felé végzett hitéleti tevékenységeket ma a magyarországi egyházak cigánypasztorációnak, cigánymissziónak vagy ritkábban romamissziónak nevezik.

2019-ben a Magyarországi Baptista Egyház stratégiai dokumentumban rögzítette a cigányság felé felvállalt elköteleződését: „Stratégiánk célja, hogy az egész életet átformáló evangéliumot eljuttassuk minél több cigány emberhez személyválogatás nélkül, kiemelten azokhoz, akik mélyszegénységben, hátrányos helyzetben, elvetettségben élnek, és szerető közösségben segítsük az egyéni és a társadalmi gyógyulást. Elkötelezetten hiszünk a keresztyén oktatásban, felelősséget vállalunk az oktatás teljes vertikumában, a kisgyermekkortól a felnőttkorig. Külön figyelmet szentelünk a kollégiumok jelentőségére, mint nevelő, formáló közösségre. Felelősséget vállalunk a személyiségfejlődésben, a közösségépítésben,

1 Krisztusban egyek vagyunk. TÜKÖR: A magyarországi protestáns egyházak cigánymisszióinak negyedévente megjelenő lapja, 2017, 4 (3), 1

a gondolkozásmódváltozásban, békés együttélésben, a közös társadalmi teherviselésben.”²

A baptista hitéleti kezdeményezések alapja a kereszténység hivatása, hogy keresse azokat az eszközöket, melyek segítségével eleven és hatékony módon tud életváltozást támogatni: „Örömhírt vigyen a szegényeknek, szabadulást a foglyoknak, látást a vakoknak, hogy felszabadítsa az elnyomottakat és hirdesse: elérkezett az Úr esztendeje.”³ A hitéleti misszió célja tehát az emberek lelkének megmentése, és az egész életet átformáló keresztény alapértékek átadása a cigány közösségeknek.

A cigánymissziós hitéleti tevékenységek alapattitűdje, hogy körültekintően veszi figyelembe a cigányság néprajzi, kulturális, szociokulturális és területi különbözőségeit, sajátosságait. Bármilyen rövid vagy hosszú távú eredmény eléréséhez különösen fontos az olyan sajátosságok figyelembevétele, mint a speciális gondoskodás szükségessége, a befogadókészség kimutatása, az együttérzés az elutasítottságra, a sajátos életforma elfogadása, a cigány családok központi szerepének elfogadása. A hitéletet illetően érteni kell a hitvilág és a babonák szerepét, valamint fel kell ismerni, milyen hatása van a gyakorló keresztény élet nélküli vallásosságnak az elvilágiasodásra. Minden körülmények között a hitéleti segítő munka alapja a bizalom munkálása, kiépítése, amire építeni lehet a pozitív irányú fejlődést.

A tapasztalatok szerint a nyitott attitűd mellett a holisztikus megközelítésű tevékenységeknek is kulcsszerepük van. A mélyszegénységben élők hitéleti megsegítésénél tekintettel kell lenni a segítettek szociális, oktatási, egészségügyi helyzetére, mentális és lelki egészségére a közösségi/gyülekezeti szolgálat, szeretetszolgálat, oktató, nevelő munka és készségfejlesztés által. A felsőoktatás hatékony terep a társadalmi összefogásra történő érzékenyítéshez.⁴

3. A missziós, lélekmentő tevékenységek hatásának vizsgálata

Számtalan kutatás irányul a romák hátrányos helyzetének és felzárkózási esélyeinek vizsgálatára, azonban ezek kevésbé térnek ki a hitből fakadó életváltozás kérdéseire. A hitéleti kezdeményezések életváltoztató eredményességét mindeddig nemigen kutatták. 2012-ben indult az az átfogó

2 A Magyarországi Baptista Egyház stratégiája a cigányság megsegítésében. Budapest, Magyarországi Baptista Egyház, 2019, 2.

3 Lk 4, 18-19.

4 A Magyarországi Baptista Egyház stratégiája a cigányság megsegítésében. Budapest, Magyarországi Baptista Egyház, 2019, 2.

szociológiai kutatás Gyetvai Gellért és Rajki Zoltán szociológusok vezetésével, amely a „Keresztény cigány közösségek szociológiája” címet viselte. A kutatásról könyvet is kiadott a megrendelő Cigány Módszertani és Kutató Központ, *Cigánymissziós mozgalmak hatása Magyarországon* címmel. A kétéves kutatómunka feltárta, hogy az egyházak értek el áttörést ezen a területen.

A tanulmányokat olyan elismert szakemberek lektorálták, mint Csepeli György szociálpszichológus, szociológus, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, Landauer Attila, kisebbségkutató, Szuhay Péter szociológus, néprajzos, a Néprajzi Múzeum gyűjteményvezető muzeológusa.

A kutatás vezetői 51 felekezetet, 168 gyülekezetet vontak be a vizsgálatba, melynek egyik fontos megállapítása, hogy 2012-ben körülbelül 20.000 cigány ember tért meg, és épült be valamilyen keresztény gyülekezetbe. Gyetvai Gellért és Rajki Zoltán kutatása azt is vizsgálta, történt-e változás ezeknek az embereknek az életében.

Tanulmányuk konklúziója szerint az ún. megtérés, a Biblia erkölcsi iránymutatója szerinti egyéni döntés olyan szociopszichológiai folyamatokat eredményez, amelyek nagymértékben elősegítik a többségi társadalom normatív elvárásaihoz való közeledést. E folyamat révén a gyülekezeti struktúrák nem csupán a belső közösségi integrációt valósítják meg, hanem az inklúzió eszközeiként hatékonyan mérséklék a tagok és a többségi társadalom közötti szociokulturális távolságot.

A kutatás rávilágít, hogy a megtérést, a konverziós élményt fundamentális életmódbeli struktúraváltás kíséri. Ez a paradigma-elmozdulás a morális attitűdök átalakulásával jár, szinkronba hozva az egyén értékrendjét a társadalmi többség által preferált és elfogadott viselkedési mintákkal.

„Azzal, hogy a cigányok olyan nem cigány emberekkel kerülnek kapcsolatba, akik új viselkedési és hozzáállási kultúrát tanítanak nekik, elfogadják őket, sőt, beengedik a saját csoportjukba (*in-group*), kétségkívül a többségi társadalomhoz is közelebb vonzzák a cigány tagságot. Szinte észrevétlenül sajátítják el a tagok az új közegben azokat a normákat, amelyek a többségi társadalom normái, miközben levetik azokat, amelyek a saját etnikai csoportjukból származnak. A megtérés életmódbeli és gondolkodásmódbeli fordulattal is együtt jár, ami a többségi társadalom (keresztény) moráljához áll közelebb. Ez pedig radikálisan módosítja a megtérők viselkedési és kognitív mintázatait... olyan új identitás jön létre, amely egyértelműen a többségi társadalomhoz hozza közelebb a cigányságot.”⁵

5 GYETVAI Gellért – RAJKI Zoltán: *Cigánymissziós mozgalmak hatása Magyarországon*. Békés, Cigány Módszertani és Kutató Központ, 2014, 155.

Az integrációs attitűdöket összefoglaló megállapítás rávilágít tehát, hogy a gyülekezeti hálózatokba való betagozódás során az egyén olyan társas kapcsolatrendszerek részesévé válik, amelyek közvetlen referenciakeretként szolgálnak a szociális kompetenciák és a normatív viselkedésminták elsajátításához. A közösségi befogadás és az inkluzív környezet hatására a deszegregációs folyamatok felerősödnek, mivel a tagok fokozatosan elsajátítják a befogadó közeg habitusát. Ezek következtében, egy új típusú, belső konfliktusoktól mentes identitás jön létre, amely strukturálisan segíti elő a cigányság társadalmi integrációját és a társadalmi kohézió erősödését.

4. A hitéleti közösség, mint támasz és a fejlődési eszközök

A kutatás vizsgálta többek között, hogyan hat az egyénekre a hitéleti missziók elsődleges eszköze, a Biblia. A vizsgált cigánymissziók elsődleges sajátossága, hogy belső szabályozó erejüket a Biblia tanításaira alapozzák, a gyülekezeti tagok pedig a belépéskor önkéntes erkölcsi kötelelességként vállalják az ezen elvekhez való igazodást. Ez a belsővé tett normakövetés nem csupán elméleti meggyőződés, hanem statisztikailag is kimutatható valóság: a kutatási adatok igazolják, hogy a megkérdezett cigány hívők 62%-a a Szentírás erejét az életvitelére nézve egyértelműen meghatározó tényezőnek vallja.

Ez a határozott biblikus irányultság adja a hátterét az egyházi cigánymissziós gyülekezetek dinamikus növekedésének. A közösségek gyors terjedésének katalizátora nem kizárólag a professzionális egyházi hierarchia vagy a lelkeszi szolgálat, hanem a megtért egyének személyes tanúságtétele. A radikális életmódváltáson átesett személyek saját tapasztalataik révén hiteles közvetítőkké válnak szűkebb és tágabb környezetükben – családjukban, lakókörnyezetükben és munkahelyükön egyaránt.

Ez a jelenség egyfajta társadalmi sokszorozódó, multiplikátor-hatást eredményez: a megváltozott életű egyének pozitív mintái hatást gyakorolnak környezetükre, aminek következtében a gondozási és integrációs folyamatok exponenciálisan sokszorozódnak. A hitéleti misszió így válik egyéni meggyőződésből közösségi szintű, önszerveződő felzárkózási stratégiává.⁶

A hitéleti formálódás nem egy pillanatnyi esemény, hanem egy folyamatos készség- és képességfejlődés. A közösség olyan eszközöket ad a hívők kezébe a Biblia mellett, mint a rendszeres istentiszteletre járás, az

6 GYETVAI-RAJKI i. m. 153.

imádkozás, keresztény irodalmak olvasása, valamint a zenehallgatás és a közösségi kapcsolatok ápolása.

A misszióhoz kapcsolódó, a misszióban megtért cigányok nagy része nem gyülekezeti közösségekben szocializálódott, így az új nyelvezet elsajátítása is erőfeszítést igényel. Önként vállalt, folyamatos készség- és képességfejlődés figyelhető meg.⁷

A gyakori aluliskolázottság ellenére a misszióban a hittel találkozó résztvevők önként vállalják az új nyelvezet és normarendszer elsajátítását. A hitéleti közösség komplex támaszrendszert nyújt: reményt a jövőre, választ az élet kérdéseire, vigaszt, szeretetet és állandó segítséget. A kutatások szerint a legnagyobb értéket a lelki-mentális területeken kapott segítség jelenti.⁸

5. Életmódbeli változások és az új identitás születése

A vizsgálat azt is megállapította, hogy a bibliai értékrend elfogadása nemcsak a társas kapcsolatokra van hatással, hanem radikális elmozdulást hoz a mindennapi életvitelben is. A hívek 66%-a számára elfogadható, hogy a gyülekezet útmutatást adjon erkölcsi döntésekben, a párválasztásban vagy a szabadidő eltöltésében. Ez a kontrollmechanizmus segíti a szabadulást a függőségektől (alkohol, drog), javítja a családi kapcsolatokat és az erkölcsi életet. Az egyén életében megváltozik a gondolkodásmód.⁹

A megtért cigány ember nem lop, nem csal, kerüli az erőszakot és a kocsmávilágát, helyette a tanulás és a munka felé fordul. Mindez egy *új identitás* kialakulásához vezet: a korábbi konfliktusos, 'súlyos batyúval' rendelkező identitást felváltja az Isten szemén keresztül értékként látott cigány öntudat. Ez az átalakulás teszi az egyént motiválttá a folyamatos fejlődésre, és teszi őt a társadalom hasznos, értékes tagjává.

A szociológusok leírása szerint ezek nem elszigetelt, lokális, egyedi esetek, hanem általános jelenségről beszélünk.¹⁰ A vizsgált egyházi közösségek mindegyikében fellelhető a pozitív életváltozás.

7 GYETVAI-RAJKI i. m. 179–185.

8 GYETVAI-RAJKI i. m. 192.

9 GYETVAI-RAJKI i. m. 190–192.

10 GYETVAI-RAJKI i. m. 196.

6. Összegzés

A hitéleti kezdeményezések vizsgálata arra mutat rá, hogy a valódi társadalmi integráció nem valósítható meg pusztán adminisztratív vagy kényszerítő laikus eszközökkel. A hitéleti közösségek olyan belső motivációt és támogató közeget biztosítanak, amely képes tartós és mélyreható életváltozást előidézni. Amennyiben a társadalmi integráció elmarad, az rendszerint valamely támogató elem nem megfelelő működésére vezethető vissza. A baptista és egyéb egyházi missziók példája bizonyítja, hogy a hitélet és a holisztikus segítő munka együttesen képesek áttörni a kirekesztettség falait, és alkalmasak társadalmi helyreállítás (helyreállítás) előidézésre.

BESZÁMOLÓ A „ROMÁK ÉS NEM ROMÁK: KÖZÖSSÉGEINK JÖVŐJE A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN II.” CÍMŰ FIATAL KUTATÓK KONFERENCIÁJÁRÓL¹

LAPU ÁRPÁD

tudományos segédmunkatárs (KRE ÁJK)

Absztrakt

A Lőrincz Lajos Közjogi Kutatóműhely fiatal kutatókra fókuszáló konferenciát rendezett, melynek keretében a résztvevők a romák és nem romák közös jövőjét vizsgálták holisztikus, interdiszciplináris, elméleti és gyakorlati tapasztalatokat ötvöző jelleggel. A látszólag egymástól távoli tudományos területeken is hasonló megismerési, tudományetikai, adatkezelési és az eredmények disszeminálását érintő nehézségekkel néznek szembe a kutatók, így a közöttük kibontakozó eszmecsere érdemi és hatékony lehet. Az immár második alkalommal megrendezett konferencia bemutatta a civil társadalom szervezeteinek tapasztalatait, valamint a jogvédelem és szegregáció kérdéseit is alaposan körüljárta. A kutatás a jövőben – remélhetőleg – újabb tudósgenerációk bekapcsolódásával folytatódik.

Kulcsszavak: társadalmi együttműködés, hitéleti kezdeményezések, társadalmi felzárkózás, Eurochild 2024, Felzárkózó Települések program, nyelvi részvétel, determináció, karrierprofil-vizsgálat, etnikai adat, romák hozzáférése a közszolgálatához, romák és alapjogvédelem, szegregáció leküzdésének dilemmái

CONFERENCE REPORT ON THE “ROMA AND NON-ROMA:
THE FUTURE OF OUR COMMUNITIES IN THE CARPATHIAN BASIN II”
YOUNG RESEARCHERS’ CONFERENCE

Abstract

The Lőrincz Lajos Research Centre for Public Law organized a conference focusing on young researchers. Participants examined the shared future of

1 A tanulmány a Károli Gáspár Református Egyetem Kooperatív Doktori Programja (KDP) keretében, a Kulturális és Innovációs Minisztérium támogatásával készült.

Roma and non-Roma communities through a holistic and interdisciplinary approach that combined theoretical insights with practical experience. Researchers from seemingly distant academic fields reported on similar experiences, thereby contributing through their work to the successful cooperation, coexistence, and joint pursuit of truth by Roma and non-Roma communities. The conference presented the experiences of civil society organizations concerning cooperation between Roma and non-Roma communities. Within the thematic framework of determinism and science, participants engaged in discussions not only about their scholarly work but also about their personal involvement in the issues under consideration. Furthermore, by exploring questions of legal protection and segregation, the audience gained valuable insights into contemporary legal issues. The research initiative will continue in the future with the involvement of new generations of scholars.

Keywords: social cooperation; faith-based initiatives; social inclusion; Eurochild 2024; Catching-Up Settlements Programme; linguistic participation; determinism; career profile analysis; ethnic data; Roma access to public services; Roma communities and the protection of fundamental rights; dilemmas in overcoming segregation

Közösségeink békés együttélésének, gyarapodásának és igazságkeresésének záloga az egymás iránt tanúsított nyitottság, egymás megértése, a kitartó együttműködés, valamint a közös problémák megoldása. A közös értékek felfedezésén, a hitéleti közösségeken és kezdeményezéseken, valamint identitásunk közös formálásán keresztül mindannyian gyümölcsöztetni tudjuk közösen kapott talentumainkat.

A KRE Lőrincz Lajos Közjogi Kutatóműhely tagjainak (Prof. Dr. Rixer Ádám és Dr. habil. Móré Sándor Ph.D.) szervezésében „Romák és nem romák: közösségeink jövője a Kárpát-medencében II.” címmel, 2025. november 21-én fiatal kutatókra fókuszáló konferencia került megszervezésre a Károlyi-Csekonics Palota Báltermében.

A konferencia immár második ízben kötötte össze a különböző tudományterületeken dolgozó fiatal kutatókat egy közös cél, a romák és nem romák közös jövőjének holisztikus, interdiszciplináris, elméleti és gyakorlati tapasztalatokat ötvöző megértése érdekében. A hittudomány, jogtudomány, szociológia, szociális ismeretek és számos egyéb elméleti terület, valamint a gyakorlat képviselői közreműködésével a konferencia

jelentősen elősegíti a roma és nem roma közösség együttműködésének, együttélésének és közös igazságkeresésének sikerességét.

Prof. Dr. Rixer Ádám, a KRE ÁJK Lőrincz Lajos Közjogi Kutatóműhelyének vezetője köszöntőjében felvázolta a biennálé jellegű konferencia küldetését, a cigánysággal kapcsolatos kutatásokkal foglalkozó fiatal kutatók munkáinak összehangolását. A konferencia résztvevői látszólag egymástól távoli tudományos területeken is nagyon hasonló megismerési, tudományetikai, az eredmények nyilvánossággal történő megismertetése előtt tornyosuló, a letisztult beszédmódokkal kapcsolatos akadályokkal néznek szembe. Az esemény merített a szociális területektől a zenetudományon át az építészetből, szociológiából, jogtudományból, nyelvészetből is, így is elősegítve az eszmecserét, azonosítva a közös módszertani problémákat, megosztva az azokkal kapcsolatos válaszokat.

2023. november 1-jén került sor az előző, azonos elnevezésű rendezvényre, amelynek sikere rámutatott, hogy szükség van a párbeszédre, a résztvevők részéről is igény mutatkozott az együttműködés folytatására. Így az újabb tudósgenerációk belépésével is fennmarad az interdiszciplináris párbeszéd; ma már csak a tudományos eredmények egymást támogató közege biztosíthatja a komolyan vehető eredményeket. Kétévente újabb kutatók lépnek be, újabb témafelvetésekre kerül sor, ugyanakkor a folytonosság is biztosított. A Kulturális és Innovációs Minisztérium Kooperatív Doktori Programjának keretében megvalósuló események egyikeként a konferencia jelentősen hozzájárul nemcsak a romák, de a családok társadalomban betöltött szerepéről szóló gondolkodáshoz, diskurzushoz. Sőt, a munka folytatódik: az előadások tanulmánnyá formált változatai kötetben is megjelennek, valamint a Károli Gáspár Református Egyetem valamennyi hallgatója által felvehető jövőbeni kurzus is részben az itt elvégzett munkára és az itt kialakuló együttműködésekre épít.

A konferencia első szekciója a *civilség és együttműködés* problémakört járta körbe, bemutatva a civil társadalmi szervezetek romák és nem romák közötti együttműködésével kapcsolatos gyakorlati tapasztalatait, szakmai következtetéseit és javaslatait.

Patkás Rita, a Baptista Teológiai Akadémia felnőttképzésért felelős vezetője és oktatója, a Magyarországi Baptista Egyház Országos Cigánymissziójának missziói koordinátora „Hitéleti kezdeményezések a társadalmi felzárkózásért” címmel tartott előadást. A hit jelentős szerepet tölt be a társadalmi felzárkózásban, a cigány emberek életében tartós változás elérését segíti elő. A hitéleti kezdeményezések alapja a Szentírás, az egyház dolga örömhírt vinni

a szegényeknek (LK 4,18-19), és keresni azokat az eszközöket, amelyekkel a hiten keresztül eleven és hatékony módon lehet az életváltozást támogatni, és egyben az emberek lelkét megmenteni. Figyelembe kell venni a néprajzi, szociokulturális, területi különbségeket és sajátosságokat a támogatás során. El kell fogadni, hogy speciális gondoskodásra van szükség, együttérzéssel fordulva az elutasítottságot megélőkhöz, elfogadva a sajátos életformát, a család központi szerepét, megértve hitvilágukat, valamint a vallásosság és elvilágiasodás hatásait is. Folyamatos felelősségünk a bizalom építése, a hitéleti tevékenység holisztikus megközelítéssel való átgondolása; a különböző területeket, mint a gyülekezeti szolgálat, szeretetszolgálat, oktatás, iskolai nevelés, segítői tevékenység, társadalmi érzékenyítés, megfelelően össze kell hangolni. A segítségnyújtást sosem általánosságban, hanem felelősségünk tudatában, más perspektívát figyelembe véve, holisztikus megközelítéssel kell megvalósítani: megfelelő önvizsgálattal és elkötelezettséggel. 2012-ben a békési Cigány Módszertani és Kutató Központ megrendelésére publikáltak egy szociológiai kutatási eredményt, amely az egyházi missziós mozgalmak magyarországi cigányok között kifejtett missziós tevékenységének hatásáról szól, a keresztény cigány közösségeket vizsgálták a közösséghez való kötődés szempontjából. 20 000 megtért ember vett részt a kutatásban, 51 felekezet 168 gyülekezete. Több területen érték olyan hatások a megtérőket, amelyek a többségi társadalmi normákhoz való közeledést ösztönzik, és a megtérést radikális (életmódbeli, gondolkodásbeli) változások kísérik: a közösségek új tagjai olyan emberekkel kerülnek kapcsolatba, akiktől közösségi és viselkedési normákat tanulnak. Egy új identitás jön létre, a többségi társadalomhoz közelebb hozva a cigányságot; a változó identitás keretében a nem előnyös hagyományokat elhagyják, az előnyöket megtartják; azonban – tekintettel arra is, hogy az integráció sosem lehet asszimiláció – a változó identitás nem jelenti, jelentheti a cigány identitás megszűnését. A drogoktól, alkoholtól, dohányzástól megszabadulnak, javulnak a családi kapcsolatok, az erkölcsi felfogás, az életmód, a szokások, s mindez ösztönzően hat a munkavállalásra, tanulásra. A gyülekezet szintén integráló hatással bír, azok a bibliai tanításra alapozva formálják tagjaikat, belépéskor a tagok elköteleződnek; kiemelendő, hogy a vizsgálatba bevont megkérdezettek 62%-a vallja a Szentírás meghatározó erejét az életében. A megváltozott életű személyek máshogy fordulnak családjukhoz, környezetükre pozitív hatással bírnak, Istentiszteletre járnak, imádkoznak, Bibliát és keresztény irodalmat olvasnak, a Szentírás átformálja őket. Az új nyelvezet elsajátítása erőfeszítést igényel, önként vállalt folyamatos lelki egészségfejlesztésen

mennek keresztül. A gyülekezet ebben támaszt jelent a számukra, testvéri közösséget nyújt, reményt ad a jövőre, a túlvilágra, vigaszt, szeretetet, elfogadást, megértést, ösztönzést a tanulásra. A bibliai értékrendű gyülekezetben a másik életébe történő közösségi beleszólás elfogadott, így változnak az erkölcsi döntések, a szabadidős döntések, a párválasztás, a gondolkodás a házasságról és párkapcsolatokról. Az új identitás megjelenése magában hordozza a gyakran súlyos terheket hordozó, belső konfliktusokkal terhelt, elnyomott és tipikusan szegény közegben (kultúrában) formálódott cigány identitást, amely Isten szemén keresztül értékként látott cigány identitássá alakul át, motivációként szolgál a folyamatos fejlődéshez, a család, közösség, társadalom értékes tagjává váláshoz. Ha ez mégsem történik meg, vizsgálni kell, hogy hogyan sérültek valamelyik területen a megközelítési szempontok, hogyan torzultak az új meggyőződések. Terjeszteni kell a jóhírt, erre kell bátorítanunk egymást is, és ez a folyamat mindig a saját életünk, saját bensőnk rendbetételével kezdődik.

„Roma gyermekek hangja Európa-szerte” címmel adott elő Dr. Sváb-Reponi Felícia, a KRE ÁJK Doktori Iskolájának doktorandája, a Direkciónál Alapítvány szakmai vezetője. Az Európai Unió rendeletekkel, irányelvekkel, ajánlásokkal, a tagállamok monitorozásával és gyermekjogi stratégiákkal lép fel, főként a szegénységben, kirekesztettségben és szegregált körülmények között élő gyermekek helyzetén segítve. A gyermekjogi stratégiák 3-4-5 évre előre meghatározzák a kiemelt célokat. A Eurochild az ENSZ gyermekekkel kapcsolatos céljai és a fenntartható fejlődési célok (SDGs) megvalósítására jött létre 2004-ben mint az Európai Unió gyermekek védelmére szolgáló ernyőszervezete. Egész Európán átível a tevékenysége, csatlakozhatnak hozzá civil szervezetek, szakemberek, tevékenységében részt vesznek államok, az egyes államokon belül tevékenykedő tagszervezetek jelentéseket készítenek, amelyek alapján a Eurochild ajánlásokat és felméréseket készít. Az Európai Gyermekgarancia program 2019-ben jött létre, küldetése a gyermekszegénység leküzdése három fázisban (feltérképezés, modellprogramok kidolgozása, programok megvalósítása). Céljai között szerepel a minden gyermek számára korai fejlesztéshez és gondozáshoz való hozzájutás, a megfelelő és ingyenes oktatás, egészséges étkezés, megfelelő és ingyenes egészségügyhöz való hozzájutás, megfelelő lakhatás biztosítása. A fókuszterületeket monitorozással ellenőrzi, valamint a tagállamok és tagszervezetek két évente jelentést készítenek. Az Európai Unió szakmai és támogatásbeli segítséget nyújt. Az EURoma Hálózatnak 15 tagja van, kifejezetten a roma integrációért felelős közintézmények vesznek benne

részt. Az Európai Bizottság partnerként működik közre, célja a társadalmi befogadás, a diszkrimináció elleni küzdelem, a nemzetközi együttműködés, a tudásmegosztás, a szakmai fókuszú politikai részvétel erősítése és javaslatok megfogalmazása a roma közösségek és szervezetek érdekében. A „Roma gyermekek hangja Európa-szerte” a Eurochild gyermekekkel kapcsolatos 2024/2025-ös jelentéséhez kapcsolódó kutatás eredménye. A becslések szerint Európában a roma népesség lélekszáma 10-12 millió fő, 80%-a szegénységnek, társadalmi kirekesztésnek kitett. Sok roma közösségben harmadik világbeli körülmények uralkodnak, sokan folytatnak vándorló életformát, vagy teljesen szegregált körülmények között élnek. Magyarországon 400 000 gyermek mélyszegénységben él, 80-90%-uk roma származású, többségük szegregátumban él. A munkanélküliség a roma népesség körében 60%. A jelentés elemzése rámutat, hogy a roma gyermekek sokszor nem kapnak elég hangsúlyt a jelentésekben, sokszor hátrányos helyzetűként kezelik őket, de nem kifejezetten a roma gyermekek helyzetét vizsgálják. Korlátozott az átláthatóság a felzárkóztatásra kapott források felhasználásában. Az evaluációs módszerek hiányoznak, etnikailag érzékeny és jogilag biztonságos adatgyűjtésre van szükség. Alacsony az intézményi koordináció, együttműködések kialakítása és civil szervezetek bevonása szükséges. Nincsenek hatékony megoldások a szegregált körülmények közt élő gyermekek és a szegregált települések felzárkóztatására. A civil szervezetek összekötő szerepet játszanak a szegregált roma közösségek igényei és a hatóságok között, képviselik a kiszolgáltatott gyermekek jogait, mozgásterüket sokszor jelentősen befolyásolják a politikai döntések (kivéve Olaszországban, ahol a gyermekvédelem és a felzárkóztatás területe független az aktuális politikai irányoktól). Kevés civil és kormányzati együttműködés jön létre, de ahol létrejön, ott hatékony. A jelentés szakpolitikai ajánlásai között szerepel, hogy a kormányzatoknak aktívan védeniük kell a civil szervezetek működését: valós civil szervezetekkel történő rendszeres konzultációkra, valamint hatásmérési és döntéshozatali folyamatokba való bevonásra, továbbá hosszútávú támogatások kiépítésére van szükség.

Böröcz Livia, a Magyar Református Szeretetszolgálat szolgálatvezetője bemutatta az együttműködési sajátosságokat a „Felzárkózó települések” program megvalósítása során. A 1404/2019. (VII. 5.) Korm. határozat a „Felzárkózó települések” hosszútávú programjának megalapozásáról felsorolja a 300 kiválasztott települést, amelyek tekintetében változást szeretnének elérni. Évente 60 település csatlakozott a programhoz, interjúkat készítettek, szociális diagnózist állítottak fel, azonosítva azokat a lényeges

tényezőket és beavatkozási pontokat, amelyek szükségesek az érdemi változáshoz. Az ideális az lett volna, ha minden szervezet belép már a 10 éves időszak elején, ez azonban nem volt lehetséges gyakorlati okokból. 5 nagy karitatív szervezet kezdte meg a szolgálatot, az egyházi civil szervezetek közreműködésével. A program komplex beavatkozású, interdiszciplináris, a támogatás a kismamák segítségétől és a korai gyermekkortól megindul. A segítségnyújtás egyik első beavatkozási területét a családalapítás előtt álló fiatalok, kisgyermeket nevelők és a kismamák támogatása jelentette. A program nem kifejezetten csak a romákra fókuszál, hanem egy komplex szociális program a felzárkózó térségek részére, azonban a roma családok fókuszban vannak, és missziós tevékenység kapcsolódik hozzájuk. Az első három év során hazai forrásokból horizontális, interdiszciplináris megközelítéssel, gazdaságfejlesztéssel, lakhatási programokkal érték el kézzel fogható változásokat, majd a további célok meghatározása mellett európai uniós forrásokkal dolgoztak. Diagnózis alapú működéshez visszatérve azonosították, hogy mely településeken milyen különbségek, megoldandó problémák vannak. A 300 érintett település jellemzően Magyarország észak-keleti és déli részén található. A Magyar Református Szeretetszolgálat is nagyjából ezt az ívet követi, de főként az észak-keleti részen van jelen, és a nagyobb református közösségekhez, intézményekhez is kapcsolódóan fejt ki a tevékenységét. Az egyes szervezetek mind rendelkeznek sajátosságaikból fakadó többletértékkel, amely segíti munkájuk sikerességét. Általában kialakul egy jó együttműködés a helyi diakóniával, a helyi önkormányzatokkal, polgármesterekkel. Ha megjelenik egy karitatív szervezet, akkor elsősorban a rövidtávú adományozást (például ruhabörzét, vagy csomagosztást) várják tőle, ugyanakkor a program keretében inkább a hosszútávú fejlesztési programokra fókuszálnak. A szervezetek segítséget nyújtanak krízishelyzetekben lévők számára is a program keretében, de elsősorban a közösségi revitalizációra, kapcsolatok kiépítésére, a hátrányos helyzetben lévő emberek önmagukról való gondoskodási képességének megerősítésére ('hal helyett háló') fókuszálnak. Sokszor okoz problémát a szervezetek számára, hogy nincs kiépült közösségi tér a fiatalok számára, nincs táncház, képzőprogram, szabadidős tevékenységeket elősegítő program, összejárás, kisközösség stb. Időnként az érintettek mentális állapotára is tekintettel kell lenni. Ezekben a térségekben sokszor nehézséget okoz az elvándorlás is, ugyanis, aki elhagyja a közösséget továbbtanulás céljából, az általában nem tér oda vissza. 2019 óta sikerült feltárni és azonosítani azokat a speciális módszereket, amelyek alkalmazásával ha-

tékonyan támogatható az érintettek saját szakmai munkája. Emellett az elmúlt időszakban már módszertani segédanyagok és képzési programok is rendelkezésre állnak. Református sajátosság, hogy a világin kívül az egyházi önkormányzat is partner. Remélhetőleg 2029 után a gyülekezetek a missziót tovább folytatják és a közösségek tovább épülhetnek. Felrajzolható egy olyan életútkísérő ív, amelynek keretében az érintettek folyamatos támogatásban részesülnek intézményen belül és azon kívül egyaránt. A segítségnyújtás a koragyermekkorai fejlesztést biztosító gyerekháztól indul, majd a háromszintű oktatási rendszeren keresztül folytatódik, kiegészülve a gyülekezeti közösségekben való részvétel lehetőségével is. A program a gyermekek és fiatalok támogatását már egyéves kortól kezdődően, egészen a 19 éves kor feletti életszakaszig végigkíséri. Összességében kialakult egy jó minta az együttműködésre, amelyet folytatni érdemes.

„A Duj Dzséne – Ketten nyelvészeti etnográfiai folyóirat bemutatása” című előadásában Szakál Sára, a KRE BTK ötödéves nyelv és kultúra – magyar szakos hallgatója a folyóiratkiadásról, valamint fordítói tevékenységről és a nyelvi részvétel (*linguistic citizenship*; Christopher Stroud és Heltai János Imre irodalma alapján) koncepciójának ötvözéséről beszélt konkrét kutatásokból, folyóiratkiadásból, együttműködésekben fakadó tapasztalatai alapján. A geopolitikai délen kidolgozott elmélet fókuszában a beszélő hangja és ágenciája áll, célja a nem sztenderd beszédmódokra való sikeres támaszkodás. A nyelveket nem lehatárolóként megragadó, hanem a beszélő cselekvőképességére fókuszáló megközelítésben nem egy sztenderdizáló folyamat a cél, hanem az, hogy bizonyos terekben a beszélők, akik nem sztenderd beszédmóddal rendelkeznek, gyakorolhassák nyelvüket, és arra sikeresen támaszkodhassanak. Az előadó által bemutatott kutatás helyszíne Tiszavasvári, Szabolcs-Szatmár-Bereg területén, egy 4000 fős roma és 2000 fős kétnyelvű szegregált közösségben a város peremén. A helyi kétnyelvű és a többségi társadalom között egyfajta függőségi helyzet alakult ki, oktatási és egyéb szempontból is korlátozottak a városi életbe való bevonódás lehetőségei. A többségi nem roma csoport által stigmatizáltak a roma csoport beszédmódjai. 2014 óta kutatócsoport kutatja a nyelvészeti-etnográfiai vonatkozásokat, munkájuk során a mindennapi társas, szituatív és nyelvi gyakorlatokra építenek. A helyben együttműködő romák nem kutatótként, hanem aktív közreműködőként (részvételiség) jelennek meg, és mindenki releváns tudással járul hozzá a kutatási folyamathoz. 2016 óta egy romani mesekönyv négy változatban került publikálásra, 2023-ban sokszerzős kötet jelent meg *Translangua-*

ging for equal opportunities címmel. A folyóirat félévente jelenik meg, szerkesztését tiszavasváriak végzik. A kiadvány reflexióra invitálja a város lakosságát, és a roma-nem roma együttélési mintákat állítja középpontba. Megszólítja egyaránt a roma kétnyelvű közösséget és a többségi nem roma társadalmi csoportot. A civil kutatótársakkal havonta találkoznak egy workshop keretében, a szerkesztőségi munkát is elvégezve. Eddig 3 szám jelent meg, egy-egy központi téma köré szerveződve: otthonkérés, megélhetés, valamint sztereotipizáló gyakorlatok felülírása témában. Tudományos szövegek jelennek meg, köztük interjúk, visszaemlékezések, reflexiók, kollaboratív írások. Nem cél a konszenzuális értelmezési keret elérése, egy probléma több szempontból is megvilágításba kerülhet. Így olyan kérdések is felmerülnek, minthogy a szegregáció szándékos-e, a településbővülés következménye-e. A cikkek főleg magyar nyelven folyó diskurzusra épülnek, sok kétnyelvű kutató inkább a magyar nyelvet használja, így a negyedik számtól kezdődően igyekeznek jobban megjeleníteni a romani nyelvet. A nyelvi részvétel azonban minden folyamatban jelen van, igyekeznek a fordításokban is megőrizni a szerzői hangokat, azonban nehéz a helyi és a tudományos hang összehangolása, valamint az előfeltevésekkel való érzékelés és az etnográfiai tapasztalatok, helyszíni gyakorlatok közötti feszültség kezelése. Összességében a sikeres együttélés mikrokerete jött létre a kutatások keretében, amelyben nem idealizálnak, de van folyamatos vita, reflexió, és ez létre tudja hozni a nyelvi részvétel koncepcionális terét.

A konferencia második szekcióját Prof. Dr. Rixer Ádám elnökölte, a résztvevők a determináció és a tudomány témaköréhez kapcsolódó értékes előadásokat hallgathattak meg. A szekció keretében nemcsak a tudományos munkáról, hanem a személyes érintettségéről is diskurzus alakult ki.

Szabó Henriett, a Debreceni Egyetem Néprajztudományi és Muzeológiai Intézetének egyetemi adjunktusa a determináció hatása a roma és nem roma együttélésre témában tartott előadást. Röviden bemutatta a roma szakkollégiumi hálózat intézményeinek általános működését, valamint azt a munkát, amelynek keretében elméleti és gyakorlati antropológiai kutatásokkal és terepkutatásokkal foglalkoznak, továbbá kifejtette, hogy az AntRom Filmműhelyben általuk készített dokumentumfilmeket keresztül is közvetítik kutatási eredményeiket. A magyarországi cigányság társadalmi helyzetének bemutatására, valamint az uralkodó előítéletekkel szembeni küzdelemben hatékony eszköznek bizonyulnak a filmek. A Kisvilágok sorozatban kilenc filmben 2018-tól kelet-magyarországi települések kortárs

társadalmi folyamataiba engednek betekintést az etnikai együttélés lokális formáit bemutatva. A filmekben kiemelt társadalmi kérdések, összetettebb kérdéskörök is megjelennek. A cél, hogy az új egyetemisták minél szélesebb körben tájékozódjanak, megismerjék az összetett problémákat, és másoknak is ajánlani tudják a filmeket felhasználásra. Több egyetem a kötelező tananyagba is beépítette filmjeiket. Kiadtak felsőoktatási tankönyvként is funkcionáló könyvet is, használati útmutatóval ellátva, átfogó ismeretet adva az érintett településekről. Bemutatják, hogy 'kik vagyunk': a roma származású egyetemisták élettörténetét, valamint azt, hogy az előítéletekkel hogyan küzdöttek meg. Többen gyermekvédelmi szakellátásból egyetemre érkező fiatalok, nagyobb számban jelennek meg ilyen háttérrel rendelkező hallgatók is náluk. Összességében a roma diskurzust uraló romakép problémás. A legtöbb tudományos írás témaköre az iskolázottság, a depriváció, a munkavállalás, a szegregáció, izoláció, amely lényegében elicitációt valósít meg. A hazánkban élő roma közösségek társadalmi helyzetének megértése az előfeltétele annak, hogy a sztereotípiák és a hátrányos megkülönböztetés háttérbe szoruljon. Sokan csak másodkézből vett információk alapján alkotnak véleményt, és egyfajta általánosítás, homogenizáció jellemző, a társadalmi többség determinálja a magyarországi roma népességet, amiatt egyfajta előítéletesség figyelhető meg. A cigányság és a többség kölcsönös egymásról alkotott képe, tudása nem a közös megértésen alapul, idegenként kezelik egymást. Az előítéletek pedig közösségi és egyéni szinten determinálják a romák lehetőségeit. A roma nők helyzetét pedig több kutatás vizsgálja, mint a roma férfiakét. Az előadás keretében bemutatta egy Rajmund nevű roma férfi élethelyzetéről szóló munkájukat, amelyben egy szociálpedagógus diplomával rendelkező értelmiségi roma, önálló háztartásban élő férfi, aki etnikailag vegyes párkapcsolatban él, és a családja támogatását háta mögött tudja, hogyan küzdött meg az előítéletekkel. Hodászon nőtt fel, ahol a népesség több mint 63%-a roma, szerető családi környezetben, azonban édesanyját tízévesen elvesztette, apja börtönbe került. Az iskolában folytonos kirekesztésben és diszkriminációban volt része. Ezek a jellemzők már külön-külön is determinálhatják az érintett lehetőségeit, szocializációs folyamaton keresztül, visszajelzésekkel hátrányos elbánnásban részesült. Egyszer szállodai recepciós munkahelyi jelentkezésére közölték, hogy "egy magyar család kifordulna, ha látná a recepcióban." Az interszekcionális hátránytényezők külön és együttesen is determinálhatják az ember életét. Rajmund végül a folyamatos megküzdés narratívájával

sikeresen elvégezte az egyetemet, és szociálpedagógusként helyezkedett el. A küzdelem maga egy lezárható folyamat, de a rasszista sztereotípiák megismétlődhetnek. Az antropológia feladata, hogy az ilyen és ehhez hasonló eseteken keresztül láthatóvá tegye a valós helyzetet, és hangot adjon a kevés eséllyel rendelkezőknek. Kijelöli azokat a témákat, amelyekről a kortárs roma-nem roma együttélés kapcsán beszélnünk kellene, és hozzájárulhat az etnikai együttélés minőségével kapcsolatos szakpolitika kialakításához, újradefiniálja a frazeológiát, a determinációt, és ezáltal végső soron a roma és nem roma együttélést magát.

Lakatos Róbert rendőr, százados, az NKE Rendészettudományi Doktori Iskolájának doktorandusza a roma származású rendőrök karrierprofiljának vizsgálatáról beszélt a konferencián. A roma származású rendőrök karrierjének előrehaladása a gyakorlatban sokszor sziszifusznak tűnik. A probléma gyökereit magyarországi és amerikai összehasonlításban vizsgálta, többek között Charles Q. Brown nyugalmazott tábornok munkáira hivatkozva. A két ország más társadalmi beállítottságú, más kultúrával rendelkezik, mások az anyagi lehetőségeik. Brown négy csillagos tábornok és a világ vezető hatalma hadseregének főparancsnoka. Figyelemre méltó, hogy hogyan tud egy etnikai kisebbséghez tartozó négycsillagos tábornok szolgálni az Egyesült Államokban, míg Magyarországon hasonlóra nincs példa. Önbevallás alapján Magyarország népességének 10%-a cigány származású, egymillió emberről van szó, amely jelentős arány a társadalmon belül. Egy társadalom akkor működik megfelelően, ha reprezentálja a benne élő személyeket, így nagyjából az ügyvédek, orvosok stb. 10%-a roma származású kellene, hogy legyen. Ekkor valósulna meg, hogy mindenki ugyanolyan feltételekkel néz szembe. Azonban egy átlagos építkezésen 80%-os arányban vannak jelen romák. Van tehát egy Magyarországon élő népcsoport, amely a jövedelmi mérőszámoknak csupán az alsó két szegmensében jelenik meg, jóllehet az Egyesült Államok példája is azt mutatja, hogy a probléma megoldása lehetséges. Miben tér el a két ország gondolkodásmódja? Az amerikai filmek nem csak szórakoztatást szolgáló filmipari termékek, hanem az amerikai értékeket is bemutatják, így például minden jelentősebb háborús eseményről készült film, amely a demokráciát fokmérőjeként is funkcionál. Az amerikai filmeknek sokszor egy etnikai kisebbségből származó személy a főhőse, akinek elveszik a jelvényét, az ügyet is elveszik tőle, de ő a tehetségére építve mégis nyomoz, és lerántja a korrupcióról a leplet, megoldja az ügyet, tisztára mossa nevét, és közben még a felettese, a rendőrfőnök is egy megnyerő, jószívű,

kedves ember. Ezzel szemben a magyar filmekben nem látunk magas rangú rendőröket, valamint a rendőrségi állományban is alig szolgálnak roma származású emberek. A magyarországi helyzet elemzéséhez túl kell lépni azon a megközelítésen, hogy 'miért nem megy rendőrnek, orvosnak stb., van lehetősége', hiszen a probléma nem egy formális tilalomban keresendő, hanem, hogy a rendőrség kötelékében képes-e valaki sikeres pályázatot beadni, valamint a rendszerbe belépve a rendszer 'veszélyként' kezeli-e, vagy felkészült személyként. Sok a nehezítő tényező a gyakorlatban. Nem az érintett személyekkel, hanem a társadalmi mobilitás működésének nehézségeivel van probléma, amennyiben a társadalmi mobilitás ára túl magas, az osztályváltás súlyos költségekkel jár, ez az üvegplafon jelenik meg a rendszerben. Szabó-Morvai Ágnes a 2023-as Munkaerőpiaci Tükörben figyelemreméltó következtetésre jutott: a munkaerőpiaci mobilitás nem-hogy javul, hanem egyre inkább gyengül. A Bereményi – Durst – Nyíró által szerkesztett Társadalmi mobilitás ára című könyv leírja annak jelenségét, hogy túl magas a cigány származású személyek esetében a társadalmi mobilitás ára. A társadalmi kitörésen dolgozó személyek igyekezete hatással van a kapcsolataikra is, nehezebben találhatnak párt, a kitörést pedig a bérezés nem segíti elő kellő mértékben (így például a rendőrségi bérezés sem elég magas ehhez). Mindeközben első generációs diplomásként egy roma rendőr bizonyítani akar, így háromszor annyi dossziét igyekszik leadni, ami egyre inkább leterheli, ez szintén egy költség. A kisebbségi rendőr üvegplafonnal néz szembe, látja az előrelépési lehetőségeket, de nem tudja elérni. A lakhatási költségek növekedése szintén emeli a leszakadást. Az előadása végén Lakatos százados bemutatta a Stephen Lawrence-gyilkosság példáját. Egy fiatalember rasszista emberölés áldozata lett. A rendőrök bandák közötti vitaként könyvelték el, és nem végezték el az első három napban az eljárási cselekményeket, amelyek nem pótolhatók, felmentették az elkövetőket, akik egymásra vallottak a tárgyaláson. A társadalmi felháborodás nyomán azonban 20 évvel később DNS minták alapján megoldották az ügyet. Az ügy hatására 1998-ban megrendeltek egy kutatást, amely feltárta az intézményi rasszizmust, és 1131 rendőri karrierprofilt összegyűjtve megnézték, hogy kiket ért hátrányos megkülönböztetés, így végül számos érintett kisebbségi rendőrt előléptettek, akik erre már korábban rászolgáltak volna.

Kovács Szitkay Eszter, az ELTE TK Jogtudományi Kutatóintézet, valamint az NKE Rendészettudományi Doktori Iskola munkatársa az etnikai adatról végzett kutatását mutatta be. Az etnikai adat bűvópatakszerűen bukkan

fel és tűnik el, sok következtetlenség figyelhető meg az etnikai adatok körében, 'van is, nincs is'. Van lehetőség Magyarországon etnikai adatok gyűjtésére, de szűk körben és szabályok között, ugyanis kiszolgáltatottabb helyzetet eredményeznek az érintettek számára; mégis, a gyakorlatban nem következetes a szabályozás. A fogalomhasználat sem egységes, tekintve a faj, etnicitás és nemzetiség fogalmait. Az Infotv. 4. §-a és 5. §-a is szabályozza, az Avtv. szenzitív adatot említett, a 15/1991 Alkotmánybírósági Határozat szintén. A 2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szigorú kereteket határoz meg az etnikai adatok gyűjtésére, valamint a törvény meghatározza az „etnikai származásra utaló ... személyes adat” fogalmát. A bűnüldözés, igazságszolgáltatás és büntetés-végrehajtás keretében ilyen adatot nem rögzítenek kifejezetten, az eljárás alanyai azonban mind generálhatnak ilyen adatot, vagy akár tényállási elemként is felmerülhet rögzítésük. Az ügy megindulásakor az ügyfelvételi lapnál nincs külön elem arra, hogy szükség esetén rögzítsék az ilyen adatot, holott az eljárásban résztvevők elmondása szerint fény szokott derülni ilyen adatokra. A 2013. évi LXXXVIII. törvény a körözési nyilvántartási rendszerről és a személyek, dolgok felkutatásáról és azonosításáról „faji eredetre való utalás”-t alkalmaz, holott az emberi faj egy egységet képez, amely bizonytalanságot eredményez a körözött személy faji eredetére utaló különleges adat megfogalmazásából fakadóan. Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége az etnikai profilalkotás kapcsán megállapította, hogy végrehajthatók a gyanúsítottak őrizetbevételét szolgáló vizsgálatok. A faj fogalom túl általános, félrevezető, diszkriminatív gyakorlathoz vezet az ügynökség szerint. Az összesített és az egyéni konkrét esetben jelentkező adatok, a prediktív rendészet és automatizálást alkalmazó igazságszolgáltatás módszerek és szoftverek – amelyek a rendvédelmi szervek számára nyújtanak segítséget – a bűncselekményekről, bűnözésről gyűjtött adatokkal alkotnak adatbázist. Az adatok feldolgozásával valósítják meg a célokat, a profilalkotást, beleértve az etnikai profilalkotást is. Az adatgyűjtés hiányából torzulások fakadhatnak: problémát jelenthet az is, ha nem áll rendelkezésre adat, ugyanakkor az adatkezelés maga is számos kérdést vet fel. A gyűlölet-bűncselekmények esetében előfordulhat, hogy maga az áldozat sem érzékeli, hogy ilyen típusú bűncselekmény sértettjévé vált. Emiatt egyes esetekben a cselekmény testi sértésként kerül minősítésre, noha indokolt lenne gyűlölet-bűncselekményként értékelni. A rendőrségi protokoll célja, hogy segítse a rendvédelmi szerveket annak megállapításában, mely tényállás alkalmazandó, és ezáltal elkerülhető legyen az

alulminősítés. Ezt szolgálja a 30/2019. (VII. 18.) ORFK utasítás is, amely iránymutatást ad a rendőrök számára az ilyen esetek felismeréséhez és kezeléséhez. Az utasítás kitér arra is, hogy milyen adatok – így különösen szenzitív vagy etnikai adatok – rögzíthetők, továbbá felveti annak kérdését is, hogy egy kívülálló meghatározhatja-e más személy etnikai hovatartozását. Ez ugyanis sértheti az önazonossághoz és az önmeghatározáshoz való jogot. A 27/2011. (XII. 30.) ORFK utasítás a multikulturális környezetben végrehajtott rendőri intézkedésről szól, azonban nem nevezi meg, hogy milyen etnikumra vonatkozik, valamint a jogszabály fogalomhasználata sem konzekvens. Összességében tehát az etnikai adat kérdésköre önmagában is intenzív vitát vált ki, azt az adatbázisok hibásan és következtetlenül kezelik, az sem egyértelmű, hogy mikor és hogyan lehet rögzíteni – a rendőrök számára nehéz a gyakorlatban a következtetlen szabályozást betartani. Az etnikai adatok gyűjtésének betiltásával 'kiöntjük a fürdővízzel a gyereket', azonban az alulról jövő kezdeményezésekkel és közös munkával érdemi eredményeket lehetne elérni, amit jól mutat a gyűlöletbűncselekmények elleni indikátor lista is.

A romák hozzáférése a közszolgáltatásokhoz témában Kovács Dezmónia Mária szakkollégista, a Phiren Amencia nemzetközi elnökségének tagja adott előadást. Egy széles körű, többségében roma fiatalokat bevonó kutatásban vesz részt, amelyet Daróczi Gáborral együttműködésben valósít meg. A kutatás keretében kérdőíves felmérést végeznek: egy előre kialakított struktúra és betanult módszertan alapján húsz roma fiatal közreműködésével járják a magyarországi roma közösségeket. A kutatás célja annak feltérképezése, hogy a felzárkózó települések program, valamint a vidékfejlesztési folyamatok hatására milyen helyzetben vannak jelenleg ezek a közösségek, továbbá milyen problémák és hiányosságok azonosíthatók. A kutatás keretében arra voltak kíváncsiak, hogy a roma fiatalok miként vélekednek a programok eredményességéről. Céljuk az volt, hogy megértsék a közösségeket érintő problémákat, és azokat hitelesen közvetítsék. 29 településen jártak, öt településre pedig több alkalommal is visszatértek. Tapasztalataik alapján az óvodai nevelésben korlátozott volt a hozzáférés, valamint problémák adódtak sokszor az egészségügyi ellátással, ivóvízzel, internet-hozzáféréssel kapcsolatban. A közösségi terek sem működtek megfelelően, valamint a rendszerekbe vetett bizalom szintje is nagyon alacsony. Sokszor négy településre jut egy orvos, két órát rendel, nem vizsgál ki minden panaszt. A nagyobb, közelebbi kórházba sokszor órákat kell utazni, még a kötelező és alapvető szűrővizsgálatokhoz is. A

sürgősségi ellátás kapcsán sokszor nehézséget okoz, hogy még a mentősök sem találhatnak oda könnyen az adott településre. A településekről pedig sokan elköltöztek a nagyvárosokba vagy külföldre. Van példa olyan iskolára, ahol az elsőől negyedik osztályig összevonták az oktatást, és egy tanár oktatta őket, annyira kevés gyerek volt. Mindeközben gyerek- és tanárhány is volt egyszerre. A roma közösségek nagy arányban érintettek, sokszor gyógyszerár nélküli településeken laknak. A falvakban lakók problémái azonosak, nem tudják, hogy hol találnának munkát, hogy jutnak el a kórházba. Mindezt a roma közösséget érintő intézményi rasszizmus súlyosbítja. A hozzáférés hiánya strukturális okokra vezethető vissza, ördögi kör jön létre, amelyben rendszerszintű és inkluzív növekedés és összehangolt cselekvés szükséges. A Felzárkózó Települések Program jelentős változást ért el ezen a téren. Ajánlásaik között megfogalmazta, hogy az alulról felfelé ívelő közösségépítésnek nincs hagyománya, jelentős a bizalmi hiány és a megoldásokat ennek ellenére kell megtalálni. Az egyenlő hozzáférés és a közösségi érdekérvényesítés hagyománya is hiányzik. Sokak számára a helyi elhelyezkedés és a megfelelő képzés is probléma, főleg, ha az általuk kitanult mesterséghez kapcsolódó munkalehetőség megszűnik, s ezért hagyják el a településeket. A roma közösségeket képessé kell tenni arra, hogy megerősödjön az alulról szerveződő, civil alapú kezdeményezések és fellépések szerepe.

A konferencia harmadik szekciója a jogvédelem és szegregáció kérdéseivel foglalkozott, amelynek keretében értékes jogi elemzéseket hallhattunk a hatályos jog köréből. Levezető elnöke Dr. habil. Móré Sándor volt.

Cservák Csaba professzor, a KRE Alkotmányjogi és Egyházjogi Tanszékének vezetője, és Lajos Edina, a KRE ÁJK DI doktorandája a cigányság felzárkóztatását vázolta fel az alapjogvédelem nézőpontján keresztül. Bemutatták, hogy a nemzetiségi szabályozás módosult 2011-ben, és ennek keretében vitát váltott ki a nemzetiség szó alkalmazása a kisebbség helyett. A nemzetiségek többletértéket tudnak hozzáadni a társadalomhoz. Alapvető fontosságú a hátrányos megkülönböztetés tilalma. Felvázolták, hogy a hazánkban élő cigányságot három csoportra oszthatjuk: a magyar cigányok, oláh cigányok és beás cigányok. Kiemelték továbbá a különböző nyelvjárások jelentőségét, így például, hogy a beások által beszélt nyelv a roma egy archaikus, különleges változata. A közéletben időről időre felmerül a kérdés, hogy a 'cigány' vagy a 'roma' elnevezés tekinthető-e sértőnek, illetve melyik fejezi ki inkább a tiszteletet a közösség iránt. A 'roma' szó jelentése ember, ezért az új szabályozás is ezt a megnevezést alkalmazza.

Ugyanakkor a többségi társadalomban sokan a 'roma' kifejezést távolságtartóbbnak érzik, míg a 'cigány' megnevezést személyesebbnek, befogadóbbnak tartják. A cigányság kultúrája – különösen a magyar nótához és a cigányzenéhez kapcsolódó hagyományok – nemzetközi szinten is jelentős hatást gyakorolt. Ennek megőrzése és a jövő generációi számára történő továbbadása kiemelt jelentőséggel bír. A roma kisebbségvédelem keretében figyelembe kell venni a többi magyarországi kisebbség helyzetét is, a nemzeti kisebbségek védelme az egész jogrendszert áthatja. Első kérdés, hogy egy államban létezik-e a nemzeti kisebbségek védelmének rendszere. Magyarországon egyedülálló módon létezik az alapvető jogok biztosa Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó helyettese. Nemzetközi kitekintésben az Egyenlő Bánásmód Hatóság, vagy valamilyen hasonló intézmény létezik, így például Franciaországban is, azonban nincs kifejezetten nemzetiségi ombudsmani intézmény, amely a francia példa esetén többek között a francia politikai nemzet hagyományából is ered. A nemzetiség fogalmának meghatározásával a jogalkotó célja az volt, hogy őrizték, védjék a nemzetiségek hagyományait és a szabályozás 13 nemzetiségnek biztosította ezen jogállást. A törvény megfogalmazása szerint a Magyarország területén legalább egy évszázada honos népcsoport, ha megfelel a törvényi feltételeknek, nemzetiség. A törvény 148. §-a úgy fogalmaz, hogy "kezdeményezheti a nemzetiség Magyarországon honos népcsoporttá nyilvánítását," amely kodifikációs pontatlanság, hiszen egy nemzetiség vagy honos, vagy nem. Álláspontjuk szerint érdemes lenne megvitatni, hogy szükséges-e további nemzetiségi kategóriák bevezetése. A határt a diszkrimináció tilalma képezi, a kérdés az, hogy új kategóriák bevezetésével, és előnyben részesítéssel kit részesítenénk hátrányban. A cigányság, romaság tekintetében is felmerülhet, hogy szükséges-e további kategóriák megalkotása a hatékonyabb képviselő és jogvédelem érdekében, valamint a parlamenti képviselői rendszer átgondolása is szükséges lehet. Mindemellett a jövőben egyre több népcsoport felelhet majd meg a 100 éves időkorlátnak (olaszok, törökök, kínaiak esetén felmerül, hogy meghaladták-e már a 100 évet). Felmerül továbbá a kettős identitásúak helyzetének vizsgálata, például görög-cigány identitás kérdése. Erdélyben is fontos a roma identitás. Nicolae Ceaușescu alatt üldöztetés alatt álltak a magyarok, az ottani romák a magyarsághoz számították magukat, de fontos volt roma identitásuk, cigányságukkal összefüggő jogi védelmük is. Az 1920-as években jelentős kivándorlási hullám indult Magyarországról Mexikóba, amely rengeteg magyar cigányt érintett, az ottani cigányokat

ungaronak nevezték, egy tekintet alá vonva a magyarságot és cigányságot. Ez is mutatja a közös örökséget, történelmet. Az előadók arra is rámutattak, hogy minden, akár a televízióban megjelenő negatív példát is kiemelt figyelemmel és kellő kritikával szükséges vizsgálni, különösen akkor, ha a cigányság jogvédelmével összefüggésben társadalmi problémák merülnek fel. Összegzésként megállapították, hogy a cigánysággal kapcsolatos pozitív diszkrimináció jogi szabályozása önmagában nem elegendő. A kisebbségvédelemnek túl kell mutatnia a pusztán normatív kereteken: szükség van a tevőleges állami szerepvállalás erőteljesebb megjelenésére, a civil szféra aktív közreműködésére, a példamutató roma személyiségek támogatására, valamint a különösen kiszolgáltatott helyzetben lévő emberek védelmére annak érdekében, hogy a jog és az erkölcs egységesen érvényesüljön.

A Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló keretegyezmény érvényesülését Közép-Európa országaiban a roma kisebbség szemszögéből járta körbe Farkas György, a KRE ÁJK Alkotmányjogi és Egyházjogi Tanszékének egyetemi adjunktusa. A Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló keretegyezmény a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája mellett a kisebbségek védelmének egyik fő pillére, amelyet előadásában Farkas a romák szempontjából elemzett. Ez az első jogilag kötelező multilaterális egyezmény, amely kifejezetten a nemzeti kisebbségek védelmét szolgálja. A történelmi, társadalmi hagyományok és állami érdekek ütközése miatt nemzetközi kisebbségi jogi egyezményt elfogadni nehéz, így ezen egyezmény elfogadása jelentős lépés volt. Az egyezmény célja, hogy olyan elveket fogalmazzon meg, amelyek betartásához az államok kötik magukat, ugyanakkor mozgásteret hagy számukra arra nézve, hogy miként töltik ki ezeket tartalommal. Így nem konkrét jogi kötelezettségeket, hanem pozitív jogi, nemzetközi jogi köntösbe foglalt alapelveket fogalmaz meg. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága mellett működik a keretegyezmény tanácsadó bizottsága, amely véleményeket készít az egyes államokról. A keretegyezmény minden cikkét tételesen ellenőrzi, és ötéves ciklusokban vizsgálja az államok gyakorlatát. Jelenleg a részes államok többségénél a 6. ellenőrzési ciklus zajlik. A tanácsadó bizottság részletesen vizsgálja az egyes államokban a kisebbségek jogainak érvényesülését, valamint konkrét felhívásokat címez részes államoknak. A keretegyezmény ellenőrzési mechanizmusa jelentős mértékben emeli a jogi védelem színvonalát. A jogfejlesztést, jogi érvényesülést ellenőrző szerv véleményeiben kemény megállapításokat fogalmaz meg az egyes államokkal szemben. A keretegyezmény és a tanácsadó bi-

zottság jelentésének vizsgálata időben és térben jó alapot nyújt a tágabb kutatások folytatásához, különösen a roma jogvédelem szempontjából. A keretegyezmény tanácsadó bizottsága nagy figyelmet szentel a romák vonatkozásában felmerülő jogsérelmeknek. A keretegyezmény tanácsadó bizottságának jelentése az egész Európai Unióról készít jelentéseket, amelyek mind térben, mind időben (25 év) hasznos kutatási, elemzési alapot nyújtanak. A romákat leginkább a hátrányos megkülönböztetés tilalmáról és a törvény előtti egyenlőségről szóló 4. cikk érinti. Ezeken a területeken további fejlesztéseket követel meg a tanácsadó bizottság szinte mindegyik részes államtól. A 6. cikk gyakran szerepel a jelentésekben, az, amely az általános tolerancia követelményét és a gyűlöletbűncselekmények visszaszorítását fogalmazza meg. Ezen a téren a bizottság Lengyelországban és Ausztriában is negatív tendenciákat állapított meg. A keretegyezmény 12. cikke a kisebbségi oktatással összefüggő alapelveket szabályozza, míg a 14. cikke a kisebbségi nyelv tanítását fogalmazza meg. Ausztriát ezen a területen is elmarasztalta a tanácsadó bizottság. A leggyakrabban felmerülő cikk a 15., amely a közéletben való részvételről szól, és ez szinte minden államban problémát jelent a romák jogainak tekintetében. Általánosságban az államok gyakorlatát illetően Csehországban több pozitív előrelépést is kiemelt a tanácsadó bizottság, míg a roma jogvédelem szempontjából Lengyelországban találta a legtöbb kivetnivalót. Ausztriában lényegében csak egy cikknél nem talált jelentősebb problémát, Ausztriában a médiában való negatív sztereotípiák megjelenése, az oktatási és nyelvtanulási hiányosságok, a hozzáférés hiánya a romani nyelvtanárokhöz mind súlyos gondokat okoznak. Magyarország vonatkozásában a diszkrimináció tilalma kapcsán fogalmazott meg elmarasztaló megállapításokat a tanácsadó bizottság. Csehországban a diszkrimináció elleni fellépés terén történt jelentős előrelépés, ahol korábban súlyos botrányt okozott a nők kényszersterilizálása, és a cseh jogalkotás kártalanítást állapított meg az érintetteknek, valamint létrehozta egy kisebbségekért felelős kormánybiztosi intézményt. Az óvodai nevelés terén szintén előrelépéseket értek el, valamint a lakhatási kérdések vonatkozásában is, kisebb mértékben. Ennek ellenére még további pozitív lépések megétele szükséges Csehországban is. A tanácsadó bizottság tevékenységei között jogfejlesztő anyagot is szolgáltat, mind általános kisebbségi jogvédelem, mind pedig kifejezetten a romák jogvédelme szempontjából jelentős támpontokat nyújt, egyfajta nemzetközi igazodási pontot kialakítva a romák jogvédelme és azzal kapcsolatos hiányosságok terén. Az eljárás objektivitását erősíti, hogy ugyanazon egyezményt kell

alkalmazni minden állam esetében, és ugyanazon tanácsadó bizottság jár el, átfogó képet kialakítva a roma jogvédelemről.

Tóth László, a Direkció Alapítvány projekt koordinátora, Raoul Wallenberg-díjas középiskolai tanár a szegregáció leküzdésének dilemmáiról adott elő az alapítvány keretein belül szerzett tapasztalatai alapján. A Direkció Alapítványt 2017-ben alapították, fő tevékenysége a hátrányos helyzetű családok megsegítése és az állami gondoskodásból kikerülő fiatal felnőttek családjainak támogatása. Egy viszonylag kis alapítványról van szó, amely 4 állandó önkéntes projekt koordinátort alkalmaz. Munkájuk során nagyban építenek a személyes kapcsolatokra, a családok mindennapos szükségleteire reagálnak, szükség esetén pedig jogi, vagy pszichológiai segítségnyújtáshoz irányítják az érintetteket. Az ország különböző területein tevékenykednek, köztük Nógrád vármegyében és Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében. Egyfajta összekötő szerepet kívánnak képezni. Tevékenységükkel a szakember-társadalmat is érzékenyítik, oktatják, munkájukhoz szakmai alapokon nyugvó, tapasztalati módszertant használnak. Vannak időszakos projektjeik, mint a Direkt-tér oktatási program, amelynek keretében tehetséges tanulókat támogatnak, továbbá az Alapítvány érdekvépképviseleti tevékenységet is ellát, elsősorban az oktatási szegregációval kapcsolatos ügyekben. A Direkt-tér oktatás a Covid-19-járvány időszakához is kapcsolódik, amikor a jelenléti oktatás hirtelen megszűnt, és a digitális átállás számos nehézségbe ütközött. Egyes falvakban nem állt rendelkezésre megfelelő internetkapcsolat, ezért a program résztvevői szolgáltatókkal egyeztettek a szükséges sávszélesség biztosításáról. Volt olyan település is, ahol a feladatlapokat postai úton juttatták el a diákokhoz. A folyamat számos, az infrastruktúra és a digitális felkészültség kezdeti hiányából fakadó probléma nehezítette. Szervezetük egy falu gondozását vállalta, a mai napig segítik az iskolát, tableteket osztanak, online oktatást segítő foglalkozásokat tartanak, internethozzáférést biztosítanak. A projekt még ma is folyik, a diákok számára felkészítéseket is vállalnak. „Érinthetetlenek” címmel filmet is készítettek, szerveznek eseti adománygyűjtéseket, szabadidős programokat és szakmai workshopokat (bántalmazás, emberkereskedelem elleni fellépés terén) egyaránt. Több családot juttattak el a nyíregyházi állatkertbe a roma szakkollégiumokkal együttműködésben. „Tegyük szebbé a karácsonyt” kezdeményezésük keretében – amelyet évente megszerveznek – a Direkció Alapítvány 250 rászoruló gyermek részére adott adományokat 2023-ban, valamint személyre szabott segítséget is nyújtottak. A lakhatási szegénység ma Magyarországon közel 3 millió em-

bert érint, és többszázezren a megfelelő fűtésről sem tudnak gondoskodni. Felméréseik szerint ma Magyarországon 50.000 gyermek rendszeresen, és minden harmadik gyermek legalább időszakosan tapasztalja az éhezést. 2025-ös kezdeményezésük keretében 178 diákot és óvodást leptek meg, ebből 124 általános iskolás diák kapott cipősdobozokban ajándékokat. Kapcsolatban állnak óvodákkal, iskolákkal, tanszeradomány-gyűjtéseket szerveznek, az adományokat autókkal juttatják el a rászorulóknak. Rövid műsorokat is szerveznek kultúrotthonokban a tanárok, szülők számára. Gyermekjóléti szolgálattal segítik elő a diák-szülő kapcsolatot, valamint tárgyalásokon is mediátorként vesz részt szervezetük. Több éve, hogy 10 gondozott családot is segítenek, hogy minél jobb oktatáshoz jussanak hozzá, egyik mentoráltjuk Budapesten rendőr szeretne lenni. Következtéseiben kiemelte az oktatás fontosságát, a mélyebb összefüggések azonosításának szükségességét, a beteg gyermekek segítésének fontosságát, a bizalmatlansággal kapcsolatos akadályok megfelelő kezelését minden irányból, valamint általánosságban minden olyan dologgal kapcsolatos segítségnyújtás jelentőségét, amelyre szüksége lehet a rászorulóknak.

Dénes Zoltán, a KRE ÁJK DI doktorandusza „A nemzetközi kisebbségvédelem kihívásai és egy romákat érintő nemzetközi jogeset tanulságai” című előadása felvázolta a kisebbségvédelem fogalmi kereteit, nemzetközi jogi dokumentumok fogalmi eltéréseit vizsgálta, áttekintette a vonatkozó nemzetközi és európai jogi normákat, valamint megvizsgálta az EU romaintegrációs stratégiáinak célkitűzéseit és gyakorlati hatásait. A kisebbségvédelem egyik alapvető problémája a kisebbség fogalmának meghatározása, amellyel kapcsolatban fogalmi zűrzavar alakult ki. Ez három fő problémában csúcsosodik ki. Ezek egyike az egységes meghatározás hiánya, ugyanis a nemzetközi jogban nincs kötelező érvényű definíció a kisebbség fogalmára, mindössze ajánlások vannak, de jogi kötőerővel bíró egyezmény nincs. A második az eltérő nemzeti megközelítések problémája. Számos állam hivatalosan elismer kisebbségeket, nemzetiségeket, míg más államok nem, ami negatívan befolyásolhatja a nemzetiségek tényleges helyzetét a jogi státusz szempontjából. A harmadik problémakör az identitás, önazonosság kérdése, ugyanis a kisebbségi lét nem csak jogi, hanem kulturális és szociális aspektusokkal is bír, a meghatározása és védelme sokszor politikai és társadalmi viták tárgya. A kisebbség fogalmának meghatározására több kísérletet is tettek, így a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 27. cikkében olvasható megnevezés (nemzeti, vallási vagy nyelvi kisebbség), amely azonban csak a kisebbségi jogok

minimumát tartalmazza. Nem terjed ki a számbeli fölényben lévő társadalmi csoportokra, így például Dél-Afrikában élő társadalmi csoportra. Sokáig univerzális szinten csak ez az egy meghatározás volt. Francesco Capotorti ENSZ különmegbízott 1979-es meghatározása nem nyerte el az államok jelentős részének támogatását, miszerint a kisebbség olyan csoport, amely számszerű kisebbséget alkot, tagjai etnikai vallási vagy nyelvi sajátossággal bírnak, és meg akarják őrizni nyelvi identitásukat. Így végül zűrzavar alakult ki, és minden állam saját meghatározást alkotott, nem alakult ki egységes nemzetközi fogalom. Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1201. számú ajánlására (1993) kimondja, hogy a kisebbség védelmét biztosítani kell az oktatás, nyelvhasználat, politikai részvétel területén is. Ennek lényege a csoportidentitás, annak megőrzésének szándéka, így az ajánlás szigorú követelményeket állít a kisebbségekkel szemben. A fogalmi bizonytalanság számos jogalkalmazási nehézséghez vezet. A problémák különösen élesen jelentkeznek Európa legnagyobb transznacionális kisebbsége kapcsán. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948) rögzíti az egyenlő bánásmódot, a diszkrimináció tilalmának elvét, közvetlenül védi a kisebbségeket, beleértve a romákat, de nem tartalmaz kifejezett rendelkezést a kisebbségek védelméről, megáll az általános, elvi szintű megfogalmazásnál. Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 14. cikke ugyan egyértelműbben fogalmaz, de pusztán programjellegű norma, kapcsolódó ügy nem feltétlenül jut el a megsértése esetén az Emberi Jogok Európai Bírósága elé. Az 1975-ös Helsinki Záróokmány (EBESZ) keretében elfogadott emberi jogi és kisebbségvédelmi normák ugyan kiemelten fontosak, de ezek is inkább csak ajánlások és nem kötelező erejűek. A döntéshozók Európában uniós és nemzeti szinten is igyekeznek előrelépéseket demonstrálni a kisebbségvédelem terén, de ezek a romák mindennapi életében nem hoznak érdemi változást. A diszkrimináció tilalma önmagában nem elég a romák társadalmi kirekesztésének felszámolásához. Érdemi paradigmaváltás szükséges, hogy ma, 40-50 év után ezek a jogi normák elérjék céljukat. Európában 10-12 millió roma származású személy él, ebből 6 millió az Európai Unióban, ugyanakkor egyes tagállamok tiltják az etnikai adatok gyűjtését, így ez inkább becsült számot jelent. Magyarországon 210 000 roma ember él a legutóbbi népszámlálás szerint, a szociológiai kutatások alapján azonban lélekszámuk az egymillió főt is meghaladja. Fontos kérdés, hogy miért nem merik vállalni a származásukat a megkérdezettek a népszámlálási adatgyűjtés során. 2010 után felismerték a problémát, hogy a romák társadalmi integrációja elengedhetetlen, és ehhez segítség

kell. Az Európai Bizottság 2011-ben elfogadta a romaintegrációs stratégia európai uniós keretrendszerét, amely ösztönözte a tagállamokat arra, hogy kidolgozzák sajátjukat. Négy kiemelt területe az oktatáshoz, a munkavállaláshoz, az egészségügyi ellátáshoz, valamint a lakhatáshoz és az alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférés. Az alacsony iskolázottság súlyos problémát jelent, a keretrendszeren keresztül megfogalmazódott a követelmény a minőségi oktatás biztosítására hátrányos megkülönböztetés nélkül, valamint a roma fiatalok ösztönzésére a közép- és felsőfokú oktatásban való részvételre. A romák foglalkoztatása elmarad a nem romákétól, így a keretprogram teljes hozzáférés biztosítását kéri, felismerve, hogy a romák integrációja társadalmi előnyökkel járna, és a munkaerőpiaci integráció jelentős jövedelemadó-bevételekkel is járna. Az egészségügy terén képzett romákat javasolnak felvenni célzott egészségügyi programokba, valamint a rossz lakhatási körülmények és a szegregáció felszámolását követelik. A keretprogram ugyan előremutató, de a hatékonyság hiánya miatt újragondolás szükséges. 2020-ban az Európai Bizottság ezért létrehozta az Európai Unió új, 2020–2030 közötti időszakra szóló romastratégiai keretét, amelynek fő dimenziói az esélyegyenlőség előmozdítása, a diszkrimináció elleni fellépés, a társadalmi befogadás erősítése, valamint a romák részvételének és politikai szerepvállalásának ösztönzése. Az eltelt öt év alapján a célkitűzések megvalósulása már mérhetővé és értékelhetővé vált. Történt előrelépés, egyre több roma fiatal vesz részt a felsőoktatásban, a romák életkörülményei azonban még mindig jelentős lemaradásban vannak az európai uniós átlaghoz képest, rendszerszintű diszkriminációval néznek szembe, magas a körükben a munkanélküliség, az oktatás terén is súlyos hiányosságok vannak, az egészségügyi mutatók romlottak. A koronavírus alatt egyes országokban bűnbakká tették a romákat. Az előadó javaslatot tett kötelező erejű jogszabályok bevezetésére, nagyobb politikai és pénzügyi támogatás biztosítására, a romák aktívabb bevonására a döntéshozatalba és általánosságban a társadalmi részvétel terén. A 'roma' szó alkalmazása helyett a 'roma háttérrel rendelkező emberek' pontosabb megfogalmazást jelentene. A hangsúlyt leginkább a roma fiatalokra, nőkre és gyermekekre kellene helyezni, valamint a cigányellenesség elleni fellépésre.

Összességében a konferencia visszaigazolta a várakozásokat. A 16 kutató plenáris előadások keretében, civil szervezetek képviselőinek bevonása mellett vizsgálta a roma közösséget, valamint a roma civil társadalom helyzetét, különböző tudományterületek interdiszciplináris együttműködése mellett. A Kooperatív Doktori Program keretében megszervezett, a Kulturális

és Innovációs Minisztérium által támogatott rendezvénysorozat második alkalma is hozzájárult ahhoz, hogy az elméleti és gyakorlati tapasztalatokat ötvöző szakmai párbeszéd tovább erősödjön. A szervezők szándéka szerint a jövőben újabb tudósgenerációk és szakértők bevonásával folytatódhat a közös munka, amely a romák és nem romák közös jövőjének előmozdítását, valamint az ezt szolgáló tudományos, civil és jogvédő tevékenységek fejlődését egyaránt támogatja a Kárpát-medencében.

Glossa luridica

A Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának állam- és jogtudományi folyóirata

Szerkesztési szabályok

A törzsszöveget Calibri betűtípussal, 12-es betűmérettel, normál sorközzel, nullás térközzel, bekezdés előtti és végi sorköz nélkül, sorkizárva kell írni.

Cím:

A CÍM VÉGIG KISKAPÍTÁLISSAL, KÖZÉPRE ZÁRT

Alcím normál szedéssel, középre zárt

ALATTA A SZERZŐ NEVE („DR.” VAGY MÁS ELŐTAG NÉLKÜL, KIVÉTEL AZ IFJ. STB.)
KISKAPÍTÁLISSAL, KÖZÉPRE ZÁRT

Szerző neve alatt titulusa és (zárójelben) intézménye kurziválva (vezetői megbízás nélkül)

Például:

ACTIO COLLECTIVA EUROPAE ANTE PORTAS

Európai kollektív igényérvényesítés a kapuk előtt

UDVARY SÁNDOR
egyetemi tanár (KRE ÁJK)

Absztrakt és kulcsszavak:

A címet és a szerző(k) nevét követően egy 8-10 soros, a tanulmány elkészítésének okait, a mű céljait, módszereit és eredményeit röviden összefoglaló absztraktot, valamint a tanulmányban használt legfontosabb fogalmakat és kifejezéseket rögzítő rövid felsorolást (kulcsszavak) is kérünk. A magyar változat mellett kérjük a tanulmány címének angol nyelvű változatát, valamint az absztrakt és kulcsszavak angol fordítását is.

A törzsszöveg tagolása:

A szöveg tagolása elsődlegesen **félkövér** szedésű és arab számozású fejezetcímekkel történik. Az esetleges további tagolás mélysége összesen legfeljebb négy egység lehet, azzal, hogy a második egység esetében a cím szintén **félkövér**, a harmadik egység esetében normál, míg a negyedik esetében *dőlt* szedésű.

Például:

1. A jog

1.1. A jog fogalmi elemei

1.1.1. Magatartásszabály

1.1.1.1. Tilalom

Az automatikus számozást kérjük kikapcsolni.

A bekezdéseket csak ENTER választja el, behúzás, tabulátor használata kerülendő. Amennyiben azonos bekezdésen belül szeretne új sort kezdeni, sortörés alkalmazandó (shift+enter). A bekezdések végső formájukat a tördelés során nyerik el.

A törzsszövegben a kiemelést a kurziválással lehet jelölni, minden más stílus (aláhúzás, **félkövér**, KISKAPITÁLIS) használata a törzsszövegen belül kerülendő.

Szakirodalmi hivatkozás:

A cikkben végjegyzet nem használható, kizárólag folyamatos (arab) számozású, 10-es betűméretű lábjegyzetek használhatók. A cikkhez irodalomjegyzék nem csatolható.

Könyv idézése:

SZERZŐ VEZETÉKNEVE KISKAPITÁLISAL, utóneve normál betűvel: *Az idézett könyv teljes címe kurziválva* [Többkötetes mű esetén a teljes cím után zárójelben kell utalni a kötet számára római számmal (pl. I. kötet), szükség esetén annak címével.]. Megjelenés helye, kiadó neve, a megjelenés éve, oldalszám (bármilyen oldalra való további utalás, pl.: p., pp., o., old., oldal szövegszerű használata nélkül!).

Például: SZLADITS Károly: *Magyar Magánjog (I. kötet. Általános rész – Személyi Jog)*. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1941, 271–273. Külföldi szerző esetén a szerző családi neve áll elől, ezt követi keresztnéve (utóneve). Ilyenkor a két név között vessző áll. Ha idegen nyelvű a kézirat, és magyar szerző magyar művére utal, a vezetéknev áll elől, majd vesszővel elválasztva jön a keresztnév. *Utóbbi három szabály a tanulmánykötetben, illetve folyóiratban megjelenő írásokra utalás esetén is irányadó.* A kiadás helye után szükség esetén a (kiadás országa) zárójelben megadható.

Például: JONES, Craig: *Theory of Class Actions*. Toronto (Canada), Irwin Law Inc., 2003, 14–15.

Az oldalszámok között nyitójel (–) használata szükséges.

Idézés tanulmánykötetben szereplő cikkből:

SZERZŐ VEZETÉKNEVE KISKAPITÁLISSAL, keresztnéve normál betűvel: *Az idézett tanulmány teljes címe kurziválva.* In: A TANULMÁNYKÖTET SZERKESZTŐJÉNEK VEZETÉKNEVE KISKAPITÁLISSAL, utóneve normál betűvel (szerk.): *Tanulmánykötet címe normál betűvel.* Megjelenés helye, kiadó, a megjelenés éve, oldalszám.

Például: UDVARY Sándor: *Szenzorok mátrixában. Jogi aggályok a digitális világ felépítésében.* In: GYEKICZKY Tamás (szerk.): *Határtér: Digitális kihívások a jogban.* Budapest, Patrocinium Kiadó, 2021, 159–171.

Idegen nyelven megjelent mű esetén a szerkesztésre utalás is az adott nyelvhez igazodjon. Leggyakrabban: (ed.), (eds.), illetve (Hrsg.).

Cikk folyóiratból:

SZERZŐ VEZETÉKNEVE KISKAPITÁLISSAL, utóneve normál betűvel: *Az idézett cikk teljes címe („In” nélkül!). Folyóirat címe kurziválva,* a megjelenés éve/a folyóirat lapszáma, oldalszám. A megjelenés évét követően – tipikusan egyes nem magyar folyóiratok esetében – megadható az évfolyam- és lapszám is: év, évfolyam (lapszám) formában.

Például: ALEXANDER, Larry: *A unifying theory? Impossible.* *Denver University Law Review*, 1995/7, 1007–1010. vagy ALEXANDER, Larry: *A unifying theory? Impossible.* *Denver University Law Review*, 1995, 72 (7), 1007–1010.

A folyóiratok általánosan (esetleg hivatalosan) használt rövidítései a jegyzetekben nem használhatók. (pl. JTK a Jogtudományi Közlöny helyett nem lehet).

Internetes hivatkozás:

Az URL megjelölésével és a letöltés időpontjának megjelölésével történik a hivatkozás

Például: www.echr.coe.int/Convention/webConvenHUN.pdf (2016. 03. 17.)

Ismételt hivatkozás:

Már idézett műre hivatkozás: SZERZŐ VEZETÉKNEVE KISKAPITÁLISSAL i. m. + oldalszám

Például: VÉKÁS i. m. 233.

Ha már a szerző több művére történt hivatkozás, akkor a hivatkozott mű megjelenésének éve zárójelben kiegészíti az előbbi – pl. VÉKÁS (1994) i. m. 233.

Ha egy szerzőnek azonos évben több műve is megjelent, melyek hivatkozásra kerülnek, betűjellel teszünk különbséget (ezt az első, teljes hivatkozásnál már jelezni kell):

Így első alkalommal ALEXANDER, Larry: A unifying theory? Impossible. *Denver University Law Review*, 1995/7, 1007–1010. [a továbbiakban: ALEXANDER (1995a)]

Ezt követően ALEXANDER (1995a) i. m. 1008.

Ha a következő lábjegyzet ugyanabból a műből származik: Uo. 34.

Lábjegyzet mindig nagybetűvel kezdődik, a végén pont zárja le, vö., ld., pl. rövidítéseket használhatjuk (a nagybetűs kezdés és a ponttal való lezárás nem érvényesül internetes hivatkozásnál). Az op.cit., ibid., cf., e.g. és egyéb rövidítések a magyar nyelvű tanulmányokban kerülendők.

Idégen szöveg idézése:

Az idézet elején és végén nyomdai idézőjelet használunk: tehát „idézet” és nem „idézet”. Ha nem pontosan úgy kezdenénk az idézetet, ahogy az az eredetiben szerepel, akkor a korrekcióra szögletes zárójelet használunk: „[I]dézet”. Ugyanígy járunk el, ha az idézetből kihagyunk részeket ([...]),

vagy ha értelemzavaró részt korrigálunk. Az idézetben belüli idézet jelölése a hagyományos módon, ún. lúdlábbal történik („a »clear and present danger« elve alapján...”).

Lábjegyzetben történő idézés esetén a lábjegyzetszövegben idézünk, anélkül, hogy megtörnénk a lábjegyzetszöveget (nem kell tehát új bekezdés). Az idézetet sehol nem kell kurziválni.

Például: „[Mivel] a pártok a politikai rendszer meghatározó részei, helyénvaló, hogy az általános rendelkezések között [...] szól róluk az Alkotmány. [...] [A] pártok más alkotmányokban [is] az állami szervek és az alapjogok fejezetein kívül, vagy a szuverenitáshoz, vagy a választójoghoz illeszkedve szerepelnek.”

Kiemelés:

Nem dupla, hanem szimpla idézőjellel, pl. ‘jogrend’ (és nem „jogrend”) Kiemelhető: egy-egy fontos szó, sajátos értelemben használt szó, idegen szó, általánosan használt jogi alapelv.

Kurziválás:

Akkor alkalmazzuk, ha hangsúlyozni akarunk valamit (az idézetet önmagában még nem kurziváljuk).

